TRACY CHEVALIER

Skaistusis mėlis

VERSUS AUREUS

Tracy Chevalier

SKAISTUSIS MĖLIS

Iš anglų kalbos vertė
Lina Būgienė

VERSUS
AUREUS

UDK 820-3
Ch299

Versta iš:
THE VIRGIN BLUE
by Tracy Chevalier
HarperCollins*Publishers*, London

Viršelio dailininkė *Kornelija Buožytė*

ISBN 978-9955-699-64-4

Skiriama Jonathanui

Kaip geltona yra nuolatos siejama su šviesa, lygiai taip galima sakyti, jog mėlyna spalva savyje neša tamsos pradą. Ši spalva labai savotiškai ir sunkiai nusakomu būdu veikia mūsų akį. Tai sodri, tačiau šalta spalva, o ypač išgryninta artina prie nebūties. Taigi jos poveikis yra savaip prieštaringas – ji ir jaudina, ir ramina.

Gėtė. *Spalvų teorija*

MERGELĖ

Jos vardas buvo Izabelė, ir kadaise, kai ji dar buvo visai maža mergaitė, jos plaukai staiga pakeitė spalvą – greičiau, nei paukštis spėtų pašvilpauti giesmelę savo pačiai.

Tą vasarą Eglio kunigaikštis iš Paryžiaus atsigabeno Mergelės su Kūdikiu statulą ir puodą dažų nišai viršum bažnyčios durų padabinti. Statulos pastatymo dieną kaimelyje buvo surengta šventė. Izabelė sėdėjo apačioje, prie kopėčių, ir žiūrėjo, kaip Žanas Turnjė vaiskiai mėlyna – giedro vakaro dangaus spalva dažo nišos vidų. Jam baigus, iš už galingo debesų tumulo staiga išlindo saulė, kurios spinduliuose nišos mėlis nušvito taip skaisčiai, kad Izabelė iš nuostabos net rankomis suplojo. Ji taip ir liko sėdėti sudėjusi po smakru rankas ir suglaudusi ant krūtinės alkūnes. Kai saulės spinduliai pasiekė ir ją, Izabelės plaukai suspindo nelyginant varis; jie nesiliovė spindėję net ir tada, kai saulė seniai jau buvo pradingusi. Nuo tos dienos ją praminė *La Rousse* – Raudonplauke, Mergelės Marijos garbei.

Tačiau po kelerių metų, kaimelyje pasirodžius ponui Marseliui, ši pravardė neteko ankstesnio žavesio. Pono Marselio rankos buvo išteptos taninu, o lūpose degė Kalvino žodžiai. Jau per patį pirmąjį pamokslą, pasakytą girios glūdumoje, atokiau nuo kaimo klebono akių, ponas Marselis paskelbė, jog Mergelė užstojanti jiems kelią į Tiesą.

– Ši Raudonplaukė suteršta visų tų statulų, žvakių, blizgučių! Ji nešvari! – bylojo pamokslininkas. – Ji užstoja jums Dievą!

Kaimelio žmonės staiga pradėjo gręžiotis ir spiginti akimis į Izabelę. Mergaitė tvirčiau suspaudė motinos ranką.

Ir kas jam pasakė? – nustėro ji. – Juk vienintelė *Maman* žino...

Betgi jos motina nieku gyvu nebūtų prasitarusi pamokslininkui, jog Izabelė kaip sykis tądien buvo pradėjusi kraujuoti, ir dabar tarp kojų turėjo pririštą šiurkštaus audeklo skiautę, o pilve jautė krūvon riečiantį skausmą ir sunkumą. *Les fleurs*, pavadino visa tai jos motina, – ypatingosios Viešpaties gėlės, maloninga Jo dovana, apie kurią šiukštu negalima niekam pasakoti, kadangi tai esą pernelyg nepaprasta. Dabar ji pakėlė akis ir pažvelgė motinai į veidą – *Maman* suraukusi antakius dėbsojo į poną Marselį ir jau žiojosi jam kažko sakyti. Izabelė smarkiai spūstelėjo motinai ranką, ir šioji persigalvojusi kietai sučiaupė lūpas.

Paskui jos su motina ir seserim Mari susikibusios žingsniavo namo, o dvyniai Izabelės broliai kiek atsilikę ėjo iš paskos. Kiti kaimo vaikėzai iš pradžių, kažką šnabždėdamiesi, grūdosi joms už nugarų. Bet paskui, nebesitverdamas smalsumu, vienas jų prišoko artyn ir stvėrė Izabelei už plaukų.

– Girdėjai, ką jis sakė, Raudonplauke? Tu purvina! – subliuvo vaikiščias.

Izabelė garsiai suspigo. Mažasis Anri su Žeraru kaipmat puolė jos ginti, džiaugdamiesi pagaliau galį pasirodyti naudingi.

Nuo rytojaus dienos Izabelė pradėjo ryšėti skepetą, skrupulingai dangstydama ja net menkiausią kaštoninių plaukų sruogelę, nors kitos jos vienmetės dar ilgai lakstė vienplaukės.

Kai Izabelei sukako keturiolika, saulėkaitoje prie jų namų jau žaliavo du kiparisai. Kaskart Mažajam Anri ir Žerarui tekdavo sukarti dviejų dienų kelią iki pat Sevenų papėdės, kad parsigabentų medelį.

Pirmasis kiparisas buvo skirtas Mari. Jos pilvas taip išsipūtė, jog visos kaimelio moterys kalbėjo, kad ji tikriausiai laukiasi dvynukų, tačiau *Maman*, kiek bečiupinėjo, teužčiuopė tiktai vieno vaikelio galvą, užtat labai didelę. Tas galvos didumas ir kėlė nerimą *Maman*.

– Geriau jau tikrai būtų dvynukai, – paslapčiom šnibžtelėjo jinai Izabelei. – Tada būtų lengviau.

Prasidėjus sąrėmiams, *Maman* išgrūdo laukan visus namų vyrus: Mari sutuoktinį, tėvą, brolius. Naktis lyg tyčia pasitaikė labai žvarbi, smarkūs vėjo šuorai blaškė pažemiui sniegą, ir palei akmenines namų sienas bei ruginių šiaudų kupetas jau kūpsojo nemažos pusnys. Užtat vyrai nenorom kėlėsi nuo šilto namų židinio ir mindžikavo viduje tol, kol pasigirdo pirmasis Mari klyksmas. Kad ir kokie tvirti, pratę prie skerdžiamų kiaulių žviegimo, buvo šie vyrai, bet šitoks moters klyksmas mikliai išginė juos lauk.

Izabelei jau ir anksčiau buvo tekę talkinti motinai priimant gimdymus, bet visuomet drauge dar būdavo ir daugiau moterų, kurios rinkdavosi pagiedoti ar pasekti visokiausių istorijų. Bet šįsyk, per tokį šaltį, niekas nesiryžo ateiti, ir juodvi liko tik dviese su *Maman*. Izabelė žiūrėjo į milžiniško pilvo prislėgtą savo seserį, kuri visa drebėjo, išpilta prakaito, ir garsiai klykė. Motinos veidas atrodė sustingęs lyg akmeninis; ji beveik visą laiką tylėjo.

Kiaurą naktį Izabelė laikė Mari ranką, tvirčiau suspausdama ją per sąrėmius, ir drėgna skarele šluostydama jai nuo kaktos prakaitą. Ji meldėsi už ją, patyliukais prašydama savo seseriai Švenčiausiosios Mergelės ir Šventosios Margaritos apgynimo, o sykiu jausdamasi kalta: juk argi ponas Marselis nesakė, kad tiek Mergelė, tiek ir visi šventieji esą bejėgiai, tad neverta jų šauktis. Bet dabar jo žodžiuose Izabelė nerado trokštamos tvirtybės. Tiktai senosios maldos teikė jai paguodą.

– Galva per didelė, – galų gale ištarė motina. – Reikės pjauti.

– *Non, Maman,* – abi sykiu atsiduso Izabelė su Mari. Mari akys buvo plačiai išplėstos ir atrodė paklaikusios iš siaubo. Apimta nevilties ji vėl pradėjo stumti, garsiai raudodama ir sunkiai gaudydama orą. Izabelė išgirdo plyštant mėsą; Mari šaižiai sukliko ir susmuko be gyvybės žymių. Podraug su plūstelėjusia kraujo upe išlindo ir kūdikio galvutė – pajuodusi ir deformuota; o kai *Maman* ištraukė vaikelį lauk, jis jau buvo nebegyvas: uždusintas apie kaklą kietai apsivijusios virkštelės. Tai buvo mergaitė.

Vyrai grįžo išvydę ugnį – deginami kruvini šiaudai juodu dūmų stulpu šovė į rytmečio dangų.

Mirusią gimdyvę su kūdikiu palaidojo saulėkaitoje palei namus – ten, kur Mari šiltu oru taip mėgdavo pasėdėti. O viršum jos širdies pasodino kiparisą.

Mari kraujas paliko ant grindų vos įžiūrimą dėmę – ji neišnyko, kad ir kiek šluojama ar šveičiama.

Antrąjį kiparisą pasodino kitą vasarą.

Buvo jau prietema – vilkų valanda, kai moterims nederėjo vaikščioti vienoms. Izabelė su *Maman* grįžo priėmusios gimdymą Felžerolyje. Gimdymas baigėsi sėkmingai, motina su kūdikiu abu buvo sveiki ir gyvi, šitaip nutraukę ilgą mirčių grandinę, prasidėjusią nuo Mari ir jos mažylės. Todėl tą vakarą jos užsibuvo ilgiau, globstydamos motiną su vaikeliu ir klausydamosi susirinkusių moteriškių giesmių bei šnekų. Kai *Maman* pagaliau, numojusi ranka į visus persergėjimus ir atsisakiusi kvietimo pasilikti nakvynės, susiruošė namo, saulė jau buvo nusileidusi už Mon Lozero.

Vilkas drybsojo skersai tako – tarsi tik jų ir laukė. Juodvi sustojo, nuleido ant žemės nešulius ir persižegnojo. Vilkas nesijudino. Kurį laiką moterys jį stebėjo, paskui *Maman* pakėlė nuo žemės

savo maišą ir žengė žvėries link. Vilkas pakilo; net ir prietemoje Izabelė matė, koks jis perkaręs, nususiu pilku kailiu. Žvėries akys degė keista geltona liepsna, tarsi anapus vyzdžių kas būtų įžiebęs po žvakę. Jis bėgo keistai svirduliuodamas į šonus. Ir tik kai vilkas jau atsidūrė taip arti, kad *Maman* ištiesusi ranką būtų galėjusi paliesti sulipusį jo kailį, Izabelė pastebėjo iš žvėries nasrų drimbančias putas ir viską suprato. Kas gi nebuvo matęs pasiutusių gyvulių? Kaimelyje tolydžio šlaistydavosi koks valkataujantis šuo apsiputojusiu snukiu, keistai padėrusiomis akimis ir dusliai skalydavo. Tokie padarai nekentė vandens, todėl geriausia priemonė nuo jų apsiginti, neskaitant kirvio, buvo sklidinas kibiras su vandeniu. Tačiau tą akimirką *Maman* ir Izabelė su savimi teturėjo tiktai gydomųjų žolelių, drobės ir peilį.

Vilkas šoko, ir *Maman* gindamasi instinktyviai kilstelėjo ranką. Šitaip ji išplėšė iš likimo dar dvidešimtį gyvenimo dienų, nors paskui ir aimanavo, kad verčiau jau būtų leidusis jam iškart perkąsti gerklę – mirtis būtų buvusi lengva ir greita. Kai žvėris atšlijo, mamos ranka pasruvo krauju. Vilkas akimirką dėbtelėjo į Izabelę, o paskui be garso dingo tamsoje.

Kol grįžus *Maman* pasakojo vyrui ir sūnums apie vilką su geltona liepsna degančiomis akimis, Izabelė trikertės žvaginės nuoviru praplovė jai žaizdą ir apdėjo ją voratinkliais, o tada aprišo ranką minkštu vilnoniu audeklu. Motina nieku gyvu nesutiko gulėti ramiai, užsispyrė pati nuskinti slyvas ir atkakliai triūsė darže, tarsi nė nebūtų regėjusi vilko akyse degusio nuosprendžio. Jau kitą dieną jos dilbis sutino taip, kad pasidarė tokio pat storumo kaip žastas, o plotas aplinkui įkąstą vietą pajuodo. Izabelė iškepė kiaušinienės, pagardino ją šalaviju ir rozmarinais ir be garso sukalbėjo maldelę, prieš paduodama valgį motinai. Atnešusi jai valgyti, Izabelė graudžiai pravirko. Paėmusi iš jos

rankų dubenį, motina pradėjo ramiai valgyti, nenuleisdama akių nuo dukters ir jausdama kiaušinienėje mirties skonį, kol kąsnis po kąsnio viską sukirto.

Po penkiolikos dienų, begeriant vandenį, gerklę jai užspaudė traukuliai, ir vanduo kliūstelėjo atgal, ant krūtinės. Nužvelgusi tamsią drėgną dėmę, besiplečiančią ant suknelės, motina prisėdo ant suoliuko palei namų duris ir kurį laiką šildėsi vėlyvos vasaros saulės spinduliuose.

Karštinė užgriuvo staiga ir buvo tokia nuožmi, jog Izabelė ėmė melstis, kad lygiai tokia pat staigi mirtis kuo greičiau išvaduotų motiną nuo kančių. Tačiau *Maman* nepasidavė dar ketvertą dienų: pilama prakaito, ji blaškėsi, šaukė ir klejojo. Paskutinę dieną klebonas iš Le Ponto de Montvero atvyko suteikti paskutinio patepimo mirštančiajai, tačiau Izabelė šluota užtvėrė jam duris ir tol spjaudė jo pusėn, kol šventikas neapsikentęs patraukė atgal. Tik pasirodžius ponui Marseliui jinai nuleido šluotą ir pasitraukė nuo durų, leisdama šiam įeiti.

Po keturių dienų dvyniai grįžo nešini dar vienu kiparisu.

Priešais bažnyčią susibūrusi minia nebuvo pratusi nugalėti, ir žmonės nelabai žinojo, ką daryti toliau. Prieš trejetą dienų klebonas pagaliau ėmė ir kažkur paslaptingai pradingo. Dabar jau niekas neabejojo, kad šventikas pabėgo: medkirtys Pjeras Liaforė matė jį už daugelio mylių, ant kupros bevelkantį visą savo mantą, kiek tik pajėgė panešti.

Pirmas žiemos sniegelis nuklojo lygesnes dirvos vietas tarytumei balta marška, vienur kitur praardyta kyšančių akmenų ar lapų kuokštų. Netrukus žadėjo pasnigti daugiau, nes dangus šiaurės pusėje, anapus Mon Lozero viršukalnės, jau pilkavo lyg

alavinis. Ant storomis akmeninėmis čerpėmis dengto bažnyčios stogo irgi bolavo sniegas. Šventovė liko tuščia. Nuo pat ankstyvo rudens joje nebebuvo laikomos pamaldos, nes tikinčiųjų širdis vis labiau užkariavo ponas Marselis ir jo sekėjai.

Drauge su kitais kaimelio žmonėmis Izabelė stovėjo minioje ir klausėsi pono Marselio, pirmyn atgal žingsniuojančio palei bažnyčios duris. Juodi jo drabužiai ir sidabru švytintys žili plaukai atrodė labai iškilmingai. Įspūdį kiek gadino tiktai rusvos dėmės ant rankų, neleidžiančios pamiršti, jog šis prakilnus vyras tėra paprastas batsiuvys.

Pirmiausia jis prakalbo apie statinį, kylantį viršum žmonių galvų.

– Šie maldos namai buvo virtę nuodėmės ir pagedimo vieta. Bet dabar jie – patikimose rankose. *Jūsų* rankose! – Jis sumojavo priešais save tarytum sėdamas. Minia suūžė.

– Šitą vietą reikia išvalyti, – toliau pamokslavo ponas Marselis. – Apvalyti nuo purvo, nuodėmių, išvaduoti nuo šitų stabų! – Jis mostelėjo ranka į sau už nugaros stūksantį pastatą. Pakėlusi akis, Izabelė įsistebeilijo į Mergelę – skaistusis mėlis už statulos nugaros buvo jau kiek apiblukęs, bet nuo jo vaiskumo jai vis dar suspaudė širdį. Ji nejučiom kilstelėjo ranką sau prie kaktos ir prie krūtinės, bet tada, susigriebusi, ką daranti, šiaip taip dar spėjo susiturėti neužbaigusi kryžiaus ženklo. Paskui iš padilbų apsidairė, norėdama pasitikrinti, ar kas nepastebėjo jos judesio. Tačiau visi aplinkiniai akimis ir pritarimo šūksniais lydėjo poną Marselį, kuris pergalingai nužygiavo per minią ir patraukė aukštyn keliu į kalną, ties kurio viršūne kybojo juodas debesis. Rusvomis dėmėmis nusėtas rankas pamokslininkas laikė susidėjęs sau už nugaros ir nė sykio neatsigręžė atgal.

Jam pasišalinus, minia suūžė dar garsiau – lyg jūra per audrą.

– Žiū, langas! – riktelėjo kažkuris. Jo šūksnį pasigavo ir daugiau balsų. Viršum bažnyčios durų įstatytas nedidukas apvalus langelis žibėjo vieninteliu stiklu, kurį šie žmonės kada nors buvo matę. Prieš trejetą vasarų po niša šį langą įstiklino Eglio kunigaikštis, bet paskui ir į jo širdį prasiskverbė Kalvino Tiesa. Iš lauko pusės langelis atrodė dulsvai rudas, o iš vidaus jis žaižaravo ryškiai žalia, geltona ir mėlyna spalvomis, tik Ievos rankoje laikomas obuolys atrodė lyg raudonas taškelis. Nuodėmės vaisius. Nors ir senokai bebuvusi bažnyčioje, Izabelė puikiai atsiminė tą vaizdą: gašlus Ievos žvilgsnis, pergalinga žalčio šypsena, Adomo nuopuolis...

Jeigu kaimelio žmonės būtų gavę progą dar sykį išvysti vitražą visu gražumu, nušviestą saulės ir raibuliuojantį ryškiomis spalvomis tarsi gėlėmis sužydusi pieva, tas nepaprastas grožis gal dar būtų galėjęs jį išgelbėti. Tačiau saulės spinduliai neprasiskverbė pro storus debesis, o į vidų irgi nebuvo galima įeiti: pabėgdamas klebonas užšovė bažnyčios duris sunkia velke ir užkabino ant jų didžiulę spyną. Tokios spynos parapijiečiai irgi dar nebuvo matę: keletas vyrų apžiūrėjo ją, patampė ir pakrapštė, niekaip negalėdami perprasti mechanizmo. Be kirvio į vidų neįeisi, nusprendė jie, tik reikės stengtis nesugadinti užrakto.

Kurį laiką jie dar dvejojo prisiminę, kiek vertas tas langas. Jis priklausė kunigaikščiui, kuriam jie atiduodavo ketvirtį užauginto derliaus, mainais tikėdamiesi globos ir palankaus žodelio, reikiamu metu šnibžtelėto karaliui į ausį. Ir langas, ir statula buvo jo dovanoti. O ką, jei jis vis dar juos brangina?

Niekas taip ir nesužinojo, kas pirmas sviedė akmenį, nors paskui net keletas žmonių prisaikavo, neva būtent jie tai pada-

rę. Akmuo pataikė į patį lango vidurį ir akimirksniu sudaužė jį į smulkias šukeles. Dūžtančio stiklo garsas pasirodė toks neįprastas, kad minia akimirką susigūžė ir pritilo. Jie pirmąsyk girdėjo, kaip dūžta stiklas.

Tuo metu į priekį nukuduliavo mažas berniukas ir pasilenkęs sugraibė nuo žemės vieną šukę, bet čia pat garsiai suspigo ir sviedė ją šalin.

– Jis man įkando! – bliovė vaikas, iškėlęs aukštyn kruviną pirštą.

Vėl pasigirdo nuožmūs riksmai. Berniuko motina stvėrė žliumbiantį mažylį ir prispaudė jį sau prie krūtinės.

– Tai velnias! – šaukė ji. – Čia velnio darbas!

Priekin žengė Etjenas Turnjė, jaunas vaikinas perdžiūvusio šieno spalvos plaukais. Rankoje jis laikė grėblį ilgu kotu. Akimirką Etjenas dar grįžtelėjo į vyresnįjį savo brolį Žaką, ir šis linktelėjo pritardamas. Tada Etjenas užvertė galvą aukštyn ir žiūrėdamas į statulą sušuko:

– Ei, Raudonplauke!

Minia subangavo ir persiskyrė, išstumdama į priekį Izabelę. Pašaipiai vypsodamas, Etjenas atsigręžė ir nudelbė ją blyškiai žydrų akių žvilgsniu – lyg rankomis būtų primygęs.

Jo delnas slystelėjo grėblio kotu žemyn: dabar jis laikė grėblį atkišęs taip, kad geležiniai dantys švytravo Izabelei tiesiai prieš nosį. Jiedu įsistebeilijo vienas į kitą. Minia akimirksnį nutilo. Galų gale Izabelė sugriebė už tų dantų; dabar jiedu su Etjenu laikė grėblį kiekvienas už savo galo, ir Izabelė pajuto pilvo apačioje netikėtai plykstelėjusią ugnį.

Šyptelėjęs Etjenas paleido grėblį – jo kotas atsimušė į žemę. Izabelė suėmė už koto ir pamažėle ėmė kelti grėblį aukštyn, kol

jo dantys sušvytravo ore, o ji pati atsidūrė šalia Etjeno. Užvertusi galvą ji pažvelgė aukštyn, į Mergelę; Etjenas tuo tarpu žingtelėjo atgal ir atsitraukė nuo jos. Užtat minia vėl susiglaudė ir neramiai, piktai murmėdama, ragino ją imtis veiksmų.

– Nagi, Raudonplauke! – riktelėjo kažkas. – Ko lauki?

Minios suspausti Izabelės broliai stovėjo nudūrę galvas. Tėvo jinai nematė, bet jei jis irgi ten buvo, tai niekuo negalėjo dukteriai pagelbėti.

Giliai įkvėpusi, ji kilstelėjo grėblį aukštyn. Minia galingai sustugo, ir Izabelės ranka ėmė drebėti. Atrėmusi grėblio dantis į sieną kiek kairiau nuo nišos, ji atsigręžė ir išvydo aplinkui ištisą jūrą įraudusių, piktų, grėsmingų veidų – visi jie staiga pasidarė nepažįstami. Tvirčiau suėmusi grėblį, ji prispaudė jo dantis prie statulos kojų ir stumtelėjo. Statula nesijudino.

Minios riksmai vis garsėjo, o Izabelė ašarų pilnomis akimis stūmė vis smarkiau. Kūdikėlis Mergelės glėbyje spoksojo kažkur į dangaus tolybes, tačiau Izabelė aiškiai jautė Mergelės žvilgsnį, nukreiptą į save.

– Atleisk man, – sušnibždėjo ji. Paskui atitraukė grėblį ir užsimojusi iš visų jėgų tvojo statulai. Geležiniai dantys dusliai barkštelėjo, atsimušę į akmenį, ir tarsi pjaute nupjovė Mergelės veidą, jo skeveldros pabiro Izabelei tiesiai ant galvos. Minia sugriaudėjo iš juoko. Iš nevilties Izabelė dar sykį užsimojo grėbliu. Nuo smūgio kalkių skiedinys, kuriuo buvo pritvirtinta statula, sutrupėjo, ir Mergelė ėmė svyruoti.

– Nagi, Raudonplauke! Rėžk dar sykį! – riktelėjo kažkokia moteris iš minios.

Ne, daugiau nebegaliu, – dingtelėjo Izabelei, bet matydama aplinkui tuos įdūkusius raudonus veidus, ji ir vėl užsimojo grėbliu. Statula susiūbavo; atrodė, lyg beveidė moteris sūpuotų

rankose kūdikį. Paskui ji smarkiai pasviro į priekį ir nuvirto žemyn. Pirmiausia į žemę po jų kojomis atsitrenkė Mergelės galva ir pažiro smulkiomis skeveldromis, o tada jau ir kūnas. Smūgis buvo toks stiprus, kad Kūdikėlis atskilo nuo motinos ir liko gulėti ant žemės, bejėgiškai žiūrėdamas aukštyn. Izabelė paleido iš rankų grėblį ir užsidengė veidą delnais. Iš minios pasigirdo garsūs sveikinimo šūksniai ir švilpimas, žmonės siūbtelėjo pirmyn ir apstojo suskaldytą statulą.

Kai Izabelė pagaliau ryžosi atitraukti rankas nuo veido, išvydo priešais stovintį Etjeną. Pergalingai išsiviepęs, jis ištiesė ranką ir suspaudė jai krūtis. O tada prisidėjo prie minios, purvu drabstančios mėlynąją nišą.

Daugiau niekuomet nebematysiu šitokio mėlynumo, – pamanė Izabelė.

Mažojo Anri su Žeraru nereikėjo ilgai įkalbinėti. Nors Izabelė ir niršo ant pono Marselio, širdies gilumoje ji žinojo, kad broliai ir patys būtų leidęsi į tą žygį – net ir be medumi teptų pono Marselio raginimų.

– Viešpaties malonė bus su jumis, – iškilmingai pareiškė jis dvyniams. – Apvaizda pasirinko jus šitam karui. Jūs kausitės už savo Dievą, savo tikėjimą, savo laisvę. Kai grįšite, jus sutiks kaip didvyrius ir narsuolius!

– Jeigu išvis grįšite, – piktai burbtelėjo Anri diu Mulenas sau po nosimi – taip, kad tik Izabelė išgirdo. Jis turėjo du rugių ir du bulvių laukus, o priedo – išpuoselėtą kaštainių giraitę. Jis laikė kiaules ir visą kaimenę ožkų. Jam žūtbūt reikėjo sūnų pagalbos: negalėjo gi dirbti žemės vien tik dukters padedamas.

– Ką gi, teks liautis dirbus visą žemę, – pasakė jis Izabelei. – Apsėsiu tik vieną rugių lauką vietoj dviejų, perpus sumažinsiu

ožkų kaimenę ir pasiliksiu vos kelias kiaules. Tada užteks ir vieno bulvių lauko joms iššerti. Daugiau gyvulių įsitaisysim, kai dvyniai sugrįš.

Jie nesugrįš, – nusmelkė širdį Izabelei. Ji regėjo, kaip degė jų akys, kai drauge su kitais vaikinais iš Mon Lozero apylinkių leidosi į žygį. Tikriausiai jie pasieks Tulūzą, Paryžių, galbūt – Ženevą, kur pamatys Kalviną. Jie nukeliaus į Ispaniją, kur gyvena juodaodžiai žmonės, nusigaus iki vandenyno ir į pasaulio kraštą. Bet tikrai nebegrįš čionai, į savo gimtuosius namus...

Vieną vakarą, kai tėvas sėdėjo prie ugnies, galąsdamas plūgą, Izabelė sukaupė drąsą ir tarė jam:

– Tėveli, aš galėčiau ištekėti, ir tada mudu su vyru apsigyventume čia ir padėtume tau.

Bet jis akimirksniu užčiaupė jai burną paklausdamas:

– Už ko? Už ko tu tekėsi? – burbtelėjo, valandžiukę sulaikydamas virš plūgo ašmenų iškeltą galąstuvą. Viduje staiga tapo spengiamai tylu.

Izabelė nusigręžė.

– Dviese mudu belikom, *ma petite,* – švelniai tarstelėjo jai tėvas. – Bet Dievo malonė didesnė, nei manai...

* * *

Izabelė nervingai spaudė rankomis sau gerklę, tebejausdama burnoje komunijos skonį: rupios, sausos duonos kąsnis, net ir seniausiai prarytas, regis, tebebuvo įstrigęs kažkur žemiau gomurio. Etjenas ištiesė ranką ir peštelėjo jai už skepetos. Aptikęs palaidą galą, sugriebė jį, apsuko sau apie ranką ir smarkiai patraukė. Izabelė kelissyk apsisuko aplink nelyginant vilkutis, išsivyniodama iš audek-

lo; palaidi plaukai išdriko jai ant pečių, o priešais pramaišiui švysčiojo tai pašaipiai išsiviepęs Etjeno veidas, tai tėvo giraitės kaštainiai, apkibę vos užsimezgusiais žaliais, sunkiai pasiekiamais vaisiais.

Kai jis visai nutraukė jai skepetą, Izabelė ko neparkrito, bet kluptelėjusi atsitiesė ir sudvejojo. Nenuleisdama nuo jo akių, ji žengė atatupsta. Bet jis dviem šuoliais prišoko prie jos, parvertė ją žemėn, o pats užgriuvo ant viršaus. Viena ranka užplėšė aukštyn jos sijoną, o antrąja įsikibo jai į plaukus ir išskėtęs pirštus tarsi šukomis braukė per juos sukdamas tol, kol užsivyniojo juos sau ant rankos lygiai kaip pirma buvo susukęs skepetą – iki jo kumštis atsirėmė jai į sprandą.

– Tu taip ilgai šalinaisi manęs, Raudonplauke, – dusliai sumurmėjo jis. – Ar dabar pasirengusi?

Izabelė sumišusi linktelėjo. Etjenas dar smarkiau truktelėjo jai už plaukų, atlošdamas jos galvą, ir įsisiurbė burna jai į lūpas.

Bet juk aš tebeturiu burnoje Sekminių komuniją, – dingtelėjo Izabelei. – O čia – nuodėmė!

Turnjė šeima vienintelė tarp Mon Lozero ir Florako turėjo namuose Bibliją. Izabelė buvo mačiusi ją per pamaldas, kai Žanas Turnjė atsinešdavo Šventąjį Raštą, susuktą į lininę skepetą, ir išdidžiai įteikdavo ponui Marseliui. Paskui per visas pamaldas jis nė akimirką nenuleisdavo nuo tos knygos akių. Nemažai ji buvo jam atsiėjusi!

O ponas Marselis sunerdavo pirštus ir nelyginant lopšyje pagarbiai laikydavo Bibliją, atrėmęs ją į atsikišusį savo pilvuką. Pradėjęs skaityti iš jos, jis imdavo linguoti lyg girtas, nors Izabelė puikiai žinojo, kad jis negeria – juk pats buvo uždraudęs vyną. Jo akys lakstydavo pirmyn atgal, o iš burnos vienas po kito biro žodžiai, tiktai Izabelė niekaip nesuprato, kaipgi jie ten patenka?

Kai senoji bažnyčia pagaliau perėjo į Tiesos skelbėjų rankas, ponas Marselis išsirūpino, kad Biblija būtų atgabenta iš Liono, o Izabelės tėvas padirbo medinį stovą jai laikyti. Nuo tada Turnjė Biblijos niekas daugiau nebematė, nors Etjenas vis dar nepraleisdavo progos ja pasigirti.

– Iš kur randasi tie žodžiai? – sykį po pamaldų paklausė jo Izabelė, nekreipdama dėmesio į tai, kad visi į juos spokso, o Etjeno motina Hana, regis, deginte degina juos akimis. – Kaip ponas Marselis išima juos iš Biblijos?

Etjenas iš rankos į ranką mėsčiojo akmenuką; dabar staiga sviedė jį šalin, ir tas šiugždėdamas dingo tarp lapų.

– Jie atskrenda, – tvirtai pareiškė jis. – Jis prasižioja, ir mažyčiai ženkliukai iš knygos greit suskrenda jam į burną – taip greit, kad tu nespėji nė sužiūrėti. O tada jis juos išspjauna.

– O tu ar moki skaityti?

– Ne, bet aš moku rašyti.

– Ir ką tu rašai?

– Galiu parašyti savo vardą. Ir tavo vardą taip pat, – pridūrė nedvejodamas.

– Tai parodyk. Išmokyk mane!

Etjenas išsišiepė, blykstelėdamas dantimis. Tada sugriebė jos sijoną ir trūktelėjo į save.

– Išmokysiu, bet turėsi užmokėti, – tyliai šnibžtelėjo jis prisimerkdamas – vos siauri akių plyšeliai besimatė.

Ji vėl prisiminė nuodėmę: ausyse jai sušiugždėjo kaštainių lapai, vėl nusmelkė baimė ir skausmas, o sykiu – ir pašėlęs jaudulys, po savim jaučiant tvirtą žemę, o ant savęs – Etjeno kūno svorį.

– Gerai, – galiausiai linktelėjo ji nusigręždama. – Bet pirma parodyk.

Jam teko slapčia susirinkti reikiamas priemones: pelėsakalio plunksną, gerai nupjautą ir nusmailintą, pergamento skiautę, nematiom nuplėštą nuo vieno Biblijos lapo kampučio, ir džiovintą grybą, kurį sutrynus ir sumaišius su vandeniu skalūno įduboje likdavo juodo skysčio balutė. Tada jis nusivedė Izabelę į kalnus, atokiau nuo jųdviejų tėvų ūkių, kur ant šlaito kėpsojo plokščias granito luitas aukštumo jai sulig juosmeniu. Jiedu užsikvempė ant to akmens.

Izabelė tarsi matydama stebuklą žiūrėjo, kaip Etjenas vedžioja šešis brūkšnelius, sudėliodamas iš jų raides ET.

Išpūtusi akis ji dar kurį laiką spoksojo į užrašą.

– Ir aš noriu parašyti savo vardą, – ištarė paskui. Etjenas įbruko jai į ranką plunksną, o pats atsistojo už nugaros ir visu kūnu prisispaudė prie jos. Ji pajuto kietą daiktą jam žemiau pilvo, ir ją akimirksniu perliejo baimingo geismo pliūpsnis. Suėmęs delnu jos ranką su plunksna, Etjenas ėmė ją vedžioti: pirmiausia pamirkė plunksną į rašalą, tada pridėjo ją prie pergamento ir spausdamas padėjo iškreivalioti šešis brūkšnelius. ET, – išvedžiojo Izabelė.

– Betgi čia tas pats, – sunerimo ji, palyginusi abu užrašus. – Kaip gali čia būti sykiu ir tavo, ir mano vardas?

– Šitą parašei tu, vadinasi, čia – tavo vardas. Negi nesupranti? Kas parašo, to ir vardas!

– Bet... – prasižiojo jinai ir sustingo pravėrusi burną, laukdama, kol į ją atskris raidės. Tačiau prabilusi vis tiek ištarė jo, o ne savo vardą.

– O dabar privalai užmokėti, – vypsodamas pareiškė Etjenas. Jis stumtelėjo ją, pargriaudamas ant akmens, o pats atsistojo jai už nugaros. Tada užplėšė aukštyn jos sijoną ir nusismaukė kelnes. Paskui keliais perskyrė jai kojas ir, viena ranka prilaikydamas ją, įsiskverbė staigiai, vienu stumtelėjimu. Izabelė įsikirto nagais į

akmenį ir laikėsi jo įsikibusi, kol Etjenas judėjo jos viduje. Tada, kimiai riktelėjęs, jis smarkiai pastūmė ją į priekį, atstumdamas toliau nuo savęs ir sulenkdamas dvilinką – taip, kad krūtinė ir veidas skaudžiai prisiplojo prie akmens.

Jam atsitraukus, ji virpėdama atsitiesė. Pergamento skiautė buvo prilipusi jai prie skruosto ir dabar nuplasnojo žemyn. Žvilgtelėjęs į ją, Etjenas išsiviepė.

– Va, tu užsirašei vardą sau ant veido, – pareiškė jis.

Ji niekuomet nebuvo buvusi Turnjė namuose, nors jų ūkis stūksojo visai netoli jos tėvo namų, tik kiek žemiau palei upę. Turnjė ūkis buvo didžiausias visoje apylinkėje, neskaitant kunigaikščio valdų, nusidriekusių kiek tolėliau slėnyje, pusdienis kelio Florako pusėn. Žmonės kalbėjo, kad Turnjė gyvenimas statytas prieš šimtą metų, o paskui dar daug ko pridurstyta: taip atsirado kiaulidė, klojimas, o šiaudinį stogą pakeitė čerpės. Žanas su savo pussesere Hana susituokė nebejauni ir teturėjo tik trejetą vaikų; tai buvo išdidi, galinga ir į jokias bičiulystes nesileidžianti šeima. Nedaug kas tegalėjo pasigirti vakare svečiavęsis prie jų židinio.

Nepaisydamas Turnjė įtakos ir turtų, Izabelės tėvas niekuomet per daug nesistengė slėpti paniekos, kurią jiems jautė.

– Jie veda tik savo pusseseres, – šaipėsi Anri diu Mulenas. – Jie dosniai aukoja bažnyčiai, bet nė supuvusio kaštainio neatkiš nuskurusiam elgetai. O susitikę būtinai triskart bučiuojasi, tarsi dviejų kartų būtų negana!

Turnjė sodyba tarsi milžiniška L raidė buvo išsidriekusi kalno šlaite, įėjimas – iš pietų pusės. Etjenas įsivedė Izabelę vidun. Jo tėvai drauge su dviem samdiniais triūsė laukuose, o sesuo Suzana krapštėsi kažkur daržo pakrašty.

Namo viduje buvo tylu ir ramu. Izabelės ausis pagavo tiktai duslų kiaulių kriuksėjimą kiaulidėje. Ją sužavėjo tvartai ir daržinė – bene dusyk didesnė, nei jos tėvo. Stovėdama gyvenamajame kambaryje, ji pirštų galiukais lietė ilgo medinio stalo paviršių – tarsi ieškodama, į ką atsiremti. Viduje buvo švaru, ką tik pašluota; ant sienose lygiais tarpais įtaisytų kablių – tvarkingai sukabinti puodai. Prie galinės sienos stūksojo didžiulis židinys: jis užėmė visą kambario galą ir atrodė toks milžiniškas, kad visa Turnjė ir jos pačios šeima, kokia ji dar buvo prieš užgriūvant netektims, būtų galėjusios drauge į jį tilpti. O dabar jos sesers nebėra. Ir motina mirė. Broliai išėjo kariauti. Beliko tik juodu su tėvu.

– Raudonplauke...

Izabelė staigiai apsigręžė ir išvydo Etjeno akis, pasipūtėlišką jo eigastį ir ėmė trauktis atatupsta, kol nugara atsirėmė į granitą. Neatstodamas nuo jos nė per žingsnį, Etjenas rankomis suėmė ją per klubus.

– Tik ne čia, – purtėsi ji. – Ne tavo tėvų namuose, ne prie židinio. Jei tavo motina...

Etjenas patraukė rankas. Vos paminėjus motiną, jis iškart apsiramino.

– Ar tu jų atsiklausei?

Jis nieko neatsakė. Tik platūs pečiai sukumpo, o žvilgsnis nuklydo kažkur kertėn.

– Vadinasi, neatsiklausei...

– Netrukus man sukaks dvidešimt penkeri, ir tuomet nebereikės jų leidimo. Galėsiu daryti, ką tinkamas.

Na, žinoma, jie neleis jam manęs vesti, – sumojo Izabelė. – Mano šeima nuskurdo, mes nieko nebeturim, o jie – turtuoliai: turi Bibliją, arklį, moka rašyti!.. Veda tik savo pusseseres ir bi-

čiuliaujasi su ponu Marseliu. Žanas Turnjė – Eglio kunigaikščio patikėtinis, surenka mūsų mokesčius. Jie niekuomet nesutiks priimti į marčias mergiotės, kurią pravardžiuoja Raudonplauke.

– Galėtume apsigyventi pas mano tėvą, – pasiūlė ji. – Jam nelengva nuo tada, kai broliai išvyko. Jam tikrai praverstų...

– Nieku gyvu.

– Vadinasi, gyvensime čia?

– Taip.

– O jei jie nesutiks?

Etjenas kiek pamindžikavo nuo vienos kojos ant kitos, atsirėmė į stalo kraštą ir sukryžiavo rankas. Tada pažvelgė jai tiesiai į akis.

– Tu pati kalta, kad jiems neįtinki, Raudonplauke, – tyliai ištarė jis.

Izabelė sustingo, nejučiom sugniaužusi kumščius.

– Aš gi nieko blogo nepadariau! – sušuko ji. – Aš išpažįstu Tiesą!

Jis šyptelėjo.

– Bet juk tu myli Mergelę, ar ne?

Tebegniauždama kumščius, ji panarino galvą.

– O tavo motina buvo ragana.

– Ką tu pasakei? – iškošė ji.

– Tas vilkas, kuris ją užpuolė, buvo velnio siųstas jos parsivesti. O kur dar visi tie negyvi naujagimiai...

Izabelė perliejo jį žvilgsniu.

– Nejaugi tu manai, kad mano motina tyčia numarino savo pačios dukterį? Ir savo vaikaitę?

– Kai mudu susituoksim, – tarė jis, – neleisiu tau būti pribuvėja.

Paskui, paėmęs ją už rankos, nusitempė į daržinę, atokiau nuo tėvų židinio.

– Ir kam tau manęs reikia? – tylutėliai, kad jis neišgirstų, sumurmėjo ji. Bet po kurio laiko pati sau atsakė: o tam, kad manęs labiau už viską nekenčia jo motina.

Aukštai viršum galvos tyliai sklendė pelėsakalis, tik retsykiais sumojuodamas sparnais, kai pasigaudavo vėjo gūsį. Pilkas, vadinasi, – patinas. Kad geriau įsižiūrėtų, Izabelė prisimerkė. Ne, – paukštis buvo rausvai rudas, kaip ir jos plaukai. Vadinasi, tai – patelė.

Ji buvo išmokusi viena pati išsilaikyti vandens paviršiuje: tereikėjo ramiai sau gulėti ant nugaros, vos judinant prie šonų rankas, ir plūduriuoti. Krūtys atrodė susiplojusios, o plaukai nelyginant rudeniniai lapai, srovės nešami, draikėsi jai aplink veidą. Ji dar sykį pažvelgė aukštyn. Pelėsakalis staiga kaip akmuo krito kažkur į dešinę nuo jos. Pašiūšęs žolės kuokštas neleido jai pamatyti, ką jis pagavo. Bet po akimirkos paukštis vėl pasirodė, naguose laikydamas grobį – kažkokį nediduką padarą, tikriausiai pelę ar žvirblį. Smarkiai mojuodamas sparnais, jis nuskrido tolyn ir dingo jai iš akių.

Staiga ji atsisėdo, remdamasi į pailgą, lygų akmenį upės vagoje, o jos krūtys kaipmat vėl atgavo įprastą apvalumą. Izabelės ausį pasiekė kažkokie garsai – vos girdimas tilindžiavimas, kuris, iš pradžių girdėjęsis tik vienur kitur, netrukus virto ištisu šimtų varpelių orkestru. Tai buvo *estiver* – Izabelės tėvas spėjo juos pasirodysiant tik už kokių poros dienų. Tikriausiai šiemet bus įsitaisę gerus aviganius šunis! Reikėjo paskubėti, jei nenorėjo būti staiga apspista kokio šimto avių. Mikliai pašokusi, ji paskubom nubrido į krantą, rankomis greitai nusibraukė nuo savęs vandenį

ir išsigręžė plaukus. Nuodėminguosius savo plaukus... Tada užsitempė ant kūno suknelę ir palaidinį, o plaukus paslėpė po ilga drobine skepeta.

Kaip sykis bekaišiodama skepetos kampus, Izabelė staiga nutirpo, pajutusi kažkieno žvilgsnį. Atsargiai apsižvalgė, nepasukdama galvos, bet nieko neįstengė pamatyti. Varpeliai tilindžiavo dar tolokai. Apsičiupinėjusi sau apie galvą, ji sugraibė dar kelias palaidas plaukų sruogas ir greit subruko jas po skepeta, tada nuleido rankas, pasikaišė sijoną ir tekina pasileido takeliu palei upę. Bet netrukus išsuko iš tako ir nukūrė tiesiai per kietais palėpščiais ir viržiais apžėlusį lauką.

Pasiekusi kalvos keterą, Izabelė stabtelėjo ir pažvelgė žemyn. Tolumoje visa papėdė mirguliavo avimis, kurios lyg maži vabaliukai ropštėsi į kalną. Kad neišsisklaidytų, avis sergėjo du vyrai – vienas bandos priekyje, kitas užpakalyje, ir dar po šunį iš šonų. Retsykiais kokia nenuorama pamėgindavo atsiskirti nuo kitų, bet mikliai būdavo grąžinama į bandą. Jie žygiavo turbūt jau kokias penketą dienų, nuo pat Aleso, bet netgi šioje įkalnėje neatrodė pernelyg pavargę. Nieko, per vasarą turės laiko atsipūsti.

Retsykiais per varpelių tilindžiavimą jos ausį pasiekdavo šaižūs vyrų šūksniai ar švilpavimai ir skardus šunų amsėjimas. Staiga priekyje ėjęs vyras pakėlė galvą ir pažvelgė aukštyn – regėjos, tiesiai į Izabelę, – ir šaižiai sušvilpė. Kaipmat iš už uolos dešinėje, per akmens metimą nuo Izabelės, iššoko nematytas jaunuolis. Izabelė stvėrėsi rankomis sau už gerklės. Jaunuolis atrodė nedidukas, bet stamantrus, visas išprakaitavęs ir tamsiai nurudęs saulėje. Jis turėjo lazdą pasiramsčiuoti, nešėsi aviganio krepšį, o ant galvos mūvėjo apvalią prigludusią kepuraitę, iš po kurios lindo lauk neklusnios tamsios garbanos. Pajutusi juodų jo

akių žvilgsnį, Izabelė išsyk suprato, kad jis matė ją besimaudančią upėje. Jaunuolis šyptelėjo jai draugiška ir supratinga šypsena, ir akimirksnį Izabelei pasirodė, kad ji vėl pajuto švelnią upės bangų glamonę. Bet ji tik nudelbė akis, prispaudė alkūnes sau prie krūtų ir neįstengė jam nusišypsoti atsakydama.

Vaikinas šuoliais pasileido šlaitu žemyn. Izabelė lydėjo jį akimis, kol jis pasiekė bandą, o tada apsisuko ir nukūrė kiek įkabindama.

– Čia yra vaikas. – Priglaudusi delną sau prie pilvo, Izabelė akiplėšiškai įsistebeilijo į Etjeną.

Blyškiai žydros jo akys akimirksniu patamsėjo, tarsi per lauką bėgantis debesies šešėlis būtų jas aptraukęs. Jis žvelgė į ją įdėmiai, lyg ką skaičiuodamas.

– Turėsiu pasisakyti savo tėvui, o tada teks pranešti tavo tėvams. – Izabelė sunkiai nurijo seiles. – Ką jie pasakys?

– Dabar jie leis mums susituokti. Atrodytų kur kas blogiau, jei uždraustų, kai yra vaikas.

– Jie manys, kad aš tyčia taip padariau.

– O argi ne? – Jo akys, dabar jau šaltos lyg geležis, įsmigo jai į veidą.

– Juk būtent tu troškai nuodėmės, Etjenai.

– A, bet tu irgi to norėjai, Raudonplauke.

– Ak, kaip norėčiau, kad *Maman* būtų gyva, – tyliai atsiduso Izabelė. – Ir kad Mari būtų gyva...

Iš pradžių Izabelė pamanė, kad tėvas jos neišgirdo. Sėdėjo kaip sėdėjęs ant suoliuko palei duris ir peiliu gremžė medžio šaką – dirbo naują kotą kauptukui, kurį tądien buvo sulaužęs. Izabelė

nejudėdama liko stovėti priešais jį. Tuos žodžius buvo ištarusi taip tyliai, kad išties pradėjo manyti gausianti viską pakartoti. Jau buvo besižiojanti prabilti, bet staiga tėvas tarė:

– Jūs visi mane apleidot.

– Atleisk, tėveli. Bet jis sako nieku gyvu čia negyvensiąs.

– Aš ir nepakęsčiau po savo stogu jokio Turnjė. Ir šito ūkio po mirties tau nepaliksiu. Gausi savo dalį, o ūkį paveldės mano sūnėnai iš Lopitalio. Turnjė giminė mano žemės niekad nevaldys!

– Gal dar dvyniai sugrįš iš karo, – bandė guostis jinai, tramdydama ašaras.

– Ne, jiems nelemta likti gyviems. Jie juk gimė valstiečiai, o ne kariai. Tu ir pati žinai. Jau dveji metai prabėgo, o iš jų – nė žodelio. Šitiek žmonių ėjo ir praėjo iš šiaurės pusės, bet niekas nieko apie juos negirdėjo.

Palikusi tėvą sėdintį ant suoliuko, Izabelė patraukė per laukus, palei upę Turnjė sodybos link. Metas jau buvo vėlyvas, ant žemės pamažu leidosi vakaro sutemos, o kalvų šlaitais ir terasose nokstančių rugių laukais dryko ilgi šešėliai. Medžiuose sutūpęs čirškavo varnėnų pulkelis. Atstumas tarp abiejų ūkių rodėsi jai begalinis, o kelio gale jos laukė Etjeno motina. Izabelė sulėtino žingsnį.

Ji jau kone priėjo tuščią Turnjė *cleda* – tų metų kaštainiai seniausiai buvo sudžiovinti, – kai staiga išvydo iš medžių ūksmės be garso dryktelint pilką šešėlį, kuris sustingo ant tako priešais ją.

– *Sainte Vierge, aide-moi,* – nejučiom išsprūdo jai maldos žodžiai. Ji įsistebeilijo į vilką, kuris savo ruožtu nenuleido nuo jos gelsva ugnim švytinčių akių – jos ryškiai žibėjo net ir prietemoje. Vilkui pradėjus prie jos artintis, Izabelės galvoje aiškiai suskambo žodžiai: „Neleisk, kad ir tau taip nutiktų!“

Pasilenkusi ji stvėrė nuo žemės storą pagalį. Vilkas stabtelėjo. Tada Izabelė atsitiesė ir puolė pirmyn, įnirtingai švaistydamasi lazda ir garsiai rėkdama. Vilkas ėmė trauktis atatupstas, o kai Izabelė nudavė sviedžianti į jį pagalį, apsisuko, movė į šoną ir pradingo medžių tankmėje.

Izabelė kiek įkabindama pasileido iš giraitės tiesiai per lauką, nors aštrios ražienos skaudžiai badė jai kojas. Tiktai pribėgusi grybo pavidalo akmenį, ženklinantį Turnjė daržų ribą, ji stabtelėjo atgauti kvapo. Etjeno motinos baimė išgaravo be pėdsako.

– Dėkui, *Maman,* – patyliukais ištarė ji. – Aš šito nepamiršiu.

Žaną, Haną ir Etjeną ji rado besėdinčius prie ugnies, o Suzana dar rinko nuo stalo jų vakarienės likučius – paskutinį šlakelį *bajanas,* tokios pat kaštainių sriubos, kokią Izabelė kiek ankstėliau patiekė savo tėvui, ir tamsios, kvapnios duonos trupinius. Pamatę Izabelę, visi keturi sustingo lyg stabo ištikti.

– Kas yra, Raudonplauke? – paklausė Žanas Turnjė, kai Izabelė sustojo vidury kambario ir vėl atsirėmė ranka į stalą, tarsi norėdama užsitikrinti sau vietą šiuose namuose.

Izabelė nieko neatsakė, tiktai nenuleido akių nuo Etjeno. Galų gale jis pakilo ir priėjo prie jos. Tada ji linktelėjo, ir jis atsigręžė į savo tėvus.

Tyla kambaryje tiesiog spengė. Hanos veidas atrodė lyg iškaltas iš akmens.

– Izabelė laukiasi vaiko, – tyliai ištarė Etjenas. – Jums leidus, mudu norėtume susituokti.

Jis pirmąkart pavadino ją vardu.

Hanos žodžiai kirto kaip žaibas.

– Kieno vaiką tu nešioji, Raudonplauke? Juk ne Etjeno!

– Tai Etjeno vaikas.

– Ne!

Žanas Turnjė atsirėmė rankom į stalą ir atsistojo. Žili lyg sidabras plaukai glotniai tarsi kepurė gaubė jo galvą, o veidas atrodė suvargęs ir ištįsęs. Jis nieko nesakė, tačiau jo žmona vis dėlto nutilo ir atšlijo. Jis įbedė akis į Etjeną. Kurį laiką buvo tylu, tada Etjenas prabilo:

– Tas vaikas mano. Kai man sukaks dvidešimt penkeri, mudu, šiaip ar taip, susituoksim. Nebedaug beliko.

Žanas su Hana susižvalgė.

– O ką sako tavo tėvas? – pasiteiravo Žanas Izabelės.

– Jis davė sutikimą vestuvėms ir pažadėjo skirti man dalį, – atsakė ji, nė žodeliu neužsimindama apie tėvo neapykantą Turnjė giminei.

– Eik, palauk lauke, Raudonplauke, – tyliai paliepė Žanas. – Palydėk ją, Suzana.

Mergaitės susėdo greta viena kitos ant suoliuko prie durų. Nuo vaikystės buvo beveik nesimačiusios. Prieš daugelį metų, kai Izabelės plaukai dar nebuvo pakeitę spalvos, Suzana dažnai ateidavo pažaisti su Mari, padėdavo grėbti šieną ir liuobti ožkas, o paskui abidvi taškydavosi upėje.

Kurį laiką juodvi sėdėjo tylėdamos ir žvelgė į slėnį.

– Ten, palei jūsų *cleda*, ateidama mačiau vilką, – nei iš šio, nei iš to pasakė Izabelė.

Suzana nustebusi išpūtė rudas akis. Jos veidas buvo toks pat liesas, o smakras – atsikišęs, kaip ir tėvo.

– Ir ką darei?

– Stvėriau lazdą ir nuvijau, – patenkinta pasigyrė Izabelė.

– Izabele...

– Ką?

– Žinau, mama pyksta, bet man smagu, kad tu pas mus gyvensi. Aš niekad netikėjau tom kalbom apie tave, apie tavo plaukus ir... – Ji prikando liežuvį. Izabelė ir nekamantinėjo.

– O čia tu būsi saugi. Šitiems namams niekas negresia, juos saugo...

Ji vėl nutilo nebaigusi sakinio, dirstelėjo į duris ir panarino galvą. Izabelės žvilgsnis pamažėle nuklydo link ūkanotų kalvų keterų, kūpsančių tolumoje.

Čia visuomet taip bus, – dingtelėjo jai. – Šitie namai pilni visokių nutylėjimų...

Durys atsidarė, ir ant slenksčio pasirodė Žanas su Etjenu; jiedu turėjo pasiėmę mirkčiojantį žibintą ir kirvį.

– Mes palydėsim tave namo, Raudonplauke, – pasakė Žanas. – Man reikia peršnekėti su tavo tėvu.

Jis padavė Etjenui abišalę duonos.

– Štai, imk duonos ir duok jai ranką.

Etjenas perlaužė duoną ir ištiesė Izabelei mažesniąją dalį. Ji susikimšo duoną burnon ir padavė jam ranką. Jo pirštai atrodė lediniai. O duona lyg prakeiksmas įstrigo jai gerklėje.

Mažasis Žanas gimė kraujo klane ir nuo vaikystės buvo bebaimis.

Žakobas gimė pamėlęs ir buvo labai tylus: nepravirko netgi tada, kai Hana sušėrė jam per užpakalį, kad priverstų kvėpuoti.

Praėjus keleriems metams, vieną vasarą Izabelė vėl maudėsi upėje. Du gimdymai buvo palikę žymių ant jos kūno, o dabar jau nuo trečio vaikelio išsipūtęs pilvas kyšojo viršum vandens. Vaikelis viduje sukrutėjo. Izabelė suėmė iškilumą rankomis.

– Švenčiausioji Mergele, tebūnie tai mergaitė, – maldavo jinai. – Ir kai ji gims, pavadinsiu ją tavo garbei, savo sesers vardu – Mari. Kiek man tai beatsieitų, nenusileisiu – duosiu jai šitą vardą.

Šįsyk niekas jos neįspėjo, nesigirdėjo jokio varpelių skambesio, ir Izabelė nejuto niekieno žvilgsnio. Jis paprasčiausiai nėmaž nesislėpdamas tupėjo ant kranto. Izabelė atsisėdo vandenyje ir pažvelgė į jį. Net krūtų neprisidengė. Atrodė nedaug tepasikeitęs, tik kiek vyresnis, ir su ilgu randu išilgai dešiniojo skruosto – nuo skruostikaulio iki smakro, palei pat lūpų kamputį. Jei šįsyk jis būtų jai nusišypsojęs, Izabelė mielai būtų atsakiusi tuo pačiu. Bet aviganis nė nemanė šypsotis. Paprasčiausiai linktelėjo jai, pasisėmė rieškutes vandens, šliūkštelėjo sau ant veido ir apsisukęs patraukė aukštyn palei upę.

Mari gimė skaidraus vandens sraute, atmerktomis akimis. Ji buvo nepaprastas vaikas.

SAPNAS

Kai mudu su Riku persikėlėm į Prancūziją, žinojau, kad mano gyvenimas šiek tiek pasikeis. Tik neįsivaizdavau kaip.

Pirmiausia manęs neapleido įspūdis, kad nepažįstama šalis – tai nelyginant puotos stalas, nuo kurio privalu paragauti kiekvieno patiekalo. Jau pačią pirmąją savaitę, kol Rikas naujajame savo biure smailino pieštukus, aš, šiaip taip nupūtusi dulkes nuo savo vidurinės mokyklos laikų prancūzų kalbos, leidausi žvalgyti Tulūzos apylinkių, ieškodama vietos, kur mudu galėtume apsigyventi. Tikėjausi rasti kokį nediduką, jaukų ir įdomų miestelį. Užtat jau kelintą dieną savo naujuoju pilku *Renault* skrajojau siaurais, jovarais apsodintais kaimo keliukais. Kartais, kai užsimiršdavau, man beveik rodydavosi, jog esu kur nors Ohajyje ar Indianoje, bet vos pamačiusi eilinį namelį raudonų čerpių stogu, žaliomis langinėmis ir po langais loveliuose svyrančiomis pelargonijomis, kaipmat prisimindavau kur esanti. Išvydę horizonte skriejančią mano mašiną, mėlynomis darbinėmis kelnėmis mūvintys vietos valstiečiai atitiesdavo nugaras nuo darbų blyškia balandžio mėnesio žaluma nutaškytuose savo laukuose ir lydėdavo mane akimis. Dažniausiai šypsodamasi jiems pamojuodavau; kartais jie irgi nedrąsiai mostelėdavo atsakydami. „Kas čia tokia?" – greičiausiai nustebę klausinėdavo savęs.

Apvažiavau jau daugybę miestelių, bet visus juos atsijojau – kartais dėl labai banalių priežasčių, bet iš esmės todėl, kad tikėjausi rasianti vietą, kuri iškart griebs už širdies ir iš pirmo žvilgsnio suprasiu, jog paieškos baigtos.

Į Lislį prie Tarno vedė ilgas siauras tiltas per Tarno upę. Tilto gale, miestelio pakrašty, stovėjo bažnyčia ir kavinė. Palikusi mašiną prie kavinės, toliau leidausi žingsniuoti pėsčiomis, o pasiekusi miestelio centrą, jau buvau tikra, kad čia apsigyvensime. Tai buvo *bastide*, įtvirtintas viduramžių miestelis: anuomet, užpuolus priešams, gyventojai burdavosi turgaus aikštėje ir iš vidaus užsidarydavo visus ketverius vartus. Dabar, stovėdama aikštės vidury je prie levandomis apsodinto fontano, pasijutau be galo rami ir patenkinta.

Aikštę iš visų keturių pusių supo arkados, po kuriomis ėjo dengti šaligatviai; apatiniuose pastatų aukštuose buvo įrengtos krautuvėlės, o viršum jų – gyvenamieji namai su langinėmis. Arkos buvo sumūrytos iš siaurų, pailgų plytų – lygiai tokių pačių, kaip ir du viršutiniai pastatų aukštai, tiktai jų sienose plytos buvo suklotos ornamentais – tai vertikaliai, tai horizontaliai, kad būtų gražiau, ir aprėmintos rudais mediniais rąstais, sutvirtintais blyškiai rausvu skiediniu.

Kaip tik šito man ir reikia, – pamaniau. Kasdien matydama tokius vaizdus, tikrai jausiuos laiminga.

Bet mane iškart apniko abejonės. Atrodė absurdiška pasirinkti gyvenamąją vietą vien dėl įspūdingos aikštės. Tad patraukiau toliau, dairydamasi dar kokio nors lemiamo veiksnio, kokio nors ženklo, priversiančio mane išvykti arba pasilikti.

Ilgai ieškoti nereikėjo. Apėjusi aplinkines gatves, užsukau į *boulangerie* miestelio aikštėje. Už prekystalio stovėjo nedidukė kresna moteriškė mėlynai ir baltai dryžuotu jūreiviško kirpimo

chalatu – tokius mačiau parduodamus kone kiekviename čionykščiame prekybos centre. Baigusi aptarnauti ankstesnįjį pirkėją, moteriškė atsisuko į mane ir juodomis akutėmis surukusiame veide nudelbė nuo galvos iki kojų. Jos plaukai buvo suimti į polaisvį kuodą ant pakaušio.

– *Bonjour, Madame,* – daininga prancūzių pardavėjų intonacija pragydo ji.

– *Bonjour,* – atsakiau, dairydamasi į lentynose už jos nugaros sukrautą duoną ir bandeles, o pati sau manydama: nuo šiol čia bus mano *boulangerie*. Bet kai dar sykį dirstelėjau į pardavėją, tikėdamasi malonios šypsenos, mano pasitikėjimas savim kaipmat išgaravo. Moteriškė akmeniniu veidu stūksojo už prekystalio ir nė nemanė meilikauti.

Žiojausi ko nors pasakyti, bet neišspaudžiau nė žodelio, tik sunkiai nurijau seiles. Žiūrėdama į mane, ji ramiausiai paklausė:

– *Oui, Madame?* – lygiai tokiu pat tonu, kaip ir anksčiau, tarsi pastarųjų nejaukių akimirkų nė nebūtų buvę.

Padvejojusi dūriau pirštu į batoną.

– *Un,* – vargais negalais sugebėjau išspausti, nors žodis išėjo panašesnis į kriuktelėjimą. Pardavėjos veide dabar jau sustingo pasibjaurėjimo išraiška. Nesijudindama ir nenuleisdama nuo manęs akių, ji ištiesė ranką sau už nugaros ir paėmė batoną.

– *Quelque chose d'autre, Madame?*

Akimirką aš tarsi atsiskyriau nuo kūno ir pamėginau pažvelgti į save jos akimis: svetimšalė perėjūnė, negrabiai votulojanti burnoje keistus neįprastos kalbos garsus, neišleidžianti iš rankų žemėlapio, kad nepasiklystų, ir svarbiausių frazių žodynėlio, kad kaip nors susikalbėtų. Vos spėjusią patikėti, kad pagaliau radau namus, ji privertė mane pasijusti čia svetima.

Iš paskutiniųjų trokšdama jai parodyti, kad nesu jau tokia beviltiška, kaip atrodau, dar sykį peržvelgiau lentynose išdėliotus gaminius. Rodydama į pyragėlius su svogūnais šiaip taip įsigudrinau pasakyti:

– *Et un quiche.*

Bet, vos spėjusi tai ištarti, iškart susivokiau pavartojusi netinkamą artikelį: žodis *quiche* yra moteriškosios giminės, tad reikėjo sakyti *une*. Sielos gilumoje net sudejavau.

Pardavėja įmetė pyragėlį į nedidelį krepšelį ir padėjo ant prekystalio greta batono.

– *Quelque chose d'autre, Madame?* – dar sykį pakartojo ji.

– *Non.*

Suspaudžiusi kasos aparato klavišus, ji apskaičiavo sumą. Tylėdama padaviau jai pinigus, ir tik kai ji padėjo grąžą ant nedidelio padėkliuko prekystalio viduryje, susizgribau irgi turėjusi dėti ten pinigus, užuot brukusi juos tiesiai jai į delną. Net susiraukiau iš apmaudo. Šitą pamoką jau seniai turėjau išmokti.

– *Merci, Madame,* – abejingu veidu ir kietu kaip titnagas žvilgsniu išgiedojo ji.

– *Merci,* – burbtelėjau atsakydama.

– *Au revoir, Madame.*

Jau buvau beeinanti, bet stabtelėjau nusprendusi, kad turėtų gi būti koks nors būdas atitaisyti šitą netikusį įspūdį. Dar sykį pažvelgiau į moterį už prekystalio: ji stovėjo sukryžiavusi rankas ant plačios krūtinės.

– *Je – nous – nous habitons près d'ici, là-bas,* – pamelavau, neaiškiai mostaguodama rankomis, tarsi bandydama išplėšti tam tikrą erdvės dalį jos mieste.

Ji linktelėjo.

– *Oui, Madame. Au revoir, Madame.*

– *Au revoir, Madame,* – atsakiau ir apsisukusi kaip žaibas nėriau pro duris.

Ak, Ela, – mintyse priekaištavau sau, slampindama per aikštę, – ką gi tu darai? Meluoji, kad išgelbėtum padėtį?

– Tai nemeluok. Imk ir iš tikrųjų apsigyvenk čia. Ir kasdien pirk raguolius iš *Madame,* – sumurmėjau pati sau. Atsidūrusi šalia fontano, ištiesiau ranką ir nusiskyniau kelis levandos lapelius. Sutrynusi juos tarp pirštų, įtraukiau sodraus svaiginančio aromato, kuris tarsi sakė: *Reste.*

Rikui Lislis prie Tarno patiko iš pirmo žvilgsnio. Pamatęs, kur panorau apsigyventi, jis stvėrė mane į glėbį, išbučiavo ir pakėlęs apsuko ratu. Man iškart atlėgo.

– Cha! – šūktelėjo jis, dairydamasis į senovinius namus.

– Ša, Rikai, – puoliau tildyti jo. Kaip sykis buvo turgaus diena, aikštėje knibždėjo žmonių, ir aš jutau, kad visi mus stebi. – Nuleisk mane žemyn, – sušnibždėjau.

Bet jis tik nusišypsojo ir dar tvirčiau mane apkabino.

– Kaip tik tokie miesteliai mane veža! – pareiškė jis. – Tu tik pasižiūrėk į tuos plytų ornamentus ant sienų!

Mes ilgai klaidžiojome gatvėmis, rinkdamiesi patinkamus namus, o paskui užėjome į *boulangerie* nusipirkti dar pyragėlių su svogūnais. Vos pajutusi į save įbestą *Madame* žvilgsnį, aš skaisčiai nuraudau, bet ji daugiausia kreipėsi į Riką, kuriam kažkodėl pasirodė besanti baisiai smagi bobulytė, ir jis kone atvirai kikeno, žiūrėdamas į ją. Bet *Madame,* regis, nėmaž dėl to neužsigavo. Mačiau, kad jai patinka Riko išvaizda: šiame juodų trumpų plaukų krašte ilgi ir šviesūs, į uodegą ant pakaušio suimti jo plaukai atrodė nematytas daiktas, o ir kalifornietiškas jo įdegis dar

nebuvo spėjęs visai nublukti. Su manimi ji irgi elgėsi mandagiai, tačiau po tuo mandagumu jutau slepiamą priešiškumą, nuo kurio darėsi nejauku.

– Kaip žiauru, kad tie pyragėliai tokie skanūs, – pasakiau Rikui, kai vėl atsidūrėme gatvėje. – Jei ne jie, daugiau nė už ką ten kojos nekelčiau!

– Ak, mažule, ir kam tau reikia viską taip giliai imti į širdį? Tik jau nepradėk čia vėl demonstruoti savo Rytų pakrantės paranojos!

– Ji tiesiog verčia mane jaustis nejaukiai, ir viskas.

– Prasta aptarnavimo kultūra! Tiu-tiū! Reikėtų užleisti ant jos kokį personalo atrankos ekspertą!

Aš šyptelėjau.

– Aha, norėčiau pamatyti jos darbo knygelę!

– Greičiausiai ten pilna nusiskundimų. Akivaizdu, kad bobulė traukia paskutines dienas iki pensijos. Galėtum būt atlaidesnė senutei!

Aišku, mudu abu jautėme didelę pagundą įsikurti viename iš senųjų namų pačioje aikštėje arba netoli jos, bet paaiškėjus, kad nė vieno iš jų nėra laisvo, širdies gilumoje man netgi palengvėjo: tai buvo rimti namai, skirti solidiems miestelio bendruomenės nariams. Užtat mudu radome šaunią vietelę vos kelios minutės pėsčiomis nuo centro: tai irgi buvo senas pastatas, tiktai be prašmatnių mūro ornamentų, storomis sienomis ir plytinėmis grindimis, su nediduku vidiniu kiemeliu, apaugusiu ant pinučių susiraizgiusiais vynuogienojais. Kiemo priešais namą nebuvo – paradinės durys vedė tiesiai į siaurą gatvelę. Namuose buvo tamsoka, bet Rikas iškart paskubėjo nuraminti, kad vasarą viduje galėsime džiaugtis vėsa. Visi mūsų matyti namai buvo tokie pa-

tys. Norėdama įsileisti vidun kuo daugiau šviesos, įpratau neužverti langinių, ir kelissyk nutvėriau pro langus žiopsančius savo kaimynus, kol jie išmoko būti atsargesni.

Vieną dieną sumaniau padaryti Rikui staigmeną: vakare grįžęs iš darbo, jis išvydo nykias rudas langines perdažytas ryškia bordo spalva, o po langais – lovelius su pelargonijomis. Jis kurį laiką stovėjo priešais namą šypsodamasis man, persisvėrusiai per palangę, aprėmintą rausvais, baltais ir raudonais žiedais.

– Sveikas atvykęs į Prancūziją, – pasakiau jam. – Sveikas sugrįžęs namo!

Sužinojęs, kad mudu su Riku ketiname persikelti į Prancūziją, mano tėvas įkalbėjo mane parašyti laišką tolimam mūsų šeimos giminaičiui, gyvenančiam Mutjė – nedideliame miestelyje šiaurės vakarų Šveicarijoje. Tėtis kadaise, prieš daugelį metų, buvo ten lankęsis.

– Matysi, tau ten patiks, – kelissyk pakartojo jis, paskambinęs padiktuoti man adreso.

– Tėti, juk Prancūzija ir Šveicarija – dvi skirtingos šalys! Greičiausiai aš į tą kraštą nė nepakliūsiu.

– Galimas daiktas, vaikuti, bet visada pravartu, kai netoliese yra savų žmonių.

– Kurgi netoliese?! Tas Mutjė turbūt už kokių keturių ar penkių šimtų mylių nuo ten, kur mes gyvensime.

– Aha, matai! Viso labo tik diena kelio automobiliu. Daug arčiau, negu bus tarp manęs ir tavęs.

– Tėti!..

– Būk gera, užsirašyk adresą, Ela. Man bus ramiau.

Kaipgi būčiau galėjusi atsisakyti? Užsirašiau adresą ir nusikvatojau.

– Kokia kvailystė! Ir ką man jam rašyti? „Sveiki, aš jūsų giminaitė – devintas vanduo nuo kisieliaus, jūs niekad nieko apie mane negirdėjote, bet šiuo metu aš gyvenu Europoje, todėl gal galėtume susitikti?“

– O kodėl gi ne? Klausyk, pradžiai gali pasiteirauti jo apie giminės istoriją, iš kokio krašto mes kilę, kuo vertėsi mūsų šeima. Vis tiek gi nelabai turėsi ką veikti!

Tėtis buvo taip ligi kaulų smegenų persiėmęs protestantiška darbo etika, kad mano perspektyva neturėti darbo rodėsi jam sunkiai suvirškinama. Užtat jis tolydžio siūlė man, kuo užsiimti. Nejučiomis tas jo nerimas persidavė ir man – aš irgi nebuvau pratusi turėti pernelyg daug laisvo laiko: visada arba krimsdavau mokslus, arba triūsdavau nuo ryto ligi vakaro. Todėl kurį laiką teko pratintis prie laisvo gyvenimo būdo: iš pradžių miegodavau iki pietų ir, nelabai žinodama, ko nusitverti, slampinėdavau po namus. Bet paskui prasimaniau sau net trejopos veiklos.

Pirmiausia užsiėmiau savo rudimentine prancūzų kalba: dusyk per savaitę važinėjau į Tulūzą, į pamokas pas ponią Santjė – pagyvenusią damą žvitriomis akimis ir siauru paukščiuko veidu. Ji nuostabiai gražiai tarė žodžius, tad pirmiausia puolėsi tobulinti mano tartį. Ji nekentė neartikuliuoto kalbėjimo, todėl kelissyk apšaukė mane, kai mėginau sakyti *Oui* ta atsainia, daugeliui prancūzų įprasta maniera: beveik nejudindama lūpų ir išspjaudama žodį nelyginant antis *kva!* Ji įpratino mane tarti šį žodį raiškiai ir aiškiai, gražiai artikuliuojant visus tris garsus, o pabaigoje lengvai švilptelint išpūsti orą pro dantis. Ji nenuilsdama kalė man į galvą, jog tai, kaip aš kalbu, yra kur kas svarbiau nei tai, ką sakau. Nors ir bandžiau ginčytis, bet pasirodė, kad man iki jos – toli šaukia.

– Jei neišmoksite aiškiai tarti žodžių, niekas niekuomet nesupras, ką jūs sakote, – pareiškė ji. – Negana to: kiekvienas akimoju suvoks, kad jūs užsienietė, ir išvis liausis jūsų klausytis. Tokie jau tie prancūzai!

Prikandau liežuvį, kad neleptelėčiau, jog ji – irgi prancūzė. Šiaip ar taip, savo kategoriškumu ir nepalenkiamais įsitikinimais jinai man patiko, todėl entuziastingai dariau jos rekomenduotus pratimus artikuliacijai lavinti, visaip tampydama lūpas, tarsi jos būtų guminės.

Ji nepaliaudama ragino mane visur ir visada kalbėti prancūziškai.

– Jei tik kas šauna į galvą, iškart mėginkite pasakyti! – šūkčiojo ji. – Kad ir kokia menkutė ta frazė būtų, vis tiek kalbėkite. Kalbėkite su visais!

Kartais ji versdavo mane tam tikrą laiko tarpsnį kalbėti be pertraukos: iš pradžių – ne ilgiau kaip minutę, o paskui – net ir ištisas penkias. Man tai rodėsi varginantis ir neįmanomas daiktas.

– Jūs formuluojate mintį angliškai, o prieš pasakydama bandote išversti ją į prancūzų kalbą, – diagnozavo ponia Santjė. – Šitaip kalbos neišmoksite! Jos forma kita. Jums reikia pratintis *mąstyti* prancūziškai. Anglų kalbos jūsų smegeninėje neturi likti nė padujų! Stenkitės kuo daugiau galvoti prancūziškai. Jei neišeina iškart sugalvoti viso monologo, sugalvokit bent sakinį, bent žodį! O tada jau dėliokite protingas mintis! – Ji plačiai skėstelėjo rankomis, regis, apimdama visą kambarį ir aprėpdama visą žmonių giminės išmintį.

Ji baisiai apsidžiaugė išgirdusi, jog turiu giminių Šveicarijoje. Būtent ji privertė mane parašyti jiems laišką.

– Žinote, gali būti, kad tie jūsų giminės kilę iš Prancūzijos, –

pareiškė ji. – Jums būtų pravartu patyrinėti savo prancūziškas šaknis. Pasijustumėt artimesnė šiai šaliai ir jos žmonėms. Gal tada pasidarytų lengviau ir mąstyti prancūziškai!

Sielos gilumoje aš vis dėlto dvejojau. Genealogija mano sąmonėje buvo tarsi koks vidutinio amžiaus damų užsiėmimas, susijęs su šeštadieninėmis radijo pokalbių laidomis, kurių smagu klausytis sėdint ir mezgant šalikus: žinojau, kad anksčiau ar vėliau man irgi teks to imtis, bet kol kas skubėti neketinau. Mano protėviai neturėjo nieko bendro su dabartiniu mano gyvenimu. Tačiau, norėdama pamaloninti ponią Santjė, vietoj namų darbo sukurpiau kelių sakinių laišką savo pusbroliui, teiraudamasi jo apie giminės istoriją. Ji ištaisė gramatikos ir rašybos klaidas, ir aš išsiunčiau laišką į Šveicariją.

Prancūzų kalbos pamokos savo ruožtu buvo antrojo mano numatomo užsiėmimo dalis.

– Kokia nuostabi, moteriška profesija! – sukudakavo ponia Santjė išgirdusi, jog ketinu laikyti egzaminus, kad gaučiau teisę dirbti pribuvėja Prancūzijoje. – Be galo kilnus darbas!

Pernelyg jai simpatizavau, tad pasistengiau nekreipti dėmesio į tuos egzaltuotus šūkčiojimus ir neaiškinau, kaip įtariai į mane ir mano koleges žiūri gydytojai, ligoninių personalas, draudimo kompanijos, netgi nėščiosios ir gimdyvės. Nepasakojau ir apie bemieges naktis, kraują ir patiriamus sukrėtimus, kai kas nors būna ne taip. Juk iš tiesų tai buvo *puikus* darbas, ir aš nuoširdžiai vyliausi, jog išklausiusi reikiamus kursus ir išlaikiusi privalomus egzaminus galėsiu praktikuoti Prancūzijoje.

Trečias mano susigalvotas užsiėmimas kol kas dar buvo šakėmis ant vandens rašytas, bet jei pavyks, po kurio laiko nuobodžiauti man tikrai netektų. Kiekvienam toks dalykas būtų pasi-

rodęs savaime suprantamas: man dvidešimt aštuoneri, mudu su Riku susituokę jau dveji metai, tad visi aplinkui, įskaitant ir mus pačius, jau senokai tikisi šeimos pagausėjimo.

Praėjus kelioms savaitėms nuo tos dienos, kai apsigyvenome Lislyje prie Tarno, mudu su Riku susiruošėme vakarieniauti į vienintelį gerą miestelio restoraną. Kirsdami daržoves, paštetą, iš Tarno ištrauktą upėtakį ir jautienos nugarinės kepsnį, plepėjome apie šį bei tą: apie Riko darbus ir ką aš nuveikiau per dieną. Bet kai padavėjas atnešė Rikui *crème brûlée,* o man – *tarte au citron,* nusprendžiau, jog metas imtis rimtos temos. Netyčia krimstelėjau ant pyragaičio uždėto citrinos griežinėlio ir susiraukiau.

– Rikai, – tariau ir padėjau šakutę.

– Nuostabus *brûlée,* – gardžiavosi jis. – Ypač šitoji *brûlée* dalis. Štai, paragauk!

– Ne, ačiū. Klausyk, noriu su tavim aptarti vieną dalyką.

– A, tai nusimato rimtas pokalbis?

Kaip tik tuo metu į restoraną įžengė dar viena pora. Juos pasodino prie gretimo staliuko. Po elegantiška juoda moters suknele vos matėsi atsikišęs pilvukas. Penkių mėnesių nėštumas, – sumečiau automatiškai, – ir vaisius, ko gero, nemažas.

– Žinai, kartkartėm mes vis pasišnekam apie vaikus, – tęsiau, kiek prislopinusi balsą.

– Tu dabar nori vaiko?

– Na, galvojau ir apie tai.

– Gerai!

– Kas gerai?

– Sakau, gerai, tai prasimanykim vaiką.

– Kaip tai? Šitaip lyg niekur nieko – imkim ir „prasimanykim"?

– O ką? Jeigu abu šito norim, tai kam dar sukti galvą?

Pasijutau apvilta, nors puikiai pažinodama Riką, lyg ir nebeturėjau stebėtis tokiu požiūriu. Jis visuomet viską spręsdavo greitai, net kai reikalas būdavo rimtas, o aš mėgdavau ilgai ir nuodugniai svarstyti.

– Aš jaučiuosi... – nutilau, mėgindama sugalvoti, kaip geriau paaiškinti. – Na, truputį panašiai, kaip prieš šuolį su parašiutu. Pameni pernai, kai abudu šokome? Pakyli mažu lėktuvėliu aukštyn ir vis galvoji: „Liko dvi minutės, ir jau nebeturėsiu kur trauktis. Va, po minutės jau bus per vėlu apsigalvoti. – O tada: – Štai, jau stoviu tarpdury, bet vis dar galiu atsisakyti". Bet kai iššoki, viskas: nebegali įsiropšti atgal – nesvarbu, patinka tau, ką patiri, ar ne. Štai kaip dabar jaučiuosi. Tarsi stovėčiau lėktuvo tarpdury.

– Aš tik prisimenu tą fantastišką kritimo jausmą. Ir kaip nuostabiai viskas atrodė iš viršaus. Buvo taip neįtikėtinai tylu aplink...

Aš prikandau lūpą, paskui įsidėjau į burną gerą gabalą citrininio pyrago.

– Tai svarbus sprendimas, – ištariau pilna burna.

– Ir mudu jį padarėm, – atsakė Rikas, o tada pasilenkęs pabučiavo mane. – Mmm, ta citrina visai nieko!

Kiek vėliau tąnakt, išsprukusi iš namų, nuėjau ant tilto. Girdėjau kažkur toli apačioje pliuškenančią upę, bet buvo per tamsu, tad vandens nesimatė. Apsidairiau – aplinkui nebuvo nė gyvos dvasios. Tada išsitraukiau kontraceptinių tablečių pakelį ir vieną po kitos ėmiau spaudyti tabletes iš blizgančio folijos apvalkalo. Švysčiodamos tamsoje lyg maži balti taškeliai jos paeiliui krito ten, kur apačioje kunkuliavo vanduo. Kai pradingo paskutinioji, aš užsikniaubiau ant turėklo ir ilgai rymojau, bandydama pajusti kokį nors skirtumą.

Vis dėlto kažkas tąnakt pasikeitė. Būtent tada aš pirmąsyk su-

sapnavau tą sapną. Pirmiausia išvydau mirgėjimą – virpantį šviesos ir tamsos žaismą. Tai nebuvo nei tamsa, nei šviesa; tai buvo mėlis. Aš sapnavau mėlyną sapną.

Tas mėlynumas bangavo tarsi pučiamas vėjo – tai priartėdavo, tai vėl nutoldavo. Paskui jis ėmė mane spausti – bet veikiau taip, kaip slegia vanduo, o ne akmuo. Girdėjau kažką giedantį balsą. Aš irgi pradėjau progiesmiu tarti kažin kokius žodžius, kurie nevaržoma srove liejosi iš manęs. Anas balsas pravirko; aš irgi pratrūkau raudoti. Verkiau tol, kol nebeįstengiau atgauti kvapo. O toji slegianti mėlynė tarsi susiskliaudė aplinkui mane. Tada pasigirdo duslus trenksmas, tarsi kas būtų užtrenkęs sunkias duris, ir mėlis pavirto juodžiausia tamsa – tokia aklina, lyg niekuomet pasaulyje nebūtų buvę nė spindulėlio šviesos.

Iš draugių pasakojimų žinojau, kad bandydamos pastoti poros arba mylisi nuolatos, arba – labai retai. Vienas būdas – ištisai tuo užsiimti, laikantis savotiškos kulkosvaidžio taktikos ir tikintis, kad vis tiek kokį kartą pataikysi. Arba galima reikalą planuoti strategiškai, taupant amuniciją ir iššaunant tiktai pačiu palankiausiu momentu.

Iš pradžių mudu su Riku išbandėme pirmąjį būdą. Vos jam grįžus namo iš darbo, mylėdavomės prieš vakarienę. Anksti guldavomės, anksti keldavomės, kad spėtume dar sykį pasimylėti, ir apskritai išnaudodavome tam kiekvieną laisvą valandėlę.

Rikui toks sekso perteklius patiko, tuo tarpu aš jaučiausi keistai. Visų pirma ligi tol niekuomet nebuvau mylėjusis todėl, kad reikia; paprastai visada tai darydavau tik todėl, kad norisi. O dabar staiga šitie santykiai įgijo slaptą tikslą, tapo lyg ir privalomi, atliekami iš išskaičiavimo. Be to, jaučiausi keistokai, nenaudodama jokių apsisaugojimo priemonių: juk šitiek jėgų ir energijos per

tuos metus buvo išeikvota, siekiant išvengti nėštumo, tad atsargumas ir apdairumas buvo tiesiog įaugę man į kaulus. Kaipgi galėjau vienu mostu visa tai atmesti ir pamiršti? Buvau girdėjusi, kad toks pokytis daugelį porų smarkiai uždega, bet aš vietoj ekstazės tejutau nejaukumą ir baimę.

Be to, jaučiausi klaikiai išsekusi. Naktimis neišsimiegodavau, nes kaskart, vos sudėjusi bluostą, atsidurdavau mėlynajame kambaryje. Nepasakojau apie tai Rikui, nežadindavau jo pabudusi naktį, o ryte neaiškindavau, kodėl nepailsiu. Nors ligi šiol viską jam sakydavau, dabar tarsi kas kamščiu gerklę būtų užspaudęs ar spyna lūpas surakinęs – negalėjau prabilti.

Vieną naktį, gulėdama lovoje ir žvelgdama į mėlyną bangavimą viršum savęs, staiga suvokiau, jog per pastarąsias dešimt parų tik dvi naktis nesapnavau šito sapno: būtent tas dvi naktis, kai mudu su Riku nesimylėjome!

Viena vertus, apsidžiaugiau pagaliau radusi paaiškinimą: matyt, per daug nerimauju, ar pavyks pastoti, dėl to ir sapnuoju tą košmarą. Tai suvokus, mane kausčiusi baimė kiek atlėgo.

Antra vertus, man verkiant reikėjo išsimiegoti. Todėl turėjau įtikinti Riką laikinai sumažinti sekso kiekį neaiškindama kodėl. Juk negalėjau jam pasakyti, kad po to, kai mudu mylimės, aš sapnuoju košmarus!

Taigi, kai man prasidėjo mėnesinės ir tapo aišku, kad mudviem nepavyko, pasiūliau Rikui verčiau išmėginti „strateginį“ būdą. Pasitelkiau visas vadovėlines žinias, kokias tik prisiminiau, pavartojau vieną kitą teorinį terminą ir pasistengiau viską pateikti žaismingai. Nors ir kiek nusivylęs, Rikas kilniaširdiškai sutiko.

– Tu daugiau apie tai išmanai negu aš, – pripažino jis. – Aš – tiktai užtaisyta patranka. Turėsi pasakyti man, kada šauti.

Deja, nors sapnas ėmė kartotis rečiau, mano psichika jau buvo paveikta: nebeįstengdavau ramiai užmigti ir dažną naktį gulėdavau atmerktomis akimis, nežinia ko įsibaiminusi ir tikėdamasi, vos užsnūdusi, panirti į tą mėlynumą; žinojau, kad anksčiau ar vėliau tas košmaras vėl užgrius, nors mudu ir nesimylėsime.

Kartą – tai buvo „strateginė" naktis – Rikas bučiuodamas slydo lūpomis man nuo peties išilgai rankos, bet staiga liovėsi ir pakėlė galvą. Jo lūpos sustingo, nesiryždamos paliesti mano alkūnės linkio. Valandėlę nė vienas nejudėjome.

– Hmm, Ela, – pagaliau numykė jis. Aš atsimerkiau. Jis stebeilijosi į mano ranką ties alkūne. Pasekusi jo žvilgsnį, staigiai atitraukiau ranką.

– Och, – teištariau, apžiūrinėdama paraudusios, šerpetojančios odos lopą.

– Kas čia?

– Žvynelinė. Sykį man taip jau buvo, kai buvau trylikos. Kai tėtis su mama skyrėsi.

Dar sykį apžiūrėjęs pažeistą odą, Rikas pasilenkė ir bučiniais užspaudė man akių vokus.

Vėl atsimerkusi dar spėjau pamatyti pasibjaurėjimo grimasą jo veide, nors jis žaibiškai susivaldė ir meiliai man nusišypsojo.

Per visą paskesnę savaitę bejėgiškai stebėjau, kaip plečiasi anoji dėmė: ji netruko persimesti ant kitos rankos ir apžioti abidvi alkūnes. Žinojau, kad po kurio laiko dėmių atsiras ir ant čiurnų bei ant blauzdų.

Pasidavusi Riko įkalbinėjimams, nuvažiavau pas daktarą. Šis pasirodė besąs jaunas stačiokas: nemokėjo saldžialiežuvauti kaip Amerikos daktarai, norintys įtikti savo pacientams. Turėjau atidžiai klausytis, kad perprasčiau jo prancūzišką greitakalbę.

– Ar jau esate tuo sirgusi anksčiau? – paklausė jis, apžiūrėjęs žvynelinės pažeistus plotus man ant rankų.

– Taip, dar paauglystėje.

– O nuo tada – nebe?

– Ne.

– Ar seniai atvykote į Prancūziją?

– Prieš šešias savaites.

– Ketinate čia pasilikti?

– Taip, keleriems metams. Mano vyras gavo darbą projektavimo kompanijoje Tulūzoje.

– O vaikų turite?

– Ne. Kol kas dar ne. – Tai pasakiusi, skaisčiai išraudau. Nagi, Ela, susiimk, – subariau save. – Juk tau jau dvidešimt aštuoneri, nebeturėtum drovėtis kalbų apie seksą.

– O jūs dirbate?

– Ne. Bet gyvendama Valstijose dirbau. Aš pribuvėja.

Jis kilstelėjo antakius:

– *Une sage-femme?* Norėtumėt praktikuoti ir Prancūzijoje?

– Taip, norėčiau dirbti, bet kol kas dar negavau leidimo. Be to, jūsų sveikatos apsaugos sistema skiriasi nuo mūsiškės, tad turiu pirma išlaikyti egzaminą, kad galėčiau praktikuoti. Užtat dabar mokausi prancūzų kalbos, o nuo rudens planuoju lankyti akušerijos kursus Tulūzoje ir rengtis egzaminui.

– Atrodote pervargusi. – Jis taip staigiai pakeitė temą, tarsi būtų norėjęs parodyti, jog plepalais apie savo ateities planus tik veltui gaišinu jo brangų laiką.

– Pastaruoju metu mane persekioja košmarai, bet... – nebaigusi prikandau liežuvį. Nenorėjau su juo aptarinėti šios temos.

– Jaučiatės nelaiminga, ponia Turner? – kiek švelniau paklausė jis.

– Ne, ne, negalėčiau taip sakyti, – nutęsiau nedrąsiai. Nors kartais nė pati nebežinau, kai būnu šitaip išsekusi, – pridūriau mintyse.

– Žinote, žvynelinė kartais atsiranda dėl miego trūkumo.

Linktelėjau. Pakaks tos psichoanalizės.

Gydytojas prirašė man kortizono tepalo, žvakučių nuo tinimo ir migdomųjų tam atvejui, jei dėl niežėjimo negalėčiau užmigti, ir liepė pasirodyti po mėnesio. O kai jau buvau beeinanti, pridūrė:

– Ir lankykitės pas mane, kai pastosite. Aš konsultuoju ir kaip *obstétricien*.

Aš ir vėl nuraudau.

Mano susižavėjimas Lisliu prie Tarno išsisklaidė netrukus po to, kai pradėjau nebemiegoti naktimis.

Tai buvo gražus ir ramus miestelis, besisukantis kur kas lėtesniu tempu nei tas, prie kurio buvau pratusi Valstijose, ir gyvenimo kokybė čia buvo nepalyginamai geresnė. Šeštadieniais turguje pirkdavomės šviežių vaisių ir daržovių, mėsos eidavome į *boucherie*, duonos – į *boulangerie*, ir viskas atrodė nepaprastai gardu žmogui, nuo vaikystės pratintam prie beskonių prekybos centrų produktų. Lislyje žmonės lig šiol gausiausiai valgydavo vidurdienį, vaikai lakstydavo kur panorėję, nesibaimindami nei mašinų, nei nepažįstamų dėdžių, o kaimynai susitikę visada rasdavo laiko persimesti žodeliu kitu. Rodos, žmonės čia niekad niekur per daug neskubėdavo, tad noriai plepėdavo su visais.

Taip, su visais, išskyrus mane. Kiek žinojau, mudu su Riku šiame miestelyje buvome vieninteliai svetimšaliai. Su mumis ir elgdavosi kaip su svetimais. Vos man užėjus į kokią krautuvę, šnekos joje tučtuojau liaudavosi, o kai pokalbis vėl atsinaujindavo, galėdavau būti tikra, kad tema jau pakeista į kokią neutralesnę. Visi

atrodė gana malonūs ir mandagūs, tačiau net ir po kelių savaičių turėjau pripažinti, jog su niekuo man taip ir nepavyko nuoširdžiai pasikalbėti. Užsispyrusi stengiausi sveikintis su visais, ką tik pažinojau, ir jie atsakydavo į pasveikinimą, bet niekas niekada nepuolė pirmas sveikintis su manim ir manęs neužkalbino. Iš paskutiniųjų mėginau paisyti ponios Santjė patarimo ir kuo dažniau kalbėti prancūziškai, bet mano pastangos beveik nesulaukė palaikymo, tad ir pokalbių temos netrukus visai išseko. Tik tada, kai vykdavo koks sandoris, kai ką nors pirkdavau ar ko nors klausdavau, miestelio gyventojai teikdavosi palepinti mane žodeliu kitu.

Vieną rytą sėdėjau kavinėje miestelio aikštėje, gurkšnodama kavą ir skaitydama laikraštį. Prie staliukų sėdėjo dar keletas klientų. Kavinės savininkas irgi sukinėjosi aplinkui, protarpiais persimesdamas su kuo nors keliais žodžiais ar kyštelėdamas vaikams ledinukų. Atėjau čia jau kelintą kartą; mudu susilinksėdavome su savininku, bet iki pokalbio dar nebuvome priėję. Kurgi, tam turėsiu paaukoti kokius dešimtį metelių, – ironiškai pagalvojau.

Už keleto staliukų nuo manęs sėdėjo jauna moteris su penkių mėnesių amžiaus kūdikiu, prisegtu nešiojamoje automobilio kėdutėje, pastatytoje ant kėdės, ir laikančiu rankoje barškutį. Moteris mūvėjo ankštus aptemptus džinsus ir kartkartėm garsiai, spigiai kvatojosi. Netrukus ji atsistojo ir nuėjo į vidų. Bet kūdikiui, regis, buvo nė motais, kad ji dingo.

Bandžiau susikaupti ties *Le Monde*. Stengiausi prisiversti perskaityti visą pirmąjį puslapį, o tik tada leisiu sau paimti į rankas *International Herald Tribune*. Jaučiausi lyg brisčiau per pelkę: ne vien dėl prancūzų kalbos, bet ir dėl visų tų man nežinomų pavardžių bei politinių realijų, apie kurias neturėjau nė menkiausio supratimo. Net kai ir suprasdavau, apie ką eina kalba, man paprastai būdavo neįdomu.

Kaip sykis kamavausi skaitydama apie gresiantį paštininkų streiką – grynai prancūzišką reiškinį, prie kurio nebuvau pratusi gyvendama Amerikoje, – kai mano ausis pagavo keistą garsą ar, veikiau, – tylą. Pakėliau galvą ir apsidairiau. Kūdikis buvo liovęsis judinti barškutį ir išleidęs jį iš rankytės. Jo veidukas atrodė keistai susiraukšlėjęs – tarsi suglamžyta servetėlė. Aišku, tuoj pravirks, – pamaniau. Žvilgtelėjau pro langą į kavinės vidų: jo motina stypsojo prie baro, su kažkuo plepėdama telefonu ir sukiodama rankose padėkliuką stiklinei.

Tačiau kūdikis neverkė: jo veidukas vis labiau raudo, tarsi ir norėdamas nebūtų galėjęs pravirkti. Netrukus jis pasidarė vyšninis, o tada pamėlo.

Pašokau, su trenksmu apversdama kėdę.

– Jis užspringo! – sušukau garsiai.

Nors buvau tik už kokių dešimties pėdų nuo mažylio, bet kol prie jo pripuoliau, kūdikį nuo manęs jau atskyrė glaudus jį apspitusių kavinės lankytojų ratas. Kažkoks vyriškis pritūpęs plekšnojo pamėlusius kūdikio žandukus. Bandžiau prasisprausti artyn, bet kavinės savininkas, išdygęs priešais, vis tarsi nejučiom užstodavo man kelią.

– Ei, juk jis užspringo! – nesilioviau šaukusi. Bet priešais išaugusi pečių užtvara niekaip nenorėjo prasiskirti. Bandžiau prieiti iš kitos rato pusės. – Aš žinau, ką reikia daryti!

Bet žmonės, pro kuriuos mėginau prasibrauti, tik dirsčiojo į mane akmeniniais veidais.

– Reikia suduoti jam per nugarytę, kitaip jis uždus!..

Nutilau susizgribusi, kad šaukiu angliškai.

Iš kavinės išbėgo mažylio motina ir tarsi peilis per sviestą pralindo pro susigrūdusius žmones. Pripuolusi prie vaiko, ji ėmė lyg paklaikusi daužyti jam per nugarą; mano manymu, – per smar-

kiai. Visi tylėdami stovėjo aplink ir žiūrėjo į ją. Kol sugalvojau, kaip prancūziškai bus Heimlicho manevras*, vaikas staiga užsikosėjo, iš burnytės iššaudamas rausvą apvalų ledinuką. Paskui jis žioptelėjo, įtraukė oro, o tada jau paleido dūdas – jo veidukas vėl atgavo ryškiai raudoną spalvą.

Visi choru atsidūsėjo, ir žmonių žiedas aplinkui motiną su kūdikiu pairo. Pajutau į save įbestą ledinį kavinės savininko žvilgsnį. Dar žiojausi ką nors sakyti, bet jis nusisuko, pasiėmė padėklą ir patraukė vidun. Susiglobiau savo laikraščius ir išėjau nesumokėjusi.

Nuo to karto miestelyje man pasidarė negera. Daugiau nebėjau į kavinę ir vengiau tos moters su kūdikiu. Stengiausi nežiūrėti žmonėms į akis. Mano prancūzų kalba degradavo, o tartis smarkiai suprastėjo.

Ponia Santjė, aišku, iškart atkreipė dėmesį.

– Kas gi nutiko? – stebėjosi ji. – Juk jūs darėte tokią stulbinamą pažangą!

Prieš mano akis staiga išdygo ta susiglaudusių pečių užtvara, tad nutylėjau.

Kartą laukdama savo eilės *boulangerie* nugirdau priešais stovinčią moteriškę sakant, neva ji ketinanti eiti į biblioteką, o iš gestų supratau, jog ši esanti kažkur visai čia pat. *Madame* įdavė jai knygą celofanuotu viršeliu – kažkokį lėkštą romaniūkštį. Aš kaip galėdama greičiau nusipirkau savo batonus ir pyragėlius, gerokai aptrumpinusi nejaukų ritualinį pasikeitimą keliomis mandagumo frazėmis su *Madame*. Skubiai išlėkusi per duris, nusekiau aną moteriškę, kuri neskubėdama pėdino apie aikštę, rinkdamasi

* *Heimlich manoeuvre* – dr. Henry Heimlicho sukurtas metodas, kaip padėti užspringusiam, dūstančiam ir pan. suaugusiajam arba vaikui. (Čia ir toliau vertėjos pastabos.)

kasdienius savo pirkinius. Be to, ji dar stabtelėjo paplepėti su keliais pažįstamais ir nepavargdama derėjosi su kiekvienu krautuvininku, o aš tuo tarpu, įsitaisiusi aikštėje ant suolo, pro laikraščio viršų nenuleidau nuo jos akių. Apėjusi aikštę iš visų trijų pusių ir kiekvienoje gerokai pastoviniavusi, moteriškė netikėtai pradingo ketvirtojoje pusėje stūksančios rotušės tarpduryje. Mikliai sulanksčiusi laikraštį, nudūmiau jai iš paskos. Bet atsidūrusi vestibiulyje, gavau apsimesti skaitinėjanti vedybų skelbimus ir išduotų statybos leidimų sąrašus, nes moteriškė iš lėto kopė aukštais, plačiais laiptais. Jai atsidūrus viršuje, šokinėdama per dvi pakopas užlėkiau iš paskos ir spėjau įsmukti vidun paskui ją. Užvėrusi po savęs duris, apsigręžiau ir išvydau vienintelę vietą šiame miestelyje, kur nepasijutau esanti svetima.

Bibliotekoje tvyrojo ta pati skurdo, ramybės ir jaukumo persmelkta atmosfera, kuri mane taip masino Amerikos viešosiose bibliotekose. Nors patalpos buvo nedidelės – vos du kambariai, – bet aukštos lubos ir keletas langinėmis neužvertų langų teikė joms erdvės ir šviesos įspūdį, gana neįprastą tokiame sename pastate. Man užėjus vidun, keletas čia buvusių žmonių pakėlę galvas sužiuro į mane, bet, laimei, jų susidomėjimas greit išblėso, ir netrukus visi vienas po kito grįžo prie ankstesnių savo užsiėmimų – skaitymo ar pokalbių pusbalsiu.

Apėjusi aplink ir apsižvalgiusi, patraukiau prie tarnybinio stalo pasiteirauti, kaip galėčiau gauti skaitytojo bilietą. Maloni pagyvenusi dama dailiu gelsvai žalios spalvos kostiumėliu man paaiškino, jog turėsiu pristatyti kokį nors dokumentą, kuriame būtų įrašytas mano adresas, kad įrodyčiau, jog čia gyvenu. Tai sakydama, ji taktiškai mostelėjo daugiatomio prancūzų–anglų kalbų žodyno ir nedidelės sekcijos su angliška literatūra link.

Kai atėjau antrąkart, prie stalo anos damos vietoje išvydau stovintį jauną vyriškį skvarbiomis rudomis akimis: žiūrėdamas į vieną tašką aikštėje, jis su kažkuo kalbėjosi telefonu, o kampuotame jo veide žaidė pašaipi šypsenėlė. Buvo maždaug mano ūgio, mūvėjo juodomis kelnėmis ir vilkėjo baltais iki pasmakrės užsagstytais marškiniais be kaklaraiščio, atraitytomis aukščiau alkūnių rankovėmis. Tikras vienišas vilkas, – šyptelėjau. Tokių verčiau vengti.

Užuot ėjusi prie jo, pasukau apžiūrėti angliškų knygų sekcijos. Atrodė, lyg keletas turistų būtų padovanoję gerą maišą atostogų lektūros: čia buvo pilna trilerių ir sekso bei poniučių romanų. Tiesa, buvo ir pusėtina Agatos Kristi* romanų kolekcija. Tarp jų radau ir vieną neskaitytą, o tada pasukau prancūzų grožinės literatūros link. Ponia Santjė buvo ypač rekomendavusi Fransuazą Sagan** – esą jos kūrybą lengviausia skaityti pradedančiajam; pasirinkau *Bonjour Tristesse*. Tada patraukiau prie tarnybinio stalo, bet išvydusi už jo stovintį vilką, dar sykį dėbtelėjau į dvi nerimtas knygas savo rankose ir sustojau. Apsisukusi grįžau prie anglų kalbos sekcijos ir, pasiknaisiojusi po ją, prie anų dviejų tomelių pridėjau „Moters portretą"***.

Dar kurį laiką pažioplinėjau, vartydama *Paris-Match*, o tada jau nusinešiau savo knygas prie stalo. Už jo stovėjęs vyriškis įdėmiai mane nužvelgė, mintyse kažką apsvarstė ir, užmetęs akį į knygas, su vos pastebima pašaipėle kreipėsi angliškai:

– Ar turite skaitytojo bilietą?

* Agatha Christie (1890–1976) – anglų rašytoja, apie 80 detektyvinių romanų autorė.

** Françoise Sagan – prancūzų rašytojos Françoise Quoirez (1935–2004) pseudonimas. Pirmąjį savo romaną „Sveikas, liūdesy" (*Bonjour Tristesse*) ji išleido 1954 m., būdama aštuoniolikmetė, ir knyga iškart sulaukė didžiulės sėkmės.

*** *Portrait of a Lady* (liet. „Moters portretas", 1991) – vienas iš Henry James (1843–1916), garsaus amerikiečių rašytojo, romanų.

Velniai tave rautų! – įsiutau. Mane žeidė ta pašaipi apžiūra, tas išankstinis įsitikinimas, jog nemoku prancūziškai, nes atrodau šimtaprocentinė amerikietė.

– Kaip tik norėjau paduoti prašymą skaitytojo bilietui gauti, – atsakiau prancūziškai, stengdamasi kuo raiškiau tarti žodžius, kad nieku gyvu nesigirdėtų amerikietiško akcento.

Jis pastūmė man prašymo blanką.

– Užpildykit, – sukomandavo angliškai.

Man buvo taip apmaudu, kad pildydama prašymo blanką įrašiau prancūzišką savo pavardės formą – Turnjė, o ne Turner. Tada akiplėšiškai pastūmiau jam blanką drauge su savo vairuotojos pažymėjimu, kredito kortele ir banko raštu, ant kurio buvo nurodytas mūsų adresas Prancūzijoje. Peržvelgęs dokumentus, jis įsistebeilijo į mano užpildytą prašymą ir susiraukė.

– Ką reiškia šita pavardė – Turnjė? – paklausė, baksnodamas pirštu įrašą ant blanko. – Jūs gi Turner, ar ne? Kaip Tina Turner?

Aš ir toliau atkakliai stengiausi į jo klausimus atsakinėti prancūziškai.

– Taip, bet iš tikrųjų mano proseneliai buvo Turnjė. Jie pasikeitė pavardę, kai persikėlė į Jungtines Valstijas. Tai buvo devynioliktajame amžiuje. Pridūrė anglišką galūnę, kad atrodytų labiau įprasta amerikiečių ausims. – Šį giminės istorijos fragmentą aš tikrai žinojau ir tuo didžiavausi, bet bibliotekininkui tai, regis, nepadarė nė menkiausio įspūdžio. – Daugelis emigrantų šeimų panašiai pasikeitė savo vardus... – pridūriau, vengdama pašaipių jo akių žvilgsnio.

– Bet jūsų pavardė – Turner, vadinasi, ir skaitytojo biliete turi būti taip įrašyta, ar ne?

Dabar aš jau perėjau į anglų kalbą.

– Aš... Kadangi dabar čia gyvenu, pamaniau, gal galėčiau susigrąžinti Turnjė pavardę?

– Tačiau jūs neturite jokio pažymėjimo ar dokumento, kuriame būtų įrašyta Turnjė, tiesa?

Papurčiau galvą ir, prispaudusi prie šonų alkūnes, susiraukusi dėbtelėjau į knygų krūvelę. Didžiausiam savo apmaudui, pajutau į akis plūstančias ašaras.

– Tiek to, nesvarbu, – sumurmėjau ir, stengdamasi nepakelti akių, susigriebiau savo dokumentus ir banko raštą, apsisukau ir išdrožiau pro duris.

Tą vakarą, išėjusi laukan nuvyti gatvėje besiriejančių katinų, vos neužkliuvau už prie durų padėtos knygų krūvelės. Ant paties viršaus gulėjo skaitytojo bilietas, išduotas Elai Turnjė.

Kurį laiką stengiausi nesirodyti bibliotekoje, užgniaužusi mane pagavusį impulsą nulėkti ir padėkoti bibliotekininkui. Dar nebuvau išmokusi dėkoti prancūzams. Kai ką nors pirkdavau, jie man dėkodavo daugybę kartų, bet visada abejodavau jų nuoširdumu. Nesugebėjau atskirti jų intonacijos niuansų. Tačiau pašaipa bibliotekininko balse buvo akivaizdi, ir niekaip neįsivaizdavau, kaip jis reaguotų į mano padėką.

Praėjus keletui dienų nuo tada, kai prie durų radau skaitytojo bilietą, žingsniuodama keliuku palei upę pastebėjau jį sėdintį priešais saulutę kavinėje prie tilto, kur ir aš buvau pradėjusi lankytis puodelio kavos. Regis, jis taip paskendęs mintyse žiūrėjo į apačioje mirguliuojantį Tarno vandenį, kad aš sustojau svarstydama, ar verta ką nors jam sakyti ir ar sugebėčiau prasmukti pro šalį jo nepastebėta. Bet staiga jis pakėlė galvą ir nutvėrė mane, žiūrinčią į jį. Tačiau jo išraiška nepasikeitė: atrodė toks pat užsisvajojęs, kaip ir prieš valandėlę.

– *Bonjour,* – pasisveikinau, jausdamasi kvailai.

– *Bonjour,* – atsakė jis ir truputį pasimuistė kėdėje. Paskui mostelėjo į gretimą kėdę prie staliuko ir paklausė: – *Café?*

– *Oui, s'il vous plaît,* – linktelėjau, valandėlę padvejojusi. Prisėdau, o jis davė ženklą padavėjui. Kurį laiką jaučiausi tokia sumišusi, jog nukreipiau akis į upę, – kad tik nereikėtų žiūrėti į jį. Tarnas buvo didelė upė, kokių šimto jardų pločio, vanduo žalsvas, lygus ir iš pažiūros ramus. Bet netrukus pastebėjau upėje lyg ką sūkuriuojant; įdėmiau pažvelgus, vandenyje matėsi kažin kokie tamsūs, rūdžių raudonumo ratilai, kurie tai iškildavo į paviršių, tai vėl pradingdavo gelmėje. Lyg užburta žiūrėjau į tuos rausvus lopus ir negalėjau atitraukti akių.

Padavėjas, ant sidabrinio padėkliuko atnešęs man kavą, užstojo vaizdą į upę. Grįžtelėjau į bibliotekininką ir prancūziškai paklausiau:

– Kokie ten raudoni sūkuriai matyti Tarno upėje? Kas tai?

– Tai nuo kalvų nuplautas molis, – angliškai atsakė jis. – Neseniai buvo žemių nuošliaužų, apnuoginusių po dirvožemiu slūgsantį molį. Lietus jį ir sunešė į Tarną.

Aš vėl užsižiūrėjau į upę. Vis dar stebėdama vandenyje sūkuriuojančius molio ratilus, perėjau į anglų kalbą ir paklausiau:

– Kuo jūs vardu?

– Žanas Polis.

– Ačiū už skaitytojo bilietą, Žanai Poli. Jūs labai malonus.

Jis tik atsainiai gūžtelėjo, ir aš pasidžiaugiau, kad labiau neišpūčiau viso to reikalo.

Paskui mudu ilgokai sėdėjome tylėdami, gurkšnodami kavą ir žiūrėdami į upę. Buvo šilta gegužės pabaigos diena, ir aš mielai būčiau nusimetusi švarkelį, bet nenorėjau, kad jis pamatytų žvynelinės lopus man ant rankų.

– O kodėl jūs ne bibliotekoje? – staiga dingtelėjo man.

Jis pakėlė galvą.

– Šiandien trečiadienis. Biblioteka uždaryta.

– A! O ar seniai ten dirbate?

– Trejus metus. Anksčiau dirbau Nimo bibliotekoje.

– Vadinasi, jūs – profesionalus bibliotekininkas?

Akies krašteliu dirstelėjęs į mane, jis prisidegė cigaretę.

– Taip. O kodėl klausiate?

– Tiesiog... jūs nelabai panašus į bibliotekininką.

– O į ką gi aš panašus?

Aš įdėmiai jį nužvelgiau. Mūvėjo juodus džinsus, vilkėjo minkštus medvilninius oranžinės spalvos marškinius, o juodą bleizerį buvo užsikabinęs ant kėdės atlošo. Rankos buvo įdegusios, dilbiai apžėlę tankiais juodais gyvaplaukiais.

– Į gangsterį, – atsakiau. – Trūksta tik tamsių akinių.

Žanas Polis šyptelėjo ir palengva išpūtė dūmus, kurie melsva širma apgaubė jo veidą.

– Kaip ten jūs, amerikiečiai, sakote: „Nespręsk apie knygą iš viršelio“?

Aš irgi nusišypsojau:

– *Touché.*

– Tai kaipgi jūs atsidūrėte Prancūzijoje, Ela Turnjė?

– Mano vyras gavo darbą Tulūzoje. Jis architektas.

– O kodėl jūs čia?

– Norėjome apsigyventi mažame miestelyje, ne Tulūzoje. Anksčiau gyvenome San Franciske, o aš užaugusi Bostone, todėl pamaniau, kad gyvenimas mažame miestelyje galėtų būti nauja patirtis.

– Bet aš klausiau, kodėl *jūs* čia?

– A! – Akimirką nutilau. – Todėl, kad mano vyras čia.

Jis kilstelėjo antakius ir užgesino peleninėje nuorūką.

– Na, aš ir pati labai norėjau čia persikelti. Džiaugiausi permainomis.

– *Džiaugėtės* ar *tebesidžiaugiate?*

Aš sušnirpščiau.

– Jūs labai gerai kalbate angliškai. Kur taip išmokote?

– Porą metų gyvenau Niujorke. Kolumbijos universitete įgijau bibliotekininkystės mokslinį laipsnį.

– Gyvenote Niujorke, o paskui ėmėte ir grįžote *čionai?*

– Taip, iš pradžių į Nimą, o tada – čia. – Jis dar sykį šyptelėjo, žiūrėdamas į mane. – O kas jus taip stebina, Ela Turnjė? Juk čia – mano namai.

Man jau norėjosi, kad jis liautųsi vadinęs mane Turnjė. Bet jo veide dabar jau mačiau tą pačią lengvą pašaipėlę, kaip ir andai bibliotekoje – neįžvelgiamą ir kiek atlaidžią. Kažin, kaip atrodė jo fizionomija, rašant mano pavardę skaitytojo biliete: ar tada jis irgi didžiavosi savo pranašumu?

Aš staigiai atsistojau ir sugraibiau rankinėje keletą monetų.

– Ką gi, malonu buvo pasikalbėti, bet man jau metas.

Tai tarusi, padėjau pinigus ant staliuko. Žiūrėdamas į monetas, Žanas Polis susiraukė ir vos pastebimai papurtė galvą. Aš plykstelėjusi išraudau, susižėriau savo pinigus ir apsisukau eiti.

– *Au revoir,* Ela Turnjė. Malonaus vakaro su Henriu Džeimsu.

Aš žaibiškai apsisukau.

– Kodėl jums būtina kreiptis į mane šia pavarde?

Jis atsilošė kėdėje, o saulės atspindžiai sumirguliavo jam akyse, tad aš negalėjau įžiūrėti jų išraiškos.

– Tam, kad jūs su ja apsiprastumėte. Tada ji tikrai taps jūsų.

Dėl paštininkų streiko mano pusbrolio atsakymas atėjo tik birželio 1-ąją – maždaug po mėnesio nuo tada, kai jam parašiau. Žakobas Turnjė buvo du puslapius primarginęs savo stambia, beveik neįskaitoma rašysena. Išsitraukusi žodyną, kibau skaityti laiško, bet tai pasirodė besą taip sunku, kad nesėkmingai paieškojusi žodyne keleto žodžių, nuleidau rankas ir nusprendžiau verčiau pasitelkti daugiatomį žodyną bibliotekoje.

Kai įėjau, Žanas Polis prie savo stalo su kažkuo šnekučiavosi. Jis elgėsi ir atrodė visiškai taip pat, kaip visada, bet aš kiek sutrikau, su džiaugsmu pastebėjusi, kad man einant pro šalį jis nusekė mane akimis. Nusinešiau žodyno tomus ant stalo ir atsisėdau, atsukusi jam nugarą, pykdama ant savęs, kad per daug kreipiu į jį dėmesį.

Didysis bibliotekos žodynas pasirodė pravartesnis, bet vis tiek daugelio žodžių nesugebėjau rasti ir jame, o dar daugiau buvo tokių, kurių paprasčiausiai nemokėjau įskaityti. Penkiolika minučių vargusi, šifruodama vieną pastraipą, galiausiai susinervinusi ir apdujusi pakėliau galvą. Tada pastebėjau Žaną Polį, atsišliejusį į sieną kairėje nuo manęs ir stebintį mano vargus su tokia linksma pašaipa, kad mane pagavo noras jam trenkti. Pašokusi sviedžiau jam laišką ir sumurmėjau:

– Va, pats pamėginkit!

Paėmęs lapus, jis probėgšmais permetė juos akimis ir linktelėjo.

– Gerai, palikite. Susitiksim trečiadienį kavinėje.

Trečiadienio rytą radau jį sėdintį ant tos pačios kėdės prie to paties staliuko, bet šįsyk diena buvo apsiniaukusi ir upėje nebesimatė sūkuriuojančių rudų molio lopų. Atsisėdau ne greta, o priešais jį, atsukusi nugarą į upę, kad neišvengiamai turėtume žiūrėti

vienas į kitą. Jam už nugaros mačiau pustuštės kavinės vidų: padavėjas, man prisėdus, pakėlė akis nuo skaitomo laikraščio, o kai linktelėjau, nuėjo atnešti kavos.

Mudu abu tylėdami laukėme, kol atneš kavą. Buvau tokia išsekusi, kad nepajėgiau palaikyti pokalbio apie šį bei tą: buvo „strateginis" mėnesio tarpsnis, ir jau tris naktis paeiliui mane kamavo tas košmaras. Pabudusi nebeįstengdavau užmigti ir valanda po valandos gulėdavau atsimerkusi, klausydama lygaus Riko alsavimo. Mėginau kiek nusnūsti dieną, bet nuo to pasijusdavau tarsi visiškai laike ir erdvėje pasiklydusi ligonė. Pirmąkart išties supratau, ką reiškia toji išraiška, kurią matydavau jaunų savo globojamų mamyčių veiduose – tie padėrę, klydinėjantys miego trūkumo nukamuotų žmonių žvilgsniai.

Kai atnešė kavą, Žanas Polis padėjo ant staliuko Žakobo Turnjė laišką.

– Jis vartoja keletą šveicariškų posakių, kurie galbūt jums sunkiai įkandami. Ir rašysena, žinoma, ne iš lengvųjų, nors esu matęs ir baisesnių.

Jis padavė man kaligrafiškai prirašytą vertimo puslapį.

Miela pussesere!

Koks džiaugsmas gauti jūsų laišką! Puikiai pamenu jūsų tėvą, kai jis prieš daugelį metų trumpai lankėsi pas mus Mutjė, ir mielai susipažinčiau su jo dukterimi.

Atleiskite, kad kiek sugaišau atsakydamas į jūsų klausimus, bet tam turėjau dar sykį perversti senus savo senelio užrašus apie Turnjė šeimą. Matote, mano senelis labiausiai ir domėjosi giminės istorija, jis surinko nemažai medžiagos. Tiesą sakant, jis netgi nupiešė gimi-

nės medį, tiktai man sudėtinga jį perteikti ar aprašyti šitame laiške, todėl jums teks pačiai pas mus apsilankyti ir pasižiūrėti.

Vis dėlto keletą faktų galėčiau pateikti. Pirmasis Turnjė giminės atstovas, aptinkamas Mutjė apylinkių dokumentuose, yra Etjenas Turnjė, minimas 1576 metų karo prievolininkų sąraše. Paskui, 1590 metų krikšto registre užfiksuotas dar vienas Etjenas Turnjė, Žano Turnjė ir Martos Ružmon sūnus. Daugiau įrašų iš tų laikų beveik nelikę, užtat vėliau Turnjė minima gausybė: nuo XVIII amžiaus iki dabar mūsų giminės medis yra plačiai išsišakojęs.

Turnjė giminės atstovai yra vertęsi daugeliu amatų: tarp jų būta siuvėjo, smuklininko, laikrodininko, mokytojo. XIX amžiaus pradžioje vienas Žanas Turnjė netgi buvo išrinktas miestelio meru.

Teiravotės apie prancūziškas giminės šaknis. Pamenu, senelis minėjo, kad Turnjė protėviai buvo kilę iš Sevenų regiono. Nežinau, iš kur jis ėmė tokius duomenis.

Man labai malonu, kad domitės mūsų šeimos istorija, ir tikiuosi, jog judu su vyru netrukus mus aplankysite. Kiekvienas Turnjė giminės narys visuomet laukiamas Mutjė.

Nuoširdžiai jūsų,
Žakobas Turnjė

Perskaičiusi pakėliau galvą.

– Kur tie Sevenai? – paklausiau.

Žanas Polis mostelėjo man per petį.

– Į šiaurės rytus nuo čia. Tai kalnuotas kraštas kiek šiauriau Monpeljė, į vakarus nuo Ronos. Aukštyn palei Tarną ir dar į pietus.

Įsikibau vienintelio man žinomo iš jo paminėtų vietovardžių.

– Turit omeny šitą Tarną? – smakru mostelėjau į apačioje tekančią upę. Vyliausi, kad jis nesuprato, jog iš pradžių pamaniau, kad Sevenai – tai miestas.

– Taip. Toliau į rytus, arčiau savo ištakų, ši upė visai kitokia: daug siauresnė, sraunesnė.

– O kur toji Rona?

Dėbtelėjęs į mane, jis išsitraukė iš vidinės kišenės rašiklį ir greit nubrėžė ant servetėlės Prancūzijos kontūrus. Kažkaip tas vaizdas man priminė karvės galvą: rytinis ir vakarinis kyšuliai buvo ausys, išlinkimas šiaurėje – plaukų kuokštas ant kaktos tarp ausų, o Ispanijos pasienis – keturkampis karvės snukis. Taškeliais sužymėjęs Paryžių, Tulūzą, Lioną, Marselį ir Monpeljė, Žanas Polis brūkštelėjo porą raitytų linijų: vertikali ženklino Roną, horizontali – Tarną. Pagalvojęs jis dar bakstelėjo taškelį ties Tarną žyminčia linija, į dešinę nuo Tulūzos – tai esąs Lislis prie Tarno. Tada apibrėžė plotelį kairėje karvės snukio pusėje, kiek aukščiau Rivjeros:

– Štai čia – Sevenai.

– Vadinasi, jie buvo kilę iš visai netolimų vietų?

Žanas Polis kiek papūtė lūpas.

– Nuo čia iki Sevenų – mažiausiai pora šimtų kilometrų. Jums atrodo, kad tai arti?

– Žinoma, juk aš – amerikietė, – atsakiau teisindamasi, puikiai prisimindama, kaip dar neseniai šaipiausi iš panašiai aiškinusio savo tėvo. – Amerikoje žmonės kartais šimtą kilometrų važiuoja į vakarėlį. Tik pamanykit, koks nuostabus sutapimas, kad didžiulėje jūsų šalyje, – mostelėjau ranka į karvės galvą, – mano protėviai, pasirodo, kilę iš to paties pakraščio, kur ir aš dabar gyvenu!

– Tikrai nuostabus sutapimas, – Žanas Polis pakartojo tokiu tonu, kad iškart pasigailėjau pavartojusi tą būdvardį.

– Gal tada nebūtų pernelyg sunku ir daugiau apie juos išsiaiškinti, jei jau esu taip netoli, – pasakiau, prisiminusi ponios Santjė įtikinėjimus, kad daugiau žinodama apie savo prancūziškas šaknis lengviau pritapčiau šiame krašte. – Gal man imti ir nuvažiuoti tenai, gal... – Nutilau susizgribusi, kad nežinau, ką daryčiau ten nuvažiavusi.

– Klausykit, anot jūsų pusbrolio, tai tik šeimos legenda, kad jie kilę būtent iš ten. Jokios tikros informacijos nėra. Nieko tikslaus jis nežino. – Žanas Polis atsilošė, iškratė iš pakelio cigaretę ir vienu sklandžiu mostu ją prisidegė. – Be to, jūs gi jau gavote žinių apie savo gimines Šveicarijoje, jie net ir genealoginį medį turi sudarę. Jie atsekė savo šaknis ligi pat 1576 metų, – tai kur kas daugiau, nei daugeliui žmonių pavyksta padaryti. Argi to negana?

– Betgi smagu būtų dar patyrinėti! Gal ką atrasčiau. Galėčiau paieškoti kokių nors senų dokumentų.

Regis, jį mano užsispyrimas linksmino.

– Kokių dokumentų jūs norite, Ela Turnjė?

– Na, turiu omeny senus gimimo liudijimus. Mirties, santuokų liudijimus. Dar ką nors panašaus.

– Ir kur tikitės visa tai rasti?

Aš skėstelėjau rankomis.

– Iš kur aš žinau! Tai *jūsų* sritis. *Jūs* gi bibliotekininkas!

– Ką gi... – paminėjus jo darbą, regis, jo įkarštis šaipytis kiek atvėso; jis tvirčiau įsitaisė kėdėje. – Galite pradėti nuo archyvo Mande. Tai Lozero, vieno iš Sevenų departamentų, centras. Tik, man regis, jūs ne visai suvokiate, kaip sudėtinga yra tai, ką taip lengvai vadinate „tyrinėjimais“. Įrašų iš XVI amžiaus anaiptol nėra daug. Anuomet nebuvo sisteminės dokumentacijos, kokia atsirado laikotarpiu po Revoliucijos. Žinoma, buvo pildomos

bažnytinės knygos, bet daugelis jų pražuvo per religinius karus. O hugenotų dokumentai per juos ypač smarkiai nukentėjo. Todėl labai menkai tikėtina, kad nuvykusi į Mandą, jūs apskritai ką nors rasite apie Turnjė.

– Pala pala! Iš kur jūs žinote, kad mano protėviai buvo... tie, hugenotai?

– Dauguma tuo metu į Šveicariją persikėlusių prancūzų buvo hugenotai, kurie arba ieškojo saugesnės vietos įsikurti, arba tiesiog norėjo būti arčiau Kalvino, gyvenusio Ženevoje. Buvo dvi didelės migracijos bangos: 1572 ir 1685 metais; pirmoji – po šv. Baltramiejaus nakties žudynių, o antroji – atšaukus Nanto ediktą. Bibliotekoje apie tai rastumėt daugiau informacijos. Aš už jus viso darbo nedirbsiu, – pašaipiai užbaigė jis.

Nuleidau pašaipą negirdomis. Mintis daugiau sužinoti apie tą Prancūzijos pakraštį, iš kurio galbūt kilę mano protėviai, ėmė vis labiau ir labiau man patikti.

– Tai kaip jūs manote, verta man važiuoti į Mando archyvą ar ne? – paklausiau, sklidina naivaus optimizmo.

Jis išpūtė dūmus į viršų ir trumpai tarstelėjo:

– Ne.

Veikiausiai visai nesugebėjau nuslėpti savo nusivylimo, nes Žanas Polis nekantriai pastukseno į stalą ir ėmė pamokslauti:

– Ko gi taip nukabinot nosį, Ela Turnjė? Gilintis į praeitį – ne toks jau lengvas dalykas. O jūs, amerikiečiai, atkeliaujate čionai nusiteikę ieškoti savo šaknų ir tikitės jas per vieną dieną surasią, argi ne taip? Tada keliaujate į reikiamą vietą, nusifotografuojate ten ir jaučiatės patenkinti, per dieną tapę prancūzais? O dar po dienos jau leidžiatės ieškoti savo šaknų kitose šalyse. Šitaip visas pasaulis jums regisi tarsi nuosavas kiemas!

Sugriebiau rankinę ir pašokau nuo stalo.

– Matau, išties neblogai pasismaginot, ką? – piktai nutraukiau jo išvedžiojimus. – Labai ačiū už patarimus. Tikrai daug sužinojau apie prancūzų optimizmą!

Prieš nueidama specialiai sviedžiau ant staliuko monetą; pariedėjusi po Žano Polio alkūne, ji nukrito ant žemės ir šokčiodama nusirito betonuota kavinės terasa.

Žengiau į šalį, bet jis palietė mano alkūnę.

– Ela, palaukit. Neišeikit. Nenorėjau taip jūsų įskaudinti. Tiesiog bandžiau būti realistas.

– O kodėl turėčiau pasilikti? – piktai užsipuoliau jį. – Jūs – arogantiškas gižus tipas, besityčiojantis iš kiekvieno mano žingsnio. Pakako man pasidomėti prancūziška savo giminės kilme, ir jūs jau ėmėt darkytis taip, tarsi aš būčiau sumaniusi išsitatuiruoti ant subinės Prancūzijos vėliavą! Man ir taip nelengva čia gyventi, o jūs verčiate mane jaustis dar labiau svetima!

Aš vėl gręžiausi eiti, bet, savo nuostabai, pajutau, jog visa drebu; man apsvaigo galva, ir, kad neparvirsčiau, gavau įsikibti į stalą.

Žanas Polis pašoko ir pristūmė man kėdę. Kai klestelėjau ant jos, jis šūktelėjo viduje buvusiam padavėjui:

– *Un verre d'eau, Dominique, vite, s'il te plaît!*

Gurkštelėjau vandens, kelissyk giliai įkvėpiau, ir silpnumas praėjo. Sėdėdama bandžiau pasivėdinti veidą rankomis, nes buvau visa išraudusi ir suprakaitavusi. Žanas Polis vėl atsisėdo priešais ir įdėmiai mane stebėjo.

– Gal nusivilkit švarkelį? – pasiūlė tyliai; pirmąkart jo balse suskambo švelnumo gaidelė.

– Aš... – Bet vargu ar dabar buvo tinkamas metas drovėtis, be to, buvau pernelyg pavargusi ir neįstengiau priešgyniauti; o ir mano pyktis išsisklaidė, vos tik vėl atsisėdau. Tad nenoromis nu-

simečiau švarkelį. – Susirgau žvyneline, – pasakiau lyg tarp kitko, norėdama užbėgti už akių visokiems spėliojimams apie tai, kas nutiko mano rankoms. – Daktaras sako, kad veikiausiai nuo įtampos ir dėl miego trūkumo.

Žanas Polis žiūrėjo į raudonas dėmes ant mano rankų, tarsi tai būtų buvę kokie keisti modernistų paveikslai.

– Neišsimiegate? – paklausė jis.

– Mane kamuoja košmarai. Tiesą sakant, *vienas ir vis tas pats* košmaras.

– O jūsų vyras žino? Draugams pasakojot?

– Ne, niekam apie tai nepasakojau.

– Kodėl nepasisakėte vyrui?

– Nenoriu, kad jis manytų, jog man čia negera. – Apie tai, kad stengiausi neskaudinti Riko spėjamomis sapno sąsajomis su seksu, nutylėjau.

– O jums tikrai negera?

– Taip, – atsakiau, žiūrėdama Žanui Poliui tiesiai į akis. Pajutau palengvėjimą pagaliau tai ištarusi garsiai.

Jis linktelėjo.

– Tai koks tas košmaras? Papasakokit.

Nukreipiau žvilgsnį į tolį, virš upės.

– Prisimenu tik atskirus gabalus. Jokio siužeto ten nėra. Aš girdžiu balsą... Ne, du balsus: vienas kažką kalba prancūziškai, o antrasis rauda – klaikiai, isteriškai rauda. Visa tai gaubia tarytum koks rūkas, lyg oras būtų sutirštėjęs kaip vanduo. O galiausiai kažkas smarkiai subilda, lyg užtrenkiamos durys. Bet svarbiausia – spalva: viskas ten mėlyna. Viskas mėlyna! Nežinau, kas mane tame sapne taip gąsdina, bet kaskart, jį susapnavusi, klaikiai užsinoriu namo. Baisu ne tai, ką sapnuoju, o pati to sapno nuotaika, atmosfera. Ir dar tai, kad jis nuolatos kartojasi, neatsto-

ja, tarsi visam gyvenimui būtų prie manęs prilipęs! Štai kas blogiausia... – Aš nutilau. Lig tol nė pati nesuvokiau, kaip žūtbūtinai man norėjosi kam nors visa tai išsipasakoti.

– Jums norisi grįžti atgal į Valstijas?

– Kartais. Bet paskui mane suima apmaudas, kam leidausi išbaidoma sapno.

– Kokia toji mėlyna spalva sapne? Panaši kaip čia? – Jis dūrė pirštu į ledų reklamą kavinės lange. Aš papurčiau galvą.

– Ne, ne tokia ryški. Nors, tiesą sakant, tas mėlynumas *irgi* ryškus. Labai sodrus. Bet jis tarsi tuo pat metu šviesus ir tamsus. Nežinau, kaip tiksliai jums nusakyti. Toji spalva vaiski, ji tarsi atspindi šviesą. Tai labai gražu, bet sapne man darosi liūdna. O sykiu apima pakili nuotaika. Tarsi tas mėlynumas turėtų dvi puses. Keista, kad prisimenu spalvą. Visada maniau, jog mano sapnai – juodi balti.

– O tie balsai? Kieno jie?

– Nežinau. Kartais vienas balsas mano. Būna, kad pabundu kartodama kažkokius žodžius. Tada beveik girdžiu juos, lyg jie dar tebeaidėtų kambaryje.

– Kokie tie žodžiai? Ką jūs sakote?

Valandėlę pamąsčiau, paskui papurčiau galvą:

– Neprisimenu.

Jis įbedė į mane akis.

– Pamėginkit prisiminti. Užsimerkit!

Padariau kaip liepta ir ramiai sėdėjau užsimerkusi taip ilgai, kiek tik pajėgiau, o Žanas Polis tyliai rymojo greta. Kai jau buvau beatsimerkianti, netikėtai atmintyje išniro viena eilutė:

– *Je suis un pot cassé,* – ištariau staiga.

Atmerkiau akis.

– „Aš esu sudužęs puodas“? Kas čia dabar?

Žanas Polis, berods, apstulbo.

– Gal dar ką nors prisimenat?

Aš vėl užmerkiau akis.

– *Tu es ma tour et forteresse,* – sumurmėjau galų gale.

Atsimerkusi išvydau Žaną Polį nepaprastai susikaupusį ir paskendusį mintyse. Beveik mačiau, kaip įtemptai dirba jo protas, šukuodamas neaprėpiamas atminties platybes, sijodamas įvairiausias nuotrupas ir fragmentus, kol galiausiai kažkas kliktelėjo: jis rado, ko ieškojęs, ir grįžo atgal. Tada įbedė akis į ledų reklamą ir ėmė deklamuoti:

Entre tous ceux-là qui me haient
Mes voisins j'aperçois
Avoir honte de moi:
Il semble que mes amis aient
Horreur de ma rencontre,
Quand dehors je me montre.
Je suis hors de leur souvenance,
Ainsi qu'un trespassé.
Je suis un pot cassé.

Klausantis man kažkas sugniaužė gerklę ir ėmė peršėti akyse. Tai buvo sielvartas.

Tvirtai įsikibau į krėslo ranktūrius ir iš visų jėgų prisispaudžiau prie atlošo, tarsi žūtbūt ieškodama atramos. Jam baigus, sunkiai nurijau seiles ir tik tada ryžausi paklausti.

– Kas tai buvo? – ištariau pusbalsiu.

– Trisdešimt pirmoji psalmė.

Suraukiau antakius.

– Psalmė? Iš Biblijos?

– Taip.

– Bet iš kur aš galiu ją žinoti? Nemoku nė vienos psalmės! Net angliškai, ką jau bekalbėti apie prancūzų kalbą! Vis dėlto tie žodžiai man labai pažįstami. Tikriausiai būsiu kur nors juos girdėjusi. O iš kur *jūs* juos mokate?

– Iš bažnyčios. Vaikystėje daugelį psalmių mokėmės atmintinai. Be to, vienu metu tai buvo ir mano tyrimų objektas.

– Studijavote psalmes, kad gautumėt bibliotekininkystės mokslinį laipsnį?

– Ne, ne, kiek anksčiau, kai gilinausi į istoriją. Langedoko istorija – tikroji mano interesų sritis. Ja iš tiesų ir užsiimu.

– Kas tas Langedokas?

– Šita sritis aplinkui. Nuo Tulūzos ir Pirėnų iki pat Ronos upės. – Tai sakydamas, jis servetėlės žemėlapyje apvedė dar vieną ratą, apimantį mažesnį ratelį – Sevenus – ir dar didelę dalį karvės snukio bei pasmakrės. – Ji taip pavadinta pagal senovinę čionykščių gyventojų kalbą. *Oc* jų tarme reiškė *oui*. *Langue d'oc* – *oc* kalba.

– O kaip toji psalmė susijusi su Langedoko istorija?

Jis susimąstė.

– Tai ir yra keisčiausia. Šitą psalmę hugenotai paprastai recituodavo, užgriuvus negandoms.

Tąnakt po vakarienės aš pagaliau papasakojau Rikui apie mane persekiojantį košmarą, stengdamasi kuo tiksliau nusakyti tą mėlyną spalvą, balsus ir visą atmosferą. Vis dėlto kai kurių dalykų nesakiau: nutylėjau, kad visa tai jau aptariau su Žanu Poliu, kad žodžiai sapne yra iš psalmės ir kad tas sapnas mane kamuoja tik po to, kai mudu mylimės. Kadangi pasakodama turėjau nuolat save kontroliuoti, kad neleptelėčiau, ko nereikia, visas procesas

išėjo kur kas sąmoningesnis ir neturėjo nė pusės to gydomojo poveikio, kurį patyriau išsipasakojusi Žanui Poliui, – tada tai įvyko kažkaip nejučiom ir natūraliai. Dabar, stengdamasi labiau dėl Riko, o ne dėl savęs, maniausi turinti viską išdėstyti taip, kad išeitų lyg ir kokia istorija, kuri savo ruožtu netruko atsiskirti nuo manęs ir pradėjo gyventi savo atskirą, išgalvotą gyvenimą.

Rikas irgi sureagavo atitinkamai. Gal kaltas buvo mano pasakojimo būdas, bet jis klausėsi tarsi tik viena ausimi, lyg tuo pat metu dar stengdamasis nugirsti kažkur kitame kambaryje einantį radiją ar praeivių pokalbį gatvėje. Kai baigiau, jis, priešingai nei Žanas Polis, nieko manęs neklausinėjo.

– Rikai, ar girdėjai, ką sakiau? – galų gale pasiteiravau ir timptelėjau jį už plaukų uodegos.

– Žinoma, girdėjau. Sakei, kad tau sapnuojasi košmarai, kuriuose viskas mėlyna.

– Aš tik norėjau, kad žinotum, kodėl pastaruoju metu jaučiuosi tokia pavargusi.

– Pažadink mane, kai vėl sapnuosis.

– Gerai. – Bet žinojau, kad nepažadinsiu. O juk Kalifornijoje būčiau jį pribakinusi jau patį pirmą sykį, kai tik prisisapnavo košmaras. Dabar kažkas pasikeitė. Kadangi Rikas atrodė toks pats kaip visada, tikriausiai pasikeičiau aš.

– Kaip einasi tavo mokslai?

Gūžtelėjau kiek suirzusi, kad jis pakeitė temą.

– Gerai... Ne, siaubingai. Ne... Ai, nežinau. Kartais abejoju, ar išvis kada galėsiu priiminėti vaikus kalbėdama prancūziškai. Nesugebėjau nieko doro pasakyti, matydama užspringusį vaiką. O jei jau tiek nesugebu, tai kaip įstengsiu patarti gimdyvei?

– Bet juk namie priimdavai ispaniškai kalbančių moterų kūdikius ir puikiai susitvarkydavai.

– Tai – kas kita. Žinoma, jos nemokėjo angliškai, bet ir nesitikėdavo, kad aš kalbėsiu ispaniškai. O juk čia dar ir visos medicininės įrangos instrukcijos, visi vaistai ir jų dozės – viskas bus surašyta *prancūziškai*.

Rikas stumtelėjo lėkštę į šoną, atsirėmė alkūnėmis į stalą ir palinko į priekį.

– Ei, kur dingo tavasis optimizmas, Ela? Negi ir tu jau perimsi prancūzišką nusiteikimą? Būk gera, nepradėk, man šito pakanka darbe.

Nors ką tiktai dėl to paties kritikavau Žaną Polį, dabar pasijutau kartojanti jo žodžius:

– Aš tik mėginu būti realistė.

– O taip, šitą pasakymą irgi girdėjau biure.

Jau žiojausi kaip nors aštriai atsikirsti, bet susivaldžiau. Taip, tai tiesa, kad Prancūzijoje mano optimizmas gerokai priblėso; o gal aš tiesiog užsikrėčiau aplinkinių cinizmu. Rikas visuomet stengėsi gyvenimą vertinti pozityviai; būtent toks požiūris ir buvo jo sėkmės paslaptis. Būtent dėl to prancūzų kompanija ir pasiūlė jam darbą; būtent dėl to mes ir atsidūrėme čia. Užtat ir užčiaupiau burną, nurijusi pesimistinį atkirtį.

Tą naktį mudu mylėjomės, ir Rikas skrupulingai stengėsi nepaliesti žvynelinės pakenktų lopų ant mano odos. O paskui aš ilgai gulėjau, laukdama miego ir savojo košmaro. Kai jis pagaliau prasidėjo, buvo nebe toks impresionistinis, o kur kas konkretesnis ir apčiuopiamesnis. Sapno mėlynumas apgaubė mane tarsi audeklas, kuris vėjo pučiamas tai išsipūsdavo, tai prisiplodavo prie manęs; jis turėjo tankį, tekstūrą, pavidalą. Pabudau springdama ašaromis, ausyse tebegirdėdama savo pačios balsą. Ilgai gulėjau nejudėdama.

– Tai suknelė, – sušnibždėjau galiausiai. – Tai buvo suknelė.

Rytą išsyk nuskubėjau į biblioteką. Prie stalo išvydau aną pagyvenusią bibliotekininkę ir nusisukau, mėgindama nuslėpti nusivylimą, kad nėra Žano Polio. Kurį laiką be tikslo klaidžiojau po patalpas, o bibliotekininkė atidžiai sekė mane akimis. Galų gale priėjau prie jos pasiteirauti, gal kartais Žanas Polis ateisiąs vėliau.

– O, ne, – atsakė ji, mažumėlę suraukusi antakius. – Jo nebus keletą dienų. Jis Paryžiuje.

– Paryžiuje? Kodėl Paryžiuje?

Ji, regis, kiek nustebo, kad man tai rūpi.

– Matot, jo sesuo išteka. Jis grįš tiktai kitą savaitę.

– O! *Merci,* – padėkojau ir išėjau. Buvo keista galvoti, kad jis turi seserį, šeimą. Velniai rautų! – niršau, leisdamasi laiptais žemyn. Išėjusi į aikštę, pirmiausia pamačiau *Madame* iš *boulangerie,* stovinčią prie fontano ir plepančią su dama, paskui kurią pirmąsyk nusekiau į biblioteką. Abidvi liovėsi plepėjusios, atsigręžė ir gerą valandėlę spigino mane akimis, o tada jau vėl pasisuko viena į kitą. Kad jus kur! – pamaniau sau. Dar niekad nesijaučiau tokia vieniša ir visiems kliūvanti.

Tą sekmadienį mudu su Riku buvome pakviesti pietų į svečius pas vieną iš jo kolegų; tai buvo pirmas kartas, kai turėjome galimybę iš tiesų su kuo nors pabendrauti nuo tada, kai atsikraustėme į Prancūziją, neskaitant vienos kitos taurelės, greitosiomis išlenktos darbo reikalais. Aš gerokai nervinausi dėl to vizito ir sutelkiau savo nerimą į tai, kuo apsivilkti. Neįsivaizdavau, ką sekmadienio pietūs vidury dienos reiškia prancūzams: ar tai oficialus, ar neformalus įvykis?

– Gal man vilktis suknelę? – lindau į akis Rikui.

– Vilkis ką tik nori, – davė naudingą patarimą jis. – Jie vis tiek nepaisys.

Bet juk pati jausiuos nesmagiai netinkamai apsirengusi, – pagalvojau.

Lyg dar būtų negana, turėjau ir papildomą problemą: savo raudonais lopais nusėtą odą. Diena pasitaikė karšta, tačiau negalėjau leisti nepažįstamiems žmonėms slapčia stebeilytis į mano rankas. Galų gale išsirinkau pilką berankovę suknelę iki pusės blauzdų ir baltą lininį švarkelį. Maniau, kad tokia apranga turėtų derėti bet kokiu atveju, bet kai šeimininkai atvėrė mums savo erdvių priemiesčio namų duris ir aš išvydau Šantal džinsus ir baltus medvilninius marškinėlius trumpomis rankovėmis bei chaki spalvos Olivjė šortus, iškart pasijutau pernelyg išsipusčiusi ir senamadiška. Jiedu abu maloniai man nusišypsojo ir mandagiai paėmė mūsų atneštas gėles bei vyno butelį, tačiau aš pastebėjau, kad gėlės taip ir liko gulėti valgomajame ant šoninio staliuko – Šantal jų net neišvyniojo, o mūsų kruopščiai parinktas vynas irgi nepasirodė ant stalo.

Jiedu turėjo du vaikus – berniuką ir mergaitę, bet abu buvo taip gerai išauklėti ir tokie tylūs, kad aš net nesužinojau jų vardų. Pavalgę jie pakilo nuo stalo ir dingo viduje tarsi kokiam tik vaikų ausiai girdimam skambučiui nuskambėjus. Greičiausiai susėdo žiūrėti televizoriaus; aš irgi mielai būčiau prie jų prisidėjusi. Suaugusiųjų pokalbis man rodėsi nuobodus ir beveik varginantis. Rikas su Olivjė didžiumą laiko angliškai aptarinėjo savo firmos reikalus. Mudvi su Šantal mėginome nevykusiai palaikyti tarpusavio pokalbį anglų ir prancūzų kalbų mišraine. Aš stengiausi su ja kalbėti tiktai prancūziškai, bet ji kaskart, vos pajutusi, kad ko nors nesuprantu, pereidavo į anglų kalbą. Tada jau man būdavo nepatogu toliau laikytis įsikibus prancūzų kalbos ir tęsdavau angliškai, kol pokalbyje pasitaikydavo pauzė. Po jos kitą temą jau vėl užvesdavau prancūziškai. Tai buvo nelyginant savotiškos mudvie-

jų mandagumo varžybos; nors man rodėsi, kad jai slapčiom buvo malonu pademonstruoti, kaip puikiai ji kalba angliškai, palyginti su mano vargana prancūzų. Be to, Šantal anaiptol nebuvo mėgėja plepėti apie šį bei tą: per kokias dešimtį minučių ji spėjo paliesti didžiumą svarbiausių globalinės politikos problemų ir kaskart, kai nesugebėdavau pareikšti aiškios nuomonės kokiu nors klausimu, vargiai įstengdavo nuslėpti panieką.

Tiek Olivjė, tiek ir Šantal net išsižioję gaudė kiekvieną Riko žodį, nors aš kur kas labiau nei jis stengiausi bendrauti su jais jų gimtąja kalba. Tačiau, nepaisant visų mano pastangų, jie beveik nesiklausė, ką sakau. Pykau ant savęs, kad taip pavyduliauju Rikui jo sėkmės bendraujant; Amerikoje man nė į galvą nebūtų šovę lyginti save ir jį.

Atsisveikinome vėlyvą popietę, mandagiai atsibučiavę ir išgavę jų pažadą aplankyti mus Lislyje. Tai bent būtų smagumėlis! – pamaniau, įsėdusi į mašiną. Kai pajudėjome ir jie jau nebegalėjo mūsų matyti, nusimečiau prakaituotą švarkelį. Valstijose bendraujant su draugais visiems būtų buvę nė motais, kaip atrodo mano rankos. Kita vertus, jei tebegyventume Valstijose, man nebūtų prasidėjusi žvynelinė.

– Ką gi, visai maloni porelė, ar ne? – pradėjo ritualinį aptarimą Rikas.

– Tik mūsų gėlių ir vyno jie net nepalietė.

– Taip, bet nenuostabu, kai turi šitokį vyno rūsį, kaip jų! Pritrenkianti vietelė.

– Turėjau omeny ne jų materialinę padėtį.

Rikas šonu dėbtelėjo į mane.

– Neatrodo, kad tau pernelyg būtų pas juos patikę. Kas yra, mažyte?

– Nežinau. Tiesiog jaučiuosi... jaučiuosi ne savo vietoje, ir tiek. Nebemoku bendrauti su žmonėmis taip, kaip bendraudavau Valstijose. Ligi šiol vienintelis žmogus, su kuriuo man pavyko bent kiek ilgiau pasikalbėti, neskaitant ponios Santjė, yra Žanas Polis. Ir net bendraudama su juo jaučiuosi taip, lyg tai būtų ištisinis karas, o ne pokalbis, lyg...

– Kas tas Žanas Polis?

– Lislio bibliotekininkas, – pasistengiau atsakyti kuo nerūpestingiau. – Jis truputį padeda man ieškoti savo giminės šaknų. Bet šiuo metu jis išvažiavęs, – nei į tvorą, nei į mietą pridūriau.

– Ir ką gi judviem pavyko išsiaiškinti?

– Ne kažin ką. Gavau šiek tiek žinių iš pusbrolio Šveicarijoje. Matai, maniau, kad daugiau žinodama apie prancūzišką savo kilmę lengviau čia pritapsiu, bet dabar matau, jog klydau. Žmonės vis tiek laiko mane amerikiete.

– Betgi tu ir *esi* amerikietė, Ela.

– Taip, žinau. Bet būdama čia norėčiau truputį pasikeisti.

– Kuriems galams?

– Kuriems galams? Na, kad... kad taip neišsiskirčiau iš aplinkos. Žmonės tikisi, jog būsiu tokia, kokią jie nori matyti; tokia, kaip jie. Be to, šiaip ar taip, jaučiuosi veikiama čionykštės gamtos, aplinkinių žmonių, jų mąstysenos ir kalbos. Visa tai neišvengiamai uždeda savotišką antspaudą ir šiek tiek mane keičia.

Rikas, regis, nustebo.

– Betgi tu *esi* tu, – tarė jis ir taip staigiai persirikiavo į kitą juostą, kad iš paskos važiavę vairuotojai padūko piktai signalizuoti. – Nėra reikalo keistis, kad įtiktum kitiems.

– Ne, ne visai taip. Tai veikiau taikymasis prie aplinkos. Na, pavyzdžiui, čionykštėse kavinėse nebūna kavos be kofeino, todėl man tenka gerti mažiau kavos arba išvis jos atsisakyti.

– O aš priverčiau sekretorę biure virti kavą be kofeino.

– Rikai!.. – prikandau liežuvį ir mintyse suskaičiavau iki dešimties. Atrodė, kad jis tyčia nesistengia suvokti mano metaforų, per jėgą viską tempdamas ant savo pozityvaus vertinimo kurpalio.

– Man regis, tau būtų kur kas lengviau, jei taip nesistengtum taikytis prie kitų. Žmonėms tu patiksi tokia, kokia esi.

– Galbūt, – nutęsiau, žiūrėdama pro langą. Rikas buvo apdovanotas prigimtiniu talentu patikti žmonėms, nors visiškai nesistengdavo jų paisyti. Panašiai buvo ir su jo į uodegą surištais plaukais: jis nešiojo tą šukuoseną taip natūraliai, kad niekam nė į galvą nešaudavo į jį stebeilytis ar šaipytis. O aš, nepaisant visų savo pastangų prisitaikyti ir neišsiskirti, tolydžio rėždavau akį lyg vienišas dangoraižis.

Rikui reikėjo valandai užsukti į biurą; ketinau per tą laiką ką nors paskaityti arba pažaisti su vienu iš tenykščių kompiuterių, bet dabar pasijutau tokia suirzusi, jog nutariau verčiau eiti pasivaikščioti. Jo biuras buvo pačiame Tulūzos centre, apsuptas siauručių gatvelių su daugybe mažų parduotuvėlių. Dabar tame kvartale buvo pilna dykinėjančių sekmadienio vaikštinėtojų, be tikslo žiopsančių į vitrinas. Aš irgi patraukiau gatvele, dairydamasi į parduotuvių languose išdėliotus skoningus apdarus, auksinius papuošalus ir dailius apatinius. Prancūziškas apatinių kultas niekaip nesiliovė manęs gluminęs: netgi mažuose miesteliuose, tokiuose, kaip Lislis prie Tarno, būtinai atsirasdavo bent viena specializuota apatinių krautuvėlė. Aš vargiai galėjau įsivaizduoti, kaip reikėtų dėvėti tuos demonstruojamus daiktus – tokia daugybė visokių dirželių, petnešėlių, nėrinukų, ypač išryškinančių erogenines kūno zonas! Šitoks formalizuotas seksualumas atrodė man itin neamerikietiškas.

Tiesą sakant, po miestą vaikštinėjančios prancūzės, regis, taip smarkiai skyrėsi nuo manęs, kad greta jų pasijusdavau tarsi nematoma – toks susitaršęs vaiduoklis, kuriam telikdavo tiktai trauktis šalin ir duoti joms kelią. Moterys Tulūzos gatvėse dėvėjo dailiai pasiūtas vasarines striukes ir džinsus, buvo pasidabinusios kukliais auksiniais pakabukais bei auskarais. Visos avėjo batelius su kulniukais. Šukuosenos visada tvarkingos ir nemažai kainavusios, antakiai dailiai išpešioti, oda švari ir išpuoselėta. Lengvai galėjau įsivaizduoti jas su visomis tomis dailiomis liemenėlėmis ir korsetais, aukštai ant klubų iškirptomis šilkinėmis kelnaitėmis, kojinėmis, keliaraiščiais... Jos išties atsakingai rūpinosi savo išvaizda. Eidama pro šalį jutau, kaip jos diskretiškai nužiūri ligi pečių ataugusius mano plaukus, kuriuos kiek susivėlinau pakirpti, veidą be jokio makiažo, nuolatos susiglamžiusius lininius rūbus, plokščias storapades basutes, kurios San Franciske atrodė man baisiai madingos. Tariausi jų veiduose matanti gailestį.

Ar jos žino, kad aš amerikietė? – svarsčiau. – Negi man ant kaktos parašyta?

Taip, amerikiečius čia galėjai pažinti iš pirmo žvilgsnio; aš ir pati nesunkiai susekiau vidutinio amžiaus amerikiečių porelę: nors iki jų dar buvo likusi kone mylia, bet pagal jų drabužius ir laikyseną iškart sumečiau, kas jie. Abudu nužiūrinėjo šokolado krautuvėlės vitrinoje išstatytus gardėsius ir, man einant pro šalį, kaip sykis svarstė, ar verta grįžus rytojaus dieną ką nors iš jų nusipirkti lauktuvėms.

– Bet ar lėktuve neištiš? – nerimavo moteriškė. Jos klubai buvo platūs, šlaunys apdribusios, ji vilkėjo kažkokią bespalvę palaidinę, mūvėjo kelnes ir avėjo sportinius batelius. Stovėjo išsižergusi, plačiai pastačiusi pėdas ir sudūrusi kelius.

– Ne-a, brangute, dešimties kilometrų aukštyje pakankamai *šalta*. Šokoladas neištiš, bet jį gali sutrinti. Eime, gal rasim dar ką nors, ką labiau apsimokės vežti namo lauktuvių! – Vyriškis turėjo gerokai išpampusį pilvuką, suveržtą diržu, bet vis tiek virstantį per viršų. Beisbolo kepuraitės jis nedėvėjo, bet atrodė, tarsi būtų su ja. Gal bus palikęs kur viešbutyje.

Išvydę mane, abudu geraširdiškai nusišypsojo, o veiduose sužydo džiugi viltis. Tas naivus atvirumas skaudžiai nutvilkė man širdį; greit nėriau į šoninę gatvelę. Už nugaros dar spėjau išgirsti vyriškį šūktelint:

– Atleiskit, panele, *sy vū plė!..*

Neatsisukau. Jaučiausi kaip paauglė, draugų akivaizdoje susigėdusi senamadiškų savo tėvukų.

Gatvės gale priėjau Augustinų muziejų – senovinių plytinių pastatų kompleksą, kuriame buvo saugoma turtinga paveikslų ir skulptūrų kolekcija. Apsidairiau – porelė paskui mane nesekė. Nėriau vidun.

Susimokėjusi pastūmiau duris ir išėjau į arkadą – tylų ir saulėtą kiemelį, skirtą pasivaikščioti ir nustatytą skulptūromis; kiemelio viduryje vešėjo išpuoselėtos gėlės, daržovės ir žolynai. Palei vieną takelį išvydau ištisą virtinę iš akmens iškaltų šunų – užvertę aukštyn snukius, jie, regis, linksmai stūgavo. Apėjusi aplinkui kiemą, pasukau į sodą – vaikščiojau grožėdamasi vešliomis braškėmis, dailiai vagelėmis auginančiomis salotomis, peletrūno, šalavijo ir trijų rūšių mėtų kereliais bei didžiuliu rozmarino krūmu. Valandėlei prisėdau ant suoliuko, nusimečiau švarkelį ir palepinau žvynelinę saulės spinduliais. Užsimerkiau ir apie nieką negalvojau.

Paskui prisiverčiau atsikelti ir patraukiau apžiūrėti greta esančios bažnyčios. Ji buvo milžiniška, didumo sulig katedra, bet visi suolai ir altorius buvo išnešti, o sienos nukabinėtos paveikslais. Dar nebuvau mačiusi taip sąmoningai galerija paverstos bažnyčios.

Sustojau tarpduryje, gėrėdamasi didžiulės tuščios erdvės įspūdžiu – paveikslai joje tarsi paskendo, atrodė menkučiai ir nereikšmingi.

Staiga akies krašteliu pagavau ryškią dėmę, kuri privertė mane atsigręžti į vieną ant priešpriešinės sienos kabantį paveikslą. Jį kaip sykis nušvietė pro langą krintanti šviesa, užtat tegalėjau įžiūrėti tiktai vaiskią mėlyną spalvą. Mirksėdama nuskubėjau artyn, o skrandis net susitraukė iš netikėtumo.

Paveiksle buvo pavaizduotas nuo kryžiaus nuimtas Kristus: jis gulėjo ant paklodės, patiestos ant žemės, o jo galvą ant kelių laikė kažkoks senolis. Greta stovėjo dar vienas jaunuolis, jauna moteris geltona suknele, o pačiame viduryje buvo pavaizduota Mergelė Marija, vilkinti lygiai tokios pat mėlynos spalvos, kokią regėjau sapne, rūbą, dailiomis klostėmis gaubiantį neįtikėtino grožio veidą. Pats paveikslas atrodė statiškas, vaizdas jame – skrupulingai sukomponuotas, kiekviena figūra – savo vietoje, kiekvienas judesys ar mostas kruopščiai apskaičiuotas vaizdo įtaigai padidinti ir įspūdžiui sustiprinti. Tiktai Mergelės veidas pačiame paveikslo centre atrodė kaip gyvas: jis tolydžio kito ir mainėsi, sielvartas jos bruožuose grūmėsi su neįtikėtina ramybe, kai gaubiama jos kančią atspindinčios spalvos Mergelė žvelgė žemyn, į savo nukankintą sūnų.

Kol stovėjau priešais, dešinioji mano ranka nevalingai kilstelėjo ir sumetė kryžiaus ženklą. Niekad gyvenime nebuvau žegnojusis.

Pastebėjusi greta paveikslo aprašymą, perskaičiau jame pavadinimą ir tapytojo pavardę. Paskui ilgai stovėjau nejudėdama, o bažnyčios erdvė aplinkui tarsi sustingo. Tada dar sykį persižegnojau, sušnibždėjau:

– Švenčiausioji Motina, padėk man, – ir pratrūkau juoktis.

Niekuomet nebūčiau pamaniusi, kad mūsų giminėje būta dailininkų.

PABĖGIMAS

Izabelė staigiai atsisėdo guolyje ir pažvelgė ten, kur miegojo vaikai. Žakobas jau buvo pabudęs ir susirietęs kiūtojo lovoje, rankomis apsikabinęs kojas, o smakrą pasidėjęs ant kelių. Jo ausys buvo geriausios iš visų.

– Vienas arklys, – tyliai ištarė jis.

Izabelė pribakštino Etjeną.

– Kažkas atjoja, – sušnibždėjo ji.

Jos vyras pašoko dar pusiau miegom, patamsėjusiais nuo prakaito plaukais. Maudamasis kelnes, jis ištiesė ranką ir papurtė Bertraną, kad pabustų. Drauge jiedu nulipo kopėčiom žemyn kaip sykis tuo metu, kai kažkas ėmė baladotis į duris. Izabelė, persisvėrusi per palėpės kraštą, žiūrėjo, kaip vyrai susispietė prie durų, rankose laikydami peilius ir kirvius. Iš užpakalinio kambario nešina žvake išniro Hana. Žanas, su kažkuo tyliai per durų plyšį pasišnibždėjęs, padėjo ant žemės kirvį ir atšovė duris.

Eglio kunigaikščio prievaizdas nebuvo čia svetimas. Jis neretai atvykdavo pasitarti su Žanu Turnjė ir apsistodavo jų namuose, iš aplinkinių ūkių rinkdamas dešimtinę ir viską kruopščiai susirašydamas į veršio oda įrištą knygą. Buvo kresnas, apkūnus ir visiškai nuplikęs, bet ūgio trūkumą su kaupu atstojo garsus, du-

denantis balsas, ir Žanas dabar veltui stengėsi priversti bent kiek jį pritildyti. Šitaip dudendamas jis vargu ar galėjo išsaugoti kokią paslaptį.

– Kunigaikštį nužudė Paryžiuje!

Hana aiktelėjo ir išmetė žvakę. Izabelė nesąmoningai persižegnojo, paskui suspaudė rankomis gerklę ir apsidairė. Visi keturi vaikai dabar jau buvo pabudę ir eilute sėdėjo guolyje, o Suzana su milžinišku, išpampusiu savo pilvu irgi buvo įsitaisiusi greta jų ant lovos krašto. Jai nebeilgai beliko, – pamanė Izabelė, iš įpročio įvertinusi mošos padėtį. Kadaise sukauptos žinios nėjo jai iš galvos, nors dabar ir nebebuvo naudojamos.

Mažasis Žanas pradėjo kažką pjaustinėti peiliuku, kurio nepaleisdavo iš rankų net ir miegodamas. Žakobas sėdėjo tylus ir susikaupęs, išplėtęs dideles ir rudas kaip motinos akis. Mari su Debora kiūtojo susiglaudusios: Debora atrodė dar mieguista, o Mari akys buvo šviesios kaip žvaigždės.

– Mama, ką reiškia „nužudė"? – skardžiu lyg vario varpelis balseliu paklausė ji.

– Ša, – šnibžtelėjo Izabelė ir pasislinko arčiau lovos galo, norėdama išgirsti, ką dar sako prievaizdas. Suzana irgi atslinko arčiau, ir abi moterys pasilenkė į priekį, rankomis remdamosi į turėklus.

– ...prieš dešimt dienų, per Henriko Navariečio vestuves. Jie užrakino vartus ir išskerdė tūkstančius Tiesos sekėjų. Ir mūsų kunigaikštį, ir Kolinji*. Negana to, šitai kaip maras plinta ir po kaimus. Visur žudomi dori žmonės!

– Bet nuo čia iki Paryžiaus labai toli. Be to, šiose vietose mes visi išpažįstame Tiesą, – atsiliepė Žanas. – Katalikai mums nieko čia nepadarys!

* Gaspard de Coligny (1519–1572) – prancūzų didikas, Prancūzijos admirolas ir protestantų vadas, kilęs iš senos Burgundijos šeimos. Nužudytas per šv. Baltramiejaus nakties skerdynes.

– Girdėjau, čionai atjoja visa Mando įgula, – dudeno toliau prievaizdas. – Jie nori susigrobti nužudyto kunigaikščio turtus. Jie tikrai ieškos ir tavęs, nes tu – jo patikėtinis. Kunigaikštienė bėga į Alesą ir už kelių valandų važiuos pro čia. Tau ir tavo šeimai siūloma keliauti kartu, kitaip neišsigelbėsite. Nieko daugiau ji drauge nekviečia, tiktai Turnjė šeimą.

– Ne!

Tai buvo Hanos atsakas. Ji spėjo iš naujo įžiebti žvakę ir dabar tvirta, kiek pakumpusi, stovėjo kambario viduryje su išilgai nugaros nutįsusia sidabrine kasa.

– Mums niekur nereikia bėgti, – pasakė ji. – Šiuose namuose mes saugūs.

– Be to, kaip sykis reikia pjauti javus, – pridūrė Žanas.

– Gal dar apsigalvosite. Žinokit, jūsų šeimą – bet ką iš jos narių – kunigaikštienė mielai pasiims su savim.

Izabelei pasirodė, kad tardamas pastaruosius žodžius prievaizdas reikšmingai dirstelėjo į Bertraną. Suzana irgi neramiai muistėsi, stebėdama savo vyrą. Izabelė suspaudė jos ranką – ši buvo šalta lyg upės vanduo. Ji dar sykį pasižiūrėjo į vaikus. Mergaitės, dar per mažos, kad ką nors suprastų, vėl buvo sumigusios; Žakobas vis dar sėdėjo, smakru įsirėmęs į kelius, o Mažasis Žanas jau spėjo apsirengti ir dabar rymojo ant turėklų, nenuleisdamas akių nuo vyrų apačioje.

Prievaizdas išjojo perspėti kitų šeimų. Žanas užšovė duris ir greta jų pasidėjo kirvį, o Etjenas su Bertranu išėjo iš vidaus uždaryti daržinės. Hana nuslinko prie židinio, pasistatė ant atbrailos žvakę ir priklaupė prie nakčiai pelenais apklostytos ugnies. Izabelė iš pradžių pamanė, kad senoji ketina įpūsti ugnį, bet ši nė nemanė jos judinti.

Stipriau spūstelėjusi Suzanos ranką, Izabelė linktelėjo galva židinio pusėn.

– Ką ji ten daro?

Braukdama nuo skruosto nejučiom ištryškusią ašarą, Suzana pažvelgė į motiną.

– Židinyje slypi stebuklinga galia, – po valandėlės sušnibždėjo ji. – Toji galia saugo šituos namus. Mama dabar jai meldžiasi.

Stebuklinga galia. Per daugelį metų Izabelė ne sykį girdėjo miglotai apie ją užsimenant, bet Etjenas su Suzana niekad nieko neaiškindavo, o klausti Žano arba Hanos ji nedrįso.

Dabar ji pamėgino dar kartą.

– Bet kas ten yra? Iš kur toji galia?

Suzana tik papurtė galvą.

– Nežinau. Be to, apie tai negalima garsiai kalbėti, nes galia prapuls. Aš ir taip jau per daug pasakiau.

– Tada kodėl ji meldžiasi? Ponas Marselis sakė, kad maldos neturi jokių galių.

– Tai daug senesnis dalykas nei maldos, nei ponas Marselis ir visi jo mokymai.

– Bet vargu ar senesnis už Dievą. Ir už... Mergelę, – pašnibždom užbaigė Izabelė.

Suzana nieko neatsakė.

– Jeigu bėgsime, – patylėjusi ištarė ji, – jei bėgsime kartu su kunigaikštiene, šių namų galia mūsų nebesaugos.

– Užtat gins kunigaikštienės vyrai ir jų kardai! – šūktelėjo Izabelė.

– O tu ar keliausi drauge?

Izabelė nutylėjo. Nežinia, kas galėtų priversti Etjeną palikti šituos namus. Prievaizdas, raginęs juos išvykti, net nežiūrėjo į Etjeną. Tikriausiai žinojo, kad Etjenas pasiliks.

Etjenas su Bertranu grįžo iš daržinės, ir Etjenas prisėdo prie stalo greta savo tėvų. Žanas pakėlė galvą ir dirstelėjo į Izabelę su Suzana.

– Eikit miegot, – paliepė jis. – Mes pabudėsim.

Tačiau juodvi nenuleido akių nuo Bertrano, kuris neryžtingai stoviniavo kambario vidury. Jis pažvelgė į Suzaną, tarsi laukdamas jos ženklo. Izabelė palinko jai prie ausies.

– Dievas jus apsaugos, – sušnibždėjo ji. – Dievas ir kunigaikštienės vyrai.

Atsitiesusi Izabelė pagavo į save įbestą piktą Hanos žvilgsnį ir narsiai jį atlaikė. „Šitiek metų tyčiojaisi iš manęs dėl mano plaukų, – pagalvojo ji, – o štai pati meldiesi savo burtams!" Kurį laiką juodvi spigino viena į kitą akimis. Hana pirmoji pasidavė ir nukreipė žvilgsnį.

Izabelė nepamatė, kaip Suzana linktelėjo Bertranui. Užtat puikiai matė, kas buvo po to.

Bertranas ryžtingai atsisuko į Žaną ir tarė:

– Mudu su Suzana ir Debora keliausim į Alesą drauge su Eglio kunigaikštiene.

Žanas pažvelgė į Bertraną.

– Ar supranti, kad iškeliaudami viską prarasit? – tyliai paklausė jis.

– Mes viską prarasim, jei liksime. Suzanai netrukus metas gimdyti, ji toli nenueis. Ir niekur nepabėgs. Jei užpultų katalikai, jai būtų galas.

– Tai tu netiki, kad šitie namai gali apsaugoti? Čia juk niekad nemirė joks kūdikis. Turnjė šeima čia laimingai gyvena jau šimtą metų!

– Aš tikiu Tiesa, – atkirto Bertranas. – Štai kuo aš tikiu. – Tai taręs, jis, regis, net ūgtelėjo, tarsi nusimetęs paklusnumą būtų pasidaręs reikšmingesnis ir stambesnis. Izabelė pirmąsyk pastebėjo, kad iš tiesų jis – aukštesnis už savo uošvį.

– Kai vedžiau jūsų dukterį, neskyrėt jai dalies, nes mes apsigyvenom šičia, po jūsų stogu. Dabar aš prašau tiktai vieno arklio. Tai bus pakankama dalis Suzanai.

Žanas negalėjo patikėti savo ausimis.

– Tu prašai manęs arklio, kad galėtum atimti iš manęs dukterį ir vaikaičius?

– Aš noriu *išgelbėti* jūsų dukterį ir vaikaičius.

– Bet aš dar šių namų šeimininkas, ar ne?

– Aš tarnauju tik Dievui. Ir seksiu jo Tiesa, o ne šitais burtais, kuriais jūs visi čia aklai įtikėję!

Izabelė niekaip nebūtų pamaniusi, kad Bertranas galėtų būti šitoks maištininkas. Nuo tada, kai Žanas su Hana parinko jį kaip tinkamą vyrą Suzanai, jis tiktai sunkiai dirbo ir nė sykio nė puse lūpų nepaprieštaravo Žanui. Jis atnešė į šiuos namus linksmumo ir šilumos: kas vakarą rungdavosi lenkdamas rankas su Etjenu, mokė Mažąjį Žaną drožinėti, vakarais prie ugnies juokindavo visus savo istorijomis apie vilką ir lapę. O su Suzana jis elgėsi taip švelniai, kad Izabelę net pavydas ėmė. Tiesa, kokį kartą kitą ji pastebėjo, kaip jis užgniaužė pyktį ar nuoskaudą, kurie, regis, kaupėsi jo viduje, laukdami tinkamo meto prasiveržti. Ir štai tas metas atėjo.

Po valandėlės Žanas apstulbino visus.

– Keliaukit! – burbtelėjo jis. – Bet gausi tik asilą, o ne arklį. – Tai taręs, jis nužirgliojo prie durų į daržinę, atplėšė jas ir dingo viduje.

Etjenas dėbtelėjo į Izabelę ir tuoj pat panarinęs galvą įsistebeilijo sau į rankas. Jai išgaravo paskutinės abejonės, kad Bertrano pavyzdžiu jie neseks. Etjeno maištingumo užteko tiktai iškovoti tėvų sutikimui jųdviejų vedyboms. Daugiau valios priešintis jis nebeturėjo.

Izabelė atsisuko į savo mošą.

– Kai josi ant asiliuko, – sušnibždėjo ji, – sėskis šonu, kad prilaikytum kūdikį kojomis. Tada jis neišlįs per anksti. Jok šonu! – dar kartą primygtinai pakartojo ji, nes Suzana, iš pažiūros praradusi žadą, tuščiu žvilgsniu stebeilijosi kažkur palubėn. Pagaliau ji atsigręžė į Izabelę.

– Kaip Mergelė, bėgdama į Egiptą?

– Taip. Lygiai taip, kaip Mergelė.

Ilgai juodvi nebuvo minėjusios Jos vardo.

Kai priešaušriu Suzana su Izabele priėjo pakelti Deboros, rado ją bemiegančią drauge su Mari. Abi mergaitės buvo susiglaudusios ir susisukusios į vieną paklodę. Moterys labai stengėsi nežadinti kitų, bet Mari atsibudo ir ėmė garsiai verkšlenti:

– Kur eina Debora? Kodėl ji iškeliauja?

Žakobas irgi pabudo; blankioje priešaušrio pilkumoje jo bruožai atrodė keistai nusmailėję. Mažasis Žanas, kuris buvo prigulęs su drabužiais, taip pat atsisėdo guolyje.

– Mama, kur jie išeina? – kimiai paklausė jis. – Ar jie susitiks su kareiviais? Pamatys žirgus ir vėliavas? Ar ten bus ir dėdė Žakas?

– Dėdė Žakas nėra katalikų kareivis; jis drauge su Kolinji vyrais kaunasi šiaurėje.

– Bet prievaizdas sakė, kad Kolinji žuvo.

– Taip.

– Tai gal dėdė Žakas sugrįš?

Izabelė nieko neatsakė. Žakas Turnjė išėjo į karą prieš dešimtį metų, drauge su kitais jaunais vyrais iš Mon Lozero apylinkių. Kartą jis buvo trumpam sugrįžęs, visas išvagotas randų, ir

gergždžiančiu balsu be paliovos pasakojo visokias istorijas – tarp jų ir apie Izabelės brolius, kurie abu žuvę perverti vienos ieties.

– Kaip ir dera dvyniams, – negailestingai pridūrė Žakas, o Izabelei nusigręžus visa gerkle nusikvatojo. Mažasis Žanas tiesiog garbino Žaką. Izabelė jo nekentė; kol buvo čia, jis nenuleido nuo jos akių, ką ji bedarytų, tiktai nė sykio nepažvelgė jai į veidą. Žako paakintas, Etjenas irgi imdavo kone siautėti, o tai kėlė Izabelei nerimą. Vis dėlto Žakas ilgai neužsibuvo: kraujo ir nuotykių troškimas buvo stipresnis net už šeimos prašymus ir maldavimus.

Vaikai paskui moteris nulipo kopėčiom žemyn ir išbėgo į kiemą, kur vyrai ant asilo jau buvo sukrovę šiokią tokią mantą ir truputį maisto: gabalą ožkos sūrio ir kelis kepalus sprangios juodos kaštainių duonos, kurią Izabelė per keletą priešaušrio valandų suspėjo iškepti.

– Eikš, Suzana, – pamojo jai Bertranas.

Suzana apsidairė, norėdama atsisveikinti su motina, bet Hana taip ir neišėjo į kiemą. Tada ji atsigręžė į Izabelę, triskart pabučiavo ją ir apsikabino atsisveikindama.

– Jok šonu, – dar sykį šnibžtelėjo jai į ausį Izabelė. – O jei pajustum skausmą, liepk sustoti. Tesaugo tave Mergelė ir šventoji Margarita, kad laimingai pasiektumei Alesą!

Suzana buvo užkelta ant asilo ir nuleidusi kojas šonu, įsitaisė tarp nešulių.

– *Adieu, Papa, petits,* – dar šūktelėjo ji, linktelėdama tėvui ir vaikams. Debora užsilipo Bertranui ant nugaros. Suspaudęs rankoje virvę, pririštą prie asilo apynasrio, jis paragino gyvulį ir sparčiu žingsniu patraukė kalnų takeliu. Etjenas ir Mažasis Žanas nusekė iš paskos – jie turėjo palydėti keliautojus iki kelio į Alesą, kur šie prisijungs prie kunigaikštienės. Suzana atsigręžusi nenuleido akių nuo Izabelės, ir tolstant jos išblyškęs veidelis vis mažėjo, kol visai sutirpo tolumoje.

– Seneli, kur jie keliauja? Kur Debora iškeliauja? – nepaliaudama klausinėjo Mari. Tarp abiejų mergaičių tebuvo vos savaitės skirtumas, ir ligi šiol pusseserės niekuomet nesiskirdavo. Žanas tylėdamas nusigręžė. Mari paskui Izabelę sugrįžo vidun ir pripuolė prie Hanos, triūsiančios prie ugnies.

– Močiute, kodėl Debora iškeliauja? – nesiliovė kartojusi jinai, kol Hana neapsikentusi tėškė jai antausį.

Atjos tie kareiviai ar ne, o javus reikėjo kirsti. Vyrai kaip visada su dalgiais patraukė į laukus, tiktai Žanas pasirinko artimiausią lauką, o Izabelė neišėjo su grėbliu jiems iš paskos kaip paprastai: juodvi su Mari liko namie padėti Hanai ruošti atsargų žiemai. Mažasis Žanas su Žakobu ėjo paskui tėvą ir senelį, grėbdami rugius į pėdus; Žakobas dar buvo toks mažas, kad vargiai įstengė nulaikyti grėblį.

Namie likusios Izabelė ir Hana beveik visą laiką tylėjo – Suzanos išvykimo palikta tuštuma užčiaupė joms burnas. Porą sykių Izabelė liovėsi maišiusi puodą ir įsistebeilijo kažin kur palubėn, o paskui tyliai nusikeikė, kai karšta slyvienė aptaškė jai rankas. Galiausiai Hana nustūmė ją šalin.

– Medus per brangus daiktas, kad švaistytum jį dykinėdama, – sumurmėjo ji.

Izabelė stojo virinti puodynių, kartkartėmis vis prieidama prie durų kiek atsivėsinti, ir įtempusi ausis klausėsi tyloje ir ramybėje paskendusio slėnio garsų. Kartą Mari nusekė paskui ją ir greta motinos atsistojo tarpduryje. Mažos jos rankutės buvo nusėtos tamsiai raudonomis dėmėmis – Mari perrinkinėjo slyvas, išmesdama neprinokusias arba supuvusias.

– Mama, – tyliai ištarė ji, nes jau buvo išmokusi neklausinėti garsiai. – Mama, kodėl jie iškeliavo?

– Todėl, kad bijojo pasilikti, – braukdama nuo smilkinių prakaitą, po valandėlės atsakė Izabelė.

– O ko jie bijojo?

– Blogų žmonių, kurie nori juos nuskriausti.

– Ar tie blogi žmonės ateis čia?

Izabelė paslėpė po prikyšte rankas, kad Mari nematytų, kaip jos virpa.

– Ne, brangute, tikriausiai ne. Bet matai, jie nerimavo dėl Suzanos ir jos kūdikio.

– Tai aš vėl greitai pamatysiu Deborą?

– Taip.

Mari buvo paveldėjusi blyškiai žydras tėvo akis ir, Izabelės džiaugsmui, – šviesius jo plaukus. Jei jos plaukai būtų buvę rausvai rudi, Izabelė būtų juodai nudažiusi juos riešutmedžio syvais. Dabar Mari, aiškiai nerimaudama ir netikėdama motinos žodžiais, įsmeigė į ją spindinčias savo akis. Izabelė niekad nemokėjo jai meluoti.

Kaip sykis vidurdienį, kai Izabelė atnešė į lauką vyrams pietus, pas juos užsuko ir Pjeras Liaforė. Jis išvardijo, kas iš apylinkės žmonių pabėgo: nedaugelis, dažniausiai turtingesni, turintys jaunas dukteris – baimindamiesi, kad jų neišprievartautų, arba kaip nors susiję su kunigaikščio šeima.

Bet labiausiai pritrenkiančią naujieną jis pasiliko pabaigai.

– Ir ponas Marselis išvyko, – pranešė jis, nepajėgdamas nuslėpti piktdžiugos. – Patraukė į šiaurę, anapus Mon Lozero.

Visi tylėjo. Žanas vėl paėmė į rankas dalgį.

– Jis grįš, – trumpai burbtelėjo, eidamas vėl kirsti rugių. Pjeras Liaforė valandėlę žiūrėjo, kaip jis ritmingai linguoja per lauką,

tada bailiai apsidairė, matyt, staiga prisiminęs, kad bet kurią akimirką gali užgriūti kareiviai, švilptelėjęs pasišaukė šunį ir paskubom išsinešdino.

Tą rytą jie nedaug teįstengė nudirbti. Negana, kad Bertranas su Suzana išvyko, tai dar ir Žano rugiapjūtei nusamdyti darbininkai išvis nepasirodė, baimindamiesi dėl Turnjė šeimos sąsajų su kunigaikščių gimine. Berniukai buvo per maži, kad įstengtų sekti paskui vyrus, tad Žanui arba Etjenui kartais vis tekdavo mesti dalgį ir kurį laiką imtis grėbti, kad sudorotų, kas nupjauta.

– Leiskit, aš grėbsiu, – pasisiūlė Izabelė, trokšdama išvengti Hanos draugijos ir prišutusių namų. – Tavo motina... *Maman* ir viena pajėgs išvirti slyvienę. Žakobas su Mari jai patalkins. Būkit geri, priimkit mane į pagalbą! – Izabelė retai vadindavo Haną *Maman* – tik išskirtiniais atvejais, norėdama įsiteikti.

Jos džiaugsmui, vyrai sutiko, ir Žakobas buvo parsiųstas namo. Dabar Izabelė su Mažuoju Žanu kiek įmanydami sparčiau sekė paskui kirtėjus, grėbdami rugius į pėdus, rišdami juos ir statydami į gubas, kad išdžiūtų. Dirbo spėriai, ir drabužiai greit permirko nuo prakaito. Retsykiais Izabelė vis stabtelėdavo ir įtempusi ausis suklusdavo. Padangė buvo aptraukta gelsvos ūkanos, ir, kiek tik akis užmatė, tvyrojo tyla ir ramybė. Regis, visas pasaulis nuščiuvęs laukė ir klausėsi drauge su ja.

Žakobas išgirdo juos pirmas. Vėlyvą popietę jis kiek įkabindamas atlėkė į lauką pas kirtėjus. Visi metė darbą ir sustingę sužiuro į jį, o Izabelės širdis ėmė pašėlusiai daužytis. Pribėgęs prie jų, Žakobas susirietė dvilinkas, rankomis įsirėmęs į šlaunis ir vos atgaudamas kvapą.

– *Ecoute, Papa,* – teįstengė ištarti jis, kai jau pajėgė kalbėti, ir mostelėjo slėnio link. Visi sukluso. Iš pradžių Izabelė tegirdėjo tik paukščių čiulbesį ir savo pačios kvėpavimą. Paskui jos ausį pasiekė duslus dundesys.

– Dešimt! Dešimt arklių, – pranešė Žakobas. Izabelė metė grėblį, stvėrė Žakobą už rankos ir kiek įkabindama pasileido namo.

Mažasis Žanas pasirodė greitesnis už visus: nors dar tik devynerių ir visą dieną sunkiai dirbęs, jis lengvai aplenkė tėvą. Įlėkęs į daržinę, jis iškart puolė užšauti durų. Etjenas su Žanu iš greta tekančio upelio prinešė vandens, o Izabelė su Žakobu ėmėsi uždarinėti langines.

Mari lyg įkasta stypsojo kambario vidury, spausdama prie krūtinės kuokštą levandų žiedų. O Hana, nekreipdama dėmesio į visą tą sambrūzdį aplinkui, lyg niekur nieko toliau triūsė prie ugnies. Kai pagaliau visi susispietė apie stalą, senoji atsisuko į juos ir ramiausiai pareiškė:

– Mes saugūs.

Tai buvo paskutiniai žodžiai, kuriuos Izabelė girdėjo ją sakant.

Kareiviai pasirodė negreit.

Visa šeima tylėdama sėdėjo apie stalą – kiekvienas savo vietoje, tik valgyti nieko nebuvo padėta. Viduje buvo tamsu: ugnis vos ruseno, žvakių niekas nedegė, ir šviesa skverbėsi tik pro mažyčius plyšelius užvertose langinėse. Izabelė sėdėjo ant suolo krašto, Mari, įsikibusi jai į ranką, prisiglaudė greta, sterblėje tebelaikydama levandas. Žanas tiesus kaip mietas sėdėjo stalo gale. Etjenas, nudūręs žemyn galvą, stebeilijosi į sunertas savo rankas; tiktai vienas jo skruostas trūkčiojo, o šiaip jis atrodė toks pat ramus, kaip ir tėvas. Hana pasitrynė rankomis veidą ir užsimerkė, nykščiu ir smiliumi spausdama nosies viršų. Mažasis Žanas, išsitraukęs peiliuką, pasidėjo jį ant stalo priešais save. Jis vis pakilnodavo jį, apžiūrėdavo, pamėgindavo ašmenis ir padėdavo atgal. Žakobas, vienas pats įsitaisęs ant suolo, kur paprastai dar sėdė-

davo Suzana, Bertranas ir Debora, rankoje laikė apvalų akmenį. Visus kitus buvo susigrūdęs į kišenes. Jam visuomet patikdavo žaisti su spalvotais Tarno srovės nugludintais akmenukais – ypač mėgo sodriai raudonus ir geltonus, bet neišmesdavo jų ir tada, kai išdžiūvę tapdavo tamsiai rudi ar pilkšvi. O panoręs pamatyti tikrąją jų spalvą lyžtelėdavo.

Izabelei dingojosi, kad tuščiose vietose prie stalo ji regi mirusius savo šeimos narius: motiną, seserį, brolius. Neištvėrusi ji papurtė galvą ir užsimerkė, bandydama įsivaizduoti, kur dabar galėtų būti Suzana – tikriausiai su kunigaikštienės palyda jai niekas negresia. Kai ir tai negelbėjo, ji prisiminė vaiskų mėlynumą nišoje, kur stovėjo Mergelė; nors daugelį metų tos spalvos nebuvo regėjusi, dabar jos vaizduotėje ji iškilo taip ryškiai, tarsi visas namo vidus būtų buvęs ja nudažytas. Ji giliai įkvėpė, ir širdis kiek paliovė daužytis. Tada atsimerkė. Tuščios vietos prie stalo švytėjo vaiskiu mėlynumu.

Netrukus pasigirdo kanopų bildesys, tada šauksmai ir švilpimas, o paskui kažkas taip ėmė trankyti duris, kad visi viduje pašoko.

– Pagiedokim, – tvirtai paragino juos Žanas ir pirmas žemu, sodriu bosu užvedė: – *J'ai mis en toi mon espérance: Garde-moi donc, Seigneur, D'éternel déshonneur: Octroye-moi ma délivrance, Par ta grande bonté haute, Qui jamais ne fit faute.*

Visi pritarė, išskyrus Haną, kuri visuomet tvirtindavo, jog giesmės – tuščias reikalas, ir, užuot giedojusi, tik panosėje murmėdavo žodžius. Vaikai irgi plonais balseliais traukė giesmę, o Mari net žagsėjo iš baimės.

Bebaigiant giesmę, vėl pasigirdo atkaklus langinių klebenimas ir kažkieno ritmingi smūgiai į duris. Jie pradėjo giedoti

dar vieną psalmę, o tada beldimas staiga liovėsi. Po akimirkos ties durimis pasigirdo kažkoks traškesys, tada spragsėjimas, ir vidun ėmė skverbtis dūmai. Etjenas su Žanu pakilo ir žengė prie durų. Etjenas paėmė kibirą su vandeniu ir linktelėjo. Žanas tyliai patraukė velkę ir per plyšelį pravėrė duris. Etjenas šliūkštelėjo vandenį, bet kaip sykis tą akimirką kažkas su trenksmu išspyrė duris, ir vidun įsiveržė liepsnos. Kažkieno rankos negailestingai stvėrė Žaną už gerklės ir marškinių ir išvilko jį lauk, o durys vėl užsitrenkė jam už nugaros.

Etjenas lyg paklaikęs puolė prie durų, atplėšė jas ir atsidūrė dūmų ir ugnies sūkuryje.

– Tėti! – suriko jis ir pranyko kažkur kieme.

Viduje liko tvyroti keista, slegianti tyla. Tada Izabelė ramiai atsistojo jausdama, kaip mėlynoji šviesa ją apgaubia ir saugo. Ji pakėlė ant rankų Mari.

– Laikykis už manęs, – pašnibždom paliepė dukrelei, ir Mari tvirtai apsivijo rankomis motinai apie kaklą, o kojomis – apie liemenį. Levandų žiedai susiplojo tarp jų. Izabelė paėmė Žakobą už rankos ir mostelėjo Mažajam Žanui laikyti brolį už kitos rankos. Tarsi sapne ji su vaikais perėjo per kambarį, atšovė sklendę ir įžengė daržinėn. Ratu apėję apie arklį, kuris dabar neramiai trypė ir prunkštė, uosdamas dūmus ir kitus arklius kieme, jie pasiekė mažas dureles pačiame pastato gale, kurios vedė į daržą. Izabelė atidarė jas ir su vaikais pasileido per kopūstų, pomidorų, morkų, svogūnų ir visokiausių žolynų prisodintas lysves. Izabelės sijonas brūkštelėjo per šalavijo kerą, ir ore pasklido pažįstamas svaigus aromatas.

Priėję grybo pavidalo akmenį daržo pakraštyje, jie stabtelėjo. Žakobas rankomis trumpai prisispaudė prie akmens. Tiesiai prieš juos plytėjo pūdymas, kurį ožkos buvo kone plikai nugraužusios;

visą vasarą degintas saulės, jis rudavo perdžiūvęs ir plynas. Visi keturi bėgte pasileido per jį; berniukai skuodė pirmi, o Izabelė, vis dar nešina Mari, jiems iš paskos.

Lauko vidury ji staiga susivokė, kad Hana su jais nebėga. Ji pusbalsiu nusikeikė.

Jie saugiai pasiekė kaštainių giraitės pakraštį. Palei *cleda* Izabelė pastatė Mari ant žemės ir atsisuko į Mažąjį Žaną.

– Aš turiu grįžti ir atsivesti močiutę. Tu puikiai moki slėptis. Pasislėpkit čia ir palaukit, kol grįšiu. Tiktai nelįskit į *cleda,* ją gali padegti. O jeigu jie atjotų čia ir jums tektų bėgti, lėkit į mano tėvo namus, tiktai laukais, jokiu būdu – ne taku. Sutarta?

Mažasis Žanas linktelėjo ir žibančiomis akimis išsitraukė iš kišenės peiliuką.

Izabelė grįžtelėjo ir pažvelgė atgal. Sodyba jau skendėjo liepsnose. Kiaulės žviegė, šunys skalijo lyg padūkę, o jų lojimui antrino visi slėnio šunys. Taigi kaimas žino, kas dedasi, – sumetė Izabelė. – Ar kas nors atskubės pagalbon? Ar visi tiktai puls slėptis? Ji dar sykį atsigręžė į vaikus. Mari ir Žakobas stovėjo nejudėdami, išpūtę akis, o Mažasis Žanas dairėsi miško pusėn.

– Greičiau, – paragino ji. Mažasis Žanas, netaręs nė žodžio, nusivedė brolį su sesute į tankmę.

Palikusi medžių prieglobstį, Izabelė palaukėm nubėgo atgal. Tolumoje išvydo lauką, kuriame jie dirbo tą dieną: visos jos, Mažojo Žano ir Žakobo sustatytos gubos jau smilko. Kažkur girdėjosi riksmai ir juokas – išgirdus jį Izabelei visi gyvaplaukiai pasistojo piestu. Pribėgusi arčiau namų, užuodė svylančią mėsą; tas kvapas pasirodė sykiu ir pažįstamas, ir keistas. Kiaulės, – pamanė ji. – Kiaulės ir... – Ją persmelkė kraupus suvokimas, ką dar padarė kareiviai.

– *Sainte Vierge, aide-nous,* – atsiduso ji ir persižegnojo.

Daržo pakraštį gaubė tokie tiršti dūmai, jog atrodė, kad jau sutemo. Sliūkindama lysvėmis, Izabelė daržo viduryje aptiko kniūpsčią gulinčią Haną: prie krūtinės ji spaudė kopūsto galvą, o juodą nuo suodžių ir purvo jos veidą vagojo ašarų latakai.

– Eime, močiute, – pašnibždom paragino ją Izabelė, apkabinusi per pečius ir keldama nuo žemės. – Eime!

Senoji tiktai be garso raudojo, leisdamasi Izabelės vedama per daržą į laukus. Joms už nugarų pasigirdo kanopų kaukšėjimas – į daržą įlėkė kareiviai, tačiau dūmų sienos slepiamų moterų jie nepastebėjo. Jos nuslinko lauko pakraščiu, glausdamosi prie Žano prieš daugelį metų sukrautos akmeninės užtvaros. Hana vis stabčiojo ir dairėsi atgal, tad Izabelei teko ją raginti ir apkabinus stumti pirmyn.

Staiga priešais jas lyg iš po žemės išdygo kareivis – tarsi paties Dievo išmestas iš dangaus. Jos tikėjosi, kad kareiviai vysis iš paskos, o čia jis ėmė ir išniro iš giraitės, kurioje jos tikėjosi pasislėpti. Suraginęs arklį, jis šuoliais perlėkė per lauką ir, iškėlęs kardą bei kraupiai išsiviepęs, jau taikėsi į jas. Sudejavusi ir vilkdama paskui save Haną, Izabelė puolė atgal.

Kai raitelis jau buvo taip arti, kad Izabelė užuodė jo prakaito kvapą, staiga nuo žemės pakilo kažin koks pilkas šešėlis ir atsainiai vikstelėjo užpakalinę koją. Kareivio arklys akimirksniu kraupiai sužvengė ir šoko piestu. Raitelis neišsilaikė balne ir sunkiai žnektelėjo ant žemės. O arklys apsisukęs kiek įkabindamas nulėkė per laukus atgal į kaštainių giraitę.

Hana nustėrusi pažvelgė į vilką, tada į Izabelę ir vėl į vilką. Žvėris kurį laiką stovėjo ir geltona šviesa žėrinčiomis akimis ramiai žiūrėjo į jas. Jis nekreipė nė menkiausio dėmesio į kareivį, kuris nejudėdamas drybsojo ant žemės.

– Dėkui, – tyliai sušnibždėjo Izabelė ir linktelėjo vilkui. – Dėkui, *Maman*.

Hana išplėtė akis.

Juodvi luktelėjo, kol vilkas apsisukęs nuturseno šalin, drykterlėjo per žemą mūrą ir dingo gretimame lauke. Tada Hana vėl pakrutėjo ir nuslinko palauke. Izabelė buvo besekanti paskui ją, paskui stabtelėjo ir apsidairė. Visa drebėdama ji įsistebeilijo į kareivį, tada lyg nenorom priėjo prie jo. Beveik nekreipdama dėmesio į ant žemės tysantį kūną, ji priklaupė ir atidžiai apžiūrėjo jo kardą. Hana stovėjo ir laukė, sunėrusi rankas ir nudūrusi galvą žemyn.

Izabelė staigiai pašoko ant kojų.

– Kraujo nematyt, – tarė jinai.

Joms pasiekus giraitę, Izabelė ėmė pusbalsiu šaukti vaikus. Kažkur tolėliau be raitelio likęs žirgas traškindamas šakas laužėsi per tankumyną. Galų gale jam tikriausiai pavyko prasibrauti į pamiškę, nes traškesys nutilo.

Bet vaikai nesirodė.

– Turbūt paėjo toliau, – panosėje murmėjo Izabelė. – Ant kardo juk nebuvo kraujo... Ak, kad tik jie būtų nubėgę toliau! Gal bus paėję į priekį? – pakartojo ji garsiau, kad Hana išgirstų.

Ši nieko neatsakė, tad Izabelė pridūrė:

– Kaip manai, močiute? Gal jie nuėjo toliau?

Bet Hana tik gūžtelėjo pečiais.

Juodvi patraukė per laukus link Izabelės tėvo sodybos, o pakeliui ištempusios ausis klausėsi, ar neišgirs kareivių, vaikų, žirgo, dar ko nors. Bet nieko nesimatė ir nesigirdėjo.

Kai pagaliau klupdamos pasiekė Izabelės tėvo ūkį, buvo jau kaip reikiant sutemę. Name nebuvo matyti žiburio, durys užšautos, langinės – aklinai užvertos, bet Izabelei tyliai pasibeldus ir sušnibždėjus:

– Tėti, čia aš, – durys prasivėrė, ir jos suėjo vidun. Vaikai sėdėjo patamsyje drauge su savo seneliu. Vos išvydusi motiną, Mari iškart pašoko ir pribėgo prie jos, veiduku prisispaudė jai prie šono.

Anri diu Mulenas linktelėjo Hanai, bet ši nusuko akis. Tada jis atsigręžė į Izabelę.

– Kur jie?

Izabelė tik papurtė galvą.

– Nežinau. Greičiausiai... – dirstelėjusi į vaikus, jinai prikando lūpą.

– Palauksim, – niūriai burbtelėjo tėvas.

– Taip.

Laukti teko ne valandą ir ne dvi. Vaikai vienas po kito užsnūdo, o suaugusieji nejudėdami tamsoje sėdėjo apie stalą. Hana užsimerkė, bet liko sėdėti tiesi kaip stulpas, sudėjusi priešais ant stalo rankas. Išgirdusi nors menkiausią krepštelėjimą, ji tučtuojau atsimerkdavo ir atsigręžusi sužiurdavo į duris.

Izabelė su tėvu sėdėjo tylėdami. Ji liūdnai dairėsi aplinkui. Net ir patamsyje buvo aiškiai matyti, kokie nykūs ir apleisti pasidarė šitie namai. Sužinojęs, kad abu jo dvyniai sūnūs nebegyvi, Anri diu Mulenas liovėsi prižiūrėjęs ūkį: laukai dirvonavo nedirbami, stogai prakiuro, ožkos išbėgiojo, o aruoduose įsiveisė pelės. Namuose buvo purvina ir trošku, net per patį rugiapjūtės karštį ir sausrą čia neišsivadėdavo drėgmė.

Izabelė girdėjo, kaip tamsoje krebžda pelės.

– Tau reikėtų katės, – sušnibždėjo ji.

– Turėjau, bet pabėgo. Su manim niekas nelieka, – atsakė jai tėvas.

Prieš pat aušrą jie išgirdo kieme kažin kokius garsus; regis, suprunkštė arklys. Žakobas akimirksniu pašoko ir pastatė ausis.

– Ten mūsų arklys, – šūktelėjo jis.

Iš pradžių jie net nepažino Etjeno. Tarpduryje pasirodžiusi svyrinėjanti žmogysta buvo visai be plaukų – ant pakaušio styrojo vos keli apsvilę kuokštai. Ir tankūs antakiai su blakstienomis buvo pradingę, tad akys lyg kokie du akivarai be krantų plūduriavo veide. Jo drabužiai buvo apdegę, o pats visas – apneštas suodžiais.

Visi stovėjo lyg stabo ištikti, tiktai Mažasis Žanas priėjo prie tėvo ir abiem rankom suėmė jo delną.

– Eikš, tėti, – tarė jis, vesdamas Etjeną į vidų ir sodindamas prie stalo.

Etjenas mostelėjo sau už nugaros:

– Arklys... – sušnibždėjo jis ir susmuko ant suolo. Arklys liko ramiai stovėti kieme; jo kanopos buvo apmuturiuotos skudurais, kad nekaukšėtų jojant. Karčiai ir uodega buvo apdegę, bet šiaip gyvulys atrodė sveikas.

Po keleto mėnesių ir už daugelio mylių Etjeno plaukai ataugs, tiktai bus jau visai žili. O antakiai ir blakstienos taip ir nebeatžels.

Etjenas ir jo motina ilgai sėdėjo prie Anri diu Muleno stalo lyg apdują, nepajėgdami nieko daryti ir net galvoti. Kiaurą dieną Izabelė su tėvu mėgino juos prakalbinti, tačiau veltui. Hana netarė nė žodžio, o Etjenas, jei ir prasižiodavo, tai tiktai burbtelėdavo: „Noriu gerti“, – arba: „Pavargau“, – ir vėl užmerkdavo akis.

Galų gale Izabelė neištvėrusi suriko:

– Bet mums reikia iš čia *bėgti!* Juk kareiviai imsis mūsų ieškoti, ir kas nors vis tiek parodys jiems kelią čionai!

Ji puikiai pažinojo savo kaimynus: aišku, šiaip jie neišduos. Bet už gerą užmokestį arba kaip reikiant prigąsdinti pasakytų didžiausią paslaptį net ir katalikui.

– Kurgi mums eiti? – tarsi pagaliau atsibudęs iš sapno paklausė Etjenas.

– Gal pasislėpkit miške, kol pavojus praeis ir galėsite grįžti, – patarė Anri diu Mulenas.

– Ten grįžti nebegalime, – atsakė Izabelė. – Javus sudegino, namų nebėra. Kunigaikštį nužudė, ir nėra, kas apgintų mus nuo katalikų. Jie nesiliaus mūsų ieškoję. Ir dar, – ji patylėjo, o paskui pabandė įtikinti anytą su vyru jų pačių žodžiais, – be savo namų mes nebūsime saugūs.

O aš ir nebenoriu grįžti į tą košmarą, – pridūrė ji mintyse.

Etjenas su motina įsistebeilijo vienas į kitą.

– Galim keliauti į Alesą, – toliau įtikinėjo Izabelė. – Pas Suzaną su Bertranu.

– Ne, – lyg kirviu nukirto Etjenas. – Jie pasirinko savo kelią. Paliko šeimą.

– Bet juk... – žiojosi prieštarauti Izabelė, tačiau laiku prikando liežuvį, nenorėdama ginčydamasi prarasti taip sunkiai įgytos menkutės balso teisės. Jai prieš akis staiga išniro Suzana, gulinti laukuose su kareivio perrėžtu pilvu, ir šis vaizdas nepaliko nė mažiausios abejonės, kad jų pasirinkimas buvo teisingas.

– Kelias į Alesą per daug pavojingas, – tarė jos tėvas. – Ir ten jūsų tykos lygiai tokie patys pavojai, kaip čia.

Vaikai visą laiką klausėsi tylėdami. Staiga Mari prabilo:

– Kurgi mums būtų saugu, mama? – paklausė ji. – Pasakyk Dievui, kad mes norime būti saugūs!

Izabelė linktelėjo.

– Pas Kalviną, – tarė ji. – Keliausim pas Kalviną, į Ženevą. Ten mums bus saugu. Tiesos ten niekas nepersekioja.

Jie gavo laukti, kol vėl sutems. Visiems buvo karšta ir neramu. Izabelė paliepė vaikams apkuopti namus, o pati prikepė kiek galėdama daugiau duonos. Tiesa, židinys atrodė seniai nekūrentas, tad jai teko pirmiausia iššluoti pelių išmatas ir voratinklius. O juk kadaise jos su motina ir seserimi kasdien gamino čia valgį; dabar ji patylom spėliojo, kuo gi maitinasi tėvas.

Anri diu Mulenas nieku gyvu nesutiko keliauti drauge, nors dėl ryšių su Turnjė šeima jam irgi grėsė pavojus.

– Čia mano namai, – kietai atšovė jis. – Joks katalikas manęs iš čia neišvarys!

Bet jis būtinai užsispyrė atiduoti jiems vežimą – vienintelį jam likusį brangų daiktą, neskaitant plūgo. Išvalė jį, pataisė išklibusį ratą ir įstatė į vietą lentelę, kad būtų patogu atsisėsti. Sutemus išstūmė vežimą į kiemą ir sukrovė į jį kirvį, trejetą antklodžių ir porą maišų.

– Čia kaštainiai ir bulvės, – paaiškino jis Izabelei.

– Bulvės?

– Arkliui ir jums.

Hana nugirdusi kone suakmenėjo. O Mažasis Žanas, kuris kaip sykis vedė iš daržinės arklį, nusikvatojo:

– Žmonės nevalgo bulvių, seneli! Gal tik paskutiniai vargšai...

Izabelės tėvas kietai sugniaužė kumščius.

– Dar padėkosi, kad bent jų turit, vaikeli. Dievo akyse visi žmonės – vargšai.

Kai viskas buvo paruošta, Izabelė ilgai žiūrėjo tėvui į veidą, stengdamasi įsidėmėti kiekvieną bruoželį, kad amžinai išsaugotų jį atmintyje.

– Būk atsargus, tėveli, – sušnibždėjo jinai. – Kareiviai ir tave gali užgriūti.

– Kovosiu už Tiesą, – tvirtai atsakė jis. – Aš nieko nebijau. – Pažvelgęs į dukterį, jis trumpai kilstelėjo smakrą ir tarė: – Laikykis, Izabele!

Surakinusi lūpų kampučiuose šypseną, kad bent taip suvaldytų ašaras, Izabelė uždėjo rankas tėvui ant pečių ir pasistiebusi triskart pabučiavo jį į skruostus.

– Vaje, ir tu jau perėmei Turnjė madą, – burbtelėjo jis.

– Ša, tėti! Aš juk dabar irgi Turnjė.

– Bet tavo vardas vis tiek diu Mulen. Nepamiršk šito!

– Nepamiršiu. – Ir patylėjusi pridūrė: – Ir tu prisimink mane.

Jis taip ir liko stovėti ant kelio. Mari, kuri niekuomet neverkdavo, raudojo ištisą valandą.

Arklys neįstengė pavežti visų iškart. Vežime sėdėjo tiktai Hana su Mari, visi kiti ėjo iš paskos, o Etjenas arba Mažasis Žanas vedė už pavadžio arklį. Kartais vienas kuris įsiropšdavo į vežimą pailsėti, ir tada judėdavo lėčiau.

Jie patraukė keliu per Mon Lozerą. Ryškus mėnulis apšvietė jiems kelią, bet sykiu ir darė juos matomus. Vos ką išgirdę, iškart su visu vežimu traukdavosi į pakelę. Pasiekę Fenjelio viršukalnę, paslėpė vežimą, o Etjenas, pasiėmęs arklį, leidosi ieškoti piemenų, kad pasiklaustų kelio į Ženevą.

Izabelė liko budėti ir saugoti vežimo, o likusieji sumigo. Ištempusi ausis ji klausėsi kiekvieno krebžtelėjimo. Žinojo, kad kažkur netoliese yra Tarno ištakos: nuo čia upė pradeda ilgą savo kelionę žemyn. Daugiau ji niekuomet nebeišvys savo vaikystės upės, nebejus jos glamonių. Pagalvojusi apie tai, Izabelė be garso pravirko – pirmąsyk nuo tada, kai naktį juos pažadino kunigaikščio prievaizdo beldimas.

Staiga ji pajuto į save įbestą kažkieno žvilgsnį, bet tai nebuvo svetimos akys. Ją iškart apėmė pažįstamas jausmas – tarsi upės vanduo glostytų jai odą. Apsidairiusi išvydo jį rymantį prie uolos, maždaug per akmens metimą nuo jos. Pamatęs, kad jinai jį pastebėjo, jis nesijudino.

Nusibraukusi ašarotą veidą, Izabelė priėjo prie aviganio. Jiedu ilgai žiūrėjo vienas kitam į akis. Paskui Izabelė ištiesė ranką ir pirštais perbraukė randą jam ant skruosto.

– Iš kur gavai?

– Gyvenimas padovanojo.

– Kuo tu vardu?

– Polis.

– Mes iškeliaujame. Į Šveicariją.

Jis linktelėjo, nenuleisdamas nuo jos tamsių, ramių akių.

– Prisimink mane.

Jis dar sykį linktelėjo.

– Eik šen, Izabele! – išgirdo ji Etjeno šnabždesį sau už nugaros. – Ką tu ten darai?

– Izabele, – tyliai pakartojo Polis ir nusišypsojo – tik dantys blykstelėjo mėnesienoje. O tada dingo kaip nebuvęs.

– Namai. Daržinė. Mūsų lova. Didžioji kiaulė ir keturi jos paršeliai. Kibiras su vandeniu. Rudoji močiutės skara. Mano lėlė, kur Bertranas išdrožė. Biblija.

Mari vardijo viską, ko jie neteko. Izabelė per ratų girgždesį ne iškart suprato, ką ji ten burba. O supratusi riktelėjo:

– Nutilk!

Mari liovėsi. Bent jau nebevardijo garsiai, nors Izabelė matė, kad ji vis dar judina lūpas.

Tik Žano ji neminėjo.

Pagalvojus apie Bibliją, Izabelei viduje tarsi kas susigniaužė.

– Gal ji vis dar ten? – patyliukais paklausė ji Etjeno. Persiritę per Mon Lozerą, jie anapus kalno, papėdėje, pasiekė Loto upę; Izabelė kaip sykis padėjo Etjenui pervesti į kitą pusę arklį. – Juk ji paslėpta dūmtraukio nišoje, galėjo ir nesudegti, – svarstė ji toliau. – Kareiviai niekad jos neras!

Etjenas vangiai dėbtelėjo į žmoną.

– Mes nieko nebeturim, o tėtis žuvo, – atitarė jis. – Kas mums dabar iš tos Biblijos! Ko ji dabar verta!

Bet jos žodžiai verti daugiau už viso pasaulio turtus, – pamanė Izabelė. – Argi ne dėl jų dabar turime bėgti – dėl tų žodžių?

Kartais, kai Izabelė įlipdavo į vežimą pasilsėti ir įsitaisydavo atbula, žvelgdama į jų įveiktą kelią, jai rodydavosi, jog mato iš paskos bėgantį savo tėvą. Tada trumpam užmerkdavo akis, o kai atsimerkdavo, jis jau būdavo dingęs. Kartais vietoj to vaizdo ji pamatydavo ir kokį tikrą žmogų: moterį, stovinčią šalikelėje, rugius kertančius, grėbiančius ar lauką kasančius žmones, vyriškį, jojantį ant asilo. Išvydę keliautojus, visi tarsi sustingdavo ir laukdavo, kol šie pravažiuos.

Pasitaikydavo, kad Žakobo amžiaus berniūkščiai imdavo svaidyti į juos akmenis, ir Etjenui tekdavo drausminti Mažąjį Žaną, kad nesiveltų į muštynes. O Mari tiktai atsistodavo vežimo gale ir spoksodavo į tuos nepažįstamus vaikiūkščius. Nė vienas akmuo jos nekliudė. Užtat Hanai kartą pataikė į galvą; tik tada, kai berniūkščių jau nė padujų nebesimatė, o Etjenas norėjo jai kažką pasakyti, jis pastebėjo kraują, plona srovele vinguriuojantį skruostu motinai nuo viršugalvio. Bet senoji ir toliau abejingai stebeilijosi tiesiai į priekį, nekreipdama dėmesio į Izabelę, kol ši drėgnu skuduriuku šluostė jai kraują.

Dabar Mari jau vardijo viską, ką matė pakeliui.

– Štai ten – daržinė. O ten – varna. Ten – plūgas. Ir šuo. O ten – bažnyčios bokštas. Ana ten dega šieno kupeta. O ten – tvora. Ten – trinka. Ir kirvis. O ten auga medis. Medyje yra žmogus.

Mari nutilo, ir Izabelė pakėlė galvą.

Vyriškis kadarojo pakartas ant nediduko alyvmedžio šakos, kuri vos pajėgė jį išlaikyti. Sustoję jie įsistebeilijo į nuogą pakaruoklio kūną – tik ant akių jam buvo užmaukšlinta juoda skrybėlė. Vyriškio varpa styrojo atsikišusi lyg pagalys. Staiga Izabelė pastebėjo raudonas pakaruoklio rankas, atidžiau įsižiūrėjo į veidą ir su siaubu įtraukė oro.

– Tai ponas Marselis! – aiktelėjo ji, nespėjusi prikąsti liežuvio.

Etjenas suragino arklį ir pasileido tekinas, tempdamas gyvulį paskui save; jie greit paliko už nugaros tą klaikų vaizdą. Berniukai porą sykių dar dirstelėjo atgalios, bet pakaruoklis greit pradingo jiems iš akių.

Paskui Mari kelias valandas tylėjo. O vėl pradėjusi vardinti, ką mato pakeliui, ji stengėsi neminėti nieko, kas žmogaus rankų padaryta. Privažiavus kaimą, ji imdavo kartoti:

– O čia – žemė. O čia – žemė, – ir nesiliaudavo, kol kaimas likdavo už nugaros.

Sykį jie stabtelėjo prie upelio pagirdyti arklio. Staiga kitame krante išdygo kažkoks senis.

– Nestovėkit čia, – įsakmiai paliepė jis. – Ir niekur nesustokit, kol neprivažiuosit Bjenės. Čia labai blogai. Ir net nesiartinkit prie Sent Etjeno ar prie Liono. – Tai taręs, jis vėl pradingo miške.

Tąnakt jie nestojo nakvynės. Arklys vos pavilkdamas kojas kėblino į priekį, Hana su vaikais snaudė vežime, o Etjenas su

Izabele pasikeisdami vedė arklį. Dieną jie slapstėsi pušyne. Kai vėl sutemo, Etjenas ištempė arklį ant kelio. Dar po minutės iš abiejų kelio pusių išlindo keletas vyrų ir apsupo vežimą.

Etjenas sulaikė arklį. Vienas iš tų vyrų užsidegė deglą; Izabelė matė jų rankose blyksinčius kirvius ir šakes. Etjenas įbruko jai į rankas arklio pavadį, ištiesė ranką ir pasiėmė iš vežimo kirvį. Ramiai atrėmė kirvapentę į žemę ir suspaudė kotą.

Visi sustingo nejudėdami. Tiktai Hana, krutindama lūpas, be garso meldėsi.

Vyrai, regis, nelabai žinojo, nuo ko pradėti. Izabelė išpūtusi akis stebeilijosi į tą, kuris laikė deglą: matė, kaip aukštyn žemyn jo kakle šokčioja Adomo obuolys. Staiga ji pajuto ties ausim kažkokį virpuliuką: tai Mari buvo prisislinkusi prie vežimo krašto ir kažką šnibždėjo jai į ausį.

– Kas yra? – paklausė ji, nenuleisdama akių nuo ano vyriškio ir stengdamasi nejudinti lūpų.

– Matai tą vyrą su žiburiu? Pasakyk jam apie Dievą. Pasakyk, ką Dievas liepė jam daryti.

– O ką Dievas liepė jam daryti?

– Būti geram ir nenusidėti, – ryžtingai pareiškė Mari. – Ir dar pasakyk, kad mes čia nepasiliksim.

Izabelė apsilaižė lūpas. Burna buvo perdžiūvusi.

– Pone, – kreipėsi ji į vyriškį su deglu. Išgirdę jos balsą, Hana su Etjenu krūptelėjo ir pakėlė galvas.

– Pone, mes keliaujame į Ženevą. Čia neketinam apsistoti. Būkite malonus, leiskite mums važiuoti.

Vyrai aplink sutrepsėjo. Keli ėmė krizenti. Vyriškis su deglu liovėsi ryjęs seiles.

– O kodėl turėtume leisti? – paklausė jis.

– Todėl, kad Dievo liepta nenusidėti. O žudyti – nuodėmė.

Izabelė visa drebėjo ir nebeįstengė nieko daugiau pasakyti. Vyras su deglu žengė link jų, ir Izabelė išvydo jam už diržo užkištą ilgą medžioklinį peilį.

Ir tada prabilo Mari; skardus jos balselis perrėžė nakties tylą.

– *Notre Père qui es aux cieux, ton nom soit sanctifié,** – garsiai sušuko ji.

Vyriškis stabtelėjo.

– *Ton règne vienne, ta volonté soit faite sur la terre comme au ciel.*

Po pauzės meldėsi jau du balseliai.

– *Donne-nous aujourd'hui notre pain quotidien.* – Žakobo balsas skimbčiojo kaip akmenukai po kojom. – *Pardonne-nous nos péchés, comme aussi nous pardonnons ceux qui nous ont offencés.*

Izabelė, giliai įkvėpusi, prisijungė prie vaikų.

– *Et ne nous induis point dans la tentation, mais délivre-nous du malin; car à toi appartient le règne, la puissance, et la gloire à jamais. Amen.*

Vyriškis su deglu taip ir sustingo tarp jų ir saviškių pulkelio. Jis įsistebeilijo į Mari; tyla, regis, stojo tokia tiršta, kad galėjai peiliu raikyti.

– Jei mus nuskriausite, – tarė mergytė, – Dievas nuskriaus jus. Jis jus labai labai skaudžiai nuskriaus.

– Ir ką gi jis mums padarys, mažule? – šyptelėjęs paklausė vyriškis.

– Ša, Mari! – bandė ją tildyti Izabelė.

– Jis įmes jus į ugnį! Bet jūs dar iš karto nemirsit. Jūs ilgai kentėsit liepsnose, kol jūsų viduriai nuo karščio ims virti ir kunkuliuoti. O jūsų akys pūsis ir pūsis, kol pasidarys tokios didžiulės, kad pokšt! – ims ir susprogs.

* Čia ir toliau prancūziškai kalbama malda „Tėve mūsų".

Šito ponas Marselis nebuvo jų mokęs. Izabelė atpažino kai kurias smulkmenas: kartą Mažasis Žanas į ugnį įmetė varlę, ir vaikai susirinkę stebėjo klaikų jos galą.

Dabar nutiko dalykas, kurio Izabelė niekaip tokioje vietoje ir iš tokio žmogaus nebūtų tikėjusis: vyriškis nusikvatojo.

– Tu labai narsi, *ma pauvre*, – tarė jis Mari, – bet truputį kvaila. Norėčiau turėti tokią dukterį!

Izabelė suspaudė Mari ranką, o vyriškis dar sykį nusijuokė.

– Tiktai kam man mergiūkštė? – krizeno jis. – Kokia iš jų nauda?

Jis mostelėjo galva, duodamas ženklą kitiems, ir užgesino deglą. Visi staiga pradingo tankmėje.

Keliautojai dar ilgai nesiryžo pajudėti, bet užpuolikai nebegrįžo. Pagaliau Etjenas suragino arklį, ir jie vargais negalais patraukė pirmyn – lėčiau negu pirma.

Rytą Izabelė Mari plaukuose pastebėjo pirmą rusvą giją. Jinai išrovė ją ir sudegino.

PAIEŠKOS

Gniauždama rankoje atviruką su Turnjė paveikslo atvaizdu aš tekina nukūriau į Riko biurą. Radau jį sėdintį ant aukštos kėdės prie braižymo lentos, o *Tensor* dizaino lempos šviesa išryškino išsišovusius jo skruostikaulius ir smakro liniją. Nors jis įbedęs akis žiūrėjo į priešais gulintį eskizą, mintimis aiškiai buvo nuklydęs anapus popieriaus lapo. Jis taip galėdavo sėdėti kiauras valandas, ligi smulkmenų vaizduodamasis tai, ką buvo suprojektavęs: pastato sienas, elektros įrangą, vamzdžius, langus, vėdinimo sistemą. Šitaip vaizduotėje atkūręs projekto visumą, jis laikydavo ją savo galvoje; vaikščiodavo po tą pastatą, sėdėdavo, gyvendavo jame, bandydamas atrasti, kas ne taip.

Kurį laiką jį stebėjau, tada įsikišau atviruką į rankinę ir atsisėdau. Mano entuziazmas kažkaip išblėso. Staiga man nebesinorėjo pasakoti jam apie savo atradimą.

Vis dėlto *turiu* jam pasakyti, – priekaištavau pati sau. – Ir *pasakysiu*.

Rikas kilstelėjo galvą nuo lentos, pažvelgė į mane ir nusišypsojo.

– Sveika, – tarė jis.

– Labas. Kaip projektas? Ar viskas gerai?

– Kol kas atrodo gerai. Be to, yra gerų naujienų, – jis pamojavo ore neseniai gauta faksograma. – Viena vokiečių firma nori, kad po savaitės ar dviejų pristatyčiau jiems savo darbus. Jei viskas išdegs, gausim milžinišką kontraktą. Tada šita kontora turės darbo ne vieneriems metams!

– Tikrai? Na, tu išties žvaigždė! – nusišypsojusi leidau jam dar keletą minučių girtis savo laimėjimais.

– Klausyk, Rikai, – tariau, kai jis baigė. – Čia šalia, muziejuje, užtikau įdomų dalyką. Tu tik pažiūrėk, – ištraukiau atviruką iš rankinės ir padaviau jam. Jis pakišo atvaizdą po lempa.

– Ar apie tokį mėlynumą man pasakojai?

– Taip. – Priėjusi prie jo iš už nugaros, rankomis apsivijau jam apie kaklą. Jis akimirksniu sustingo; pasitikrinau, ar manoji žvynelinė tikrai nesiliečia prie jo odos.

– Spėk, kas jo autorius? – pasidėjau smakrą jam ant peties.

Jis buvo beapverčiąs atviruką, bet aš neleidau:

– Spėk!

Rikas ėmė krizenti:

– Nagi, liaukis, mažyte! Tu juk žinai, kad nieko neišmanau apie tapybą. – Jis atidžiau apžiūrėjo atviruką. – Ko gero, koks nors iš tų italų renesanso meistrų.

– Ne-a. Jis prancūzas.

– Na, tada turbūt vienas iš tavo protėvių.

– Rikai! – peštelėjau jam už rankovės. – Tu pažiūrėjai!

– Ne, tikrai ne. Aš tik pajuokavau. – Jis apvertė atviruką. – Ar tai tikrai kas nors iš tavo giminės?

– Taip. Kažkodėl man taip atrodo.

– Fantastika!

– Iš tiesų, ar ne? – aš šyptelėjau. Rikas apkabino mane per liemenį ir pabučiavo į lūpas, o pats tuo tarpu atsegė mano suknelės

užtrauktuką. Jis spėjo nusmaukti ją ligi pusės, kol aš susivokiau, kad jis nejuokauja. – Ei, luktelk minutėlę! – žioptelėjau. – Gal verčiau pirma parsiraskim namo?

Jis nusijuokė ir pasičiupo vielasiūlę.

– Ką, tau nepatinka šitas įtaisas? O kaip tiesyklė? – Jis pasuko lempą taip, kad šviesa atsimuštų nuo lubų. – Ir mano ypatingasis apšvietimas tavęs neveikia?

Pabučiavau jį ir užsisegiau suknelę.

– Ne, ne dėl to. Man tik atrodo, kad... Gal dabar netinkamas metas apie tai kalbėtis, bet man pastaruoju metu atrodo, kad mudu paskubėjom planuoti vaikelį. Gal verčiau dar kiek palaukti ir bandyti vėliau.

Jis, regis, nustebo.

– Bet juk mudu apsisprendėm!

Rikas nemėgo keisti sprendimų.

– Taip, bet tai pasirodė kur kas skausmingiau, nei aš tikėjausi.

– Skausmingiau?

– Na, gal kiek per stiprus žodis... – Pala pala, Ela, – pamaniau sau. – Juk tai išties *buvo* skausminga. Tai kodėl dabar stengiesi jį apsaugoti?

Rikas tylėjo ir laukė, ką dar pasakysiu. Nieko nesulaukęs atsiduso ir tarė:

– Na, gerai, Ela, jei jau tau taip atrodo... – Jis pradėjo dėlioti braižymo įrankius. – Nenoriu, kad imtumeisi tokio dalyko, jei nesijauti dėl to visai tikra.

Namo važiavom keistai nusiteikę, abu susijaudinę – nors ir dėl skirtingų priežasčių. Mano ne laiku išsakytas sprendimas mudu savaip išlaisvino. Vos pravažiavus pro centrinę Lislio aikštę Rikas sustabdė mašiną.

– Luktelk sekundėlę, – tarė jis, iššoko lauk ir dingo už kampo. Grįžęs po minutės kažką nusviedė man ant kelių. Pradėjau kvatotis.

– Negali būti! – sušukau.

– Kodėl gi ne? – valiūkiškai šyptelėjo jis. Mudu neretai skeldavom juokus apie tą visų užmirštą prezervatyvų automatą vienoje iš didžiųjų gatvių, spėliodami, kokiais kritiniais atvejais kam nors jo galėtų prireikti.

Tąnakt mudu pasimylėjom ir puikiai išsimiegojom.

Tą dieną, kai Žanas Polis turėjo grįžti iš Paryžiaus, aš visiškai neįstengiau susikaupti per prancūzų kalbos pamoką. Galiausiai ponia Santjė pradėjo iš manęs šaipytis.

– *Vous êtes dans la lune,* – apibūdino mano būseną ji. Savo ruožtu aš nelikau skolinga ir pateikiau atitikmenį: „Šviesos dega, o namai tušti". Kai paaiškinau jai, ką tai reiškia, ji ilgai kvatojo ir dar ilgiau komentavo manąjį *drôle* amerikietišką humorą.

– Niekad negaliu žinoti, ką jūs dar pasakysite, – čiauškėjo ji. – Na, bent jau jūsų tartis žymiai pagerėjo.

Galiausiai ji neapsikentusi mane paleido, tiktai uždavė papildomų namų darbų, kad atidirbčiau už praleistą pamoką.

Nuskubėjau į stotį ir šokau į patį pirmą traukinį į Lislį. Vis dėlto, atsidūrus centrinėje miestelio aikštėje ir išvydus rotušę, man staiga prapuolė noras jį pamatyti. Panašus jausmas apima, kai rengi didelį pobūvį ir kokią valandą prieš susirenkant svečiams staiga norisi viską atšaukti. Bet aš prisiverčiau pereiti per aikštę, įžengti pro duris, užkopti laiptais ir įeiti į biblioteką.

Prie dviejų bibliotekininkų rikiavosi kelių žmonių eilutė. Jiedu abu pakėlė galvas, kai įėjau, o Žanas Polis mandagiai linktelėjo.

Kiek sumišusi prisėdau prie vieno stalo. Nesitikėjau, jog teks laukti ir kalbėtis su juo girdint visam pulkui pašalinių ausų. Tuo tarpu atmestinai ėmiausi ruošti ponios Santjė skirtą namų darbą.

Po kokių penkiolikos minučių bibliotekos lankytojų kiek apmažėjo, ir Žanas Polis priėjo prie manęs. Pasilenkęs ir viena ranka atsirėmęs į mano stalą, jis pusbalsiu paklausė angliškai:

– Gal jums padėti, madam?

Dar niekad nebuvau atsidūrusi taip arti jo, ir dabar, pakėlusi galvą, įtraukiau nepakartojamo jo kvapo – saulėje įdegusios odos aromato, išvydau smakrą, nusėtą besikalančios barzdos taškeliais, ir pagalvojau: o, ne! Tik ne tai! Juk ne dėl to čionai atėjau. Mane pagavo keista baimė, viduje viskas tarsi susispaudė.

Pabandžiau susiimti ir sušnibždėjau:

– Taip, Žanai Poli, aš radau... – nutilau, pastebėjusi vos juntamą jo galvos kryptelėjimą. – Taip, mesjė, – pasitaisiau. – Norėčiau šį tą jums parodyti. – Padaviau jam atviruką. Jis pažiūrėjo, pavartė ir linktelėjo galva.

– A, Augustinų muziejus! Apžiūrėjot romantinių skulptūrų ekspoziciją, tiesa?

– Ne, ne, pažiūrėkit į vardą! Į dailininko pavardę!

Jis raiškiai pusbalsiu perskaitė:

– Nikola Turnjė*, nuo 1590 iki 1639 metų, – pažvelgė į mane ir nusišypsojo.

– Matot tą mėlynumą? – šnibžtelėjau, pirštu besdama į atviruką. – Čia *tas* mėlis. Pamenat sapną, apie kurį jums pasakojau? Dar prieš pamatydama šitą paveikslą aš suvokiau, jog sapnuoju suknelę. Mėlyną suknelę. Būtent tokios spalvos!

– A, tai renesansinis mėlis. Žinot, tai spalvai išgauti reikė-

* Nicolas Tournier (1590 – apie 1638) – prancūzų tapytojas.

davo lazurito. Tie dažai būdavo tokie brangūs, kad juos naudodavo tik itin svarbiems dalykams – pavyzdžiui, Mergelės rūbui nuspalvinti.

Visada turi parengęs paskaitą!

– Negi nesuprantat? Čia vienas mano protėvių!

Žanas Polis apsidairė, patogiau atsirėmė į stalą ir dar sykį apžiūrėjo atviruką.

– O kodėl manote, kad šis dailininkas yra jūsų protėvis?

– Aišku, kad dėl tos pačios pavardės, dėl jo gyvenimo datų, o labiausiai – dėl to mėlynumo. Šita spalva lygiai tokia pat, kaip mano sapne. Net ne tiek pati spalva, kiek toji nuotaika, visa atmosfera. Ta jos veido išraiška!

– Vadinasi, prieš susapnuodama tą sapną nebuvot šito paveikslo mačiusi?

– Ne.

– Tačiau jūsų giminė tuo metu jau buvo Šveicarijoje. O šitas Turnjė – prancūzas, ar ne tiesa?

– Taip, bet jis gimęs Monbeljare. Aš tikrinau. Ir žinot, kur tai yra? Vos trisdešimt mylių nuo Mutjė! Prie pat sienos, prancūzų pusėje. Jo tėvai galėjo lengvai iš Mutjė persikelti į Monbeljarą.

– O daugiau duomenų apie jo šeimą neradote?

– Ne, muziejuje nedaug apie jį pavyko sužinoti. Tik tiek, kad jis 1590 metais gimė Monbeljare, tam tikrą laiką gyveno Romoje, paskui atvyko į Tulūzą ir mirė 1639 metais. Tai ir viskas, ką jie žinojo.

Žanas Polis paplekšnojo atviruku sau per krumplius.

– Jei žinoma jo gimimo data, turėtų būti žinomi ir tėvų vardai. Gimimo ir krikšto registracijos knygose tėvai visada nurodomi.

Aš įsikibau į stalo kraštą. Riko reakcija buvo visiškai kitokia, – dingtelėjo man.

– Aš pabandysiu surasti jums daugiau informacijos apie jį. – Žanas Polis pakilo ir atidavė man atviruką.

– Ne, aš jūsų to neprašiau! – šūktelėjau garsiai. Keletas žmonių sužiuro į mus, o antroji bibliotekininkė suraukė kaktą.

Žanas Polis kilstelėjo antakius.

– Aš pati tai padarysiu, mesjė. Pati susižinosiu apie jį.

– Aišku. Ką gi, madam, sėkmės! – Vos pastebimai linktelėjęs, jis pasitraukė, palikęs mane virpančią ir sugniuždytą.

Kad jį kur velniai! – sumurmėjau, žiūrėdama į Mergelės atvaizdą. – Kad jį kur velniai!

Skeptiškas Žano Polio požiūris paveikė mane labiau, nei būčiau norėjusi pripažinti. Perskaičius, kas paveikslo autorius, man nė į galvą nešovė, kad reikėtų išsamiau juo pasidomėti. Maniausi žinanti, kas jis toks; ir vidinė mano pačios nuojauta buvo vienintelis įrodymas, kurio man reikėjo. Vardai, datos ir vietovių pavadinimai jokiu būdu negalėjo paveikti to žinojimo. Ar bent man taip rodėsi.

Tačiau užteko vienos pastabos, kad širdyje apsigyventų abejonės. Porą dienų mėginau nepaisyti to, ką sakė Žanas Polis, bet kitą kartą važiuodama į Tulūzą pasiėmiau su savim atviruką ir po prancūzų kalbos pamokos patraukiau tiesiai į universiteto biblioteką. Buvau ir anksčiau ten buvusi, kai ieškojau medicinos knygų, tačiau į meno skyrių nebuvau dar įkėlusi kojos. Bibliotekoje buvo pilna egzaminams besiruošiančių, rašto darbus rengiančių ir laiptinėse triukšmingai diskutuojančių studentų.

Ieškodama žinių apie Nikola Turnjė sugaišau ilgiau, nei tikėjausi. Pasirodo, jis priklausė tapytojų grupei – vadinamiesiems „karavadžistams", kurią sudarė prancūzai, XVII amžiaus pra-

džioje mokęsi Romoje ir mėgdžioję Karavadžo* stilių – ryškios šviesos ir šešėlių žaismą. Šie tapytojai dažnai nepasirašydavo savo paveikslų, tuo sukeldami ilgalaikius ginčus dėl to, kas ką nutapė. Turnjė pavardė tik trumpai šmėstelėdavo vienoje ar kitoje vietoje. Jis nebuvo labai žymus, nors pora jo paveikslų atsidūrė Luvre. Toji negausi informacija, kurią man pavyko sukaupti, gerokai skyrėsi nuo duomenų, pateiktų muziejuje: pati ankstyviausia knyga minėjo jį kaip *Roberą* Turnjė, gimusį 1604 metais Tulūzoje, o mirusį apie 1670-uosius. Supratau, jog tai tas pats dailininkas, tik pažinusi jo kūrinius. Kiti šaltiniai savo ruožtu pateikdavo dar kitokias datas, o vardą vėl nurodė esant Nikola.

Galų gale atsirinkau trejetą knygų, pateikiančių pačią naujausią informaciją. Tačiau nei vienos iš jų lentynose neradau – visos buvo paimtos. Dar pasiteiravau informacijoje budinčio nusikamavusio studento, kuris ir pats greičiausiai turėjo rengtis egzaminams. Pasitikslinęs savo kompiuteryje jis patvirtino, kad visos mano pageidaujamos knygos paimtos.

– Matot, dabar labai įtemptas metas, – pasakė jis. – Greičiausiai kam nors jų prireikė kursiniam darbui.

– O negalėtumėt sužinoti, kas jas paėmė?

Jis dar kartą žvilgtelėjo į ekraną.

– Jas užsakė kita biblioteka.

– Lislyje prie Tarno?

– Taip, – nustebęs linktelėjo jis ir apstulbo dar labiau, kai aš burbtelėjau:

– Šunsnukis! Ne, aš ne jus turėjau omeny. Labai jums ačiū!

Turėjau nujausti, kad Žanas Polis nesėdės rankų sudėjęs ir nelauks, kol pati viską išsiaiškinsiu. Buvo per daug smalsus ir atkak-

* Caravaggio, tikr. Michelangelo Merisi da Caravaggio (1571–1610) – garsus italų renesanso tapytojas.

lus, kad leistųsi nustumiamas šalin ir nekištų nosies į svetimus reikalus. Man beliko apsispręsti, ar noriu su juo varžytis ir mėginti išsiaiškinti daugiau.

Galiausiai net ir nuo šio sprendimo buvau išvaduota. Vos išlipusi iš traukinio Lislio stotyje, jau pirmojoje gatvelėje kone kaktomuša susidūriau su iš darbo grįžtančiu Žanu Poliu. Linktelėjęs jis pasisveikino:

– *Bonsoir!*

O aš nespėjusi susivaldyti išbėriau:

– Jūs nušvilpėt knygas, kurių visą pusdienį ieškojau! Kodėl taip padarėt? Aš juk prašiau jūsų to nedaryti, norėjau pati viską išsiaiškinti, bet jūs vis tiek to ėmėtės!

Atrodė, kad jam mano priekaištai įkyrėjo.

– O kas jums sakė, kad ėmiausi šito tyrimo dėl jūsų, Ela Turnjė? Gal man pačiam parūpo, kas tas dailininkas, ir nutariau pasidomėti. Jei norite tų knygų, rytoj galėsite jas rasti bibliotekoje.

Sukryžiavau rankas ir atsirėmiau į sieną.

– Na, gerai jau, gerai! Jūsų viršus. Tai gal pasakytumėt man, ką sužinojote? Tada vienu sykiu viską užbaigtume.

– Tikrai nenorite pati pavartyti tų knygų?

– Klokit, klokit.

Jis prisidegė cigaretę, užsitraukė ir išpūtė dūmus sau į kojas.

– Gerai. Tikriausiai šiandien jau būsite išsiaiškinusi, kad ilgą laiką apie Nikola Turnjė itin mažai tebuvo žinoma. Tačiau 1951 metais buvo aptiktas įrašas apie jo krikštą. Jį krikštijo 1590 metų liepą protestantų bažnyčioje Monbeljare. Jo tėvas buvo Andrė Turnjė, tapytojas iš Bezansono; tai miestelis netoli Monbeljaro. Jo senelis buvo vardu Klodas Turnjė. Tėvas, Andrė Turnjė, į Monbeljarą atvyko 1572-aisiais dėl religinių neramumų – tikriausiai dėl šv. Baltramiejaus nakties skerdynių. Jūsų tapytojas

Nikola buvo vienas iš kelių tos šeimos vaikų. Nuo 1619 iki 1626 metų jis minimas Romoje, 1627-aisiais vienąkart paminimas Karkasone, o 1632-aisiais – Tulūzoje. Ilgą laiką buvo manyta, kad jis mirė antrojoje XVII amžiaus pusėje, po 1657-ųjų. Bet 1974 metais buvo surastas jo testamentas, datuotas 1638 metų gruodžio 30-ąja. Greičiausiai netrukus po to jis ir mirė.

Aš atidžiai tyrinėjau žemę sau po kojų ir taip ilgai nieko nesakiau, kad Žanui Poliui pakyrėjo laukti ir jis nusviedė cigaretę tiesiai ant grindinio.

– Sakykit, ar tais laikais vaikus krikštydavo iškart, tik gimusius? – galų gale prabilusi paklausiau aš.

– Dažniausiai taip. Bet ne visada.

– Vadinasi, dėl kokių nors priežasčių krikštas galėjo būti atidėtas, ar ne? Ir krikšto data nebūtinai sutampa su gimimo data. Taigi ir Nikola Turnjė galėjo būti pakrikštytas ir mėnesio, ir poros metų, ir dešimties metų amžiaus; mes tiksliai nežinom. O gal jis net buvo jau suaugęs vyras!

– Tai mažai tikėtina.

– Taip, bet *įmanoma*. Aš tik noriu pasakyti, kad tikslių duomenų šiuo atžvilgiu šaltinis nepateikia. Kaip ir jo testamentas, kurio surašymo datą jūs sakėte, nebūtinai reiškia, jog jis mirė būtent tada. Mes juk tiksliai nežinome, ar ne? O gal jis po to dar dešimt metų gyveno!

– Ela, jis buvo pasiligojęs, todėl surašė testamentą ir pasimirė. Paprastai būtent taip nutinka.

– Gerai, bet juk negalime būti *tikri*. Nežinome nei *tikslios* jo gimimo, nei mirties datos. Tie įrašai nieko neįrodo. Visi pagrindiniai duomenys apie jį dar kelia didelių abejonių. – Nutilau, pajutusi savo balse isteriškas gaideles.

Jis atsišliejo į sieną ir sukryžiavo rankas.

– Jūs paprasčiausiai nenorite girdėti, kad šio tapytojo tėvas buvo Andrė Turnjė, o ne kas nors iš jūsų protėvių. Ne Etjenas arba Žanas. Betgi jis nebuvo kilęs nei iš Sevenų, nei iš Mutjė. Jis – ne jūsų giminaitis.

– O gal pažvelkime į visa tai šitaip, – atsakiau jau kiek nusiraminusi. – Dar visai neseniai – iki šeštojo dešimtmečio pradžios – išvis *nieko* apie jį nebuvo žinoma. Visi pagrindiniai dalykai, susiję su jo gyvenimu, buvo supainioti, išskyrus jo pavardę ir mirties vietą. O visa kita buvo nustatyta klaidingai: jo vardas, gimimo ir mirties metai, gimimo vieta, net kai kurie darbai, priskirti jam, pasirodė besą tapyti kitų. Be to, visi tie klaidingi duomenys buvo *paskelbti* – pati mačiau bibliotekoje. Jei nebūčiau apsižiūrėjusi, kad esama naujesnės informacijos, būčiau taip ir likusi suklaidinta. Netgi jo tikro vardo nežinočiau! Tiesa, dar ir dabar meno istorikai tebesiginčija, kurie paveikslai išties jo tapyti. Jeigu jie net šių esminių dalykų nesugeba teisingai nustatyti, jei viskas vis tiek remiasi spėlionėmis, kuriose krikštas prilyginamas gimimui, o testamento surašymas – mirčiai, vadinasi, visa tai tėra prielaidos. Nėra nieko tikro, tad kodėl turėčiau tuo tikėti? O *tikra* man atrodo tai, kad jo pavardė – tokia pat, kaip mano, kad jis darbavosi vos už trisdešimties mylių nuo ten, kur aš gyvenu, ir kad tapydamas jis naudojo tą pačią mėlyną spalvą, kurią aš nuolat regiu sapne. Štai kas yra *tikra*.

– Ne, tai tik *sutapimai*. Jūs leidotės suviliojama atsitiktinumų.

– O jūs – spėlionių.

– Tai, kad jūs dabar gyvenate netoli Tulūzos, o jis gyveno Tulūzoje, dar nereiškia, jog esate giminės. Be to, Turnjė pavardė ne tokia jau reta. O kad sapnavote tokį pat mėlyną sapną... Ką gi, tą spalvą lengva prisiminti, nes ji labai vaiski. Juk tamsiai mėlynos spalvos nebūtumėt taip lengvai įsiminusi, tiesa?

– Klausykit, kodėl jūs taip atkakliai stengiatės mane įtikinti, kad tas dailininkas *nėra* mano giminaitis?

– Todėl, kad jūs remiatės vien atsitiktiniais sutapimais ir savo nuojautom, o neigiate tikrus faktus. Jus pakerėjo jo paveikslas, jo mėlyna spalva, ir vien todėl, kad tapytojo pavardė atitinka jūsiškę, jūs nusprendėte, jog jis – jūsų protėvis? Ne, ne aš turėčiau jums įrodinėti, kad Nikola Turnjė nėra jūsų giminaitis; tai jūs turėtumėt labai pasistengti man įrodyti, kad jis *yra!*

Reikia kaip nors jį užčiaupti, – dingtelėjo man. – Nes netrukus jis nepaliks man nė menkiausios vilties.

Ko gero, mano veide Žanas Polis perskaitė šią mintį, nes vėl prabilęs kalbėjo jau nebe taip kategoriškai.

– Man regis, kad iš šito Nikola Turnjė jums nebus jokios naudos. Paprasčiausiai jis... kaip ten jūs sakote – raudona žuvis, ir tiek.

– Ką? – aš nusijuokiau. – A, turit omeny, raudona *silkė!* Ką gi, gal jūs ir teisus. – Patylėjusi pridūriau: – Šiaip ar taip, jis mane visai užvaldė. Net nebepamenu, ką galvojau daryti su tom protėvių paieškom, kol jis nepasirodė.

– Ketinote leistis ieškoti savo šaknų kažkur Sevenuose.

– O gal dar taip ir padarysiu... – Išvydusi jo išraišką, nusikvatojau. – Tikrai, imsiu ir *padarysiu.* Žinot, kuo atkakliau jūs prieštaraujate, tuo labiau man norisi įrodyti, kad klystate. Noriu surasti įrodymų – taip, tikrų įrodymų, su kuriais netgi jūs būtumėt priverstas sutikti, – jog šiame krašte esama mano „šaknų“. Gal bent tada patikėtumėte, jog nuojauta ne visuomet būna juoko vertas dalykas.

Paskui abu nutilome. Aš mindžikavau nuo kojos ant kojos, o Žanas Polis markstėsi priešais vakaro saulę. Staiga labai aiškiai suvokiau, jog mudu stovime vienas priešais kitą šioje siaurutėje prancūzų gatvelėje. Mudu teskyrė vos poros pėdų oro tarpas. Galėjau imti ir...

– O kaip jūsų sapnas? – paklausė jis. – Ar vis dar jį sapnuojate?

– Hm, ne... Regis, jis paliko mane ramybėj.

– Ką gi, vadinasi, pageidaujate, kad paskambinčiau į Mando archyvą ir perspėčiau, jog atvyksite?

– Ne! – riktelėjau taip garsiai, jog net praeiviai atsisuko. – Kaip tik to aš labiausiai *nenoriu*, – sušnypščiau, pritildžiusi balsą. – Būkit toks malonus ir nesikiškit, kol pati nepaprašysiu padėti, gerai? Jei man reikės pagalbos, aš tikrai į jus kreipsiuosi.

Žanas Polis iškėlė rankas aukštyn, tarsi būčiau nutaikiusi į jį ginklą.

– Puiku, Ela Turnjė. Čia mudu užbrėšime liniją, kurios aš neperžengsiu. – Tai taręs, jis žingtelėjo nuo įsivaizduojamos ribos atgal, ir atstumas tarp mudviejų padidėjo.

Kitą vakarą, kai su Riku vakarieniavome savo kiemelyje, pasakiau jam norinti nuvažiuoti į Sevenus paieškoti kokių nors duomenų apie savo šeimos istoriją.

– Pameni, rašiau laišką Žakobui Turnjė į Šveicariją? – pridūriau. – Jis atrašė turįs žinių, jog Turnjė giminė kilusi iš Sevenų. Bent taip spėjama, – ir pati sau nusišypsojau: štai, jau išmokau vertinti savo teiginių pagrįstumą! – Užtat noriu ten pasidairyti.

– Bet aš maniau, kad tu jau atradai savo protėvius, kai aptikai tą dailininką.

– Taip, bet tai pasirodė ne visai tikra. Kol kas, – skubiai pridūriau. – Gal kartais ten rasiu ką nors, kas padės man tai įrodyti.

Mano nuostabai, Rikas suraukė antakius.

– Atrodo, be Žano Pjero čia neapsieita...

– Žano *Polio*. Ne, anaiptol. Greičiau priešingai. Jo manymu, aš nieko nerasiu.

– Nori, kad važiuočiau kartu?

– Matai, man teks važiuoti paprastą dieną, kai archyvas dirba.

– Galėčiau pasiimti porą laisvadienių ir palaikyti tau draugiją.

– Ketinau nuvažiuoti ten kitą savaitę.

– Ne-a, kitą savaitę negaliu. Dabar, kai nusišvietė tas kontraktas su vokiečiais, darbe – tikras beprotnamis. Gal vėliau, į vasaros pabaigą, kai viskas kiek aprims. Pavyzdžiui, rugpjūtį.

– Negaliu laukti iki rugpjūčio!

– Ela, ko tu staiga taip užsikepei su tais savo protėviais? Juk lig šiol jie tau nėmaž nerūpėjo.

– Bet lig šiol aš negyvenau Prancūzijoje.

– Taip, bet tu nemažai jėgų aukoji tam reikalui. Įdomu, ko iš viso to tikiesi?

Svarsčiau, gal suregzti ką nors apie pritapimą prancūzų visuomenėje, apie norą pajusti, kad nesu svetima šiai šaliai.

– Noriu atsikratyti to mėlynojo košmaro, – staiga pasijutau besakanti.

– Manai, kad išsiaiškinusi, kas buvo tavo protėviai, atsikratysi to nemalonaus sapno?

– Taip. – Atsilošusi pasižiūrėjau į virš galvos besiraizgančius vynuogienojus. Ant jų jau buvo pradėjusios rodytis mažytės žalių vynuogių kekės. Suvokiau, kad visa tai – nesąmonės, kad sapno ir mano protėvių niekas nesieja. Bet mano sąmonėje tokia sąsaja jau buvo susiformavusi, ir aš užsispyriau ją atsekti.

– O Žanas Pjeras irgi važiuos su tavim?

– Ne! Klausyk, ko tu iš anksto nusistatęs prieš mano sumanymą? Nepanašu į tave. Tiesiog man tai pasirodė *įdomu*, ir tiek. Pirmąkart nuo tada, kai čia persikraustėm, atradau dalyką, kuris man iš tikrųjų rūpi. Galėtum bent jau nekaišioti pagalių į ratus!

– O man atrodė, kad tau iš tikrųjų rūpėjo susilaukti vaikelio. Tą sumanymą aš labai palaikiau.

– Taip, bet... – Tokį sumanymą negana tiktai palaikyti, – dingtelėjo man. – Tu irgi turėtum to norėti.

Pastaruoju metu įpratau nemažai minčių pasilaikyti sau.

Rikas suraukęs antakius žiūrėjo į mane. Paskui sąmoningai pamėgino atsipalaiduoti.

– Tu teisi. Žinoma, mažyte, važiuok. Jeigu tikrai to nori, tai ir važiuok.

– Ak, Rikai, ne... – aš prikandau liežuvį. Kokia prasmė jį kritikuoti? Jis bandė mane palaikyti, nors visiškai nesuprato, kam man to reikia. Tačiau jis nors bandė.

– Klausyk, nuvažiuosiu tik keletui dienų. Jei ką nors rasiu – puiku. Jei ne – bala nematė. Sutarta?

– Ela, jei nieko nerasi, nusivesiu tave į geriausią Tulūzos restoraną.

– Oho, ačiū! Kaip man palengvėjo!

Kaip sakydavo mano mama, sarkazmas – pati prasčiausia humoro atmaina. O mano atsakymas pasirodė itin prastas, nes Riko akyse išvydau nuoskaudą.

Išvažiavau šviesų ir gaivų rytą; naktį buvo praūžusi audra su perkūnija, kuri išvalė ir atšviežino orą. Pabučiavusi išlydėjau Riką į traukinių stotį, o pati įsėdau į mašiną ir nuvažiavau priešinga kryptimi. Važiuoti buvo tikra palaima. Iš to džiaugsmo garsiai paleidau muziką ir atsidariau abudu langus ir stoglangį, kad vėjas kaip reikiant mane prapūstų.

Kelias vingiavo Tarno pakrante iki Albi – turistų pilno miestuko su įspūdinga katedra, o toliau suko į šiaurę ir tolo nuo upės. Tarną vėl turėjau privažiuoti tik Sevenuose, kur yra jo ištakos.

Anapus Albi kraštovaizdis ėmė keistis: iš pradžių, kylant aukštyn, akiratis smarkiai išsiplėtė, bet paskui, įvažiavus tarp kalvų, jis visai susitraukė, o dangus iš skaisčiai mėlyno pasidarė pilkas. Greta lig tol pakelėse akį džiuginusių aguonų ir laukinių morkų žiedų pasirodė naujų: rausvų trilapių žingių bei saulučių, o ypač daug – palėpščių, skleidžiančių ore aitrų pelėsių kvapą. Medžiai darėsi tamsesni. Dirbami laukai baigėsi, juos pakeitė pievos, kuriose ganėsi gelsvai rusvos ožkos ir karvės. Upės pasidarė mažesnės, sraunesnės, triukšmingesnės. Netikėtai pasikeitė ir vyraujantis pastatų tipas: vietoj šviesių klinčių pagrindine statybine medžiaga staiga tapo tamsus rusvai pilkas granitas, stogai irgi pasidarė kampuotesni, dengti skalūno plokštėmis, o ne raitytomis degto molio čerpėmis. Viskas aplink tarsi sumažėjo, patamsėjo, surimtėjo.

Uždariau langus, nuleidau stoglangį ir išjungiau muziką. Regis, mano nuotaika tiesiogiai priklausė nuo kraštovaizdžio aplinkui. Šitas užburiantis, bet liūdnas vaizdas už lango man ne itin patiko. Jis priminė man sapno mėlį.

Mandas vainikavo ir gamtovaizdį, ir mano nuotaiką. Siaurutės jo gatvelės buvo suspaustos judraus žiedinio aplinkkelio, kuris uždarė miestą tartum sūrmaišyje. Pačiame centre kūpsojo katedra su dviem skirtingais bokštais, teikiančiais jai chaotišką, neišbaigtą pavidalą. Viduje buvo tamsu ir niūru. Skubiai nėriau laukan ir, stovėdama ant laiptelių, apsidairiau į pilkus akmeninius pastatus aplinkui. Negi *čia* – Sevenai? – negalėjau atsitokėti. Bet paskui pati pasijuokiau iš savo naivumo: na, žinoma, buvau įtikėjusi, kad Turnjė gimtinė privalo būti graži.

Kelionė iš Lislio anaiptol nebuvo lengva: net ir didieji keliai čia nuolatos raitėsi, tai kilo į kalną, tai leidosi žemyn, reikalaudami iš vairuotojo daugiau atidumo, nei tiesūs Amerikos greitkeliai. Buvau pavargusi ir suirzusi; mano nuotaikos toli gražu nepataisė

nei tamsus ankštas viešbučio kambarys, nei vieniša vakarienė picerijoje, kur, be manęs, tevakarieniavo tiktai porelės arba senukai. Pamaniau, gal paskambinti Rikui, bet tuoj susivokiau, kad, užuot mane pralinksminęs, jis neišvengiamai dar labiau sugadins nuotaiką, primindamas tarp mudviejų besiveriančią prarają.

* * *

Departamento archyvas buvo įsikūręs naujutėliame pastate iš oranžinio ir balto akmens bei mėlynai, žaliai ir raudonai dažyto metalo. Lankytojams buvo skirta didžiulė, erdvi patalpa; du trečdaliai vietų prie stalų joje buvo užimtos žmonių, vartančių visokius dokumentus. Visi atrodė susikaupę ir žinantys, ko nori. Pasijutau taip pat, kaip dažnai jausdavausi Lislyje: mano, kaip užsienietės, pareiga buvo stovėti iš krašto, stebėti čionykščius ir žavėtis jais, bet šiukštu nesivelti į jų reikalus.

Aukšta moteris prie centrinio tarnybinio stalo draugiškai nusišypsojo mane pamačiusi. Ji buvo maždaug mano amžiaus, trumpai kirptais šviesiais plaukais, o ant nosies mūvėjo geltonus akinius. Ačiū Dievui, ne dar viena *Madame*, – apsidžiaugiau. Priėjau prie jos stalo ir pasidėjau rankinę.

– Nė pati nežinau, ko čia atvažiavau, – prisipažinau be užuolankų. – Būkite maloni, gal galite man padėti?

Jos juokas buvo toks spigus, kad niekaip nederėjo šioje tylos ir ramybės oazėje.

– Na, ir ko gi jūs ieškote? – pasiteiravo ji, vis dar juokdamasi. Pro storus akinių stiklus mėlynos jos akys atrodė gerokai didesnės. Niekad nemačiau, kad kas nors taip stilingai nešiotų storus akinius.

– Vienas iš mano protėvių, vardu Etjenas Turnjė, greičiausiai šešioliktame amžiuje gyveno kažkur Sevenuose. Norėčiau daugiau apie jį sužinoti.

– Ar žinote, kada jis gimė arba mirė?

– Ne. Žinau tik tiek, kad kažkuriuo metu jų šeima persikėlė į Šveicariją, bet nežinau, kada tiksliai. Tai turėjo įvykti iki 1576-ųjų.

– Nežinote nei gimimo, nei mirties datų? O gal žinote ką apie jo vaikus? Vaikaičius?

– Na, jis turėjo sūnų Žaną, kuris 1590 metais susilaukė sūnaus.

Ji linktelėjo.

– Vadinasi, sūnus Žanas buvo gimęs, tarkim, tarp 1550 ir 1575 metų, o jo tėvas Etjenas – dar kokius dvidešimt ar keturiasdešimt metų anksčiau, taigi maždaug po 1510-ųjų. Vadinasi, jums reikia duomenų iš laikotarpio tarp 1510-ųjų ir 1575-ųjų, ar ne?

Ji taip greit malė prancūziškai, kad aš ne išsyk sugebėjau atsakyti; prireikė šiek tiek laiko, kad susigaudyčiau jos skaičiavimuose.

– Turbūt taip, – galų gale burbtelėjau, sykiu svarstydama, ar verta minėti dar ir tapytoją Nikola Turnjė ir jo tėvą Andrė bei senelį Klodą.

Bet ji neleido man apsispręsti.

– Jums reikia ieškoti krikšto, vedybų ir mirties registracijos dokumentų, – pranešė ji. – Ir gal dar *compoix*, mokesčių apskaitos duomenų. Tiesa, iš kokio kaimo jie buvo kilę?

– Nežinau.

– A, čia jau blogiau. Matote, Sevenai – gana didelis regionas. Aišku, dokumentų iš to laikotarpio tikrai nėra daug. Tuo metu jie buvo laikomi bažnyčiose, bet nemažai sudegė ar dingo per religi-

nius karus. Tad gal jums ir nereikės perversti viso kalno popierių. Jei žinotumėt kaimo pavadinimą, iškart galėčiau pasakyti, ką mes turime, bet nieko tokio – pažiūrėsiu, ką galima rasti.

Ji greit peržiūrėjo archyvo turimų bei kitose departamento saugyklose esančių dokumentų inventorių. Aišku, ji buvo teisi: pasirodė, kad visame regione tėra vos saujelė XVI amžiaus dokumentų. O ir tie, kurie išliko, buvo išsaugoti dažnai per gryną atsitiktinumą. Buvo akivaizdu, kad Turnjė pavardės buvimas tose knygose būtų vien tik sėkmės dalykas.

Užsisakiau šiame pastate esančius dokumentų aplankus iš jos nurodyto laikotarpio. Neįsivaizdavau, ką gausiu, nes ligi tol žodį „dokumentas" vartojau gana neapibrėžtai, įsivaizduodama išvysianti tam tikrą savo pačios tvarkingai atspausdintų gimimo arba santuokos liudijimų XVI amžiaus atitikmenį. Po penketo minučių tarnautoja atvilko kelias dėžes su mikrokortomis, storą knygą, aplenktą rudu popieriumi, kad nenusitrintų, ir dar vieną didelę dėžę. Ji nusišypsojo padrąsindama ir paliko mane dorotis su visu tuo turtu. Nulydėjau akimis ją grįžtančią prie savo stalo ir pati sau vyptelėjau iš storapadžių jos batų ir trumpo odinio sijonėlio.

Pirmiausia atsiverčiau knygą. Ji buvo įrišta riebaluota apsitrynusia balkšva veršiuko oda, o viršelyje įrėžtos kažkokios senovinės natos ir lotyniškas tekstas. Pirmosios kiekvienos eilutės raidės buvo didesnės už kitas ir nuspalvintos raudonai bei mėlynai. Atsivertusi pirmąjį puslapį, perbraukiau per jį delnu: jaudinantis pojūtis liesti tokį seną daiktą. Įrašai knygoje buvo rašyti ranka, rudu rašalu; ir nors rašysena buvo kaligrafiška, regis, ji veikiau buvo skirta grožėtis, o ne skaityti. Aš nepajėgiau iššifruoti nė žodžio. Atpažinusi keletą daugmaž vienodų raidžių, galų gale sudėliojau iš jų vieną kitą žodį, bet iš to vis tiek nebuvo jokios naudos – visi įrašai buvo man nesuprantama kalba.

O tada ėmiau čiaudėti.

Po dvidešimties minučių tarnautoja priėjo pasiteirauti, kaip man sekasi. Buvau pervertusi apie dešimt puslapių, išskaitydama juose datas ir vieną kitą asmenvardį primenantį žodį.

Pakėliau galvą ir pažvelgiau į ją.

– Ar šis dokumentas – prancūziškas?

– Taip, čia senoji prancūzų kalba.

– Och! – Apie tai nebuvau pagalvojusi.

Žvilgtelėjusi į mano atverstą puslapį, ji vesdama rausvai lakuotu nageliu perbėgo per keletą eilučių.

– 1574 metų gegužės mėnesį Loto upėje paskendo nėščia moteris. *Une inconnue, la pauvre*, – sumurmėjo ji panosėje. – Iš šitų mirčių jums ne balažin kiek naudos, tiesa?

– Turbūt ne, – atsakiau ir nusičiaudėjau viršum knygos.

Puoliau atsiprašinėti, bet moteris tik nusikvatojo:

– Čia visi čiaudėja. Apsidairykit – kiekvienas laiko rankose nosinę!

Kaip sykis tą akimirką tyliai sučiaudėjo seneliukas, įsitaisęs kitame pasienyje. Mudvi ėmėm kikenti.

– Gal norit pailsėti nuo tų dulkių? – paklausė ji manęs. – Eime, išgersim kavos! Mano vardas – Matilda, – ji šypsodamasi ištiesė man ranką. – Ar ne taip daro amerikiečiai? Spaudžia vienas kitam ranką susitikę, ar ne?

Susėdusios nedidukėje kavinukėje už kampo mudvi netrukus jau čiauškėjome kaip senos bičiulės. Nors Matilda plepėjo neįsivaizduojama greitakalbe, bendrauti su ja buvo nepaprastai lengva. Nė pati nesuvokiau, kaip smarkiai buvau išsiilgusi moteriškos draugijos. Ji mane apipylė daugybe klausimų apie Valstijas, o ypač – apie Kaliforniją.

– Ir ką jūs čia veikiate? – galiausiai atsidūsėjo ji. – Jūsų vietoje tą pačią akimirką maučiau į Kaliforniją!

Įsitempiau, mėgindama sugalvoti paaiškinimą, įrodantį, jog ne šiaip atsekiau paskui Riką į Prancūziją, kaip iš mano kalbų buvo susidaręs įspūdį Žanas Polis. Tačiau Matilda nepaliaujamai čiauškėjo toliau nelaukdama, ką aš atsakysiu; tikriausiai ji ir nesitikėjo iš manęs jokių paaiškinimų.

Ji nėmaž nesistebėjo, kad ieškau tolimų savo protėvių.

– Daugybė žmonių nuolat domisi savo šeimų istorija, – tarė ji.

– Bet aš jaučiuosi kvailokai tai darydama, – prisipažinau. – Vargu ar daug vilčių, kad ką nors rasčiau.

– Teisybė, – šyptelėjo ji. – Jei atvirai, mažai kam pavyksta ką nors rasti tokioje žiloje senovėje. Tačiau nenukabinkit nosies! Juk vis tiek įdomu patyrinėti tuos įrašus, ar ne?

– Taip, bet aš sugaištu ištisą amžinybę, kad perprasčiau, kas ten parašyta! Sugebu atrinkti tiktai datas ir dar – vieną kitą vardą.

Matilda šyptelėjo.

– Jei jau jums sunku įskaityti tą knygą, tai ką sakysit, išvydusi mikrokortas?! – Ji nusikvatojo, pamačiusi ištįsusį mano veidą. – Ką gi, šiandien turiu ne itin daug darbo, – pridūrė paskui. – Jūs toliau studijuokit savo knygą, o aš vietoj jūsų peržiūrėsiu mikrokortas. Aš labiau pratusi prie tų senovinių raštų!

Buvau labai jai dėkinga už pagalbą. Kol ji sėdėjo prie aparato, žiūrėdama mikrokortas, aš ėmiausi didžiosios dėžės, kurioje, kaip paaiškino Matilda, buvo sudėti *compoix* – įrašai apie mokesčius už javus. Ten viskas buvo surašyta ta pačia rašysena ir man – beveik neįkandama. Sugaišau visą likusią dienos dalį, kol peržiūrėjau. Į vakarą jaučiausi visai nusikalusi, o Matilda, regis, beveik nusiminė, kad daugiau nebėra ko tikrinti.

– Negi čia tikrai viskas? – stebėjosi jinai, dar sykį peržiūrinėdama turimų dokumentų inventorių. – Pala, yra dar 1570 metų *compoix* knyga, saugoma Le Ponto de Montvero merijoje. Na, žinoma, tai pono Žurdeno įstaiga! Prieš metus padėjau jam inventorinti tuos dokumentus.

– Kas tas ponas Žurdenas?

– Merijos sekretorius.

– Manote, verta ten važiuoti?

– Be abejo. Net jei ir nieko nerastumėt, Le Pontas de Montveras – nepaprastai graži vieta. Tai nedidelis miestelis Mon Lozero papėdėje. – Matilda dirstelėjo į laikrodį sau ant rankos ir sušuko: – *Mon Dieu!* Turiu lėkti pasiimti Silvijos! – Ji stvėrė rankinuką, išstūmė mane lauk ir kikendama užrakino už manęs duris. – Pamatysit, pas poną Žurdeną jums patiks! Žinoma, jei tik jis jūsų gyvos nesuės!

Kitą dieną nuo pat ankstyvo ryto leidausi vaizdingu keliu į Le Pontą de Montverą. Keliui vinguriuojant į Mon Lozerą, gamtovaizdis aplinkui išplatėjo ir pašviesėjo, tuo pat metu darydamasis ir gerokai plynesnis. Važiavau pro mažyčius, dulkėmis apneštus kaimelius, kuriuose visi pastatai buvo statyti vien iš granito, neišskiriant nė akmeninėmis plokštėmis dengtų stogų. Namai atrodė beveik nematę dažų ir praktiškai nesiskyrė nuo aplinkinio kraštovaizdžio. Nemažai namų stovėjo apleisti, tušti, be stogų, yrančiais kaminais ir persikreipusiomis langinėmis. Žmonių mačiau nedaug, o pakilus į tam tikrą aukštį visai nebeliko mašinų. Netrukus pro langą beregėjau vien granito luitus, palėpščius, viržius ir vieną kitą pušų guotą.

Na, čia jau panašiau, – pagalvojau.

Netoli viršūnės sustojau aikštelėje, pavadintoje Fenjelio vir-

šukalne, ir išlipusi iš mašinos prisėdau ant variklio dangčio. Po kelių minučių ventiliatorius automatiškai išsijungė, ir aplinkui stojo įstabi tyla ir ramybė; tegirdėjau tik keleto paukščių balsus ir monotonišką vėjo ūžimą. Sprendžiant pagal mano žemėlapį, šiek tiek į rytus, už nedidelio pušynėlio ir dar vienos kalvos buvo Tarno ištakos. Mane apėmė pagunda eiti paieškoti tos vietos.

Tačiau atsispyriau ir priešingu kalno šlaitu vinguriuodama nuvažiavau žemyn, kol išsukusi iš už paskutinio posūkio atsidūriau Le Ponte de Montvere. Vienoje kelio pusėje rikiavosi viešbutis, mokykla, restoranas, kelios krautuvėlės ir barai. Nuo pagrindinio kelio tolydžio šakojosi takai, nuvinguriuojantys tarp ant šlaito sustatytų namukų. Viršum namų stogų išvydau kyšantį bažnyčios stogą; mūrinėje varpinėje kabėjo varpas.

Kitoje kelio pusėje pastebėjau mirguliuojant vandenį: tenai, atskirtas neaukšto mūriuko, tekėjo Tarnas. Pastačiau mašiną prie seno akmeninio tilto ir išlipusi iš jos nuėjau ant tilto pažiūrėti į vandenį apačioje.

Tarnas čia buvo visiškai kitoks. Jis nė iš tolo nepriminė plačios, lėtos ir galingos upės. Tai buvo daugiausia dvidešimties pėdų platumo sraunus kalnų upelis. Pro skaidrų vandenį mačiau ryškiaspalvius tamsiai raudonus ir geltonus akmenėlius jo dugne. Vos pajėgiau atplėšti akis nuo to vaizdo.

Šitas vanduo atitekės visą kelią ligi pat Lislio, – pamaniau sau. – Visą kelią ligi manęs.

Buvo trečiadienis, dešimta valanda ryto. Greičiausiai Žanas Polis dabar irgi sėdi kavinėje ir žiūri į upę.

Liaukis, Ela, – griežtai sudraudžiau save. – Galvok apie Riką arba išvis negalvok apie nieką!

Iš išorės miestelio merija – pilkas pastatas rudomis langinėmis ir viršum vieno lango nukarusia Prancūzijos vėliava – atrodė ganėtinai padoriai. Bet viduje ji veikiau panėšėjo į sendaikčių krautuvėlę; saulės spinduliai vos skverbėsi pro tirštas ore tvyrančias dulkes. Ponas Žurdenas sėdėjo tolimiausiame kampe už stalo ir skaitė laikraštį. Jis buvo nedidukas ir apkūnus, išsprogusiomis akimis, gelsvai žalsvo atspalvio oda ir aptriušusia barzdele, užsibaigiančia kažkur apie kaklo vidurį ir slepiančia veido kontūrus. Jis įtariai nudelbė mane akimis, kai sukiodamasi tarp senų suklypusių baldų ir popierių krūvų žengiau artyn.

– *Bonjour, Monsieur Jourdain,* – žvaliai pasisveikinau aš.

Jis kažką neaiškiai suniurnėjo ir vėl nudelbė akis į laikraštį.

– Aš esu Ela Turner – Turnjė, – ir toliau ramiai aiškinau prancūziškai. – Atvažiavau patyrinėti dokumentų, kuriuos saugote čia, merijoje. Žinau, kad turite 1570 metų *compoix* įrašus. Ar galėčiau juos pamatyti?

Jis dar sykį dėbtelėjo į mane ir toliau sau skaitė laikraštį.

– Pone! Juk jūs – ponas Žurdenas, ar ne? Mando archyve man patarė kreiptis į jus.

Ponas Žurdenas liežuviu brūkštelėjo sau apie dantis. Pasižiūrėjau žemyn. Jis skaitė sporto laikraštį, atverstą ties lenktynių rezultatų suvestine.

Jis burbtelėjo kažką, ko aš nesupratau.

– *Pardon?* – paklausiau dar kartą. Jis ir vėl suburbuliavo kažin ką sau po nosimi. Gal jis girtas? – pamaniau. Kai dar sykį paprašiau jo pakartoti, jis sumojavo rankomis ir taškydamasis seilėmis prapliupo kažką rėkti. Žengiau žingsnį atgal.

– Viešpatie, na ir tipas! – burbtelėjau angliškai.

Jis prisimerkė ir suurzgė. Aš apsisukau ir išėjau pro duris.

Kavinėje užsisakiau kavos, pasėdėjau, kad nuleisčiau garą, o tada susiradau Mando archyvo numerį ir iš mokamo telefono paskambinau Matildai.

Kai papasakojau jai, kaip buvau sutikta, ji net suspiegė iš juoko.

– Gerai, palik tą reikalą man, – nuramino jinai mane. – Grįžk ten po kokio pusvalandžio.

Nežinau, ką Matilda paskambinusi pasakė ponui Žurdenui, bet, regis, tai paveikė, nes dabar, nors vis dar piktai šnairuodamas, jis nusivedė mane per holą į ankštą kambarėlį, kuriame stovėjo popieriais užverstas stalas.

– *Attendez,* – burbtelėjo jis ir kažkur pradingo. Regis, atsidūriau sandėliuke. Belaukdama apsižvalgiau aplinkui: visur buvo priversta dėžių su knygomis, kai kurios iš jų – labai senos. Ant grindų kūpsojo stirtos vyriausybinius dokumentus primenančių popierių, o ant stalo mėtėsi nemenkas pluoštas neatplėštų vokų, adresuotų Abraomui Žurdenui.

Po dešimties minučių jis grįžo nešinas milžiniška dėže ir nutrenkė ją ant stalo. O tada, netaręs nė žodžio ir nė nežvilgtelėjęs į mane, išdrožė lauk.

Dėžėje radau knygą, labai panašią į tą *compoix,* kurį žiūrėjau Mande, tiktai dar didesnę ir labiau suniokotą. Veršiuko odos viršeliai buvo tokie nuplyšę, kad lapai nebesilaikė krūvoje. Stengiausi vartyti knygą kaip galėdama atsargiau, bet vis tiek lapų kampučiai lūžinėjo ir trupėjo. Atlūžusius gabalėlius vogčiomis slapsčiau kišenėse bijodama, kad ponas Žurdenas, juos aptikęs, piktai mane aprėks.

Vidurdienį jis išmetė mane lauk. Tebuvau spėjusi padirbėti vos valandą, kai jis vėl išdygo tarpduryje, dėbtelėjo į mane ir kažką suniurzgė. Supratau, ko jis nori, tik todėl, kad pirštu pastukse-

no į laikrodį sau ant rankos. Jis nudundėjo per holą, atidarė lauko duris ir, kai išėjau, garsiai užtrenkė jas man už nugaros ir iš vidaus užšovė velke. Taip ir likau stypsoti saulėkaitoje, po tamsaus ir dulkino kambario apžilpinta ryškios šviesos.

Staiga mane apspito vaikai, išbėgę iš greta įrengtos žaidimų aikštelės.

Aš giliai įkvėpiau oro. Ačiū Dievui, – pamaniau.

Prieš pat užsidarant krautuvėlėms, dar spėjau šį tą nusipirkti pietums: sūrio, persikų ir tamsios rudos duonos, kurią pardavėjas tikino esant firminį šių vietų valgį, kepamą iš kaštainių. Pro granito namus vinguriuojančiu taku pasukau link ant kalno viršum miestelio stūksančios bažnyčios.

Bažnyčia pasirodė besanti paprastas akmeninis pastatas, beveik vienodo aukščio ir pločio. Tos durys, kurios man atrodė pagrindinės, buvo užrakintos, bet apėjusi iš šono radau kitas, atviras, viršum kurių buvo įrėžta data – 1828 metai, ir įėjau vidun. Didžiąją bažnyčios dalį užėmė tušti mediniai suolai. Palei dvi ilgąsias šonines sienas buvo įrengti balkonai. Dar pamačiau medinius vargonus, sakyklą ir stovą su ant jo gulinčia milžiniška atversta Biblija. Ir viskas. Jokių papuošimų, jokių statulų ar kryžių, jokių vitražų – nieko. Dar nebuvau mačiusi tokios tuščios bažnyčios. Čia nebuvo netgi altoriaus, pagal kurį galėtum atskirti dvasininko vietą nuo paprastų parapijiečių.

Priėjau prie Biblijos – vienintelio ten buvusio ne vien praktinės paskirties daikto. Ji atrodė sena, nors ir ne tokio senumo, kaip mano ką tik vartytas *compoix*. Pradėjau versti jos lapus. Kadangi nežinojau Biblijos knygų sekos, tai kiek sugaišau, kol radau, ko ieškojusi. Atsivertusi ėmiau skaityti trisdešimt pirmąją psalmę: *J'ai mis en toi mon espérance: Garde-moi donc, Seigneur.* Kol priėjau pirmąją trečio

posmo eilutę – *Tu es ma tour et forteresse,* – mano akys jau buvo sklidinos ašarų. Lioviausi skaičiusi ir skubiai išėjau laukan.

Kvaila mergiotė, – pykau ant savęs, prisėdusi ant šventorių juosiančio mūro ir šluostydamasi akis. Paskui prisiverčiau užkąsti, markstydamasi nuo ryškios saulės. Kaštainių duona pasirodė besanti saldoka ir labai sprangi – niekaip negalėjau jos nuryti. Visą likusią dienos dalį taip ir jutau ją įstrigusią kažkur giliai gerklėje.

Grįžusi atgal, radau poną Žurdeną sėdintį prie savo stalo, susidėjusį priešais save rankas. Laikraščio jis jau nebeskaitė; regis, netgi lūkuriavo manęs. Aš nedrąsiai kreipiausi į jį:

– *Bonjour, Monsieur*. Ar galėčiau dar gauti *compoix?*

Atidaręs greta savo stalo stovinčią spintą, jis ištraukė dėžę ir padavė man. O tada atidžiai įsistebeilijo man į veidą.

– Kuo jūs vardu? – paklausė susimąstęs.

– Turnjė. Ela Turnjė.

– Turnjė, – pakartojo jis, vis dar nenuleisdamas nuo manęs akių. Paskui perkreipė lūpas, tarsi būtų kandžiojęs vidinę skruosto pusę, ir įsispoksojo į mano plaukus. – *La Rousse,* – sumurmėjo jis.

– Ką? – garsiai paklausiau. Per visą kūną man perbėgo nejaukus šiurpuliukas.

Ponas Žurdenas išpūtė akis, paskui ištiesė ranką ir pačiupinėjo mano plaukų sruogą.

– *C'est rouge. Alors, La Rousse.*

– Bet mano plaukai kaštoniniai, pone.

– *Rouge,* – nepasidavė jis.

– Ne, negali būti. Jie... – sugriebiau plaukų kuokštą ir prisitraukiau artyn prie akių. Man net žadą užkando. Jis buvo teisus: plaukai tikrai mirguliavo rausvais atspalviais lyg variniai. Betgi ryte, kai

šukavausi prieš veidrodį, jie dar buvo tamsiai rudi! Jie ir anksčiau kartais pašviesėdavo nuo saulės, įgaudami varinių atspalvių, bet niekad lig šiol tai nenutikdavo taip staiga ir taip smarkiai.

– Ką reiškia *La Rousse?* – paklausiau priekaištingai.

– Taip čionykščiai žmonės vadina rusvaplaukes merginas. Ne, tai ne įžeidimas, – skubiai pridūrė jis. – Anksčiau ir Mergelę Mariją taip vadindavo, nes manė, kad ir jos plaukai – tokios spalvos.

– A! – man išsyk pasidarė silpna, bloga ir trošku.

– Klausykit, ponia, – jis vėl perbraukė liežuviu per dantis. – Jei norit, galit sėsti ana ten, – jis mostelėjo į laisvą stalą kitapus kambario.

– Ne, ačiū, – atsakiau virpančiu balsu. – Man gerai ir aname kambaryje.

Ponas Žurdenas linktelėjo aiškiai prasidžiugęs, kad jam neteks kęsti manęs sau prieš nosį.

Pradėjau nuo ten, kur buvau baigusi, bet vis stabčiojau patyrinėti savo plaukų. Galų gale nusprendžiau liautis. Dabar vis tiek nieko jiems nepadarysi, Ela, – tariau sau. – Verčiau imkis darbo!

Stengiausi nežioplinėti, nes negalėjau būti tikra, ar ilgai tvers netikėtas pono Žurdeno gerumas. Lioviausi aiškintis, už ką buvo mokami mokesčiai, ir susitelkiau tiktai prie vardų bei datų. Bet artėdama prie pabaigos jaučiausi vis labiau prislėgta, tad ėmiau eiti su savim lažybų, kad nesiliaučiau dirbusi: štai, imsiu ir rasiu Turnjė pavardę kituose dvidešimtyje skyrių; štai rasiu ją per kitas penkias minutes...

Galų gale atverčiau paskutinį puslapį: ten aptikau kažkokį Žaną Marselį, o mokesčių įrašas prie jo pavardės buvo tik vienas – už *châtaignes*. Šį žodį vartydama *compoix* jau buvau įsidėmėjusi. *Kaštainiai*. Naujoji mano plaukų spalva.

Įverčiau knygą atgal į dėžę ir iš lėto per holą nužingsniavau į pono Žurdeno kontorą. Radau jį tebesėdintį prie savo stalo ir greitai dviem pirštais spausdinantį senoviška rašomąja mašinėle. Kai jis palinko į priekį, pro trikampę marškinių iškirptę išlindo sidabrinė grandinėlė, o ant jos kabėjęs pakabukas barkštelėjo į klavišus. Pakėlęs galvą jis nutvėrė mane, spoksančią į tą pakabuką. Kilstelėjęs ranką, suėmė jį ir patrynė nykščiu.

– Čia hugenotų kryžius, – paaiškino jis. – Esat tokį mačiusi?

Papurčiau galvą. Jis kilstelėjo pakabutį aukščiau, kad galėčiau jį apžiūrėti. Tai buvo keturkampis kryžius su prie apatinio galo pritvirtintu balandžiu išskėstais sparnais.

Pastačiau dėžę ant laisvojo stalo priešais.

– *Voilà,* – tariau. – Ačiū, kad leidote man peržiūrėti.

– Ką nors radote?

– Ne. – Ištiesiau jam ranką atsisveikindama. – *Merci beaucoup, Monsieur.*

Jis tarsi dvejodamas paspaudė man ranką.

– *Au revoir, La Rousse,* – dar šūktelėjo man pavymui.

Kadangi jau buvo per vėlu keliauti atgal į Lislį, apsistojau nakčiai viename iš dviejų miestelio viešbučių. Po vakarienės pabandžiau prisiskambinti Rikui, bet niekas neatsiliepė. Tada paskambinau Matildai, kuri buvo davusi man savo numerį ir išpešusi pažadą, jog paskambinsiu ir papasakosiu, kaip sekėsi. Ji smarkiai nusivylė sužinojusi, jog nieko nepešiau, nors ir suprato, kad mano galimybės buvo itin menkos.

Paklausiau jos, kokiu būdu ji privertė poną Žurdeną pasidaryti sukalbamesnį.

– A, paprasčiausiai priverčiau jį pasijusti kaltą. Priminiau jam, kad ieškai žinių apie hugenotus. Mat jis pats kilęs iš hugenotų

šeimos; man regis, vienas iš jo protėvių buvo tarp kamizarų sukilimo* XVIII amžiuje vadų. Ar tik ne Renė Laportas vardu...

– Vadinasi, jis – hugenotas.

– Žinoma! O ko tikėjaisi? Nesmerk jo per daug, Ela. Pastaruoju metu jam nelengva. Prieš trejus metus jo duktė pabėgo su amerikiečiu. Su turistu, ir dar – kataliku! Nežinau, kas jį labiau užsiutino, ar kad tas vyrukas – amerikietis, ar kad – katalikas. Pati matai, kaip jį tai paveikė. O juk anksčiau buvo puikus darbuotojas ir šaunus žmogus. Pereitais metais archyvo valdžia buvo mane nusiuntusi padėti jam sutvarkyti dokumentų.

Prisiminiau tą mažąjį kambarėlį, užverstą popieriais ir knygom, kuriame dirbau, ir ėmiau kikenti.

– Ko juokiesi? – paklausė Matilda.

– Ar buvai užpakaliniame kambaryje už holo?

– Ne. Jis tikino pametęs jo raktą ir aiškino, kad ten vis tiek nieko nėra.

Papasakojau jai, kaip tas kambarys atrodo.

– *Merde*, taip ir žinojau, kad jis kažką slepia! Reikėjo man labiau užsispirti.

– Šiaip ar taip, ačiū už pagalbą.

– A, vieni niekai! – O patylėjusi paklausė: – Beje, kas tas Žanas Polis?

Aš skaisčiai išraudau.

– Bibliotekininkas iš Lislio, kur gyvenu. Iš kur tu jį pažįsti?

– Jis man šiandien skambino.

– Jis skambino *tau*?

– Aha. Teiravosi, ar tau pavyko rasti, ko ieškai.

– Ką tu sakai!

– O ko jau taip stebiesi?

* Kamizarai (pranc. *camisards*) – prancūzų hugenotai iš Sevenų regiono, 1702 metais sukilę prieš protestantizmo persekiojimus. Ant drabužių vilkėjo marškinius (*camise*).

– Ne, nieko. Nors... Pati nežinau. Ir ką tu jam pasakei?

– Liepiau klausti tavęs pačios. Betgi ir smailas vyrukas!

Aš krūptelėjau.

Atgal į Lislį važiavau vaizdinguoju keliu palei Tarną, sukinėdamasi stačiais ir vingiuotais jo tarpekliais. Diena buvo apniukusi, o aš – nenusiteikusi kelionei. Nuo visų tų vingių ir posūkių man ėmė darytis bloga. Į pabaigą net pati ėmiau stebėtis, ko apskritai ten važiavau.

Grįžusi Riko namie neradau; biure irgi niekas neatsiliepė. Namuose buvo tuščia ir nyku, ir aš slankiojau iš kambario į kambarį, neturėdama ūpo nei ką nors skaityti, nei įsijungti televizorių. Ilgiausiai stovėjau vonioje priešais veidrodį, tyrinėdama savo plaukus. Maniškis kirpėjas San Franciske nuolat įkalbinėdavo mane nusidažyti plaukus kaštonine spalva – atseit ji derėsianti prie mano rudų akių. Aš niekad nepasidaviau tiems įkalbinėjimams, bet dabar berods jis pasiekė savo: mano plaukai aiškiai įgavo rudai raudoną atspalvį.

Apie vidurnaktį man pasidarė neramu: Rikas bus praleidęs paskutinį traukinį iš Tulūzos! Neturėjau niekieno iš jo kolegų namų telefono numerio ir neįsivaizdavau, su kuo gi dar jis būtų galėjęs būti. Kaimynystėje neturėjau nieko, kam būčiau galėjusi paskambinti, jokios geros ir kantrios draugės, kuri išklausytų ir paguostų mane. Vienu metu pasvarsčiau, gal skambinti Matildai, tačiau buvo jau labai vėlu, o aš per menkai ją pažinojau, kad vidury nakties atakuočiau ašaringais skambučiais.

Taigi neištvėrusi paskambinau mamai į Bostoną.

– Ar jis *tikrai* tau nesakė, kur užtruks? – keliskart paklausė ji. – *Kur* tu vėl buvai išsibeldusi? Ela, ar tu tikrai pakankamai juo rūpiniesi?

Mano sumanymas imtis Turnjė giminės paieškų jos visiškai nedomino. Ji jau seniai nebepriklausė tai šeimai, ir nei Sevenai, nei prancūzų dailininkai jai buvo nė motais.

Aš pakeičiau temą.

– Mama, – pasakiau, – mano plaukai pasidarė varinės spalvos.

– Ką? Nusidažei plaukus? Ar gerai atrodo?

– Ne, aš ne... – Negalėjau jai pasakyti, kad jie patys staiga ėmė ir pakeitė spalvą. Ji vis tiek nebūtų supratusi. – Atrodo gerai, – galų gale pareiškiau. – Iš tiesų, visai *šauniai*. Toks natūralus atspalvis...

Atsiguliau, bet valanda po valandos gulėjau atsimerkusi, klausydama, ar nebrakštelės spynoje Riko raktas. Nežinojau, bijoti ar ne; įtikinėjau save, kad jis – suaugęs žmogus, bet sykiu prisiminiau, kad jis visuomet pranešdavo man, jei kur užtrukdavo.

Anksti pakirdau ir iki pusės aštuonių siurbčiojau kavą, kol administratorė Riko biure pagaliau pakėlė ragelį. Jinai nežinojo, kur Rikas, bet pažadėjo paprašyti, kad jo sekretorė paskambintų man iškart, vos tik pasirodys. Šioji paskambino apie pusę devynių, ir ligi to laiko aš jau buvau pasidariusi kone reaktyvinė nuo išgertos kavos kiekio bei mažumėlę apsvaigusi.

– Laba diena, ponia Midlton, – sučiulbo ji. – Kaip laikotės?

Man jau buvo nusibodę jai aiškinti, kad tekėdama už Riko pasilikau savo mergautinę pavardę.

– Ar nežinote, kur yra Rikas? – paklausiau.

– Betgi jis Paryžiuje, verslo reikalais, – atsakė ji. – Jam teko staiga išvykti, užvakar. Šiandien vakare turėtų grįžti. Argi jis jums nesakė?

– Ne. Ne, nesakė.

– Duosiu jums jo viešbučio numerį, jei norėtumėt jam paskambinti.

Kai prisiskambinau į viešbutį, Rikas jau buvo išsiregistravęs. Kažkodėl ši aplinkybė mane labiausiai užsiutino.

Kai jis vakare grįžo namo, iš pykčio vos begalėjau žodį pratarti. Jis kiek nustebo, radęs mane namuose, bet sykiu ir apsidžiaugė.

Aš net neįstengiau pasisveikinti.

– Kodėl nepranešei man, kur esi? – užsipuoliau iš karto.

– Tai kad nežinojau, kur *tu* esi.

Aš suraukiau antakius.

– Juk sakiau tau, kad važiuoju į Mando archyvą peržiūrėti dokumentų. Galėjai paskambinti man tenai!

– Tiesą sakant, Ela, aš anaiptol nebuvau tikras, ką *išvis* tu veikei pastarąsias keletą dienų...

– Ką tu turi omenyje?

– Nežinau, nei kur tu buvai, nei kur ketinai važiuoti. Tu nė sykio man nepaskambinai. Iki galo taip ir nepasakei, kur būsi ir kiek užtruksi. Nežinojau, kad grįši namo šiandien. Iš to, kas man buvo žinoma, galėjai nesirodyti kad ir kelias savaites.

– Na jau, neperdėk.

– Aš neperdedu. Pagalvok pati, Ela. Kaip gali reikalauti, kad tau praneščiau, kur būsiu, jeigu *pati* man nepraneši, kur esi.

Piktai nudūriau akis į žemę. Jis samprotavo taip logiškai ir buvo toks teisus, kad man knietėjo skelti jam antausį. Galų gale atsidusau ir tarstelėjau:

– Aišku. Tu teisus. Aš atsiprašau. Labai atsiprašau. Tiesiog man taip nesisekė, nieko neradau, o kai grįžau čia ir tavęs nebuvo... Ai, aš šiandien išplempiau turbūt bidoną kavos. Nuo jos man jau galva sukasi!

Rikas nusijuokė ir apkabino mane.

– Gerai, tai pasakok man, ko tu neradai.

Aš įsikniaubiau jam į petį.

– Visai visai nieko... Tiktai susipažinau su viena šaunia mergina ir su vienu bjauriu seniu.

Pajutau, kaip Riko skruostas slystelėjo į šoną. Atsilošiau ir pažvelgiau jam į veidą. Jis suraukęs kaktą žiūrėjo į mane.

– Tu nusidažei plaukus?

Rytojaus diena buvo šeštadienis, ir mudu su Riku patenkinti žingsniavome per turgaus aikštę. Jis laikė apkabinęs mane per pečius, o aš jaučiausi labiau atsipalaidavusi nei bet kada per pastaruosius porą mėnesių. Iš to smagumo ir dar iš džiaugsmo, kad žvynelinė, regis, pagaliau ėmė trauktis, vilkėjau savo mėgstamiausią berankovę šviesiai geltoną suknelę.

Vasarai įsibėgėjant, turgus kas savaitgalį darėsi vis didesnis ir gausesnis. Šiandien jis buvo didesnis nei bet kada – užpildė visutėlaitę aikštę, nuo vieno krašto iki kito. Ūkininkai atsigabeno pilnus furgonus vaisių ir daržovių, sūrio, medaus, kiaulienos, duonos, paštetų, vištų, triušių, ožkų. Galėjai maišais pirkti saldainius, įsigyti tokį pat chalatą, kaip *Madame*, o panorėjusi – kad ir traktorių.

Regis, čia sugužėjo visas miestelis: mačiau savo kaimynus, moteriškę iš bibliotekos, *Madame*, su pora kūmučių įsitaisiusią ant suoliuko kitapus aikštės, moteris, su kuriomis drauge lankiau jogos pratybas, moterį su paspringusiu kūdikiu ir visus, iš ko tiktai ką nors kada nors buvau pirkusi.

Bet net ir šitokiame žmonių knibždėlyne akimirksniu jį pastebėjau. Regis, jis kažko įnirtingai ginčijosi su pomidorų pardavėju; paskui abudu patenkinti išsišiepė ir paplekšnojo vienas kitam per petį. Žanas Polis pasiėmė maišelį su pomidorais, pasisuko eiti ir kone kaktomuša susidūrė su manimi. Atšokau, kad nebūčiau apdrėbta pomidorais, ir netyčia kluptelėjau. Rikas su Žanu Poliu abu drauge stvėrė mane už alkūnės, kad nepargriūčiau, ir kai jau atgavau pusiausvyrą, kokią sekundę abudu mane dar laikė; paskui Žanas Polis atitraukė ranką.

– *Bonjour*, Ela Turnjė, – pasisveikino jis, linktelėjo man ir mažumėlę kilstelėjo antakius. Vilkėjo šviesiai melsvus marškinius; staiga mane pagavo noras juos paliesti.

– Sveiki, Žanai Poli, – atsakiau ramiai. Prisiminiau kažkur

skaičiusi, jog tas žmogus, kuriam pirmiausia pristatai kitą, yra tau svarbesnis nei tas, kurį pristatai. Todėl sąmoningai pasisukau į Riką ir tariau:

– Rikai, susipažink, čia – Žanas Polis. Žanai Poli, čia – mano vyras Rikas.

Abu vyriškiai paspaudė vienas kitam rankas, Rikas pasisveikino prancūziškai, o Žanas Polis – angliškai. Mane net juokas paėmė, kokie jie skirtingi: Rikas – aukštas, stambus, šviesus ir atviras, o Žanas Polis – nedidukas, stamantrus, tamsaus gymio ir apdairus. Kaip liūtas su vilku, – toptelėjo man. Jiedu akivaizdžiai nepasitikėjo vienas kitu.

Kurį laiką tvyrojo nejauki tyla. Paskui Žanas Polis atsigręžė į mane ir angliškai paklausė:

– Tai kaip jūsų paieškos Mande?

Aš atsainiai gūžtelėjau pečiais.

– Ne kažin kaip. Nieko įdomaus neradau. Tiesą sakant, išvis nieko neradau. – Aišku, mano atsainumas tebuvo apsimestinis: su pasitenkinimu ir šiokiu tokiu kaltės jausmu prisiminiau, kad Žanas Polis skambino Matildai, o aš grįžusi nepaskambinau jam; pastebėjau, kad vidinę Žano Polio sumaištį atskleidžia tiktai negrabi jo anglų kalba; mačiau, kokie jiedu su Riku skirtingi ir kaip atidžiai abudu mane stebi.

– Ar dar kur nors važiavote tuo tikslu?

Stengiausi nežiūrėti į Riką.

– Dar buvau nuvažiavusi į Le Pontą de Montverą, bet ten irgi nieko neradau. Berods iš tų laikų apskritai maža kas išlikę. Šiaip ar taip, tai nesvarbu. Man ne kažin kiek ir berūpi.

Sardoniškoje Žano Polio šypsenoje įžvelgiau tris dalykus: „tu meluoji", „be reikalo manei, kad bus lengva" ir „o ką aš tau sakiau?"

Bet jis visa tai nutylėjo, tiktai atidžiai nužvelgė mano plaukus.

– Jūsų plaukai darosi rusvi, – pasakė.

– Taip. – Aš šyptelėjau. Jis pasakė būtent taip, kaip reikėjo: nesistebėjo, neklausinėjo, nekaltino. Akimirką pamiršau viską aplink – ir Riką, ir turgų.

Riko ranka slystelėjo mano nugara aukštyn ir liko gulėti ant peties. Nervingai nusijuokiau ir pasakiau:

– Ką gi, mums metas! Malonu buvo pasimatyti.

– *Au revoir*, Ela Turnjė, – atsakė Žanas Polis.

Paskui mudu su Riku keletą minučių tylėjom. Nudaviau labai kruopščiai besirenkanti medų, o Rikas kilnojo baklažanus. Galų gale jis tarstelėjo:

– Aha, vadinasi, čia – jis?

Žybtelėjau akimis.

– Taip, tai bibliotekininkas, Rikai. Tik tiek.

– Tikrai?

– Taip.

Seniai bebuvau jam melavusi.

Vieną dieną popiet, grįždama namo iš jogos pratybų, dar gatvėje išgirdau skambant telefoną. Bėgte pripuoliau atsiliepti ir, vos spėjau uždusus ištarti „alio", kitame laido gale kažkoks aukštas, spigus ir susijaudinęs balselis pradėjo tokiu greičiu berti žodžius, kad man neliko nieko kito, kaip tik prisėsti ir luktelėti, kol baigs. Galų gale šiaip taip sugebėjau įterpti prancūziškai:

– Kas čia kalba?

– Matilda, čia Matilda! Klausyk, tai nuostabu, turi būtinai pamatyti!

– Matilda, gal galėtum lėčiau? Aš nieko nesuprantu. Kas nuostabu?

Matilda giliai įkvėpė.

– Mes radom duomenų apie tavo šeimą, apie Turnjė.

– Pala pala. Kas tie „mes"?

– Mudu su ponu Žurdenu. Pameni, sakiau, kad esu su juo dirbusi, kai buvau Le Ponte de Montvere?

– Taip.

– Tai va, šiandien man nereikėjo budėti archyve, tai pamaniau, kodėl nenuvažiavus jo aplankyti ir neapžiūrėjus to kambariuko, apie kurį pasakojai. Nieko sau šiukšlynas! Taigi mudu su ponu Žurdenu ėmėmės rūšiuoti, kas ten sukrauta. Ir štai, kad nori, – vienoje iš dėžių su knygomis jis aptiko visą tavo šeimą!

– Ką tu turi omeny? Rado knygą apie mano šeimą?

– Ne, ne, jie tik surašyti knygoje. Tai Biblija. O jos priešlapyje – jų vardai. Čionykštės šeimos dažnai taip darydavo. Jei tik turėdavo namie Bibliją, joje surašydavo, kas kada gimė, mirė, susituokė...

– Bet kaipgi ji ten pakliuvo?

– Geras klausimas. Tas ponas Žurdenas – tikras pabaisa! Sunku įsivaizduoti, kiek senų, vertingų dalykų mėtosi jo kontoroj lyg kokiam sąvartyne. Greičiausiai kas nors bus atgabenęs jam visą dėžę senų knygų. Ten pilna visokiausio turto: senų parapijos dokumentų, senovinių aktų, tačiau Biblija – pati vertingiausia. Na, tiesą sakant, gal ir ne pati vertingiausia, turint omeny jos būklę...

– O kas jai nutiko?

– Ji apdegusi. Beveik visi puslapiai juodi. Tačiau ten surašyta visas pulkas Turnjė giminės atstovų. Ponas Žurdenas neabejoja, kad tai – kaip tik tie, kurių ieškojai.

Valandėlę patylėjau, norėdama iki galo viską suvokti.

– Tai ar gali atvažiuoti jos apžiūrėti?

– Žinoma! Kur tu esi?

– Vis dar Le Ponte de Montvere. Bet galim susitikti kur nors pusiaukelėje. Žinai ką, susitinkam Rodeze, už kokių... trejeto

valandų. – Ji kiek pamąstė. – Žinau! Galim susitikti „Padūkėlio Džo“ bare. Jis tiesiai už katedros, senojoje miesto daly. Ten amerikietiška vietelė, galėsi išgerti martinio! – Spigiai nusijuokusi, ji padėjo ragelį.

Prieš išvažiuodama iš Lislio, turėjau prasukti pro rotušę. Važiuok, Ela, važiuok! – drausminau save. – Juk jis čia – niekuo dėtas.

Vis dėlto sustojau, iššokau iš mašinos, paknopstom įlėkiau į pastatą ir užbėgau laiptais. Pravėrusi bibliotekos duris, kyštelėjau galvą vidun. Žanas Polis vienas pats sėdėjo prie stalo ir skaitė knygą. Jis dirstelėjo į mane, tačiau nesijudino.

Pasilikau stovėti tarpduryje.

– Jūs užsiėmęs? – paklausiau.

Jis gūžtelėjo pečiais. Ką gi, toks šaltumas manęs nenustebino, prisimenant tą mudviejų susitikimą turguje prieš keletą dienų.

– Aš kai ką radau, – ištariau pusbalsiu. – Arba, veikiau, kiti žmonės man kai ką surado. Apčiuopiamą liudijimą. Toks jums patiks.

– Ar irgi susijusį su jūsų dailininku?

– Nemanau. Važiuojam drauge pažiūrėti!

– Kur?

– Surado Le Ponte de Montvere, o aš susitinku su jais Rodeze. – Nudelbiau akis į žemę ir pridūriau: – Labai norėčiau, kad važiuotumėt drauge.

Žanas Polis akimirką mane stebėjo, paskui linktelėjo.

– Gerai. Uždarysiu biblioteką anksčiau. Ar galim susitikti *Fina* degalinėje prie kelio į Albi po penkiolikos minučių?

– Degalinėje? O kodėl? Ir kaip jūs ten nusigausit?

– Nuvažiuosiu. Susitiksim ir galėsim važiuoti vienu automobiliu.

– O kodėl negalite dabar pat su manim važiuoti? Palauksiu jūsų lauke...

Žanas Polis atsidūsėjo.

– Klausykit, Ela Turnjė, iki Lislio jūs turbūt niekad negyvenote mažame miestelyje?

– Ne, bet...

– Paaiškinsiu pakeliui.

Žanas Polis atriedėjo į degalinę patrešusiu baltos spalvos *Citroën Deux Chevaux*, gerokai primenančiu *Volkswagen* „vabalą", tik su minkštu stogu, kurį galėjai nuvynioti lyg skardinės dangtelį. Seniokiško jo variklio pupsėjimo negalėjai su niekuo sumaišyti – tas garsas visada priversdavo mane šypsotis vos išgirdus. Įsivaizdavau, kad Žanas Polis turėtų vairuoti sportinę mašiną, bet šitas *Deux Chevaux* jam tiko.

Jis taip slapukiškai dairydamasis išlipo iš mašinos ir persėdo pas mane, kad aš net nusikvatojau.

– Vadinasi, manot, kad mus ims apkalbinėti? – paklausiau, išsukdama į Albi kelią.

– Lislis – mažas miestelis. Daugybė senučių jame nieko kito neveikia, tik per dienas stebi, kas dedasi aplinkui, o paskui aptarinėja, ką pamačiusios.

– Vargu ar jos iš piktos valios taip daro...

– Norit, Ela, papasakosiu, kaip atrodo kurios nors iš tų moteriškių diena. Atsikėlusi iš ryto, ji pusryčiauja terasoje ir stebi visus, kas tik eina pro šalį. Tada išsiruošia apsipirkti. Kasdien apeina visas parduotuves, pasišneka su kitom bobulytėm ir žiūri, ką daro kiti. Grįžusi namo, stoviniuoja prie durų, plepa su kaimynėm ir žvalgosi aplinkui. Popiet valandžiukę nusnūsta, nes žino, kad tuo metu visi kiti irgi miega, tad ji nieko nepražiopsos. Likusią dienos dalį praleidžia terasoje neva skaitinėdama laikraštį, o iš tiesų –

stebėdama viską, kas dedasi gatvėje. Vakare dar sykį išsiruošia pasivaikščioti ir paplepėti su bičiulėmis. Kiaurą dieną ji beveik nieko daugiau nedaro, tik stebi aplinkinius ir mala liežuviu.

– Bet aš gi nieko tokio viešai nepadariau, kas duotų joms dingstį apkalbinėti.

– Jos kiekvieną menkniekį sugeba savaip iškreipti.

Apvažiavau platų posūkį.

– Kiek gyvenu šitame mieste, nenuveikiau nieko įdomaus, skandalingo ar panašiai, kad kam nors būtų įdomu mane apkalbinėti, jeigu tai turite omenyje.

Žanas Polis kurį laiką patylėjo. Paskui tarė:

– Ar tie pyragėliai su svogūnais, kuriuos perkate, labai skanūs?

Akimirką nustėrau, o paskui nusikvatojau.

– Taip, iš tiesų, visai neįstengiu jiems atsispirti. Turbūt senosios liežuvautojos baisiai tuo pasipiktinusios, ar ne?

– Jos manė, kad jūs, kad jūs... – jis užsikirto. Žvilgtelėjau į jį – sėdėjo sumišęs. – Nėščia, – galų gale užbaigė sakinį.

– Ką?!

– Kad dėl to jų taip norite.

Ėmiau krizenti.

– Betgi tai – absurdas! Kaip joms šovė į galvą? Ir išvis – kas joms darbo?

– Mažame miestelyje visi viską apie visus žino. Todėl jos įsitikinusios, jog turi teisę žinoti, jei jūs laukiatės kūdikio. Tiesa, dabar jau išsiaiškino, kad taip nėra.

– Bent tiek gerai, – burbtelėjau. Paskui dėbtelėjau į jį. – O kaip jos išsiaiškino, kad nesilaukiu?

Mano nuostabai, Žanas Polis berods dar labiau sumišo.

– Ne, ne, nieko, tiesiog šiaip... – kažką neaiškiai numykė jis ir ėmė kuistis marškinių kišenėje.

– Kas? – neatlyžau, jau ėmusi dygėtis tuo, ką dar tos moteriškės galėjo sužinoti.

Žanas Polis galiausiai sugraibė kišenėje cigarečių pakelį.

– Žinot tą prezervatyvų automatą ant kampo, prie pat aikštės? – galų gale ištarė jis.

– A! – Vadinasi, tą naktį kažkas nužiūrėjo, kaip Rikas juos pirko. Vajetau, – pamaniau aš, – ar yra kas nors, ko jos dar nesuuodė? Gal kartais daktaras praneša joms, kas pas jį lankėsi? O gal jos rausiasi po mūsų šiukšles?

– Ką dar jos sakė?

– Negi tikrai norite sužinoti?

– Ką dar jos sakė?

Žanas Polis įsistebeilijo pro langą.

– Jos registruoja kiekvieną jūsų pirkinį. Paštininkas raportuoja joms apie visus laiškus, kuriuos gaunate. Jos žino, kur ir kiek sykių išeinate per dieną, ir mato, kaip dažnai kur nors einate drauge su vyru. Be to, jei neužsiveriate langinių, žinokite, kad jos stebės ir tai, ką veikiat viduje. – Regis, jis labiau smerkė mane, kad neuždarau langinių, nei tas bobas, spoksančias vidun.

Net krūptelėjau, prisiminusi aną užspringusį vaiką ir tą suglaustų pečių sieną, staiga išdygusią priešais mane.

– Ką konkrečiai apie mane kalba?

– Norite sužinoti?

– Taip.

– Pirmiausia, tie pyragėliai ir tariamas nėštumas. Dar jus laiko pretenzinga, nes nusipirkote skalbimo mašiną.

– O kas čia tokio?

– Tų moteriškių nuomone, turėtumėte skalbti rankomis, kaip ir jos. Jos įsitikinusios, kad tik vaikus auginančios šeimos turėtų naudotis skalbimo mašinomis. Dar jos mano, kad spalva, kuria

nudažėte langines, vulgari ir nedera Lisliui. Jų nuomone, jums stinga rafinuotumo. Ir dar – kad neturėtumėt vilkėti berankovių suknelių. Ir kad akiplėšiška kalbėti su miestelio žmonėmis angliškai. Dar jus laiko melage, nes poniai Roden iš *boulangerie* pasakėte, kad čia gyvenate, nors tuo metu dar nebuvote įsikūrę. Negana to, aikštėje skainiojote levandas, o niekas taip nedaro. Tiesą sakant, toks buvo jų pirmas įspūdis apie jus. Ir jį labai sunku pakeisti.

Kelias minutes važiavome tylėdami. Man rodėsi, kad tuoj pravirksiu, o sykiu ėmė juokas. Juk tik vieną vienintelį kartą prabilau angliškai viešoje vietoje, ir žiūrėk – tai buvo pastebėta kur kas labiau, nei visos mano pastangos nuolatos šnekėti prancūziškai. Žanas Polis prisidegė cigaretę ir trupučiuką pravėrė langą.

– Ar jūs irgi laikote mane akiplėša, kuriai stinga rafinuotumo?

– Ne. – Jis nusišypsojo. – Be to, aš manau, kad jums vertėtų dažniau vilkėti berankoves sukneles.

Išraudau.

– Tai ar buvo bent vienas teigiamas dalykas, kurį išgirdote apie mane?

Jis valandėlę pamąstė.

– Jų nuomone, jūsų vyras labai išvaizdus, net ir su ta... – Jis parodė ranka sau į pakaušį.

– Plaukų uodega.

– Taip. Bet jos nesupranta, kam jis bėgioja, ir mano, kad jo šortai – per trumpi.

Aš šyptelėjau. Riko bėgiojimas išties atrodė keistai mažame prancūzų miestelyje, tačiau jam aplinkinių spoksojimas buvo nė motais. Paskui mano šypsena išblėso.

– O iš kur *jūs* visa tai apie mane žinot? – paklausiau. – Apie pyragėlius, nėštumą, langines ir skalbimo mašiną? Vaizduojate esąs aukščiau visų tų paskalų, tačiau žinote tiek pat, kiek ir kiti.

– Aš paskalų nenešioju, – tvirtai atrėmė Žanas Polis, pūsdamas dūmus pro pravirą langą. – Paprasčiausiai man visa tai buvo persakyta kaip įspėjimas, kad pasisaugočiau.

– Pasisaugotumėt ko?

– Ela, kaskart, kai mudu susitinkam, miestelyje būna tikras įvykis. Mums išvis nederėtų susitikinėti. Mane perspėjo, kad mus apkalbinėja. Man reikėjo būti apdairesniam. Tačiau man pačiam tos kalbos ne kažin kiek pakenks, tačiau jūs – moteris, o moteris visuomet nukenčia labiau. Žinau, dabar sakysit, jog klystu ir jog visa tai – neteisinga, – sustabdė jis mane, bandančią prieštarauti. – Teisinga ar ne, bet taip yra. Be to, jūs – ištekėjusi. Ir dar – svetimšalė. Visa tai dar labiau apsunkina padėtį.

– Žinot, man skaudu, kad jų nuomonę jūs vertinate labiau negu mano. Kas čia tokio, kad mudu bendraujam? Dėl Dievo, aš gi nieko blogo nedarau! Taip, aš ištekėjusi už Riko, tačiau ar dėl to niekad gyvenime nebeturėčiau nė žodžio pratarti jokiam kitam vyrui?!

Žanas Polis tylėjo.

– Kaip jūs sugebat šitaip gyventi? – karščiavausi. – Kaip ištveriat šitame apkalbų maiše? Ar apie jus irgi visi viską žino?

– Ne. Aišku, po gyvenimo didmiestyje man irgi buvo šokas, bet netrukus išmokau diskretiškumo.

– Ar šitokį slapukavimą, kaip šiandien, kai atvažiavote su manimi susitikti net į degalinę, jūs vadinate diskretiškumu? Dabar mudu *išties* atrodome prasikaltę!

– Ne visai taip. Jas labiausiai siutina, kai kas nors daroma atvirai, tiesiai joms prieš šnerves.

– Nosis, – pataisiau ir šyptelėjau, nepaisydama visko.

– Taip, joms prieš nosis, – jis irgi nelinksmai nusišypsojo. – Jų visiškai kitoks mąstymas.

– Ką gi, šiaip ar taip, jūs nepaisėte perspėjimų ir vis tiek išvažiavote su manimi.

Likusią kelio dalį abu tylėjome.

Knygos viršelis buvo pusiau nudegęs, puslapiai pajuodę ir nebeįskaitomi, išskyrus patį pirmąjį – priešlapį. Jame trūkinėjančia rašysena, išblukusiu rudu rašalu buvo išvedžiota:

Jean Tournier n.16 août 1507
m. Hannah Tournier 18 juin 1535
Jacques n. 28 août 1536
Etienne n. 29 mai 1538
m. Isabelle du Moulin 28 mai 1563
Jean n. 1 janvier 1563
Jacob n. 2 juillet 1565
Marie n. 9 octobre 1567
Susanne n. 12 mars 1540
m. Bertrand Bouleaux 29 novembre 1565
Deborah n. 16 octobre 1567

Į mane buvo susmigusios keturios poros akių: Žano Polio, Matildos, pono Žurdeno, – kurį, didžiausiai savo nuostabai, vos įėjusi vidun išvydau sėdintį greta Matildos ir siurbčiojantį viskį su sodos vandeniu, – ir mažos šviesiaplaukės mergytės, įsitaisiusios ant aukštos kėdės prie baro su kolos stikline rankoje ir iš susijaudinimo išsproginusios akeles. Pasirodo, tai buvo Matildos dukrelė Silvija.

Man kiek apsvaigo galva, tačiau prispaudžiau Bibliją sau prie krūtinės ir nusišypsojau jiems visiems.

– *Oui*, – tepasakiau. – *Oui*.

PASLAPTYS

Kalnai skyrėsi labiausiai.

Izabelė dairėsi į aplinkui kylančius šlaitus; plikas uolos luitas prie pat viršūnės, regis, grasinosi bet kurią akimirką atitrūkęs nugarmėti žemyn. Medžiai buvo jai nepažįstami, augo susimetę į kupetas tarsi kokios samanos, vienur kitur atskirti švysčiojančių pievų plotų.

Sevenų kalnai primena moters pilvą, – pamanė ji. – O šitie Juros kalnai panašūs į jos pečius. Statesni, kampuotesni ir ne tokie viliojantys. Mano gyvenimas šitokiuose kalnuose irgi bus kitoks. Ją nupurtė šiurpas.

Jie stovėjo ant upės kranto, kitapus Mutjė, drauge su didesne žmonių grupe atkakę čionai iš Ženevos, ieškodami, kur įsikurti. Izabelė būtų įmaniusi maldauti bendrakeleivių nieku gyvu nepasilikti čionai, o keliauti toliau, kol ras malonesnį prieglobstį. Bet niekam daugiau jos nerimas, regis, nepersidavė. Etjenas su dar dviem vyrais, palikę šeimas laukti prie upės, patraukė į kaimo užeigą teirautis, ar negaus čia kokio nors darbo.

Upė, čiurlenanti slėnio dugnu, buvo nedidelė, vanduo tamsus, iš šonų apaugęs baltakamieniais beržais. Jei ne tie medžiai, Birsė būtų nedaug tesiskyrusi nuo Tarno, tik maudytis joje nesinorėjo.

Dabar ji buvo nusekusi, bet pavasarį veikiausiai išplatės trigubai. Kol suaugusieji tarėsi, ką daryti toliau, vaikai nieko nelaukdami nudūmė prie upės. Mažasis Žanas ir Mari sumerkė į vandenį rankas, o Žakobas tuo tarpu atsitūpęs ant kranto apžiūrinėjo dugne gulinčius akmenukus. Paskui atsargiai įkišo ranką, pasiekė dugną ir ištraukė juodą nuskeltos širdies formos akmenį, kurį dviem pirštais suėmęs pakėlė aukštyn, rodydamas kitiems.

– *Eh, bravo, mon petit!* – šūktelėjo Gasparas – geraširdis vienaakis žmogelis. Jiedu su dukterimi, vardu Paskalė, Lione laikė užeigos namus ir bėgdami iš ten prisikrovė pilną vežimą maisto, kuriuo dosniai dalijosi su visais, kam tik reikėjo. Turnjė šeima sutiko juos pakeliui iš Ženevos, kai jau buvo suvalgę visus kaštainius, o bulvių irgi beturėjo vos vienai dienai. Gasparas su Paskale sočiai juos pamaitino, nenorėdami klausytis jokių padėkų ar pažadų atsilyginti vėliau.

– Taip Dievas panorėjo, – teatsakė Gasparas ir smagiai nusikvatojo, tarsi būtų suskėlęs šaunų pokštą. O Paskalė vien tyliai nusišypsojo; Izabelei romus jos veidukas ir meilumas be galo priminė Suzaną.

Vyrai grįžo iš užeigos. Etjenas atrodė gerokai suglumęs, jo be blakstienų ir antakių likusios akys išsprogusios tarytum plūduriavo veide.

– Čia nėra nieko panašaus į Eglio kunigaikštį, – purtydamas galvą pasakė jis. – Ir jokio dvaro, iš kurio galėtume nuomotis žemės arba parsisamdyti į darbus.

– Tai kam tada jie dirba? – nesuprato Izabelė.

– Sau, – lyg pats netikėdamas atsakė jis. – Keliems čionykščiams ūkininkams praverstų pagalba kanapių derliui doroti. Taigi galim kol kas pasilikti.

– Kas tos kanapės, tėte? – paklausė Mažasis Žanas.

Etjenas gūžtelėjo.

Nieku gyvu neprisipažins, kad pats nežino, – pamanė Izabelė.

Jie apsistojo Mutjė. Per likusį laiką, kol užsnigs, Turnjė šeimą samdė vienas ūkininkas po kito. Pačią pirmąją dieną, nuvesti į lauką su kanapėmis, kurias jiems teksią nupjauti ir išdžiovinti, visi sustojo ir nustėrę įsistebeilijo į nematytus augalus kietais, plaušingais stiebais, aukštumo sulig Etjenu.

Galiausiai Mari pasakė tai, kas kiekvienam iš jų sukosi galvoje.

– Mama, o kaip šituos augalus valgyti?

Ūkininkas nusikvatojo.

– *Non, non, ma petite fleur,* – ėmė aiškinti jis, – šitie augalai – ne maistui. Iš jų mes verpiam siūlus, paskui audžiam audeklus ir vejam virves. Matai mano marškinius? – jis parodė į pilkus marškinius, kuriais vilkėjo. – Jie iš kanapių. Nagi, pačiupinėkit!

Izabelė su Mari patrynė audeklą tarp pirštų. Jis buvo storas ir šiurkštus.

– Šituos marškinius dar ir mano provaikiai dėvės!

Ūkininkas paaiškino, kad jiems teksią nupjauti ir išdžiovinti kanapes, paskui išmirkyti jas duobėje su vandeniu, kad suminkštėtų, tada atskirti plaušus nuo kietosios stiebo dalies ir dar sykį išdžiovinti, o tada jau išmušti augalus taip, kad plaušai visiškai atsiskirtų. Po to juos reikėsią iškaršti ir suverpti.

– Štai ką jūs turėsit dirbti kiaurą žiemą, – pridūrė jis, mostelėdamas į Izabelę su Hana. – Pamatysit, kokios stiprios pasidarys rankos!

– O ką gi mes *valgysim?* – neatlyžo Mari.

– Oi, sočiai! Kanapes mes vežam į Bjenės turgų, kur už jas perkam kviečių, ožkų, kiaulių ir kitokių dalykų. Nesijaudink, *fleurette,* alkana neliksi!

Etjenas su Izabele tylėjo. Sevenuose jie retai ką parduodavo turguje – visą perviršį supirkdavo Eglio kunigaikštis. Izabelė suspaudė rankomis kaklą. Kažkaip jai neatrodė teisinga auginti nevalgomus dalykus.

– Be to, turim daržus, užsiauginam daržovių, – patikino juos ūkininkas. – Vienas kitas ir žiemkenčių kviečių pasisėja. Nebijokit, maisto čia pakanka. Pažiūrėkit į mūsų kaimą – kur jūs matot badą? Argi čia pilna vargšų? Dievas mums padeda. Mes sunkiai dirbam, o Jis mums padeda.

Teisybė, iš pažiūros Mutjė atrodė turtingesnis nei jų gimtinės kaimas. Izabelė paėmė dalgį ir žengė į kanapių lauką. Jautėsi taip, lyg gulėtų ant nugaros upėje, – turėjo tikėti, kad išplauks.

* * *

Į rytus nuo Mutjė Birsė sukosi šiaurės link ir, verždamasi per kalnus, buvo prasigraužusi milžinišką tarpeklį gelsvai pilko akmens skardžiais – vietomis tvirtais, o iš kraštų – kiek aptrupėjusiais. Pirmąsyk šį tarpeklį išvydusi Izabelė vos nepuolė ant kelių: toks didingas buvo tas vaizdas, kad ji pasijuto kaip bažnyčioje.

Sodyba, kurioje jie apsigyveno, stovėjo ne prie Birsės, o prie kiek labiau į rytus esančio upelio. Kaskart, eidami į Mutjė arba grįždami namo, jie turėdavo praeiti pro tą tarpeklį. Jei tekdavo eiti vienai, Izabelė kiekvieną sykį žegnodavosi.

Jų namas buvo sumūrytas iš kažkokio nematyto akmens – lengvesnio ir minkštesnio nei Sevenų granitas. Vietomis skiedinys buvo ištrupėjęs, mūre atsiradę skylių, tad namuose švilpavo skersvėjai ir tvyrojo drėgmė. Langų rėmai ir durų staktos buvo

medinės, lygiai kaip ir žemos lubos, tad Izabelė nuogąstavo, jog namas gali užsidegti. Ankstesnė Turnjė troba visa buvo akmeninė.

O keisčiausia – čia visai nebuvo dūmtraukio; nė vienas namas slėnyje jo neturėjo. Užtat tos žemos medinės lubos buvo netikros – dūmai telkdavosi erdvėje viršum jų ir palengva išsisklaidydavo pro nedidukes angas, iškirstas pastogėje. Ten sukabinę rūkydavo mėsą, bet tai ir tebuvo vienintelis tokios tvarkos privalumas. Viskas namuose buvo apnešta suodžiais, o uždarius langus bei duris iškart tapdavo tamsu ir trošku nuo dūmų.

Kartais per tą pirmąją žiemą, kai apsirišusi galvą pilka, riebaluota skepeta Izabelė nuo ryto iki vakaro verpdavo, stengdamasi žaizdotais pirštais nesukruvinti šiurkštaus kanapinio siūlo, arba sėdėdavo prie stalo dūmų prirūkusiame kambaryje, kosėdama ir sunkiai gaudydama orą, žinodama, kad dangus lauke aptrauktas tamsių, sniego pritvinkusių debesų ir kad dar ne mėnesį ir ne du bus toks pats, – jai rodydavosi, jog tuoj išeis iš proto. Ji ilgėjosi saulės apšviestų akmenų, apšerkšnijusių palėpščių, šalto ir skaidraus žiemos oro, milžiniško židinio Turnjė namuose, spinduliuojančio šilumą ir vemiančio lauk dūmus. Bet ji tylėjo. Jiems ir taip pasisekė, kad turi namus.

– Vieną dieną reikės sumūryti dūmtraukį, – kažkurią apniukusią žiemos dieną, kai vaikai niekaip nepaliovė kosėję, pažadėjo Etjenas. Jis dirstelėjo į Haną. Ši linktelėjo. – Kokie namai be dūmtraukio ir be padoraus židinio! – šnekėjo jis toliau. – Bet pirma turim užsiauginti javų. O tada, kai tik galėsiu, iškart jį sumūrysiu, ir namai bus baigti. Ir saugūs. – Vengdamas Izabelės žvilgsnio, jis nusuko akis į kampą.

Pakilusi ji išėjo iš kambario į *devant-huis*, atvirą ertmę tarp gyvenamojo namo, daržinės ir arklidės, esančių po vienu stogu. Čia ji galėjo truputėlį pastovėti ir pasidairyti laukan, nes čia buvo

užuovėja ir nepustė. Giliai įkvėpusi gryno oro, Izabelė atsidūsėjo. Išėjimas buvo pietų pusėje, bet nei saulės šviesos, nei šilumos nesimatė nė ženklo. Pažvelgusi į priešais stūksančius apsnigtus šlaitus, ji pastebėjo sniege prigludusį pilką pavidalą. Žingtelėjusi atatupsta į *devant-huis* tvyrančią prieblandą, Izabelė žiūrėjo, kaip tas padaras liuoksi į mišką.

– Dabar aš jaučiuosi saugi, – patyliukais sušnibždėjo ji, kreipdamasi į Etjeną su Hana. – Ir *jūsų* burtai čia niekuo dėti!

Kas kelios dienos Izabelei tekdavo apledėjusiu taku, vedančiu pro gelsvąjį tarpeklį, suvaikščioti iki bendruomeninės Mutjė duonkepės. Savam krašte duoną ji visuomet kepdavo namie, Turnjė židinyje arba tėvo namuose, o čia ji būdavo kepama bendrai, vienoje vietoje. Izabelė luktelėjo, kol atsivers duonkepės žiotys ir į ją tvokstelės karščio banga, o tada sustūmė vidun savo kepalus. Aplinkui susibūrusios moterys apvaliomis vilnonėmis kepuraitėmis pusbalsiu šnekučiavosi tarpusavyje. Viena iš jų nusišypsojo Izabelei.

– Kaip laikosi Mažasis Žanas ir Žakobas su Mari? – paklausė ji.

Izabelė irgi nusišypsojo jai prieš atsakydama.

– Veržte veržiasi į lauką. Jie nepratę taip ilgai sėdėti uždaryti. Namie paprastai nebūdavo taip šalta. O dabar jie be perstojo pešasi.

– Dabar *čia* jūsų namai, – atlaidžiai pataisė ją pašnekovė. – Dievas padės jums čia įsikurti. Didelė Jo malonė, kad šiemet sulaukėte palyginti švelnios žiemos.

– Taip, žinoma, – linktelėjo Izabelė.

– Tepadeda jums Dievas, ponia, – palinkėjo jai moteriškė, kai nešina savo kepalais pasitraukė nuo krosnies.

– Ir jums taip pat.

Čia žmonės vadina mane ponia, – pati sau pamanė Izabelė. – Niekas čia nemato mano rusvų plaukų. Niekas nė nežino, kokie jie. Šitame kaime gyvena trys šimtai žmonių, ir nė vienas iš jų nevadina manęs Raudonplauke. Jie nieko nežino apie Turnjė šeimą, išskyrus tai, kad mes – Tiesos sekėjai. Ir niekas čia nesišnabžda man už nugaros.

Už visa tai ji išties jautėsi dėkinga. Dėl to buvo verta gyventi kalnuose su stačiais, kampuotais šlaitais, auginti keistus, nevalgomus augalus ir kęsti šaltas žiemas. O gal net apsieiti be dūmtraukio.

Izabelė neretai susitikdavo Paskalę – tai prie bendruomeninės krosnies, tai bažnyčioje. Iš pradžių mergina beveik visą laiką tylėdavo, bet pamažu ėmė darytis kalbesnė, kol pagaliau netgi sugebėjo smulkiai papasakoti Izabelei apie savo ankstesnį gyvenimą.

– Lione darbavausi virtuvėje, kiek tik pajėgiau, – pasakė ji vieną sekmadienį, kai drauge su parapijiečių minia juodvi stoviniavo šventoriuje priešais bažnyčią. – Bet kai mama pasimirė nuo maro, man teko imtis aptarnauti lankytojus. Nors man labai nepatikdavo visą laiką sukinėtis tarp tokios daugybės nepažįstamų žmonių, kurie mane visur grabaliodavo, – ji net nusipurtė prisiminusi. – Be to, atrodė labai nedora tiekti jiems šitiek vyno, kai mes patys jo negeriam. Užtat kai tik galėdavau, stengdavausi tūnoti kur pasislėpusi.

Ji valandėlę patylėjo. Paskui pridūrė:

– Tėčiui, priešingai, – tas užsiėmimas labai patiko. Tu gi žinai, jis ir dabar tikisi perimti „Baltąjį arklį", jei kartais savininkai sugalvotų išvykti. Užtat dėl viso pikto stengiasi su jais susibičiuliauti. Lione mūsų užeiga irgi vadinosi „Baltasis arklys". Jam tai regisi lyg pranašingas ženklas.

– O tu ankstesnio gyvenimo nepasigendi?

Paskalė papurtė galvą.

– Man čia patinka. Čia jaučiuosi daug saugesnė, nei Lione. Ten amžinai būdavo sausakimša žmonių, iš kurių nežinia ko galėjai tikėtis.

– Taip, čia saugu. Bet aš labai pasiilgstu dangaus, – atsiduso Izabelė. – To bekraščio dangaus, plataus ir neaprėpiamo, siekiančio ligi pat pasaulio krašto. Šičia kalnai užstoja jo platybes, o namie jas atverdavo akiai.

– O aš pasiilgau kaštainių, – glausdamasi prie motinos, įsiterpė Mari. Izabelė linktelėjo.

– Taigi, kai jų niekad netrūkdavo, tai ir nepasigesdavom. Čia – kaip su vandeniu. Apie jį net nepagalvoji, kol neištrokšti, o tada pamatai, kad vandens – nėra.

– Bet namie jums grėsė pavojus, tiesa?

– Taip. – Izabelė sunkiai nurijo seiles, prisiminusi svylančios mėsos smarvę. Apie tai jinai nutylėjo.

– Klausyk, tos jų apvalios kepuraitės gana juokingos, ar ne? – nukreipė ji kalbą, mostelėdama į pulkelį vietos moterų. – Ar gali įsivaizduoti, kaip tokią maukšlintumeisi ant savo skepetos?

Abi nusijuokė.

– Bet gal kada nors ir mes jas dėvėsime, o nauji atvykėliai šaipysis, – pridūrė Izabelė paskui.

Iš minios atsklido garsus Gasparo balsas:

– Kareiviai! Norit, papasakosiu jums šį bei tą apie katalikų kareivius, tai jums plaukai piestu pasistos!

Paskalės šypsena užgeso. Sugniaužusi rankas ir įsitempusi, ji nudūrė akis žemyn. Ji niekuomet neužsimindavo apie pabėgimą iš Liono, bet Izabelė jau buvo keliskart smulkiai girdėjusi tą istoriją iš Gasparo. Dabar jis kaip sykis kartojo ją naujam pažįstamam.

– Išgirdę apie skerdynes Paryžiuje, katalikai kone išprotėjo ir sulėkė į užeigą, norėdami suplėšyti mus į gabalus, – pasakojo Gasparas. – Kareiviai įsiveržė vidun, ir aš sumojau, jog vienintelis būdas mums išsigelbėti – atiduoti jiems vyną. Užtat kuo greičiausiai puoliau juos veltui vaišinti vynu. *Aux frais de la maison!* – rėkavau neužsičiaupdamas. Ką gi, jų įtūžis atlėgo. Juk žinot, kaip katalikai mėgsta kilnoti kaušelį! Vien iš to ir pragyvendavom. Netrukus jie taip nusitašė, kad pamiršo, ko atėję, ir kol Paskalė juos užiminėjo, aš visą mūsų turtą sukroviau į vežimą – jiems po pat nosimis!

Staiga Paskalė atsiskyrė nuo Izabelės ir dingo už bažnyčios kampo. Negi jis nemato, kad kažkas negerai jo dukteriai? – stebėjosi Izabelė, žiūrėdama į toliau lyg niekur nieko besisklaistantį ir kvatojantį Gasparą.

Po valandėlės Izabelė nuėjo jos ieškoti. Paskalei buvo pasidarę bloga, ir atsišliejusi į sieną, ji dabar jau virpančia ranka šluostėsi burną. Izabelė atkreipė dėmesį į jos blyškumą, į įdubusias akis, ir mintyse pati sau linktelėjo. Bus kokie trys mėnesiai, – nustatė. – O juk ji netekėjusi!

– Tu juk buvai pribuvėja, Izabele, tiesa? – galų gale išspaudė Paskalė.

Izabelė papurtė galvą.

– Motina mane visko išmokė, bet Etjenas ir jo šeima nebeleido man tuo užsiimti, kai už jo ištekėjau.

– Bet juk vis tiek išmanai apie vaikus ir...

– Taip.

– O ką, jei... jei vaikas dingsta? Ar ir apie tai išmanai?

– Turi omeny, kai Dievo valia vaikelis negimsta?

– Aš... Taip, aš tą ir norėjau pasakyti. Kai Dievo valia...

– Taip, išmanau ir apie tai.

– Ar yra koks nors būdas? Gal moki kokią maldelę?..

Izabelė valandėlę pagalvojo.

– Po poros dienų susitikim prie geltonojo tarpeklio ir drauge pasimelsim.

Paskalė sudvejojo.

– Tai nutiko Lione, – išdaužė paskui. – Prieš pat mums išvykstant. Jie buvo tokie girti!.. Tėtis nieko nežino...

– Jis ir nesužinos.

Izabelė ilgai klaidžiojo po miškus ieškodama kadagio ir rūtos. Kai po poros dienų juodvi su Paskale susitiko tarp uolų tarpeklio pakraštyje, Izabelė sumaitino jai pertrintos košelės, o paskui abi suklaupusios tol meldėsi šv. Margaritai, kol žemė po kojomis nusidažė krauju.

Tai buvo pirmoji jos naujojo gyvenimo paslaptis.

Per savo pirmąsias Kalėdas Mutjė Izabelė sužinojo, kad Mergelė jos jau laukė.

Čia buvo dvi bažnyčios. Kalvino sekėjai buvo atėmę iš katalikų Šv. Petro bažnyčią, sudeginę šventųjų atvaizdus ir nuvertę altorių. Kanauninkai pabėgo, o abatija, stovėjusi ten jau kelis šimtus metų ir regėjusi ne vieną stebuklą, liko užrakinta. Prie jos esanti koplyčia, vadinamoji Šaljerų bažnytėlė, dabar priklausė Perfito – nediduko gretimo kaimelio – parapijai. Keturiskart per metus, per didžiąsias šventes, Mutjė gyventojai rytinių pamaldų rinkdavosi į Šv. Petro bažnyčią, o vidurdienio mišių eidavo į Šaljerus.

Per tas pirmąsias Kalėdas, vilkėdami Paskalės ir Gasparo paskolintus juodus drabužius, Turnjė šeima drauge su visais įsispraudė į mažytę koplytėlę. Ši buvo tokia sausakimša, kad Izabelei teko stiebtis ant pirštų galų, kad pamatytų dvasininką. Netrukus ji pavargo ir ėmė dairytis į žaliai, raudonai, geltonai ir rudai ištapytas choro sie-

nas jam virš galvos, į Kristų, laikantį Gyvenimo knygą, pavaizduotą ant skliautuotų lubų, į žemiau jo išrikiuotus dvylika apaštalų. Nuo pat vaikystėje sudaužyto spalvoto vitražo ir Mergelės su Kūdikiu statulos nebuvo mačiusi jokių bažnyčios papuošimų.

Ji vėl pasistiebė, norėdama pamatyti ant sienų esančias freskas, ir vos neaiktelėjo, pastoriaus dešinėje išvydusi blankų Mergelės atvaizdą. Ši liūdnai žvelgė kažin kur į tolį. Izabelės akys priplūdo ašarų, bet ji stengėsi neišsiduoti. Nenuleido akių nuo pastoriaus, tik protarpiais dirsčiodama į greta jo esančią freską.

Akimirką Mergelė, regis, pažvelgė į ją ir nusišypsojo, o paskui vėl liko stovėti liūdna. Niekas, išskyrus Izabelę, to nepastebėjo.

Tai buvo antroji jos paslaptis.

Nuo tada per šventes ji visuomet skubindavosi į Šaljerus, norėdama atsistoti kuo arčiau prie Mergelės.

Pavasario saulė atnešė trečiąją paslaptį. Sniegas ištirpo kone pernakt, nuo aplinkinių šlaitų pasipylė kriokliai, o upė smarkiai patvino. Vėl pasirodžius saulei, dangus nusidažė mėlynai, į viršų puolė stiebtis žolytė. Dabar jau buvo galima palikti atdaras duris ir langus, vaikai drauge su dūmais išvirto laukan, netgi Etjenas tarsi koks katinas rąžėsi prieš saulutę, kartais trumpai šyptelėdamas Izabelei. Pražilę plaukai jį sendino.

Izabelė irgi džiaugėsi saule, bet sykiu nerimavo. Ji kasdien vesdavosi Mari į mišką, apžiūrėdavo jos galvelę ir be gailesčio išraudavo visus rusvus plaukus. Mari kantriai stovėdama iškęsdavo šią procedūrą ir nė sykio net neriktelėjo iš skausmo. Ji tiktai prašė motinos, kad leistų pasilikti išrautus plaukus, ir vis didėjantį iš jų susuktą kamuolį slėpė gretimo medžio drevėje.

Bet vieną dieną pripuolusi prie Izabelės, Mari įsikniaubė jai į skreitą.

– Mano plaukai pradingo, – ašarodama sušnibždėjo ji, vis tiek nepamiršusi, kad neturi teisės nieko sakyti kitiems. Izabelė greit dirstelėjo į Etjeną, Haną ir berniukus. Išskyrus surūgusią Hanos miną, daugiau niekas jų veiduose nerodė įtarumo.

Juodvi su Mari nuėjo dar kartą apieškoti drevės. Pakėlusi galvą, Izabelė pamatė saulėje švytuliuojantį paukščio lizdą.

– Žiūrėk! – parodė jį dukrai. Mari prajuko ir suplojo rankytėmis.

– Imkit! – sušuko ji paukščiams, už galiukų suėmusi plaukus ir pamažu leisdama jiems slysti žemyn. – Imkit, jie – jūsų! Nuo šiol aš visada žinosiu, kur jie!

Ji ėmė suktis ratu ir juokdamasi parkrito ant žemės.

Visą slėnį nuo vieno galo iki kito perskrodė šaižus švilpimas, kuris tai garsėjo, tai kiek pritildavo, galiausiai virsdamas paukščio čiulbesį primenančia trele. Po kurio laiko pasigirdo dar ir ratų braškėjimas, girgždesys bei varpelių tilindžiavimas; aidu atsimušę nuo aukštai viršuje stūksančių uolų, šie garsai pasiekė Turnjė šeimos, laukuose sėjusios linus, ausis. Etjenas pasiuntė Žakobą išsiaiškinti, kas ten dedasi. Grįžęs berniukas paėmė Izabelę už rankos ir nusivedė taku į kaimelio pakraštį. Kiti šeimos nariai nusekė jiems iš paskos. Netrukus jie išvydo sustojusį žmonių minios apgultą vežimą.

Prekeivis buvo juodbruvas, nedidukas žmogelis; jo barzda ir ilgi ūsai buvo išpuoselėti ir įmantriai suraityti, o raudonai ir geltonai dryžuota kepurė, užmaukšlinta ant ausų, panėšėjo į apverstą kibirą. Įsitaisęs viršum minios galvų ant savo kaupinai įvairiausių prekių prikrauto vežimo, atvykėlis karstėsi, vartėsi ir čiūžčiojo jo šonais tarytum akrobatas, tiksliai žinantis kiekvieną plyšelį ar atsikišimą, į kurį galima įsikibti ar pastatyti koją. Belaipiodamas

jis nė minutei neužsičiaupdamas plepėjo, sau per petį berdamas žodžius tokiu keistu, dainingu akcentu, kad Izabelė nejučiom šyptelėjo, o Etjenas nustebęs išpūtė akis.

– Apelsinai! Apelsinai! Šekit, žiūrėkit, atvežiau jums apelsinų, alyvuogių, citrinų iš Sevilijos! O štai jūsų puikusis varinis katilas! O čia jums – odinis krepšys. Štai jūsų sąsagėlės. Ei, gražuole, ar nori sąsagėlių bateliams? Aišku, kad nori! Dar priderinsiu ir sagas. O čia – jums siūlai, ir nėriniai, ak, kokie puikūs nėriniai! Eikšekit, ateikit! Galit pažiūrėti, prašom pačiupinėti, nesibaimінkit, drąsiau! A, Žakai Liabarbai, sveiki gyvi! Jūsų brolis žadėjo netrukus atvažiuoti pas jus iš Ženevos, o jūsų sesuo, jo žiniomis, likusi kažkur netoli Liono. Ir kodėl gi jai nepersikėlus pas jus, į šitą rojaus kampelį? Ai, bet tiek to! Beje, Abraomai Ružmonai, jūsų žirgas Bjenėje jau parengtas ir laukia jūsų. Verta buvo tokį įsigyti, tikrai puikus, pats mačiau savo akimis! Galėsit tą savo žaviąją dukrytę su vėjeliu paskraidint aplinkui kaimą. A, *Monsieur le régent*, buvau sutikęs jūsų sūnų...

Jis tarškėjo neužsičiaupdamas, čia pat persakinėjo naujienas ir gyrė savo prekes. Žmonės juokėsi, traukė prekeivį per dantį; jo pasirodymas čia aiškiai buvo džiugus ir ilgai lauktas įvykis: jis atvykdavo kasmet sniegui nutirpus ir antrąsyk – per derliaus nuėmimo šventę.

Pačiame šurmulio sūkuryje prekeivis staiga palinko prie Izabelės.

– *Che bella*, pirmąsyk tave matau! – sušuko jis. – Nori pasižiūrėti mano prekių? – jis paplekšnojo sau pašonėje sukrautus medžiagų rietimus. – Eikš, drąsiau!

Izabelė nedrąsiai nusišypsojo ir linktelėjo, o Etjenas suraukė antakius. Jie neturėjo už ką ko nors įsigyti, negana to, dar ir buvo skolingi beveik kiekvienam kaimelio gyventojui. Vos atvykusius

žmonės juos sušelpė kuo galėdami: davė porą ožkų, du maišus linų ir kanapių sėklų, antklodžių, drabužių. Niekas nereikalavo už visa tai atsilyginti, tačiau buvo tikimasi, kad atvykus kitiems pabėgėliams, Turnjė šeima savo ruožtu lygiai taip pat dosniai parems juos. Taigi dabar jie tik ilgokai stoviniavo, apžiūrinėdami prekes, grožėdamiesi dailiais nėriniais, naujais pakinktais ir baltomis drobinėmis suknelėmis.

Staiga Izabelė nugirdo prekeivį minint Alesą.

– Gal jis ką nors žino? – šnibžtelėjo ji Etjenui.

– Nedrįsk klausinėti! – pro dantis iškošė tas.

Jam nerūpi, kur jie, – nusprendė Izabelė. – Bet aš turiu sužinoti!

Ji kantriai išlaukė, kol Etjenas su Hana patraukė namo, o Mažajam Žanui su Mari pabodo lakstyti aplinkui vežimą ir jiedu nukūrė prie upės, ir tik tada ryžosi kreiptis į prekeivį.

– Sakykite, pone... – pusbalsiu ištarė ji.

– A, *Bella*, panūdai užmesti akį? Eikš gi, drąsiau!

Ji papurtė galvą.

– Ne, aš tik norėjau paklausti, gal jūs kartais buvote nukakęs į Alesą?

– Žinoma, buvau. Per Kalėdas. O ką, gal norėjai per mane pasiųsti kam nors žinią?

– Mano moša su vyru yra ten. Tikiuosi, kad jie ten... Jie vardu Suzana Turnjė ir Bertranas Bulio. Turi dukterį, Deborą, ir galbūt dar mažylį, jei Dievas buvo maloningas.

Pirmąsyk prekeivis akimirką nutilo ir susimąstė. Regis, jis kruopščiai kratė atmintyje visus vardus ir veidus, kuriuos begalinėse savo kelionėse buvo susikrovęs.

– Ne, – ištarė galiausiai, – jų aš nemačiau. Bet jei nori, galėsiu pasiteirauti, kai vėl ten nukeliausiu. Į Alesą. O kuo tu vardu?

– Izabelė. Izabelė diu Mulen. O mano vyras – Etjenas Turnjė.

– A, Izabelė, *che bella*! Puikus vardas, tikrai nepamiršiu! – jis nusišypsojo. – Žinai, parodysiu tau vieną nuostabų dalyką, išskirtinį dalyką – tik tau! – Jis pritildė balsą: – Labai brangus – nedaug kam apie jį užsimenu...

Jis nusivedė Izabelę į kitą vežimo pusę ir ėmė raustis tarp visokių medžiagos ryšulių, kol surado į baltą drobę įsuktą rietimą. Staiga Izabelės pašonėje iš kažkur išdygo Žakobas, ir prekeivis pamojo jam prieiti arčiau.

– Eikš, eikš, smalsuoli! Aiškiai mėgsti nematytus daiktus. Ak, kokios smalsios akutės! Nagi, žiūrėk!

Pasilenkęs jis smarkiai krestelėjo baltos drobės rietimą, ir iš jo iškrito ketvirtoji paslaptis. Izabelė jau buvo maniusi, kad niekad to dangiško mėlynumo nebepamatys. Ji net aiktelėjo iš netikėtumo, paskui ištiesė ranką ir patrynė audeklą tarp pirštų. Tai buvo minkštutėlė vilna, švelni lyg pūkas ir nudažyta sodria mėlyna spalva. Palenkusi galvą ji priglaudė audeklą sau prie skruosto.

Prekeivis linktelėjo.

– Tu pažįsti šią spalvą, – patenkintas ištarė jis. – Aš taip ir žinojau! Tai Šv. Zacharijo Mergelės spalva.

– O kur ji? – delnu glostydama audeklą, pasiteiravo Izabelė.

– A, tai tokia nuostabi Venecijos bažnyčia. Žinai, apie šitą mėlį yra tokia legenda. Audėjas, kuris išaudė tą audeklą, parinko jam spalvą pagal Šv. Zacharijo bažnyčioj nutapytos Mergelės rūbus. Taip jis norėjo atsidėkoti jai už stebuklą.

– Kokį stebuklą? – Žakobas, išpūtęs rudas akutes, stebeilijosi į prekeivį.

– Audėjas turėjo mažą dukrytę, kurią labai mylėjo. Bet vieną dieną ji ėmė ir pradingo – Venecijoje vaikams dažnai taip nutin-

ka. Matai, ten pilna kanalų, į kuriuos lengva įkristi ir nuskęsti, – tardamas tuos žodžius, prekeivis persižegnojo. – Kai vieną dieną audėjo dukrytė negrįžo, tėvas nuėjo į Šv. Zacharijo bažnyčią pasimelsti už jos sielą. Ne valandą ir ne dvi tenai jis meldėsi Mergelei. O kai pagaliau parėjo namo, rado savo mergytę – sveiką ir gyvą! Taigi iš dėkingumo jis ir sumanė išausti šitą nepaprastą audeklą, ir nudažė jį stebuklinga spalva, kad jo dukrytė, tokius rūbus dėvėdama, gyventų laimingai Mergelės globojama. Kiti audėjai irgi mėgino nuo jo nusižiūrėti, bet nei vienam neišeina išgauti tokio mėlynumo. Matai, į tuos dažus kai ko dedama, ir tai šeimos paslaptis – tiktai ano meistro sūnus dabar ją žino.

Izabelė dar sykį pažvelgė į audeklą, o paskui pakėlė į prekeivį ašarų sklidinas akis.

– Aš nieko neturiu, – atsiduso ji.

– Ką gi, tuomet norėčiau tau, *Bella*, šį tą padovanoti. Mėlyną dovanėlę!

Vėl pasilenkęs prie audeklo rietimo, iš atspurusio medžiagos galo jis išpešė vieną siūlgalį, ilgumo sulig jos pirštu, ir žemai nusilenkęs įteikė jį Izabelei.

Nuo tada anas mėlynas audeklas nėjo Izabelei iš galvos. Niekaip nebūtų galėjusi jo įpirkti; o jei ir būtų kaip nors įsigijusi, Etjenas su Hana jokiais būdais nebūtų pakentę jo savo namuose.

– Katalikų skuduras! – jei tik būtų galėjusi prabilti, būtų putojusi Hana.

Taigi ji paslėpė dovanų gautą siūlelį savo sijono palanke ir išsitraukdavo jį tik likusi viena arba su Žakobu, kuris mokėjo tylėti ir niekam neprasitarė apie tą mėlynąją giją, kuria jiedu su motina slapčia grožėdavosi.

Kai viena jų ožka netikėtai atsivedė dar vieną jauniklį, Izabelė gavo saugoti paskutiniąją paslaptį.

Toji ožka jau buvo susilaukusi dvejeto ožiukų, švariai juos nulaižiusi, pažindžiusi ir ramiai sau ilsėjosi, o mažyliai saldžiai miegojo, prisispaudę prie išpampusio motinos tešmens. Kai Izabelė parėjo iš laukų pažiūrėti, kaip jai sekasi, pamatė laukan lendančią dar vieną mažą galvytę. Ištraukusi mažiuką kūnelį, Izabelė apžiūrėjo, ar gyvas, ir atidavė jį motinai nulaižyti. Kol naujagimis žindo, Izabelė sėdėjo, žiūrėdama į jį, ir mąstė. Visos tos paslaptys teikė jai drąsos.

Mutjė supo didžiuliai miškai, ir ji žinojo vietų, kur niekas neužklysdavo. Paėmusi jauniklį, Izabelė nunešė jį į vieną tokią vietelę, surentė ten iš šakų ir šieno pašiūrę, o paskui slapta nuo visų kiaurą vasarą penėjo ir augino ožiuką.

Na, gal ne visai nuo visų. Kartą, kai ji žindė ožiuką, pripylusi į medžiaginį maišelį motinos pieno, iš už beržo kamieno netikėtai išlindo Žakobas. Pritūpęs greta, jis ištiesė ranką ir palietė mažylį.

– Tėtis klausia, kur tu dingai, – tarė jis, glostydamas ožiuką.

– Ar seniai žinai, kad čionai vaikštau?

Jis tik gūžtelėjo pečiais ir toliau sklaistė jauniklio gaurus, suversdamas juos tai į vieną pusę, tai į kitą.

– Padėsi man jį auginti?

Berniukas pakėlė į ją akis.

– Žinoma, mama.

Ir jo veidelis nušvito šypsena – tai buvo tokia retenybė, kad Izabelė pasijuto tarsi gavusi netikėtą dovaną.

Šįsyk išgirdusi prekeivio švilpuką Izabelė jau laukė pasirengusi. Ją išvydęs, prekeivis plačiai nusišypsojo. Ji irgi atsakė jam šypsniu. Kol jiedvi su Hana apžiūrinėjo jo atgabentus drobių rieti-

mus, Žakobas užsikorė ant vežimo parodyti jam savo akmenukų ir patyliukais perdavė, ką buvo prašiusi pasakyti mama. Prekeivis linktelėjo, nė valandėlę nesiliaudamas grožėtis keistų formų ir spalvų akmenėliais.

– Gerą akį turi, *mio bambino,* – pagyrė jis. – Gražios spalvos, dailūs pavidalai. Tu daug nekalbi, veltui gerklės neaušini – ne taip, kaip aš, bet viską pastebi. Man patinka berti žodžius, o tau – stebėti ir matyti. Ką, teisybę sakau?

Pradėjęs perdavinėti žinias, prekeivis žvilgsniu užkliuvo už Izabelės ir smagiai spragtelėjo pirštais.

– Ak, taip, prisiminiau! Radau jūsiškius Alese!

Netgi Etjenas su Hana kone prieš savo valią viltingai sužiuro į jį. Prekeiviui toks dėmesys aiškiai patiko.

– Taip, taip! – toliau tarškėjo jis, išraiškingai mostaguodamas rankomis. – Buvau sutikęs juos Aleso turguje, ak, kokia *bella famiglia!* Papasakojau jiems apie jus, ir jie taip apsidžiaugė sužinoję, kad jūs – sveiki ir gyvi!

– O kaip jie? Ar sveiki? Kaip kūdikis? – puolė klausinėti Izabelė.

– Taip, taip, kūdikis. Mergaitė. Dabar prisimenu – buvo trise: Bertranas, Debora ir Izabelė.

– Ne, tai *aš* esu Izabelė! Turėjot omenyje Suzaną.

Izabelei nė į galvą nebūtų atėję, kad prekeivis galėtų suklysti.

– Ne, ne, buvo tik Bertranas ir dvi mergaitės – Debora ir Izabelė. Antroji dar visai mažytė – Izabelė.

– O kur Suzana? Kur jų motina?

– Ak, – prekeivis atsiduso ir pritilo, žvelgdamas į juos nuo vežimo aukštybių ir nesmagiai glostydamasis ūsus. – Deja... Ji mirė gimdydama kūdikį. Mažąją Izabelę...

Susigraudinęs, kad teko perduoti liūdnas žinias, jis nusigręžė į šoną ir puolėsi kitam pirkėjui rodyti atgabentų odinių pakinktų. Izabelė panarino galvą, jos akys priplūdo ašarų. Etjenas su Hana pasitraukė atokiau ir tylėdami liko stovėti nuošalyje, nuleidę galvas.

Mari paėmė motinai už rankos.

– Mama, – tylutėliai sušnibždėjo ji. – Juk aš kada nors pamatysiu Deborą, tiesa?

Vėliau, jau pajudėjęs iš miestelio, prekeivis pakelėje susitiko jo laukusį Žakobą. Ožiukas buvo sėkmingai išmainytas į audeklą. Berniukas mėlynąjį audinį paslėpė miške. Rytojaus dieną jiedu su Izabele išvyniojo jį ir ilgai ilgai gėrėjosi prieš akis raibuliuojančia mėlyne. Paskui, įsukę jį į drobės skiautę, paslėpė šiaudiniame čiužinyje, ant kurio drauge su Mažuoju Žanu ir Mari miegojo Žakobas.

– Mes rasim kam jį panaudoti, – pažadėjo sūnui Izabelė. – Dievas man nurodys.

Rudenį Turnjė šeima jau dorojo savo pačių kanapių derlių. Vieną dieną Etjenas išsiuntė Mažąjį Žaną į mišką pripjauti storų ąžuolinių lazdų, tinkamų kanapėms išmušti. Visi kiti sunėrė medinius ožius ir pradėjo iš daržinės nešioti ir ant jų kloti kanapes.

Mažasis Žanas grįžo nešinas penkiomis lazdomis ant peties ir iš Mari plaukų suvytu lizdu rankose.

– Žiūrėk, ką radau, močiute! – šūktelėjo jis, tiesdamas lizdą Hanai. Varinio atspalvio plaukai sužibo saulės spinduliuose.

– Oi! – nespėjusi susivaldyti, riktelėjo Mari. Izabelė krūptelėjo.

Etjenas dėbtelėjo į Mari, paskui – į Izabelę. Hana, ištyrinėjusi lizdą, ėmėsi apžiūrinėti Mari galvą. Deginančiu žvilgsniu perliejusi Izabelę, ji įbruko lizdą Etjenui.

– Marš prie upės! – paliepė jis vaikams.

Mažasis Žanas padėjo parsineštas lazdas, sugriebė Mari už plaukų ir skaudžiai, iš visų jėgų trūktelėjo. Mergaitė pravirko, o Mažasis Žanas tiktai išsišiepė. Jo išraiška Izabelei ligi skausmo priminė Etjeną jaunystėje. Pasisukęs eiti, Mažasis Žanas suėmė savo peiliuką už smaigalio ir švystelėjo apsukdamas ore. Ašmenys įsmigo į medžio kamieną.

Jam dar tiktai dešimt metų, – pamanė Izabelė, – o jau elgiasi ir mąsto kaip vyras.

Žakobas paėmė Mari už rankos ir nusivedė šalin, gręžiodamasis per petį ir didžiulėmis akimis žiūrėdamas į motiną.

Etjenas palaukė, kol vaikai dingo iš akių. Tada mostelėjo ranka, rodydamas į lizdą.

– Kas čia dabar?

Izabelė dar sykį pažvelgė į lizdą, tada nudelbė akis žemyn. Ji dar nebuvo tokia patyrusi paslapčių saugotoja, kad žinotų, ką daryti, kai jos atskleidžiamos.

Tad ji nusprendė sakyti tiesą.

– Čia Mari plaukai, – sušnibždėjo ji. – Jie pradėjo jai augti rusvi, ir aš vis išraudavau, nusivedusi ją į mišką. O paukščiai susinešė juos į lizdą. – Sunkiai nurijusi seiles, Izabelė pridūrė: – Nenorėjau, kad ją erzintų. Kad... šaipytųsi.

Bet išvydusi, kaip Etjenas susižvalgė su Hana, Izabelė pasijuto taip, tarsi akmenų būtų prisirijusi, ir iškart pasigailėjo, kam jiedviem nepamelavo.

– Aš tik norėjau jai padėti! – sušuko. – Norėjau, kad mums visiems būtų lengviau! Nepadariau nieko blogo!

Etjenas įsistebeilijo kažkur į tolį.

– Neveltui žmonės kalbėjo, – iš lėto pratarė jis. –Visokių dalykų jie prišneka.

– Kas? Ką kalbėjo?

– Medkirtys Žakas Liabarbas sakėsi neva matęs tave miške su ožiuku. O dar kažkas rado ant žemės kraujo balą. Apie tave jau sklinda kalbos, Raudonplauke. Ar šito norėjai?

Vadinasi, mane apkalba, – pamanė Izabelė. – Net ir čia – tas pats. Pasirodo, visos mano paslaptys – ne tokios jau ir slaptos. Bet jei atskleis vieną, išaiškės ir likusios. Kažin, gal ir visa kita netrukus iškils aikštėn?

– Yra dar vienas dalykas. Kai išvažiavom iš Mon Lozero, buvai su kažkokiu vyriškiu. Su piemeniu.

– Kas tau sakė? – Šitą paslaptį ji saugojo net pati nuo savęs, neleisdama sau apie jį galvoti. Tai buvo jos paslapčių paslaptis.

Bet žvilgtelėjusi į Haną, ji staiga viską suprato. Ji gali kalbėti, kai nori, – suvokė Izabelė. – Ir kalbasi su Etjenu. Ji matė mus Mon Lozero viršūnėje... – Apie tai pagalvojus, Izabelę nupurtė smarkus drebulys.

– Ką dabar pasakysi, Raudonplauke?

Izabelė tylėjo žinodama, kad žodžiai jai nepadės, ir baimindamasi, kad pravėrus burną iš jos neišsprūstų dar daugiau paslapčių.

– Ką tu slepi? Kur padėjai tą ožiuką? Papjovei? Paaukojai šėtonui? Ar pardavei tam katalikui pirkliui, kur nenuleido nuo tavęs akių?

Etjenas stvėrė vieną iš sūnaus parneštų lazdų, sugriebė Izabelę už riešo ir nutempė namo vidun. Liepęs jai stovėti kampe, jis ėmėsi krėsti namus: apieškojo visus pašalius, išvartė puodus, iškrėtė ugniakurą, suplėšė jųdviejų čiužinį, paskui – Hanos. Kai jis jau siekė vaikų čiužinio, Izabelė sulaikė kvapą.

Viskas, man galas, – pamanė ji. – Švenčiausioji Dievo Motina, padėk man!

Etjenas apvertė čiužinį ir išpešė lauk visus šiaudus.

Audeklo ten nebuvo.

Smūgis užklupo netikėtai; niekad lig tol vyras nekėlė prieš ją rankos. Nuo jo kumščio ji perskrido per pusę kambario ir parkrito ant žemės.

– Tu nepriveiksi mūsų savo kerais, Raudonplauke, – tyliai sušnibždėjo Etjenas. Paskui paėmė Mažojo Žano išpjautą lazdą ir daužė ją tol, kol viskas aplinkui aptemo.

BIBLIJA

Pabudau ar nuo dūmų, ar nuo vėsaus oro, besiveržiančio pro pravirą langą. Atmerkusi akis, pirmiausia išvydau tamsoje oranžinį degančios cigaretės taškelį, paskui – ją laikančią ranką, uždėtą ant vairo. Nepajudindama galvos, žvilgsniu nuslydau ta ranka aukštyn ligi peties ir pamačiau jo profilį. Sėdėjo žiūrėdamas viršum vairo tiesiai pirmyn, tarsi dar tebevairuotų, nors mašina išjungtu varikliu stovėjo vietoje – nebesigirdėjo net to tylaus tiksėjimo, kaip būna ką tik sustojus. Neįsivaizdavau, ar ilgai mudu čia šitaip sėdime.

Buvau šonu susirangiusi keleivio sėdynėje, atsigręžusi jo pusėn, skruostu prisispaudusi prie šiurkštaus kėdės apmušalo, o išsitaršę plaukai krito ant veido ir lindo į burną. Dirstelėjau pro tarpą tarp kėdžių – Biblija, įsukta į plastikinį maišelį, tebegulėjo ant užpakalinės sėdynės.

Nors nė nekrustelėjau ir neišleidau nė garso, Žanas Polis atsisuko ir pažvelgė į mane. Nieko nesakydami, mudu ilgai žiūrėjome vienas kitam į akis. Tyla neatrodė nejauki, nors nebūčiau galėjusi atspėti, ką jis galvoja: jo veidas nebuvo nei perdėm paslaptingas, nei itin atviras.

Kiek laiko reikia nustumti į šoną dvejiems santuokos ir dar dvejiems draugystės metams? Ligi šiol man niekad nebuvo kilę tokių pagundų; radusi Riką nusprendžiau, jog paieškos baigtos. Klausydamasi draugių pasakojimų apie savo antrųjų pusių paieškas, jų katastrofiškus pasimatymus, sudaužytas širdis ir panašiai, niekad nemėgindavau įsivaizduoti savęs jų vietoje. Atrodė, tarsi žiūrėčiau kelionių žurnalą apie šalį, kurioje, buvau tikra, man niekuomet neteks lankytis, – kokią nors Suomiją, Albaniją ar Panamą. Bet dabar, regis, kažkas ėmė ir įbruko man lėktuvo bilietą tiesiai į Helsinkį.

Ištiesiau ranką ir uždėjau jam ant riešo. Jo oda buvo šilta. Mano delnas slystelėjo jo alkūnės linkiu ir užčiuopė viršum jos atraitytą rankovę. Kai jau atsidūriau pusiaukelėje tarp alkūnės ir peties ir nebelabai žinojau, ką daryti toliau, jis kilstelėjo kitą ranką ir uždengė mano plaštaką savo delnu, sustabdydamas ją ant pūpsančio žasto raumens.

Vis dar tvirtai įsikirtusi jo rankos, išsitiesiau kėdėje ir nubraukiau nuo veido užkritusius plaukus. Burnoje tebejutau alyvuogių skonį, likusį po kiek anksčiau Matildos man užsakyto martinio. Juodasis Žano Polio švarkas gaubė mano pečius; jis buvo minkštas, jaukus ir dvelkė cigaretėmis, lapais ir šilta oda. Riko švarkų paprastai nedėvėdavau: jis buvo gerokai aukštesnis ir stambesnis už mane, tad su jo švarku jausdavausi lyg įsprausta į dėžę, o rankovės neleisdavo pakrutinti rankų. Bet dabar atrodė, tarsi būčiau apsivilkusi daugelį metų nešiotą drabužį.

Kiek anksčiau, kol su kitais sėdėjome bare, mudu su Žanu Poliu visą vakarą tarpusavyje kalbėjomės prancūziškai, tad ryžausi taip daryti ir toliau. Taigi pasakiau:

– *Nous sommes arrivés chez nous?* – ir iškart pasigailėjau. Viskas buvo suformuluota gramatiškai teisingai, bet *chez nous*

nuskambėjo taip, tarsi mudu gyventume kartu. Man dažnai taip pasitaikydavo, bandant kalbėti prancūziškai: tesugebėjau įvaldyti tiktai tiesiogines posakių reikšmes, o užslėptos žodžių prasmės buvo ne mano valioje.

Bet Žanas Polis, jei ir pajuto mano žodžiuose slypinčią dviprasmybę, niekaip neišsidavė.

– *Non, le Fina,* – atsakė jis.

– Ačiū, kad mane parvežei, – toliau kalbėjau prancūziškai.

– Nėr už ką. Dabar jau įstengsi vairuoti?

– Taip. – Staiga prablaivėjusi, susitelkiau į jo ranką, kuri tebespaudė manąją. – Žanai Poli, – buvau beprabylanti, norėdama ką nors pasakyti, nors nė pati nežinojau ką.

Jis valandėlę patylėjo. Paskui tarė:

– Tu niekad nedėvi ryškių drabužių.

Atsikrenkščiau prieš atsakydama.

– Ne, turbūt ne. Bent jau nuo paauglystės laikų.

– A! Pasak Gėtės, ryškios spalvos patinka tik mažiems vaikams ir naivuoliams.

– Kas čia – komplimentas? Aš tiesiog mėgstu natūralius audinius, ir tiek. Medvilnę, vilną, o ypač... Kaip šitas daiktas vadinasi prancūziškai? – paklausiau, rodydama į savo rankovę. Žanas Polis atitraukė ranką nuo mano plaštakos ir suėmęs patrynė tarp smiliaus ir nykščio audinį; kiti jo pirštai brūkštelėjo per pliką mano odą.

– *Le lin.* O kaip angliškai?

– Linas. Kiek save pamenu, visada mėgau lininius drabužius, ypač vasarą. O jie geriausiai atrodo natūralių spalvų: balti, rudi ar... – pritilau. Mano prancūzų kalbos žinių anaiptol nepakako drabužių spalvų gamai nusakyti. Kaip prancūziškai vadinasi pemzos, deginto cukraus, rūdžių, nebalintos drobės, sepijos ar ochros atspalviai?

Žanas Polis paleido mano rankovę ir uždėjo ranką ant vairo. Pažvelgusi į savo pačios ranką, tebegulinčią ant jo žasto, ir pagalvojusi, kiek visokių suvaržymų teko įveikti, kol ji ten atsidūrė, kone pravirkau. Nenoriai atitraukiau ranką ir pasibrukau ją po pažastimi, tuo pačiu judesiu pasitaisydama ant pečių Žano Polio švarką ir atsisukdama į priekį. Kurių galų čia dabar abu sėdime, aptarinėdami mano drabužius? Man pasidarė šalta ir panūdau namo.

– Gėtė, – prunkštelėjau, kulnais tvirčiau įsispirdama į grindis ir nekantriai muistydamasi kėdėje.

– Ką – Gėtė?

Nejučiom perėjau į anglų kalbą.

– Ir kodėl tau būtent dabar ateina į galvą koks nors Gėtė?

Žanas Polis švystelėjo lauk cigaretės nuorūką ir pasukęs rankenėlę uždarė langą. Paskui atsidarė duris, išsiropštė laukan ir pamankštino kojas. Atidaviau jam švarką ir persikrausčiau į vairuotojo sėdynę. Jis užsimetė švarką ir pasilenkė vidun, viena ranka prilaikydamas mašinos dureles, o antrąja remdamasis į stogą. Pažvelgė į mane, papurtė galvą ir giliai atsidūsėjo – desperatiškai sušnypštė pro sukąstus dantis.

– Labai nemėgstu brautis tarp dviejų žmonių, – sumurmėjo angliškai. – Net jeigu niekaip nepajėgiu liautis į ją žiūrėjęs, o ji be perstojo ginčijasi su manimi, tuo pat metu mane ir siutindama, ir versdama jos geisti!

Palinkęs jis atsainiai pakštelėjo man į abu žandus. O kai jau buvo beatsitiesiąs, manoji ranka, toji įžūli išdavikė, šovė aukštyn ir apsivijo jam apie kaklą, pritraukdama artyn prie manęs jo veidą.

Jau daugelį metų nebuvau bučiavusi nieko, išskyrus Riką. Buvau spėjusi ir pamiršti, koks skirtingas gali būti pojūtis. Žano Polio lūpos buvo švelnios, bet tvirtos; jos tik nežymiai leido pa-

justi, kas slypi už jų. Jo kvapas svaigino; atšlijusi nuo jo lūpų, skruostu pasitryniau į šiurkštų lyg švitrinis popierius smakrą, tada įsikniaubiau jam į kaklą ir giliai įkvėpiau. Priklaupęs jis atlošė man galvą, pirštais tarsi šukom braukdamas per plaukus, ir nusišypsojo.

– Dabar, kai pasidarei rudaplaukė, tu kur kas panašesnė į prancūzę, Ela Turnjė.

– Aš jų tikrai nenusidažiau, patikėk.

– O aš ir nesakiau, kad dažeisi.

– Ne, tai Ri... – Mudu abu sustingome; Žanas Polis liovėsi braukęs man per plaukus.

– Atleisk, – ištariau. – Aš nenorėjau... – Paskui atsidususi ryžausi iškloti jam viską: – Žinai, niekad nebūčiau pamaniusi, kad esu nelaiminga su Riku, bet staiga ėmiau jaustis taip, tarsi kažko trūktų... Tarsi mudu būtume vaikiška dėlionė, kurioje kiekvienas fragmentėlis – savo vietoje, bet visas paveikslas išeina ne toks, kaip reikia.

Nutilau; man užspaudė gerklę.

Žanas Polis paliko ramybėje mano plaukus.

– Ela, mudu tik pasibučiavom. Tai dar nereiškia, kad tavo santuoka griūva.

– Ne, bet... – aš prikandau liežuvį. Mane kamuojančias abejones dėl savo ir Riko ateities, žinoma, verčiau turėjau dėstyti Rikui.

– Bet aš noriu ir toliau su tavimi matytis, – pasakiau. – Ar mudu dar galim matytis?

– Taip, bibliotekoje. Bet ne degalinėje. – Jis suėmė mano ranką ir pakėlęs pabučiavo į delną. – *Au revoir,* Ela Turnjė. *Bonne nuit.*

– *Bonne nuit.*

Jis atsitiesė. Užtrenkiau mašinos dureles ir žiūrėjau, kaip jis eina prie savo skardinio automobilio, kaip sėda į jį. Paskui užvedė variklį, negarsiai pasignalizavo ir nuvažiavo. Man atlėgo, kad jis neužsispyrė laukti, kol išvažiuosiu pirma. Žiūrėjau, kaip toldamos ilgu, medžiais apsodintu plentu mirkčioja užpakalinės jo mašinos šviesos. Kai jų nebesimatė, giliai iškvėpiau, tada pasisukusi paėmiau nuo užpakalinės sėdynės Turnjė Bibliją ir ilgai sėdėjau, pasidėjusi ją ant kelių, žiūrėdama tiesiai į kelią priešais.

Buvau priblokšta, kaip lengva pasirodė meluoti Rikui. Visada maniau, kad jis iškart suprastų, jei pamėginčiau jį išduoti, kad niekaip nesugebėčiau nuslėpti kaltės jausmo, kad jis tiesiog pernelyg gerai mane pažįsta. Tačiau žmonės regi tai, ką tikisi pamatyti; Rikas įsivaizdavo, kokia turėčiau būti, tad jam tokia ir atrodžiau. Kai pasibrukusi po pažastimi Bibliją įžengiau į namus, vos prieš pusvalandį atsisveikinusi su Žanu Poliu, Rikas ramiausiai pakėlė akis nuo laikraščio ir žvaliai šūktelėjo:

– Sveika, mažyte!

Tarsi niekur nieko. Taip aš ir pasijutau, atsidūrusi namie su švariu, auksaplaukiu Riku, jaukiai įsitaisiusiu lempos šviesoje; mašinos prietema, cigarečių dūmai ir juodasis Žano Polio švarkas, regis, liko kažin kur. Riko veidas buvo atviras ir nuoširdus, jis ničnieko nuo manęs neslėpė. Taip, beveik būčiau galėjusi sakyti, kad nieko ir nenutiko. Nuostabu, koks suskilinėjęs kartais gali būti gyvenimas.

Būtų nepalyginamai lengviau, jei Rikas būtų koks šunsnukis, – pamaniau. Bet juk už šunsnukio aš nebūčiau tekėjusi! Pabučiavau jam į kaktą.

– Turiu tau šį tą parodyti, – pasakiau.

Jis nusviedė laikraštį šalin ir išsitiesė. Priklaupiau greta, ištraukiau iš maišelio Bibliją ir padėjau jam ant kelių.

– Čia tai bent! Nieko sau dalykėlis, – tarė jis, braukdamas delnu per knygos viršelį. – Iš kur ją gavai? Per telefoną iki galo nesupratau, kur rengeisi važiuoti.

– Tas senukas, pas kurį lankiausi Le Ponte de Montvere, ponas Žurdenas, aptiko ją archyve ir atidavė man.

– Tai ji – *tavo?*

– Aha. Atversk pirmą priešlapį. Matai? Čia mano protėviai! Visa giminė.

Rikas permetė akimis sąrašą, linktelėjo ir pažvelgė į mane plačiai šypsodamasis.

– Vadinasi, tau pavyko. Tu juos radai!

– Taip. Prireikė daugelio žmonių pagalbos ir nemenkos sėkmės. Bet – taip, radau. – Vis dėlto pro mano akis neprasprūdo, kad jis nė iš tolo taip kruopščiai ir su meile netyrinėjo Biblijos, kaip pirma – Žanas Polis. Nuo šios minties apėmė toks kaltės jausmas, kad net pilvą sutraukė: nedora ir neteisinga buvo šitaip lyginti. Viskas, gana, – griežtai sudraudžiau save. Pakaks tų draugysčių su Žanu Poliu. Baigta.

– Klausyk, betgi ji verta krūvos pinigų! – staiga pareiškė Rikas. – Ar jis tikrai tau ją *atidavė?* Ar paprašei pažymos?

Negalėdama patikėti savo ausimis, išpūčiau akis.

– Ne, neprašiau jokios pažymos! Gal ir tu pulsi reikalauti pažymos kiekvieną sykį, kai tau ką nors padovanosiu?

– Liaukis, Ela, aš tik noriu apsaugoti tave nuo nemalonumų. Juk neapsidžiaugsi, jei rytoj jis apsigalvos ir pareikalaus grąžinti jam knygą. O turėdama rašytinę pažymą galėtum nebekvaršinti dėl to galvos. Kol kas turim padėti šitą daiktą į seifą vertybėms – ko gero, Tulūzoje. Abejoju, ar čionykštis bankas turi seifus.

– Nedėsiu aš jos į jokį seifą! Noriu turėti ją sau, namuose! – sušukau, piktai žaibuodama akimis. Tą akimirką tai ir įvyko: nelyginant koks keistas vienaląstis, kuris stebint pro mikroskopą staiga be jokios aiškios priežasties suskyla į du, pajutau, kaip mudu, perplyšę perpus, virstame dviem skirtingomis esybėmis, visiškai kitaip matančiomis aplinkinį pasaulį. Keistas dalykas: nesuvokiau, kaip glaudžiai mudu buvome sulipę, kol neperskilome perpus.

O Rikas, rodos, nėmaž nepajuto šios permainos. Spiginau jį akimis, kol neapsikentęs suraukė kaktą.

– Kas yra? – burbtelėjo.

– Aš... Na, aš tikrai nesiruošiu jos kišti į kokį nors seifą. Ji pernelyg brangi! – Paėmiau Bibliją ir tvirtai prispaudžiau ją sau prie krūtinės.

Laimei, kaip sykis rytojaus dieną Rikas turėjo išvykti į savo komandiruotę Vokietijoje. Buvau taip sukrėsta, pajutusi tarp mudviejų atsivėrusią tuštumą, kad žūtbūt norėjau pabūti viena. Jis pabučiavo mane atsisveikindamas, nėmaž nenujausdamas mano viduje tvyrančios sumaišties; net pradėjau svarstyti, ar ir pati esu tokia pat akla jo vidiniam gyvenimui, koks jis, regis, buvo manajam.

Buvo trečiadienis, ir man baisiai norėjosi kuo greičiau traukti į kavinę prie upės pasimatyti su Žanu Poliu. Bet sveikas protas perveikė širdį: įtikinau save, jog verčiau kol kas neskubinti įvykių. Prieš leisdamasi savo kasdieniais reikalais prisiverčiau luktelėti, kol, kaip žinojau, jis jau bus ramiausiai įsikniaubęs į savo laikraštį prie staliuko kavinėje. Užvis mažiausiai tetroškau atsitiktinai susidurti su juo gatvėje, daugybei akių įdėmiai stebint kiekvieną mudviejų judesį. Neketinau vaidinti šitos dramos viso miestelio

akivaizdoje. Kol artinausi prie centrinės aikštės, mane iš naujo užgriuvo visa, ką Žanas Polis buvo sakęs apie Lislio žmones ir jų nuomonę apie mane. Kone panūdau tekina skuosti atgal, į saugų savo namų prieglobstį, ir netgi užsisklęsti langines.

Tačiau prisiverčiau žingsniuoti toliau. Nusipirkau *Herald Tribune* ir *Le Monde*; laikraščių pardavėja aptarnavo mane nepriekaištingai mandagiai, mudvi net persimetėm pora žodelių apie orą, ir nepastebėjau, kad ji būtų kaip nors įtariai dėbčiojusi į mane. Nei mano skalbimo mašina, nei langinės ar berankovės suknelės jai, regis, buvo nė motais.

Bet tikrasis išbandymas manęs dar laukė – tai buvo *Madame*. Ryžtingai patraukiau į *boulangerie*.

– *Bonjour, Madame!* – pragydau, eidama į vidų. Ji kaip sykis su kažkuo šnekučiavosi, tad vos vos suraukė antakius. Žvilgtelėjusi, kas gi tas jos klausytojas, kone kaktomuša susidūriau su Žanu Poliu. Ir nors jis mikliai nuslėpė nuostabą, tačiau *Madame* vis tiek spėjo pastebėti jo išraišką ir triumfuodama nužvelgė mus su piktdžiuga bei pasišlykštėjimu.

Nagi, pakaks, dėl Dievo! – pamaniau sau.

– *Bonjour, Monsieur,* – žvaliai pasisveikinau su juo.

– *Bonjour, Madame,* – atsiliepė jis. Nors jo veido išraiška liko tokia pati, balsas suskambo taip, tarsi jis būtų kilstelėjęs antakius.

Aš atsisukau į *Madame*.

– Norėčiau dvidešimt jūsų pyragėlių, *Madame*. Jūs gi žinote, kaip aš juos mėgstu. Kemšu juos kasdien – per pusryčius, pietus ir vakarienę!

– *Dvidešimt* pyragėlių? – žioptelėjo ji ir taip ir liko stovėti išsižiojusi.

– Taip, prašyčiau.

Madame užsičiaupė ir taip kietai suspaudė lūpas, kad burna virto plonu tartum siūlas brūkšneliu, tada, nenuleisdama nuo manęs akių, ištiesė ranką sau už nugaros ir sugriebė popierinį maišelį. Išgirdau, kaip Žanas Polis tylutėliai atsikrenkštė. Kol *Madame* pasilenkusi rinko pyragėlius ir kišo juos į maišelį, aš dirstelėjau į jį. Stovėjo įbedęs akis į kampą, regis, labai susidomėjęs vitrinoje išdėliotais cukruotais migdolais. Lūpas buvo kietai suspaudęs, o nykščiu ir smiliumi trynė sau smakrą. Vėl pažvelgiau į *Madame* ir nusišypsojau. Ji atsitiesė nuo stiklinės dėžės ir užlankstė popierinio maišelio kampučius.

– Turiu tik penkiolika, – sumurmėjo, piktai dėbtelėdama į mane.

– Oi, kaip negerai! Turbūt reikės užsukti į *pâtisserie,* gal jie turės daugiau? – Įtariau, jog *Madame* tikriausiai nejaučia ypatingo prielankumo *pâtisserie:* tokiai rimtai duonos kepėjai, kaip ji, anos krautuvėlės asortimentas greičiausiai keldavo pašaipą. Smūgis pasirodė taiklus: ji išpūtė akis ir staigiai įtraukė oro, tada papurtė galvą ir paniekinamai sušnarpštė.

– Jie ten išvis neturi pyragėlių! – sušuko pasipiktinusi. – Aš vienintelė visame Lislyje prie Tarno juos kepu!

– Ak, – atsidusau. – Na, tai pažiūrėsiu *Intermarché.*

Tai išgirdęs, Žanas Polis išleido kažkokį nesuprantamą garsą, o *Madame* kone išmetė ant žemės maišelį su pyragėliais. Mat padariau mirtiną nuodėmę: paminėjau jos didžiausią varžovą ir baisiausią grėsmę jos verslui – miesto pakraštyje išdygusį prekybos centrą, neturintį nei istorijos, nei savigarbos, nei padorumo. Visai kaip aš. Nusišypsojau ir paklausiau:

– Kiek aš turiu mokėti?

Madame ne iškart pajėgė atsakyti; jai aiškiai norėjosi prisėsti. Pasinaudojęs proga, Žanas Polis skubiai sumurmėjo:

– *Au revoir, Mesdames,* – ir smuko lauk.

Vos tik jo nebeliko, man išgaravo visas noras su ja kautis. Kai už pyragėlius ji užkosėjo neįsivaizduojamą sumą, tylomis padaviau pinigus. Išties buvo verta.

Lauke prie manęs prisigretino Žanas Polis.

– O tu – tikra nenaudėlė, Ela Turnjė, – prancūziškai sumurmėjo jis.

– Gal norėtumei poros pyragėlių? – paklausiau. Abu nusikvatojome.

– Maniau, kad mudviem nederėtų matytis viešose vietose. O čia, – mostelėjau ranka į aikštę aplinkui, – taip vieša, kad viešiau jau nebūna.

– Hm, bet aš turiu tau dalykinį pasiūlymą. Sakyk, ar įdėmiai ištyrinėjai savąją Bibliją?

– Dar ne. Klausyk, negi tu niekad nepavargsti? Kada tu miegi?

Jis šyptelėjo.

– Aš niekad nebuvau didelis miegalius. Rytoj atsinešk savo Bibliją į biblioteką. Aptikau šį tą įdomaus apie tavo šeimą.

Biblija buvo savotiško formato – ilga ir keistai siaura. Tačiau ne itin sunki, tad lengvai galėjau ją nulaikyti. Viršelio oda buvo nutrinta ir sutrūkinėjusi, daugybės rankų nučiurinta, minkšta ir nusėta rudai kaštoninių dėmių. Per daugelį metų oda spėjo suplyšinėti ir susigarankščiuoti, o kažkoks vabalas keliose vietose pragraužė mažas skylutes. Užpakalinis viršelis buvo pajuodavęs ir pusiau nudegęs, bet ant priekinio įspaustas painus auksinis susipynusių linijų, lapų ir taškelių ornamentas tebebuvo likęs beveik nepaliestas. Ant nugarėlės irgi buvo įspausta virtinė auksinių gėlių žiedų, o kiek transformuotas viršelio raštas buvo kaltuku ir adata išbedžiotas puslapių pakraščiuose.

Atsiverčiau pirmąsias Pradžios knygos eilutes: *Diev crea av commencement le ciel & la terre.* Tekstas buvo įrašytas dviem skiltimis, šriftas aiškus, ir nors rašyba kiek keistoka, aš visgi įstengiau suprasti, kas pasakyta senąja prancūzų kalba – kiek ten to teksto bebuvo likę. Knygos pabaigą buvo prarijusi ugnis, o viduriniai lapai apsvilę, susiraitę ir nebeįskaitomi.

Sėdėdami „Padūkėlio Džo" bare Matilda su ponu Žurdenu ilgai ir išsamiai aiškinosi Biblijos kilmę, Žanas Polis irgi tarpais vis įterpdavo trigrašį. Iš to, ką jie kalbėjo, aš tesupratau tiktai dalį, kadangi pono Žurdeno tarmė man buvo beveik neįkertama, o Matilda čiauškėjo pernelyg greitai. Man visuomet būdavo nepalyginamai sunkiau suprasti prancūziškai, kai žmonės kalbėdavosi tarpusavyje, o ne tiesiogiai su manimi. Kiek supratau, jie padarė išvadą, jog Biblija greičiausiai buvo išleista Ženevoje ir turbūt išversta kažkokio Lefevro d'Etaplio*. Ponas Žurdenas kelissyk ypač pabrėžtinai pakartojo šį vardą.

– Kas jis toks? – nedrąsiai paklausiau.

Ponas Žurdenas pradėjo krizenti.

– Raudonplaukė klausia, kas tas Lefevras, – kelis sykius tarsi užsikirtusi plokštelė pakartojo jis, kratydamas galvą, nes tuo metu jau buvo susipylęs tris taures viskio su ledu. Aš kantriai linkčiojau, leisdama jam iki valiai pasidžiaugti savo pokštu; nuo išgerto martinio pasidariau pakantesnė pašaipoms.

Galų gale sužinojau, kad Lefevras d'Etaplis pirmasis išvertė Bibliją iš lotynų į liaudiškąją prancūzų kalbą – tam, kad ir paprasti žmonės, ne vien kunigai, galėtų ją skaityti.

– Tai ir buvo pradžia, – iškilmingai pareiškė ponas Žurdenas. – Tai buvo visa ko pradžia. Pasaulis skilo per pusę!

* Jacques Lefèvre d'Etaples (apie 1450–1536), arba Jacobus Faber Stapulensis, – prancūzų teologas ir humanistas. Pirmasis į prancūzų kalbą išvertė visą Bibliją, kuri buvo paskelbta 1530 m.

Po šio pareiškimo jis staigiai pasviro į priekį ant savo kėdės ir nosimi smigo už baro.

Aš mandagiai stengiausi nesišaipyti, Matilda irgi užsiėmė burną ranka, užtat Silvija kuo linksmiausiai nusikvatojo. Žanas Polis irgi šypsojosi, sklaidydamas Bibliją. Dabar pagalvojusi prisiminiau, kaip jis ilgai ir atidžiai tyrinėjo priešlapį, kur buvo Turnjė giminės sąrašas, o paskui kažką pasižymėjo kitoje voko pusėje. Buvau pernelyg apsinešusi ir nepaklausiau, ką jis ten rado.

Didžiuliam Matildos pasipiktinimui ir mano nusivylimui, ponas Žurdenas niekaip neįstengė tiksliai prisiminti, iš ko gavęs tą Bibliją.

– Štai kam reikia tikslios registracijos! – nertėjo Matilda. – Kad galėtumėt pasakyti svarbius dalykus tokiems žmonėms kaip Ela!

Ponas Žurdenas, regis, tikrai susigėdo, užtat susirašė ant lapelio visus Biblijoje suminėtus Turnjė giminės atstovus ir pasižadėjo kaip įmanydamas stengtis ką nors daugiau apie juos sužinoti – įskaitant ir tuos, kurių pavardė kitokia nei Turnjė.

Mano galva, Biblija greičiausiai turėjo būti aptikta kur nors Le Ponto de Montvero apylinkėse, nors, žinoma, ją galėjo atgabenti ir iš kažin kur – juk žmonės nuolat kraustosi, drauge atsiveždami įvairiausių daiktų. Tačiau išgirdę tokius mano samprotavimus, Matilda su ponu Žurdenu sutartinai papurtė galvas.

– Pašaliniai žmonės nebūtų nešę jos į meriją, – paaiškino man Matilda. – Tiktai tenykščiai, Sevenų kilmės, žmonės galėjo susiprasti perduoti ją į pono Žurdeno rankas. Tuose kraštuose itin stiprus istorijos pojūtis, ir giminės relikvijų – tokių, kaip ši Biblija, – niekas svetur neišgabena.

– Bet patys žmonės juk išvyksta. Mano šeima išvyko.

– Juos persekiojo dėl tikėjimo, – mostelėjusi ranka atsakė ji. – Žinoma, kad tais laikais jiems teko bėgti; po 1685 metų išvyko

dar daugiau šeimų. Žinai, gana keista, kad tavo protėviai išvyko būtent tuo metu. Išties juodi laikai Sevenų protestantus užgriuvo tiktai po gero šimtmečio. O šv. Baltramiejaus nakties skerdynės buvo... – ji nutilo ir gūžtelėjo, o paskui mostelėjo ranka į Žaną Polį. – Verčiau tu paaiškink, Žanai Poli, – tarė Matilda. Jinai buvo apsitempusi rožiniu triko ir užsisegusi languotą mini sijonėlį. Žanas Polis nusišypsojo jai ir sklandžiai tęsė pradėtą mintį:

– Beveik vien buržuaziją palietusi tragedija. Tuomet sunaikinta protestantų diduomenė. Bet Sevenų hugenotai daugiausia buvo žemdirbiai, o pats kraštas – pernelyg atkampus, tad vargu ar šiems žmonėms galėjo grėsti tikras pavojus. Žinoma, turėjo kilti trintis su tenykščiais katalikais. Antai Mando katedra taip ir liko katalikų rankose. Jie galėjo sumanyti paterorizuoti kurią nors hugenotų bendruomenę. O kaip jūs manote, panele? – kreipėsi jis į Silviją. Ši ramiai nužvelgė jį nuo galvos iki kojų, paskui atkišo pėdas į priekį, pajudino pirštukus ir pareiškė:

– Matai, man mama baltai nulakavo nagus!

Dabar aš vėl atsiverčiau Turnjė sąrašą ir įdėmiai jį ištyrinėjau. Be abejonės, būtent ši giminės atšaka vėliau bus atsidūrusi Mutjė: Etjenas Turnjė, Izabelė diu Mulen ir jų vaikai – Žanas, Žakobas ir Mari. Anot mano pusbrolio laiško, 1576 metais Etjenas minimas karo prievolininkų sąraše, o Žanas 1590 metais vedė. Dar sykį patikrinau datas: taip, viskas atitinka. Būtent šis Žakobas bus davęs pradžią ilgai Žakobų virtinei, kurios paskutinysis atstovas yra mano pusbrolis. Reikėtų jam apie tai pranešti, – pamaniau. Būtinai parašysiu ir viską papasakosiu.

Staiga mano akis užkliuvo už dar niekieno nepastebėto įrašo vidinėje viršelio pusėje. Nors tai tebuvo išmurzinta ir vos beįskaitoma kraigalynė, šiaip taip įsigudrinau įžiūrėti, jog ten išvedžiota: *Mas de la Baume du Monsieur*. Viešpaties paguodos namai, – ne

itin vykusiai išverčiau. Išsitraukiau kelionėje nusipirktą smulkų Le Ponto de Montvero apylinkių žemėlapį ir ėmiausi jį tyrinėti. Pradėjusi nuo miestelio centro, vedžiojau pirštu koncentriniais ratais ieškodama, ar neužtiksiu panašaus pavadinimo. Ir nepraėjus nė penkioms minutėms radau – apie porą kilometrų į šiaurės rytus nuo Le Ponto de Montvero. Tai buvo mišku pusiau apžėlusi kalva šiauriniame Tarno krante. Aš linktelėjau. Aha, štai ką bus suradęs Žanas Polis!

Tačiau vargu ar jis galėjo vakar vakare pamatyti sodybos pavadinimą – tikrai būtų parodęs. Tai ką gi jis turėjo omenyje sakydamas, jog aptiko šį tą įdomaus apie mano šeimą? Kad ir kiek stebeilijausi į vardus ir datas, sąraše pastebėjau vos porą neįprastų dalykų: vienas Turnjė vedė moterį tokia pačia pavarde, o vienas iš Žanų gimė Naujųjų metų dieną.

Kai kitos dienos popietę nešina maišeliu su Biblija pasirodžiau bibliotekoje, Žanas Polis ceremoningai pristatė mane antrajai bibliotekininkei. Vos išvydusi prieš nosį Bibliją, šioji kaipmat liovėsi ką nors įtarinėjusi.

– Ponas Pikmalis – puikus senų knygų ir istorijos žinovas, – progiesmiu puolėsi girti kolegą ji. – Tai – jo sritis. O aš daugiau nusimanau apie romanus, grožinę literatūrą ir panašiai. Tai populiaresnė lektūra...

Pajutau ją mėginant įgelti Žanui Poliui, bet tik šypsojausi ir linkčiojau. Palaukęs, kol mudvi baigsime pokalbį, Žanas Polis nusivedė mane ir pasodino prie stalo kitame kambaryje. Kol jis išsitraukė savąją voko skiautę, aš atverčiau Bibliją.

– Na, – viltingai kreipėsi jis, – tai ar pavyko ką nors aptikti?

– Tavo pavardė – Pikmalis.

– Tai ką?

– „Skaudžiai geliantis“. Taikliau nė nesugalvotum! – patenkinta išsišiepiau, o jis suraukė antakius.

– *Pique* gali reikšti ir ietį, – burbtelėjo paskui.

– Dar geriau!

– Na, – nepasidavė jis, – tai ar ką nors aptikai?

Parodžiau jam vidinėje viršelio pusėje įrašytą sodybos pavadinimą, paskui atverčiau žemėlapį ir bakstelėjau, kur tai yra. Žanas Polis linktelėjo.

– Puiku, – pagyrė, tyrinėdamas žemėlapį. – Ten dabar neišlikę jokių pastatų, tačiau bent jau galima neabejoti, jog Biblija tikrai yra iš tų vietų. Kas dar?

– Vienas Turnjė vedė moterį tokia pačia pavarde.

– Taip, greičiausiai savo pusseserę. Tais laikais tai būdavo gana įprasta. Kas dar?

– Hm, vienas iš jų gimė per pačius Naujuosius metus.

Jis kilstelėjo antakius; pamaniau, kad verčiau būčiau patylėjusi.

– O dar ką nors radai? – neatlyžo jis.

– Ne.

Jo įkyrumas vėl ėmė mane erzinti, tačiau sunkiausia buvo štai šitaip sėdėti greta ir šnekučiuotis, tarsi aną vakarą nieko nebūtų nutikę. Jo ranka ant stalo gulėjo taip arti manosios, kad lengvai galėjau ją paliesti. Vadinasi, tiek mudviem ir teskirta, – pagalvojau. Toliau – nė žingsnio. Vien tik sėdėti greta man rodėsi liūdna ir beviltiška.

– Negi daugiau nieko įdomaus nepastebėjai? – pašaipiai mygo mane Žanas Polis. – Še tai tau, amerikietiški mokslai! Prasta seklė iš tavęs išeitų, Ela Turnjė! – Tačiau, žvilgtelėjęs man į veidą, jis prikando liežuvį ir, rodos, susigėdo. – Atleisk, – atsiprašė, pereidamas į anglų kalbą, tarsi taip tikėdamasis mane numaldyti. – Tau nepatinka, kad erzinuosi.

Tebelaikydama įdūrusi akis į Bibliją, aš papurčiau galvą.

– Ne, ne dėl to. Jei nepakęsčiau tavo pašaipų, tai niekad su tavim ir nesikalbėčiau. Tiesiog... – mostelėjau ranka, tarsi norėdama užbaigti tą temą. – Aš dėl to, kas nutiko aną vakarą, – patyliukais paaiškinau. – Sunku čia dabar taip sėdėti lyg niekur nieko.

– A!.. – Mudu kurį laiką patylėjome, įbedę akis į Turnjė giminės sąrašą, kiekvienas visu kūnu jausdamas antrojo artumą.

– Keista! – aš pirmoji nutraukiau tylą. – Tik dabar pastebėjau. Etjenas vedė Izabelę savo gimtadienio išvakarėse. Gegužės 28-ąją, o jis gimęs 29-ąją.

– Taip. – Žanas Polis lengvai pirštu patapnojo man per ranką. – Taip. Man tai pirmiausia ir krito į akis. Keista! Kažin, ar tai sutapimas, pamaniau. O tada suskaičiavau, kiekgi jam metų. Rytojaus dieną po vestuvių jis buvo dvidešimt penkerių.

– Jam *suėjo* dvidešimt penkeri.

– Taip. O žinai, hugenotų papročiu anais laikais, kai vyrui *sueidavo* dvidešimt penkeri, jam daugiau nebereikėdavo atsiklausti tėvų leidimo vedyboms.

– Betgi vestuvių dieną jam dar tebebuvo dvidešimt ketveri, vadinasi, jis turėjo būti gavęs jų leidimą.

– Taip, bet vis dėlto keista, jog vedė būdamas taip arti dvidešimt penkerių slenksčio. Kyla abejonių, ką gi jo tėvai iš tiesų manė. Paskui pažiūrėjau atidžiau. – Jis mostelėjo ranka į puslapį. – Matai, kada gimė jų pirmagimis sūnus?

– Taip, per pačius Naujuosius, kaip ir sakiau. Tai kas?

Jis suraukė antakius.

– Dar sykį pažiūrėk, Ela Turnjė. Pakrutink smegenis!

Vėl įsistebeilijau į puslapį. Kai pagaliau suvokiau, ką jis turi omenyje, negalėjau patikėti, kaip pati iškart šito nepastebėjau. Kas jau kas, o aš tai tikrai turėjau atkreipti dėmesį! Skubiai ėmiau skaičiuoti, vieną po kito lenkdama pirštus.

– Vadinasi, supratai...

Aš linktelėjau, sumečiau paskutines dienas ir paskelbiau:

– Ji turėjo pastoti apie balandžio 10-ąją, gal diena kita anksčiau ar vėliau.

Žaną Polį mano pareiškimas, regis, pralinksmino.

– Sakai, maždaug balandžio 10-ąją? O kas čia dabar? – jis pamėgdžiojo mano skaičiavimą pirštais.

– Gimdymo data nustatoma apytikriai 266 dienos po pastojimo. Plius minus viena kita diena. Nėštumas skirtingoms moterims gali šiek tiek varijuoti, o anais laikais jo trukmė irgi galėjo truputį skirtis. Juk ir maistas, ir kūno sandara buvo kitokie. Bet vis tiek – balandį. Geros septynios savaitės iki jųdviejų vestuvių.

– O iš kur tu žinai apie tas 266 dienas, Ela Turnjė? Juk pati neturi vaikų? Nebent juos kur nors paslėpei?

– Aš esu pribuvėja.

Atrodė, kad jis nesuprato, tad pasakiau prancūziškai:

– *Une sage-femme. Je suis une sage-femme.*

– *Toi? Une sage-femme?*

– Taip. Tu juk niekad neklausei, kokia mano profesija.

Jis sėdėjo toks sumišęs ir prislėgtas, kokio dar nebuvau mačiusi. Bent kartą man pavyko tave priblokšti! – triumfuodama pamaniau.

– Tu nepaliauji manęs stulbinusi, Ela, – kiek atitokęs pasakė jis ir šypsodamasis papurtė galvą.

– Na jau, na jau, pakaks meilikauti, kol tavo kolegė neištrimitavo visam miesteliui!

Mudu abu instinktyviai sužiurome durų link ir atsitiesėme. Aš atšlijau atokiau nuo jo.

– Vadinasi, tai buvo vedybos po šautuvu, – pareiškiau, grįždama prie pokalbio temos.

– Kokios vedybos?

– Priverstinės, po šautuvu. Sužinoję, kad mergina laukiasi, jos tėvai privertė vyruką ją vesti. Valstijose labai populiarus stereotipinis įvaizdis jaunosios tėvo, kuris, įrėmęs šautuvą jaunikiui į smilkinį, varo jį prie altoriaus.

Žanas Polis valandėlę pamąstė.

– Gal taip ir buvo, – abejodamas numykė jis.

– Bet?..

– Bet tokios vedybos – po šautuvu, ar kaip ten? – vis vien nepaaiškina, kodėl reikėjo tuoktis jo gimtadienio išvakarėse.

– Na, gal tai tiesiog sutapimas, kad jiedu susituokė būtent prieš jo gimtadienį. Kas čia tokio?

– Ak, jau tie tavo sutapimai, Ela Turnjė! Vieną dieną tau vienas dalykas atrodo besąs sutapimas, o kitą dieną – kitas. Vadinasi, dabar jau šitai yra sutapimas, o Nikola Turnjė – nebe?

Aš visa įsitempiau. Dailininko mudu nebeminėjome nuo tada, kai taip smarkiai dėl jo susikivirčijome.

– Apie tave irgi galėčiau pasakyti tą patį! – atšoviau. – Mudu tiesiog nusprendžiame, kurie sutapimai mus domina, o kurie – ne. Ir viskas.

– Nikola Turnjė man buvo įdomus tol, kol išsiaiškinau, kad jis – ne tavo giminė. O lig tol suteikiau ir jam progą. Mielai sutinku, kad šitai irgi gali būti sutapimas.

– Gerai, bet kodėl tau atrodo, jog čia ne šiaip sutapimas?

– Todėl, kad ir vestuvių metas, ir diena – netinkami.

– Ką reiškia – netinkami?

– Langedoke seniau tikėta, jog nei gegužę, nei lapkritį tuoktis nėra gerai.

– O kodėl?

– Gegužė – lietingas, ašarų mėnuo, o lapkritis – mirusiųjų metas.

– Betgi tai – tik prietarai. Maniau, kad hugenotai stengėsi atsikratyti visokiausių prietarų. Juk prietaringumą jie laikė katalikų yda!

Man pavyko valandėlei jį sugluminti. Tegu žino, kad ne jis vienas skaito knygas!

– Šiaip ar taip, neginčytina, jog per tuos du mėnesius vestuvių būdavo mažiau. Be to, 1563-ųjų gegužės 28-oji buvo pirmadienis, o paprastai vestuves keldavo antradieniais arba šeštadieniais. Tos dienos būdavo pačios mėgstamiausios.

– Pala pala, o iš kur tu sužinojai, kad tai buvo pirmadienis?

– Internete radau kalendorių.

Nieko sau nuoboda! Atsidusau.

– Vadinasi, jau būsi susikūręs paaiškinimą, kas iš tiesų nutiko. Nė pati nežinau, kodėl vis dar manau, jog šituo reikalu galiu irgi tarti žodelį kitą!..

Jis pažvelgė į mane.

– *Pardon*. Aš ir vėl užgrobiau tavo paieškas, tiesa?

– Taip. Klausyk, aš labai dėkinga tau už pagalbą, bet man atrodo, kad kai tu šito imiesi, dirbi tik galva, o ne širdimi. Ar supranti, ką noriu pasakyti?

Jis kiek papūtė lūpas, tartum įskaudintas vaikas, ir linktelėjo.

– Bet vis dėlto norėčiau išgirsti tą tavo teoriją. Tik susitarkim, jog ji ir tebus vien teorija, o aš galėsiu toliau sau manyti, jog tai buvo skubotos vedybos iš reikalo.

– Gerai. Ką gi, galbūt jo tėvai priešinosi sūnaus vedyboms, kol nepaaiškėjo, kad mergina laukiasi. Tada jie puolė skubinti vedybų, kad įtikintų kaimynus, jog niekuomet ir neprieštaravę.

– Bet argi žmonės nebūtų įtarę – pagal datas? – Kuo puikiausiai įsivaizdavau, kaip kokia nors XVI amžiaus *Madame* piktdžiugiškai skaičiuoja, kiek mėnesių praėjo.

– Galbūt, bet vis tiek geriau, jei visi manys, kad tėvai pritarę.

– Dėl akių?

– Taip.

– Vadinasi, nedaug kas tepasikeitė per tuos 400 metų, ar ne?

– O kaip tu manai?

Tarpduryje sušmėžavo antroji bibliotekininkė. Mudu veikiausiai atrodėme labai įsigilinę į knygą, tad ji tiktai nusišypsojo, žiūrėdama į mus, ir vėl pranyko.

– Ir dar vienas keistas dalykas, – tęsė toliau Žanas Polis. – Maža smulkmenėlė. Mergaitės vardas – Mari. Hugenotams labai neįprasta tokiu vardu krikštyti vaiką.

– Kodėl?

– Kalvinas reikalavo, kad žmonės liautųsi garbinę Mergelę Mariją. Jis tikėjo, jog į Dievą reikia kreiptis tiesiogiai, o ne per tokius tarpininkus, kaip ji. Ją imta laikyti kliūtimi, trukdančia bendrauti su Dievu. Be to, ji – svarbi katalikybės dalis. Keista, kad hugenotų šeima davė mergaitei Mergelės vardą.

– Mari, – pakartojau aš.

Žanas Polis užvertė Bibliją. Pastebėjau, kaip švelniai jis paglostė jos viršelį, pirštu apvedžiojo vieną auksinį lapą.

– Žanai Poli...

Jis žibančiomis akimis atsigręžė į mane.

– Eime pas mane, – net pati nustebau, kad tai ištariau.

Iš pažiūros jo veidas liko koks buvęs, tačiau emocinis pokytis tarp mudviejų įvyko neįsivaizduojamas – nelyginant vėjas staiga būtų pakeitęs kryptį.

– Ela, aš juk dirbu.

– Po darbo.

– O kaipgi tavo vyras?

– Jis išvažiavęs. – Staiga pasijutau pažeminta. – Tiek to, pamiršk, – sumurmėjau. – Pamiršk, kad išvis ką nors sakiau.

Jau buvau bekylanti nuo stalo, bet pajutusi jo ranką ant savosios, stabtelėjau. Susmukau atgal, o jis, dirstelėjęs durų pusėn, atitraukė ranką.

– Ar sutiktum šįvakar kur nors nueiti? – paklausė jis.

– Kur?

Žanas Polis greit brūkštelėjo kažką ant popierėlio.

– Geriausia atvykti apie vienuoliktą.

– Bet kas gi ten yra?

Jis papurtė galvą.

– Staigmena! Atvažiuok ir pati pamatysi.

Išsimaudžiau po dušu ir kur kas ilgiau sukinėjausi prie veidrodžio, nei pastaruoju metu buvau pratusi, nors visiškai neįsivaizdavau, kur einu: Žanas Polis viso labo tiktai brūkštelėjo man adresą Lavore – miestuke maždaug už dvylikos mylių. Ten galėjo būti kas tik nori – restoranas, kokio nors bičiulio namai arba kėglinė. Nežinojau nieko.

Vakarykštė jo pastaba apie mano drabužius įstrigo man atmintyje. Nors nebuvau tikra, kad jis tai pasakė norėdamas pakritikuoti, bet išverčiau visą savo garderobą, bandydama rasti spalvingesnį apdarą. Galiausiai vėl išsirinkau berankovę suknelę – blyškiai gelsvą, nes nieko ryškesnio nebuvo. O su ja bent jaučiausi patogiai. Priderinusi rudas basutes ir šiek tiek pasidažiusi lūpas, atrodžiau visai pakenčiamai. Aišku, negalėjau lygintis su prancūzėmis, kurios ir mūvėdamos džinsus bei vilkėdamos medvilninius marškinėlius sugeba atrodyti stilingai, tačiau bus gerai ir taip.

Vos spėjau užtrenkti namų duris sau už nugaros, sučirškė telefonas. Paknopstom puoliau atgal, norėdama pastverti ragelį, kol dar neįsijungė atsakiklis.

– Sveika, Ela, ar nepažadinau?

– Rikai! Ne, tiesą sakant, buvau beeinanti pasivaikščioti. Iki tilto.

– Pasivaikščioti? Vienuoliktą vakaro?

– Aha, nes labai karšta, o man nuobodu. Tu kur?

– Viešbutyje.

Mėginau prisiminti – Hamburge ar Frankfurte?

– Kaip praėjo susitikimas?

– O, puikiai! – Jis išsamiai išklojo man visus dienos įvykius, tad gavau laiko kiek susikaupti. Bet kai baigęs pasiteiravo, ką aš veikiau per dieną, vis tiek nesugebėjau sumąstyti nieko, ką būtų verta jam sakyti.

– Ne kažin ką, – paskubom numykiau. – Tai kada tu grįžti?

– Sekmadienį. Pakeliui namo dar turėsiu stabtelėti Paryžiuje. Nagi, mažute, o ką tu vilki? – Tai buvo senas mudviejų žaidimas telefonu: vienas iš mūsų nupasakodavo savo drabužius, o kitas sakydavo, kaip viską nuvelka. Nužvelgiau savo suknelę ir basutes. Neįstengiau jam pasakyti nei kuo vilkiu, nei kodėl neturiu noro žaisti.

Laimei, mane išgelbėjo pats Rikas, kuris staiga šūktelėjo:

– A, po šimts, man dar kažkas skambina! Gal verčiau atsiliepsiu.

– Gerai. Pasimatysim po kelių dienų.

– Iki! Myliu tave, Ela. – Jis padėjo ragelį.

Man pasidarė silpna. Dar valandėlę luktelėjau, kad įsitikinčiau, jog jis nebeperskambins.

Įsėdusi į mašiną, važiuodama kas kelios minutės sau kartojau: gali apsigręžti, Ela. Niekas neverčia tavęs šito daryti. Arba gali ten nuvažiuoti, pastatyti mašiną, prieiti prie durų ir apsisukti. Gali net pasimatyti su juo, praleisti vakarą drauge ir nepadaryti visiškai nieko tokio – grįžti sau namo tyra ir nesutepta. Tikrai.

Lavoras buvo apie tris kartus didesnis už Lislį prie Tarno – turėjo katedrą, senamiestį ir net šiokį tokį naktinį gyvenimą: kino teatrą, kelis restoranus ir porą barų. Peržvelgusi miesto planą, pastačiau mašiną prie katedros – gremėzdiško mūrinio pastato su aštuonkampiu bokštu, ir patraukiau senamiesčio link. Tačiau neatrodė, kad naktinio gyvenimo įdomybės čia būtų ką nors sugundžiusios: aplink nesimatė nė gyvos dvasios, visos langinės užvertos, šviesos užgesintos.

Nesunkiai radau nurodytą adresą; sunku būtų buvę jį pražiopsoti – neoninė užeigos iškaba švytėjo iš tolo. Įėjimas buvo iš šoninės gatvelės, o greta durų esančio lango langinės ištapytos kažkokiais beveidžiais kariūnais, sergstinčiais moterį ilgu drabužiu. Stabtelėjau jų apžiūrėti. Tas vaizdas mane sunervino, tad pasiskubinau į vidų.

Kontrastas tarp vidaus ir išorės pasirodė pribloškiantis. Tai buvo nedidukas, blausiai apšviestas baras – sausakimšas, triukšmingas ir prirūkytas. Tie keli mažų Prancūzijos miestelių barai, kuriuose man buvo tekę lankytis, paprastai būdavo ganėtinai niūrūs ir nejaukūs, o publika juose – vieni vyrai. O čia atrodė lyg šviesos oazė vidury tamsios nakties. Iš netikėtumo aš sustingau tarpduryje ir apstulbusi ėmiau dairytis aplink.

Tiesiai priešais mane įspūdinga moteris su džinsais ir kaštoninės spalvos šilkine palaidine angliškai su ryškiu prancūzišku akcentu traukė „Kaskart, kai ištariam sudie". Ir nors Žanas Polis pakumpęs sėdėjo prie balto pianino nugara į mane, akimirksniu pažinau, kad tai jis. Vilkėjo savo melsvus marškinius ir nenuleido akių nuo klavišų, tik retsykiais dirstelėdamas į dainininkę. Jo susikaupusiame veide švietė giedra ir ramybė.

Po manęs į barą užėjo dar keli žmonės, tad buvau priversta įsimaišyti į minią. Bet negalėjau atplėšti akių nuo Žano Polio.

Daina baigėsi, pasigirdo publikos šūksniai ir ilgi plojimai. Žanas Polis pakėlė galvą, apsidairė, pamatė mane ir nusišypsojo. Greta manęs stovėjęs vyriškis paplojo man per petį.

– Verčiau pasisaugokit: jis – tikras vilkas! – šūktelėjo jis ir nusikvatojo, galva mostelėdamas pianino link. Išraudau ir pasitraukiau į šalį. Kai Žanas Polis su dainininke pradėjo dar vieną dainą, prasispraudžiau prie baro ir per stebuklą radau ten laisvą vietą.

Gelsva dainininkės oda, regis, švytėjo iš vidaus, o tamsūs jos antakiai buvo tiesiog tobulos lanko formos. Ilgi tamsiai rudi jos plaukai krito netvarkingomis vešliomis bangomis, ir ji dar labiau stengėsi atkreipti į juos dėmesį dainuodama: tolydžio braukė per juos pirštais, kresčiojo galvą, o imdama aukštą natą, prispausdavo riešus prie smilkinių. Žanas Polis atrodė kur kas santūresnis – jo susikaupimas ir ramybė buvo nelyginant atsvara teatrališkai jos laikysenai, o jo skambinimas puikiai paryškino sodrų ir galingą jos balsą. Jiedu sudarė nuostabų duetą – abu atsipalaidavę ir visiškai savimi pasitikintys, netgi leidžiantys sau paišdykauti ir paerzinti vienas kitą. Mane nusmelkė pavydas.

Dar po dviejų dainų jiedu nusprendė padaryti pertrauką, ir Žanas Polis patraukė prie manęs, pakeliui vis sustodamas šnektelėti vos ne su kas antru baro lankytoju. Aš nervingai timpčiojau suknelę, dabar jau nepatenkinta, kad ji nedengia kelių.

Priėjęs artyn, jis tarė:

– *Salut*, Ela, – ir pakštelėjo man į abu žandus, lygiai kaip dešimčiai kitų prieš tai. Kiek aprimau ir atsipalaidavau, nors iššyk pajutau šiokį tokį nepasitenkinimą nesulaukusi išskirtinio dėmesio. Ko gi tu pagaliau *nori*, Ela? – piktai subariau save. Žanas Polis veikiausiai pastebėjo sumišimą mano veide. – Einam, supažindinsiu tave su keliais draugais, – pasiūlė paprastai.

Nulipau nuo kėdės ir pasiėmiau savo alų, tada luktelėjau, kol barmenas įpils jam viskio. Mostelėjęs į kitame pasienyje stovintį stalą, Žanas Polis uždėjo ranką man tarp menčių, kad padėtų rasti kelią, ir laikė ją ten, kol grūdomės per minią. Nuleido tik priėjus prie stalo, kur buvo susispietę jo draugai.

Abipus ilgo stalo ant dviejų suolų sėdėjo šeši žmonės, įskaitant ir dainininkę. Visi susispaudė, padarydami mums vietos. Man teko sėsti greta dainininkės, o Žanas Polis įsitaisė priešais, kitoje pusėje. Toje ankštybėje mudviejų keliai nuolat lietėsi. Nudūriau akis į alaus buteliais ir vyno taurėmis nukrautą stalą ir pati sau šyptelėjau.

Visa draugija diskutavo apie muziką, vardijo prancūzų dainininkus, apie kuriuos nebuvau nieko girdėjusi, ir tolydžio pratrūkdavo griausmingu juoku, kuriam nors paminėjus kokią nors kultūros aktualiją, kuri man ničnieko nesakė. Aplinkui tvyrojo toks triukšmas, o jie šnekėjo taip greitai, kad netrukus lioviausi klausytis. Žanas Polis prisidegė cigaretę ir vis pakikendavo iš sąmojų, bet šiaip sėdėjo tyliai. Kartais pajusdavau į save nukreiptą jo žvilgsnį; sykį, mudviejų akims susidūrus, jis tarstelėjo:

– *Ça va?*

Aš linktelėjau. Dainininkė Žanina atsigręžė į mane ir paklausė:

– O jums kas labiau prie širdies – Ela Ficdžerald* ar Bili Holidej**?

– Ai, kad aš abiejų retai klausausi. – Mano atsakymas nuskambėjo nevykusiai – juk ji, šiaip ar taip, bandė įtraukti mane į

* Ella Fitzgerald (1917–1996) – viena iš populiariausių JAV džiazo dainininkių.
** Billie Holiday (1915–1959, tikr. Elinore Harris) – garsi Amerikos džiazo dainininkė.

pokalbį. Be to, man žūtbūt norėjosi save įtikinti, jog nepavydžiu jai grožio ir laisvo bendravimo stiliaus, jos ryšio su Žanu Poliu. – Aš mėgstu Frenką Sinatrą*, – paskubomis pridūriau.

Greta Žano Polio sėdįs pliktelėjęs vyrukas kūdikišku veidu ir porą dienų neskusta barzda paniekinamai prunkštelėjo.

– Per daug sentimentalu! Pernelyg „popsiška"! – Jis pavartojo anglišką žodį ir pamojavo rankomis sau apie ausis, tuo pat metu plačiai išsišiepdamas. – Va, Nat King Koulas** – visai kas kita!

– Taip, bet... – žiojausi prieštarauti aš. Visi prie stalo sužiuro, laukdami, ką pasakysiu. O aš iš paskutiniųjų mėginau prisiminti, ką man tėvas kadaise buvo sakęs apie Sinatros dainavimo techniką, ir paskubomis išversti jo žodžius į prancūzų kalbą – būtent to ponia Santjė buvo griežtai perspėjusi mane niekuomet nedaryti.

– Frenkas Sinatra dainuoja nekvėpuodamas, – pasakiau ir užsikirtau. Ne tai turėjau omenyje: mėginau pasakyti, kad jis dainuoja taip lengvai, jog negirdėti jo įkvepiant, tačiau manoji prancūzų kalba pakišo man koją. – Jo...

Bet niekas manęs jau nebesiklausė: pokalbis nukrypo kitur, o aš nespėjau įsiterpti. Suraukiau antakius ir vos pastebimai papurčiau galvą; buvo pikta ant savęs ir kiek apmaudu – panašiai jaučiamės, pradėję pasakoti istoriją ir staiga supratę, kad niekas mūsų nesiklauso.

Žanas Polis palinko viršum stalo ir palietė mano ranką.

– Tu man primeni, kaip jausdavausi Niujorke, – angliškai pasakė jis. – Kartais bare išvis nieko nebegirdėdavau, o visi aplinkui šaukdavo vartodami visokius nesuprantamus žodžius.

* Frank Sinatra (1915–1998, tikr. Francis Albert Sinatra) – Amerikos dainininkas, laikytas vienu geriausių savo amžiaus vokalistų bei viena įtakingiausių XX a. muzikos figūrų apskritai.

** Nat King Cole (1919–1965, tikr. Nathaniel Adams Coles) – populiarus Amerikos dainininkas, dainų autorius ir džiazo pianistas.

– Man neišeina greitai galvoti prancūziškai. Bent jau ne tada, kai mintis sudėtinga.

– Nieko, išeis. Jei ilgiau čia pasiliksi, išeis.

Vyrukas kūdikio veidu nugirdo, kad mes kalbamės angliškai, ir nužvelgė mane nuo galvos iki kojų.

– *Tu es américaine?* – griežtai paklausė jis.

– *Oui.*

Mano atsakas padarė keistą poveikį: aplinkui stalą lyg elektros srovė būtų perbėgusi. Visi atsisuko ir sužiuro į mudu su Žanu Poliu. Aš irgi į jį įsistebeilijau nesuprasdama, kas nutiko. O Žanas Polis čiupo savo stiklą ir vienu mauku susivertė visą likusį viskį – tas gestas buvo lyg iššūkis.

Anas vyrukas sarkastiškai išsiviepė.

– A, betgi tu ne stora! Kodėl tu ne tokia, kaip dauguma amerikonų? – Jis išpūtė žandus ir rankomis suėmė įsivaizduojamą pilvą.

Vieną savo prancūzų kalbos savybę dabar kaip sykis gavau progą atrasti: kai įsiuntu, galiu tiesiog pratrūkti.

– Ką gi, amerikiečių tikrai būna storų, tačiau jie bent jau ne plačiagerkliai, kaip prancūzai!

Stalas sugriaudėjo juoku; net anas vyrukas nusikvatojo. Tiesą sakant, jis aiškiai pasirengė kovai. Po šimts, – pamaniau. – Aš prarijau jauką, ir dabar jis valandų valandas neduos man ramybės.

Vyrukas palinko į priekį.

Nagi, Ela, juk geriausia gynyba – puolimas! Tai buvo mėgstamiausias Riko posakis; kone girdėjau jį tai sakant.

Aš neleidau anam tipui nė prasižioti.

– Ak taip, Amerika. Na, žinoma, jūs tuoj pasakysit... Pala, kad tik ko nors nepraleisčiau! Vietnamas. Ne, gal pirmiau amerikiečių filmai ir televizija, Holivudas, *McDonald's* restoranai Eliziejaus

laukuose, – vardijau, lenkdama pirštus. – O *tada* jau Vietnamas. Prievarta ir ginklai. Dar CŽV, na taip, jūs bent kelis sykius prikišit man CŽV. Ir dar, jeigu pasirodysit besąs komunistas (ar jūs komunistas, pone?), jūs turbūt paminėsite Kubą. O galiausiai prisiminsit Antrąjį pasaulinį karą, kaip amerikiečiai per vėlai į jį įsikišo ir niekuomet nebuvo vokiečių okupuoti – nepalyginsi su tuo, ką iškentė vargšai prancūzai. Svarbiausia juk *pièce de résistance, n'est-ce pas?*

Penki žmonės aplinkui stalą klausėsi šypsodamiesi, tik vyrukas nepatenkintas pūtėsi, o Žanas Polis pakėlė tuščią stiklą sau prie lūpų, norėdamas nuslėpti juoką.

– Ką gi, – variau toliau, – kadangi jūs esate prancūzas, galbūt vertėtų jūsų paklausti, ar prancūzų kolonistai savo laiku geriau elgėsi su vietnamiečiais? O gal jūs labai didžiuojatės tuo, kas nutiko Alžyre? Ar rasistine politika, nukreipta prieš atvykėlius iš Šiaurės Afrikos? O gal branduoliniais bandymais Ramiajame vandenyne? Matot, jūs prancūzas, vadinasi, visur ir visuomet pritariate savo vyriausybės politikai, karštai palaikote visus savo valdžios sprendimus, ar ne tiesa? Šikniau tu nelaimingas, – pridūriau sau panosėje angliškai. Tik Žanas Polis nugirdo paskutiniuosius žodžius ir apstulbęs dėbtelėjo į mane. Aš šyptelėjau. Na, žinoma, išauklėtos damos taip nekalba!

Vyrukas prispaudė pirštų galus sau prie krūtinės ir staigiai atstatė delnus į priekį rodydamas, jog pasiduoda.

– Beje, prieš kurį laiką minėjome Frenką Sinatrą ir Nat King Koulą. Prašom atleisti man už nevykusią prancūzų kalbą, kartais tenka kiek ilgiau formuluoti mintį. Aš tenorėjau pasakyti, kad jam dainuojant negirdėti – kaip šitai vadinasi? – pridėjau ranką prie krūtinės ir giliai įkvėpiau.

– *Respiration,* – pagelbėjo man Žanina.

– Taip. To visiškai negirdėti, kai jis dainuoja.

– Kiek žinau, taip yra dėl cirkuliarinio kvėpavimo technikos*, kurios jis išmoko iš... – Kažkoks vyras kitame stalo gale pasigavo mano mintį ir nesustodamas leidosi ją plėtoti. Man gerokai atlėgo.

Žanas Polis pakilo.

– Turiu dar pagroti, – tyliai pasakė man. – Pabūsi?

– Taip.

– Gerai. Kaip matau, puikiai sugebi apginti savo kampą...

– Ką apginti?

– Na, pakovoti už... – Jis mostelėjo sau už nugaros, baro salės link.

– Sukelti girtų muštynes?

– Ne, ne. – Jis brūkštelėjo pirštu apie stalą.

– A, apginti savo pozicijas! Na, taip, neprapulsiu. Viskas bus gerai!

Ir tikrai – viskas buvo gerai. Niekas daugiau nebeminėjo jokių amerikietiškų stereotipų, protarpiais man pavykdavo įsiterpti į pokalbį, o kai nebepagaudavau, apie ką eina šneka, paprasčiausiai klausydavausi muzikos.

Žanas Polis paskambino kažkokį trankų gabalą; paskui prie jo prisijungė Žanina. Drauge jiedu atliko keletą įvairių autorių dainų: Geršvino**, Koulo Porterio*** paskui kelias prancūziškas. Vienu metu jiedu trumpai pasitarė; tada, metusi žvilgsnį į mane, Žanina užtraukė Geršvino „Verčiau viską atšaukim“, o Žanas Polis skambino šypsodamasis, nudūręs akis į klavišus.

* Cirkuliarinis kvėpavimas – technika, kurią daugiausia naudoja muzikantai, grojantys pučiamaisiais instrumentais, ir kuri leidžia išgauti ilgą, nenutrūkstamą garsą.

** George Gershwin (1898–1937) – amerikiečių kompozitorius, daugelio muzikinių spektaklių, koncertų ir populiarių dainų autorius.

*** Cole Albert Porter (1891–1964) – amerikiečių kompozitorius ir dainų autorius.

Po kurio laiko baras aptuštėjo, ir Žanina atėjusi įsitaisė priešais mane. Prie stalo bebuvome likę tik trise, ir visi pasinėrėm į tą jaukią vėlyvos valandos tylą, kai kalbėtis lyg ir nebėra apie ką. Netgi pliktelėjęs vyrukas nutilo.

Žanas Polis skambino toliau – grojo tylią, mąslią muziką, vos keliais akordais paremtas paprastutes melodijas, balansuojančias tarp klasikos ir džiazo, – savotišką Eriko Sati* ir Keito Džareto** derinį.

Aš palinkau prie Žaninos.

– Ką jis čia groja?

Ji šyptelėjo.

– Tai jo paties muzika. Pats ją improvizuoja.

– Kaip nuostabu!

– Taip. Jis groja tokius dalykus tiktai vėlai naktį.

– O kiek dabar valandų?

Ji žvilgtelėjo į laikrodėlį. Buvo beveik antra nakties.

– Nė nemaniau, kad jau taip vėlu!

– Neturit laikrodžio?

Iškėliau rankas aukštyn.

– Palikau namie.

Mudviejų abiejų žvilgsniai sykiu susmigo į vestuvinį žiedą ant mano rankos; aš instinktyviai paslėpiau rankas. Buvau tiek prie to žiedo pripratusi, kad visai pamiršau, jog jį tebemūviu. O jei ir būčiau prisiminusi, ko gero, vis tiek nebūčiau nusimovusi: pernelyg jau veidmainiškai būtų atrodę.

Pagavau Žaninos žvilgsnį ir skaisčiai nuraudau, dar labiau viską sukomplikuodama. Akimirką svarsčiau, gal nuėjus į tualetą

* Erik Satie (1866–1925, tikr. Eric Alfred Leslie Satie) – prancūzų kompozitorius, pianistas ir rašytojas.
** Keith Jarrett (g. 1945) – amerikiečių pianistas ir kompozitorius.

nusimauti žiedą, bet žinojau, kad ji pastebės, todėl tik sukišau rankas į skreitą ir pakeičiau temą, primygtinai teiraudamasi, kur jinai pirkusi palaidinę. Žanina suprato užuominą.

Dar po kelių minučių ir paskutiniai vakarotojai pakilo nuo stalo. Mano nuostabai, Žanina išėjo sykiu su pliktelėjusiu vyruku. Abu linksmai man pamojavo, Žanina pasiuntė oro bučinį Žanui Poliui, ir jiedu drauge su kitais užsibuvusiais lankytojais išvirto iš baro. Mudu likom vieni, neskaitant barmeno, rankiojančio taures ir šluostančio stalus.

Žanas Polis pabaigė kūrinį, kurį skambino, ir akimirką pasėdėjo tylėdamas. Barmenas, švilpaudamas ne į toną, ėmėsi krauti ant stalų kėdes.

– Ei, Fransua, nebūk šykštuolis, įpilk porą viskio!

Fransua vyptelėjęs nuėjo už baro ir įkliukino tris stiklus. Vieną, atsainiai linktelėjęs, pastatė priešais mane, o antrąjį padėjo ant pianino viršaus. Tada ištraukė kasos aparato stalčių ir, balansuodamas jį vienoje rankoje, o savąjį viskio stiklą – kitoje, pranyko galiniame kambarėlyje.

Mudu sykiu pakėlėme stiklus ir drauge gurkštelėjome viskio.

– Tavo galva žaviai švyti, Ela Turnjė.

Pažvelgusi aukštyn, išvydau tiesiai viršum savęs mažytę geltoną lempelę – jos šviesa variu ir auksu žibino mano plaukus. Vėl atsisukau į Žaną Polį, kuris tuo tarpu užgavo sodrią žemą natą.

– Turbūt gavai klasikinį išsilavinimą?

– Taip, jaunystėje.

– Ar moki ką nors Eriko Sati?

Jis padėjo stiklą ir ėmė skambinti man žinomą kūrinį – aiškią, lygią melodiją penkių ketvirtinių taktu. Tokia muzika tobulai tiko šiai vietai, valandai, šviesai. Jam skambinant, nuleidau rankas į skreitą, nusimoviau žiedą ir įsimečiau jį į suknelės kišenėlę.

Baigęs jis dar akimirką palaikė rankas ant klavišų, tada paėmė savo stiklą ir pabaigė viskį.

– Turim eiti, – tarė pakildamas. – Fransua reikia išsimiegoti.

Išėjusi laukan pasijutau tarsi žmogus, kuris, persirgęs gripu ir savaitę gulėjęs lovoje, pirmąsyk išeina į gatvę. Pasaulis rodėsi didžiulis ir svetimas, o aš nebuvau tikra, kur ir ko susiruošiau. Buvo jau gerokai atvėsę, danguje blykčiojo žvaigždės. Vėl išvydau tą piešinį ant langinių – damą ir jos sargybinius.

– Kas ji tokia? – paklausiau Žano Polio.

– Tai *La Dame du Plô*. Tryliktojo amžiaus katarų* kankinė. Kareiviai ją išprievartavo, paskui įmetė į šulinį ir užvertė akmenimis.

Mane nukrėtė šiurpas, ir jis apglėbė man pečius.

– Eime, – tarė, – o tai ir vėl kaltinsi mane, kad netinkamu metu kalbu netinkamus dalykus.

– Kaip su Gėte? – nusijuokiau.

– Taip, kaip su Gėte.

Anksčiau vis spėliojau, kuriuo metu mums teks ką nors nuspręsti, aptarti, išanalizuoti. Dabar, tam momentui atėjus, tapo aišku, jog mudu visą vakarą mintyse šitai svarstėm ir buvom jau apsisprendę. Buvo tokia palaima daugiau nieko nebesakyti, tiesiog ramiai nueiti prie jo mašinos ir įsėsti į ją. Tiesą sakant, beveik visą kelią atgal mudu irgi beveik nesikalbėjom. Važiuodamas pro Lavoro katedrą, jis pastebėjo mano mašiną, kuri vieniša stovėjo aikštelėje.

– Tavo mašina, – ramiai priminė nieko neklausdamas.

– Ryt atvažiuosiu čia traukiniu ir ją pasiimsiu.

* Katarai (gr. *katharos* – švarus, skaistus) – XI-XIII a. krikščionys gnostikai, propagavę asketizmą, neturtą, smerkę katalikų dvasininkijos ydas. Katarų judėjimas viduramžiais buvo paplitęs ir dabartinėje pietvakarių Prancūzijoje, bet paskui katarai buvo paskelbti eretikais ir žiauriai išnaikinti inkvizicijos.

Tik tiek; jokio erzelio.

Išvažiavus į užmiestį, paprašiau Žano Polio nuleisti mašinos stogą. Jis nesustodamas jį atkabino. Padėjau galvą jam ant peties; jis viena ranka apglėbė mane per pečius ir tylėdamas glostė pliką mano žastą, o aš užvertusi galvą žiūrėjau į pro šalį švysčiojančius jovarus.

Privažiavus tiltą per Tarną, vedantį į miestelį, aš pakėliau galvą ir atsisėdau tiesiai. Netgi trečią valandą nakties atrodė ne pro šalį laikytis šiokio tokio išorinio padorumo. Žano Polio butas buvo kitame miesto gale nei maniškis; čia pat už jo namų jau vėl plytėjo laukai. Bet vis tiek man tebūtų reikėję vos dešimties minučių pėsčiomis, kad pas jį nueičiau; šitą faktą iš paskutiniųjų stengiausi išmesti iš galvos.

Jis pastatė mašiną, mudu išlipome ir abu drauge vėl pakėlėme mašinos stogą. Visi aplinkiniai namai stovėjo tamsūs, užvertomis langinėmis. Užkopiau paskui jį namo išorėje įtaisytais laiptais, vedančiais prie jo durų. Vos peržengusi per slenkstį, sustojau. Jis uždegė šviesą; išvydau tvarkingą kambarį, pilną pririkiuotą knygų.

Jis atsigręžė ir ištiesė man ranką. Sunkiai nurijau seiles; man užspaudė gerklę. Dabar, atėjus paskutinei lemiamai akimirkai, mane apėmė siaubas.

Galiausiai įsikibau jam į ranką, prisitraukiau jį prie savęs, apglėbiau ir įsikirtau rankomis jam į nugarą, o veidu įsikniaubiau į kaklą. Tada baimė išnyko.

Miegamasis buvo apytuštis, užtat lova jame stovėjo bene pati didžiausia, kokią tik buvau mačiusi. Langas atsivėrė į laukus; neleidau jam uždaryti langinių.

Likusi naktis buvo tarsi vienas ilgas judesys. Nė vieną akimirką man nešovė į galvą, kad štai aš darau tą, štai jis daro aną. Neliko jokių minčių, tiesiog du kūnai atpažino vienas kitą ir susiliejo į viena.

Užmigome tik saulei tekant.

Pabudusi išvydau ryškią saulę ir tuščią lovą. Atsisėdau ir apsidairiau. Abipus lovos buvo du naktiniai staleliai, vienas nukrautas knygomis; viršum lovos ant sienos puikavosi įrėminta džiazo pianistų koncerto afiša, ant grindų mėtėsi šiurkštus austinis kviečių spalvos kilimėlis. Pro langą buvo matyti už namo plytintys sodriai žali laukai, einantys iki pat jovarų virtinės, ženklinančios kelią. Viskas atrodė paprasta ir nepretenzinga, kaip ir Žano Polio drabužiai.

Atsidarė durys, ir nešinas mažu juodos kavos puodeliu vidun įžengė Žanas Polis, apsivilkęs baltus marškinius ir mūvėdamas juodomis kelnėmis. Padėjęs kavą ant naktinio stalelio, jis prisėdo ant lovos krašto, greta manęs.

– Ačiū už kavą.

Jis linktelėjo.

– Ela, man metas į darbą.

– Ar tikrai?

Jis šyptelėjo, užuot atsakęs.

– Man regis, kad aš beveik nemiegojau, – tarstelėjau.

– Tris valandas. Jei nori, gali dar nusnūsti.

– Keistai jausčiausi šitoj lovoj viena, be tavęs.

Jis perbraukė ranka man per koją.

– Bet gal norėsi palaukti, kol gatvėse kiek apmažės žmonių.

– Galbūt.

Mano ausį tik dabar pasiekė pro šalį bėgančių vaikų rėkavimai; tarsi kokiai užtvarai sugriuvus, vidun įsiveržė išorinis pasaulis. Sykiu įsliūkino ir nepageidautinas poreikis slapukauti, sergėtis aplinkinių. Nebuvau tikra, ar jau esu tam pasirengusi; o nuo jo apdairumo darėsi nejauku.

Tarsi įspėjęs mano mintis, Žanas Polis pagavo mano žvilgsnį ir tarė:

– Aš dėl tavęs rūpinuosi, o ne dėl savęs. Man viskas kitaip. Čionykščiuose kraštuose vyrui visad lengviau.

Atviras, tiesus jo kalbėjimas gerokai prablaivė man galvą. Ir privertė susimąstyti.

– Šita lova... – aš užsikirtau. – Ji gerokai per didelė vienam žmogui. Ir jei miegi čia vienas, tai kam tada staleliai ir lempos iš abiejų pusių?

Žanas Polis atidžiai tyrinėjo mano veidą. Paskui gūžtelėjo; šis gestas galutinai grąžino mudu atgal į tikrovę.

– Kurį laiką gyvenau drauge su moterimi. Maždaug prieš pusantrų metų ji išėjo. Lova buvo jos sumanymas.

– Judu buvot vyras ir žmona?

– Ne.

Uždėjau ranką jam ant kelio ir spūstelėjau.

– Atleisk, – pasakiau prancūziškai. – Nereikėjo man užsiminti.

Jis vėl gūžtelėjo, paskui pažvelgė į mane ir nusišypsojo.

– Žinai ką, Ela Turnjė, vakar naktį tu tiek daug kalbėjai prancūziškai, kad tavo burna, regis, gerokai padidėjo. Iš tikrųjų!

Jis pabučiavo mane, o jo blakstienos sužvilgo saulėje.

Kai išeidamas jis uždarė duris, viskas akimoju pasikeitė. Niekad anksčiau, būdama kieno kito namuose, nesijaučiau taip keistai. Sėdėjau tiesiai it mietą prarijusi ir siurbčiojau kavą. Paskui pastačiau puodelį. Kurį laiką klausiausi vaikų šūkavimų iš gatvės, pravažiuojančių mašinų burzgimo, protarpiais pasigirstančio motorolerio plerpimo. Klaikiai ilgėjausi Žano Polio ir norėjosi lėkti lauk tą pačią akimirką, bet tie išorinio pasaulio garsai laikė mane lyg uždarę.

Galų gale atsikėliau ir palindau po dušu. Geltonoji mano suknelė buvo susiglamžiusi, trenkė cigaretėm ir prakaitu. Apsivilkusi

ją pasijutau lyg valkata. Norėjosi eiti namo, bet prisiverčiau palaukti, kol gatvės kiek aptuštės. Belaukdama žiūrinėjau svetainėje jo knygas. Čia buvo daugybė veikalų iš Prancūzijos istorijos, nemažai romanų, viena kita angliška knyga: Džonas Apdaikas*, Virdžinija Vulf**, Edgaras Alanas Po***. Keista mišrainė! Nustebau, kad knygos buvo surikiuotos be jokios tvarkos: sumišai ėjo grožinė ir dalykinė literatūra, netgi nebuvo pasivarginta sudėlioti knygų pagal abėcėlę. Jis aiškiai vengė darbo įpročius pernešti į namus.

Kai pagaliau nustačiau, kad gatvėje tuščia, staiga pajutau nebenorinti išeiti: žinojau, kad užtrenkusi duris grįžti atgal nebegalėsiu. Dar sykį apsižvalgiau po kambarius. Grįžusi į miegamąjį, atsidariau spintą, išsitraukiau melsvuosius marškinius, kuriuos vakar vilkėjo Žanas Polis, susukau juos į tumulą ir susigrūdau rankinėn.

Išėjusi pro duris pasijutau tarsi žengdama į sceną didelėje salėje, nors kiek galėjau užmatyti, aplinkui nebuvo nė vieno žiūrovo. Skubiai nudūmiau laiptais žemyn ir sparčiu žingsniu nudrožiau link miesto centro. Truputį lengviau atsikvėpiau, pasiekusi tą miesto dalį, kur ir šiaip neretai vaikščiodavau ryte, bet vis tiek jaučiausi nužiūrinėjama. Buvau tikra, kad visi į mane spokso – į susiglamžiusią mano suknelę ir ratilus po akimis. Ai, Ela, liaukis, – mėginau raminti save, – jie juk visada tave nužiūrinėja. Užtat kad tu – svetimšalė, o ne todėl, kad tu ką tik... – neprisiverčiau baigti minties.

* John Hoyer Updike (g. 1932) – žinomas amerikiečių rašytojas, daugiau kaip 22 romanų autorius.

** Virginia Woolf, gimusi Stephen (1882–1941) – britų rašytoja modernistė, dažnai laikoma feminizmo atstove.

*** Edgar Allan Poe (1809–1849) – amerikiečių poetas, novelistas, kritikas, vienas iš Amerikos romantizmo pradininkų. Ypač išgarsėjo savo siaubo istorijomis, detektyviniais ir fantastiniais kūriniais.

Tiktai įsukusi į savo gatvę staiga susivokiau anaiptol nenorinti eiti namo: išvydus mūsų namą, mane kone sutąsė. Turėjau sustoti ir atsišlieti į kaimynų namo sieną. Įžengusi pro duris, – susivokiau, – būsiu priversta akis į akį susidurti su savo kalte.

Ilgokai taip stovėjau. Paskui apsisukau ir nudrožiau tiesiai į geležinkelio stotį. Pirmiausia parsivarysiu automobilį, – nusprendžiau. Šitaip radau konkrečią dingstį dar kuriam laikui atidėti manęs laukiantį tolesnį gyvenimą.

Sėdėjau traukinyje tarsi apsvaigusi, pusiau laiminga, pusiau surūgusi; vos beprisiminiau kitoje stotelėje turinti persėsti į Lavoro traukinį. Aplinkui mane sėdėjo verslininkai, moterys su pirkiniais, flirtuojantys paaugliai. Rodėsi keista, kad nutiko toks neįtikėtinas dalykas, o niekas nieko apie tai nenutuokia. „Ar bent įsivaizduojate, ką aš ką tik padariau? – norėjosi paklausti niūrios moteriškės, su mezginiu įsitaisiusios priešais mane. – Ar jūs irgi būtumėt taip pasielgusi?“

Tačiau mano gyvenimo įvykiai traukinio keleiviams ir visam likusiam pasauliui tikrai buvo nė motais. Žmonės ir toliau kepė duoną, pumpavo dujas, pirko pyragėlius, o traukiniai važiavo nustatytu laiku. Netgi Žanas Polis buvo darbe ir patarinėjo senyvoms damoms, koks romanas joms labiau patiktų. Ir Rikas, ničnieko neįtardamas, toliau sau susitikinėjo su vokiečiais verslininkais. Staigiai įtraukiau oro suvokusi, kad tik aš vienintelė esu išmušta iš vėžių ir neturiu daugiau ko nusitverti, tik parvaryti namo mašiną ir jaustis kalta.

Atsidūrusi Lavore, pirmiausia kavinėje išgėriau espreso kavos, o tik tada grįžau prie savo mašinos. Vos pravėrusi jos dureles išgirdau:

– *Eh, l'américaine!*

Grįžtelėjusi kairėn, išvydau besiartinant tą patį pliktelėjusį vyruką, su kuriuo vakar susikirtau. Tik dabar jo barzdos šeriai

atrodė trijų dienų senumo. Iki galo atidariau mašinos dureles ir atsišliejau į jas, pasidarydama tarytum užtvarą tarp jo ir savęs.

– *Salut,* – atsakiau.

– *Salut, Madame!*

Žinoma, pro mano ausis nepraslydo, kad jis pavadino mane ponia.

– Mano vardas – Ela, – šaltai tariau.

– Klodas, – ištiesė ranką jis. Mudu formaliai paspaudėme vienas kitam rankas. Pasijutau kvailokai. Jam prieš akis nelyginant vitrinoje buvo demonstruojami visi požymiai to, ką aš ką tiktai padariau: mašina tebestovi, kur buvau palikusi, aš pati su suglamžyta vakarykšte suknele ir suvargusiu veidu, – visa kas tarsi piršte piršo jam vienintelę išvadą. Beliko tik svarstyti, ar jam užteks takto man šito neprikišti. Kažkodėl tuo abejojau.

– Gal norėtum kavos?

– Ne, ačiū, aš ką tik išgėriau.

Jis šyptelėjo.

– Eime, su manim kavos turi išgerti, – pasakė ir mostelėjo ranka, tarsi mane sugaudamas. Ir patraukė tolyn. Aš nesijudinau. Jis apsidairė, stabtelėjo ir prapliupo juoktis. – O, tu iš tų, su kuriomis būna problemų! Tu kaip maža katytė aštriais nagiukais, – sulenkęs pirštus jis pavaizdavo katės nagus, – ir pašiūšusiu kailiuku! Na, gerai, kavos tu nenori. Tai gal bent prisėstum valandėlei su manim ant šito suoliuko, ką? Tik tiek. Noriu tau šį tą pasakyti.

– Ką?

– Noriu tau padėti. Ne, ne visai taip. Noriu padėti Žanui Poliui. Taigi, sėskis. Tik minutėlei. – Prisėdęs ant netoliese stovinčio suolo, jis viltingai pažvelgė į mane. Taigi galiausiai užtrenkiau mašinos dureles, priėjau prie jo ir atsisėdau greta. Stengiausi nežiūrėti į jį, tad žvalgiausi po priešais plytintį skverą, kurio išpuoselėtuose gėlynuose dar tik buvo bepradedą skleistis žiedai.

– Ką norėjot man pasakyti? – Tyčia stengiausi kreiptis į jį pabrėžtinai mandagiai, nepasiduoti tam familiariam tonui, kuriuo jis kalbėjo su manimi. Bet tai negelbėjo.

– Žinai, Žanas Polis – geras mudviejų su Žanina bičiulis. Ir visų mūsiškių, kuriuos matei „Tavernoje". – Jis išsitraukė pakelį cigarečių ir atkišo man. Papurčiau galvą, tada jis vieną prisidegė ir atsilošė, sukryžiavęs kojas per čiurnas ir rąžydamasis.

– Žinai, apie metus laiko jis gyveno su moterimi, – pasakė.

– Taip. Ir ką?

– Ar jis tau ką nors apie ją pasakojo?

– Ne.

– Ji buvo amerikietė.

Dėbtelėjau į Klodą, norėdama pasižiūrėti, kokios reakcijos jis tikisi iš manęs, bet jis ramiausiai stebėjo pravažiuojančias mašinas ir niekuo neišsidavė.

– O *ji* ar buvo stora?

Klodas griausmingai nusikvatojo.

– Ak, tu! – sustugo jis. – Tu tikra... Dabar suprantu, kodėl kritai į akį Žanui Poliui. Padūkus katytė!

– Tai kodėl ji išėjo?

Jis gūžtelėjo ir pamažėle aprimo.

– Jinai ilgėjosi savo šalies, čia jautėsi nepritampanti. Skundėsi, kad čionykščiai žmonės nedraugiški. Kad visi ją atstumia.

– Vajėzau! – sudejavau angliškai, nespėjusi prikąsti liežuvio. Klodas palinko į priekį, išsižergęs ir alkūnėmis įsirėmęs į kelius, o rankas nuleido žemyn. Dirstelėjau jo pusėn.

– Ar jis ją tebemyli?

Jis gūžtelėjo.

– Dabar ji ištekėjusi.

Tai nieko nereiškia, pažiūrėk į mane, – pamaniau, bet nutylėjau.

– Matai, – toliau dėstė jis, – mes čia truputį nerimaujam dėl Žano Polio. Pamatom dailutę amerikietę, padūkusią kaip katytė ir aiškiai nusižiūrėjusią Žaną Polį, bet ištekėjusią, ir svarstom, – jis dar sykį gūžtelėjo, – kad gal čia ne visai tai, ko jam reikėtų, bet žinom, kad pats jis to nesupras. O gal supras, bet pagunda pernelyg stipri.

– Bet... – žiojausi prieštarauti aš. Tačiau ką galėjau pasakyti? Atremti, jog ne visos amerikietės anksčiau ar vėliau pabrukusios uodegas sprunka namo (nors pati nykiausiomis savo buvimo čia minutėmis pasvarstydavau tokią galimybę), – tuomet Klodas prikištų, jog aš ištekėjusi. Net nežinojau, kas jam užkliuvo labiau. Gal kartais tokia ir buvo jo strategija? Jis buvo man pernelyg atgrasus, tad nesiryžau klausti.

Aiškiai supratau tik viena, ką jis stengėsi man įteigti: kad netinku Žanui Poliui.

Nuo šios minties, pridėjus dar nemiegotą naktį ir visą dabartinės situacijos absurdiškumą, – kad sėdžiu čia su šituo tipu, aiškinančiu man tai, ką aš ir taip žinau, – aš galiausiai palūžau. Palinkau į priekį, alkūnėmis įsirėmiau į kelius, o delnais prisidengiau akis, tarsi saugodama jas nuo ryškios saulės. Ir pratrūkau tyliai raudoti.

Klodas staigiai išsitiesė.

– Atleisk man, Ela. Nenorėjau visa tai sakydamas tavęs įskaudinti.

– O ko gi dar tikėjaisi? – piktai atrėžiau. Jis dar sykį tokiu pat gestu, kaip ir vakar, parodė, jog pasiduoda.

Nusibraukiau šlapias rankas sau į suknelę ir pakilau.

– Man metas, – burbtelėjau, nubraukdama nuo veido plaukus. Neprisiverčiau padėkoti jam ar atsisveikinti.

Visą kelią namo verkiau.

Biblija tarsi nebylus priekaištas gulėjo man ant stalo. Nepajėgiau ištverti kambaryje viena, nors nelabai turėjau iš ko rinktis. Labiausiai būčiau norėjusi išsikalbėti su drauge, nes paprastai būtent moterys mane gelbėdavo visais sunkiais gyvenimo momentais. Tačiau Valstijose šiuo metu buvo pats vidurnaktis; be to, telefonu niekad nepavykdavo išlieti širdies taip, kaip susitikus. O čia neturėjau kam pasiguosti. Labiausiai pastaruoju metu buvau suartėjusi su Matilda, bet jai taip patiko flirtuoti su Žanu Poliu, kad tikriausiai per daug neapsidžiaugtų išgirdusi, kas nutiko.

Jau kone per pietus prisiminiau, kad pavakare buvau sutarusi prancūzų kalbos pamoką Tulūzoje. Paskambinau poniai Santjė ir atšaukiau susitikimą; paaiškinau, kad sergu. Kai ji paklausė, kas nutiko, pasakiau, jog karščiuoju.

– Ak, ar turite, kas jumis pasirūpintų? – sunerimo jinai.

Išgirdusi tuos žodžius, iškart prisiminiau savo tėvą ir kaip jis nerimavo, kad tik nelikčiau visai vieniša svetimame krašte. „Jeigu kas, skambink Žakobui Turnjė, – patarinėjo jis man. – Visada pravartu, kai bėdai ištikus netoliese yra savų žmonių."

Žanai Poli,

keliauju aplankyti saviškių. Regis, tai geriausia, ką galiu padaryti. Jei liksiu čia, negyvai užsigraušiu.

Pasiėmiau tavo melsvuosius marškinius.

Atleisk man.

Ela

Rikui laiško nerašiau. Tiesiog paskambinau jo sekretorei ir palikau trumpiausią pasaulyje žinutę.

SUKNELĖ

Ji niekuomet nebūdavo viena. Kas nors visuomet likdavo su ja – Etjenas, Hana arba Mažasis Žanas. Dažniausiai drauge būdavo Hana, ir tuo Izabelė beveik džiaugdavosi: Hana negalėjo ar nenorėjo kalbėtis su ja, be to, buvo pernelyg sena ir silpna, kad jai suduotų. Etjenas pastaruoju metu iš pykčio visai nebevaldė rankų, o Mažasis Žanas daugiau nekėlė jai pasitikėjimo – ją gąsdino jo peiliukas ir keistos ugnelės akyse.

Kaip mes ligi šito priėjom? – svarstė Izabelė, sunėrusi rankas sau ant sprando ir spausdama alkūnes prie krūtinės. – Kad net savo pačios sūneliu nebegaliu pasitikėti? Ji stovėjo išėjusi į *devanthuis* ir dairėsi po nykius baltus laukus į tamsias kalnų keteras pilkšvo dangaus fone.

Hana stypsojo tarpduryje jai už nugaros. Etjenas visuomet žinodavo, ką Izabelė veikė per dieną, nors jai taip ir nepavyko nutverti Hanos ką nors jam sakant.

– Močiute, uždaryk duris! – iš vidaus šūktelėjo Mažasis Žanas.

Izabelė dirstelėjo sau per petį į blausų, dūmuose paskendusį kambarį ir nusipurtė. Jie buvo aklinai uždengę langus ir stengėsi per daug nevarstyti durų; dūmai viduje tvyrojo tarytum storas,

dusinantis debesis. Akys ir gerklė jai nepaliaujamai peršėjo, ji sunkiai beįstengė pereiti per kambarį – judėdavo lėtai, tarsi per vandenį. Tiktai išėjus į *devant-huis* jai pavykdavo normaliai įkvėpti, nepaisant šalčio.

Hana prilietė Izabelės alkūnę, mostelėjo galva ugnies pusėn ir pasitraukė į šalį, versdama ją eiti vidun.

Kiaurą žiemą nuo ryto iki vakaro jai tekdavo verpti: daržinėje stūksojo suverstos milžiniškos krūvos kanapių. Dirbdama Izabelė prisimindavo minkštą mėlynąjį audeklą ir vaizduodavosi laikanti rankose jį, o ne šiurkštų kanapinį siūlą, draskantį jai pirštus ir paverčiantį jos rankas ištisine mažų įpjovimų raizgalyne. Kanapių jai niekuomet nepavykdavo suverpti taip plonai, kaip Sevenuose verpdavo vilną.

Nujautė, jog Žakobas bus kažkur paslėpęs audeklą – gal miške ar daržinėje, bet neklausė kur. Tiesą sakant, ir neturėjo progos paklausti; net jei ir būtų kaip nors įsigudrinusi akimirką likti su juo viena, vis tiek nebūtų stengusis išpešti tos paslapties. Bijojo, kad Etjenui mušimu pavyktų ją išgauti.

Ji beveik nebeįstengė galvoti, nuolat dusinama dūmų, regėdama prieš akis nepabaigiamas kanapių krūvas, amžinai sėdėdama tamsiame, nykiame, slopiame kambaryje. Etjenas dažnai stebeilydavosi į ją, o susidūręs su jos žvilgsniu nenusukdavo į šalį akių. Be blakstienų likusios jo akys atrodė lyg metalinės, ir kaskart, veriama to žvilgsnio, ji pasijusdavo kalta ir pažeidžiama.

Ji kone liovėsi kalbėti, vakarais tylėdama sėdėdavo prie ugnies, nebesekdavo vaikams pasakų, nedainuodavo, nebesijuokdavo. Jautėsi tartum trauktųsi ir mažėtų; jai atrodė, jog būdama kuo tylesnė pasidarys mažiau pastebima ir gal kaip nors sugebės išvengti ją persekiojančio įtarumo, tos bevardės grėsmės, kybančios jai virš galvos.

Pirmąsyk ji susapnavo aviganį palėpščių lauke. Jis rovė geltonžiedžius žolynus ir maigė juos tarp pirštų. Užpilk juos karštu vandeniu ir sugerk, – paliepė jai. – Pamatysi, tau palengvės. Rando jo veide nebesimatė, o Izabelei paklausus, kur jis dingo, atsakė, jog persikėlęs į kitą kūno vietą.

Paskui ji sapnavo savo tėvą, žarstantį sugriauto ugniakuro pelenus, o aplinkui smilko sunaikintų namų griuvėsiai. Jinai pašaukė tėvą, bet šis taip susikaupęs kažko ieškojo, kad net nepakėlė galvos.

Paskui ėmė rodytis moteris. Izabelei niekad nepavykdavo gerai jos įžiūrėti. Ji vis stovėdavo tarpduryje, kur nors po medžiais, o sykį – palei upę, panašią į Tarną. Jos buvimas ramino, nors ji niekuomet nieko nesakydavo ir netgi neprisiartindavo tiek, kad Izabelė galėtų ją aiškiai pamatyti.

Po Kalėdų šitie sapnai liovėsi.

Kalėdų rytą visa šeima apsirengė privalomais juodais drabužiais – šįkart pasiūtais iš savo pačių išaugintų ir išdirbtų kanapių. Rūbai buvo šiurkštūs ir stori, bet patvarūs – užteks ilgam. Vaikai zirzė, kad jie duria ir graužia. Izabelė širdyje jiems pritarė, tačiau tylėjo.

Priešais Šv. Petro bažnyčią jie pamatė tarp besibūriuojančių žmonių Gasparą ir priėjo su juo pasisveikinti.

– Beje, Etjenai, – tarė Gasparas, – užeigoje mačiau vyriškį, kuris sakėsi galįs atgabenti granito tavo židiniui. Prancūzijoje, maždaug diena raitomis nuo čia, prie pat Monbeljaro, yra granito kirtykla. Pavasarį jis siūlėsi tau pristatyti didelį luitą židiniui. Pasakyk man, kokio dydžio tau reikia, ir aš perduosiu pirmam žmogui, kuris keliaus į tą pusę.

Etjenas linktelėjo.

– Sakei jam, kad atsilyginsiu kanapėmis?

– Žinoma.

Etjenas atsigręžė į moteris.

– Pavasarį pasimūrysim židinį, – pasakė tyliai, kad greta stovintys šveicarai nenugirstų ir nepasijustų užgauti.

– Dėkui Dievui, – mechaniškai atsakė Izabelė.

Jis dėbtelėjo į ją, suspaudė lūpas ir atsitraukė į šoną, nes prie jų priėjo Paskalė. Mergina linktelėjo Hanai ir nedrąsiai nusišypsojo Izabelei. Juodvi kelissyk buvo matęsi bažnyčioje, bet niekad negaudavo progos pasišnekėti.

Pasirodė pastorius Abraomas Ružmonas. Kol jis sveikinosi su Hana, Izabelė ištaikė akimirką persimesti keliais žodeliais su Paskale.

– Atleisk, kad neatėjau tavęs aplankyti. Dabar pasidarė nelengva... ištrūkti.

– Ar jie žino apie... apie...

– Ne. Nesirūpink.

– Izabele, aš turiu...

Ji prikando liežuvį ir sumišo, nes Izabelės pašonėje netikėtai išdygo Hana – sučiaupusi lūpas ji nenuleido akių nuo Paskalės veido.

Akimirką karštligiškai ieškojusi, kaip čia išsisukti, Paskalė paprasčiausiai ištarė:

– Tesaugo Dievas tave šią žiemą.

Izabelė blankiai nusišypsojo.

– Ir tave taip pat.

– Ar tarp mišių užsuksite pas mus?

– Taip, žinoma..

– Tai gerai! Nagi, Žakobai, ką šįsyk man parodysi, branguti?

Berniukas išsitraukė iš kišenės pilkšvai žalsvą piramidės pavidalo akmenį ir padavė jai.

Izabelė pasisuko eiti į vidų. Grįžtelėjusi atgal, pastebėjo, jog Žakobas kažką šnabždasi su Paskale.

Po rytinių pamaldų Etjenas atsisuko į Izabelę.

– Judvi su mama dabar eisit namo, – sumurmėjo jis.

– O kaipgi pamaldos Šaljeruose?..

– Apsieisi be jų, Raudonplauke!

Izabelė žiojosi kažko sakyti, bet išvydusi, kaip įsitempė jo pečiai ir sublizgo akys, užsičiaupė. Dabar nebepamatysiu Paskalės, – toptelėjo jai. Ir Mergelės koplyčioje nebateregėsiu. Ji užsimerkė ir rankomis suspaudė galvą, tarsi tikėdamasi smūgio.

Etjenas stvėrė ją už alkūnės ir šiurkščiai ištempė iš minios.

– Drožk, – drėbė piktai ir stumtelėjo namų link. Hana kaipmat išdygo greta.

Izabelė ištiesė sustingusią ranką.

– Mari, – pašaukė ji. Dukrelė prišoko prie jos.

– Aš čia, mama, – tarė ji, kibdamasi Izabelei į ranką.

– Ne. Mari eis į bažnyčią su mumis. Eikš čionai, Mari!

Mari pakėlusi galvelę pažvelgė į motiną, paskui į tėvą. Tada paleido Izabelės ranką ir sustojo per vidurį tarp jos ir Etjeno.

– Čionai, – Etjenas mostelėjo jai stotis greta savęs.

Mari pažvelgė į jį, išplėtusi milžiniškas mėlynas akis.

– Tėti, – garsiai pareiškė ji, – jei tu muši mane taip, kaip mamą, man bėgs kraujas!

Iš pykčio Etjenas pasidarė tartum dar aukštesnis. Jis žengtelėjo prie dukters, bet sustojo, kai Hana perspėdama atstatė į priekį ranką ir papurtė galvą. Jis dirstelėjo į žmones aplinkui: visi tylėjo. Perliejęs Mari įniršio sklidinu žvilgsniu, jis apsisuko ir patraukė Gasparo namų link.

Hana žengė taku, vedančiu į jų sodybą. Izabelė nesijudino.

– Mari, – dar sykį pašaukė ji, – eime su mumis!

Bet Mari liko stovėti kur buvusi, kol prie jos prisigretino Žakobas ir paėmė už rankos.

– Einam prie upės, – pasiūlė jis. Tada Mari leidosi brolio nuvedama šalin. Nė vienas iš jų neatsigręžė.

Žakobas dažnai žaisdavo su Mari lauke, kol šaltis nesuginė jų į vidų. Jis prigalvodavo daugybę naujų žaidimų su savo akmenukais. Išmokė ją skaičiuoti ir visokiais būdais rūšiuoti akmenėlius: pagal spalvą, dydį, radimo vietą. Jiedu pamėgo iš akmenukų dėlioti įvairiausių daiktų kontūrus. Sykį pasiguldė ant žemės dalgį ir iš visų pusių apdėjo akmenukais, o tada pakėlė įnagį nuo žemės – liko jo kontūras iš akmenėlių. Tą patį padarė su grėbliais, kastuvais, puodais, suoliuku, prijuostėmis, kelnėmis, savo rankomis.

– Nori, išdėliosiu tave? – pasiūlė jis seseriai vieną vakarą.

Mari džiugiai suplojo rankutėmis ir nusijuokė. Ji išsitiesė ant nugaros, o Žakobas kruopščiai ištampė į visas puses jos suknelę, kad akmenukais išdėtų visą jos formą. Tada atidžiai parinko akmenėlius: galvą ir kaklą apdėjo Sevenų granitu, baltais akmenėliais apvedžiojo suknelę, žaliais – kojas, pėdas ir plaštakas. Ypač skrupulingai jis dėliojo suknelę, netgi paženklino juosmenį ir rankovių formą. Viską užbaigęs, padėjo Mari atsistoti, kad nesuardytų akmenėlių dėlionės. Visi namiškiai galėjo pasigrožėti mergaitės atvaizdu, ištiestomis rankomis ir kojomis gulinčiu ant purvinos aslos. Pakėlusi akis, Izabelė pastebėjo, kad tiek Žakobas, tiek Etjenas labai atidžiai apžiūrinėja akmenukus. Etjenas be garso krutino lūpas.

Jis skaičiuoja, – dingtelėjo jai. Kodėl jis skaičiuoja? Ją užliejo panikos banga.

– Liaukitės! – suriko jinai, prišoko prie dėlionės ir puolė spardyti akmenėlius.

Sunkiausia buvo ištverti tuos tamsius, nykius mėnesius po Kalėdų. Užėjo tokie šalčiai, kad duris jie tepraverdavo vos vienąkart per dieną, kad galėtų įsinešti malkų ir kanapių. Dangus dažniausiai būdavo pilkas, aptrauktas sunkių sniego debesų, ir prietema lauke nedaug tesiskirdavo nuo tos, kuri tvyrojo namuose. Jei Izabelė ir pamėgindavo kyštelėti nosį laukan, vildamasi ištrūkti nors valandėlei, tamsus ir apniukęs dangus jos nė kiek nedžiugindavo. Aplinkui plytėjo begaliniai sniegynai, tolumoje vienur kitur pamarginti kyšančių juodų eglių viršūnių ar uolų luitų. Šalčiui lyžtelėjus jos veidą atrodydavo, lyg metalinį strypą kas būtų prispaudęs.

Burnoje ji irgi pradėjo jausti metalo skonį – sprangioje ruginėje duonoje, kurią Hana kas savaitę kepdavo bendruomenės krosnyje, ir tirštame daržovių troškinyje, kuriuo jie mito diena iš dienos. Izabelė versdavo save praryti nors po keletą kąsnių, nekreipti dėmesio į kraujo skonį burnoje, užgniaužti žiaukčiojimą. Neretai savo dalį ji atiduodavo pabaigti Mari.

Paskui jai ėmė nepakenčiamai niežėti rankas ir kojas, ypač per alkūnių ir kelių sulenkimus. Iš pradžių ji mėgino per kelis storų rūbų sluoksnius kasytis tas vietas: buvo pernelyg šalta nusirengti ir išrankioti utėles. Bet sykį išvydo per drabužius besisunkiantį kraują, paskubom atsiraitojo rankoves ir apžiūrėjo pažeistas vietas: sausa, trūkinėjanti oda skiautėmis luposi jai nuo rankų, nusėtų raudonomis dėmėmis, o jokių utėlių nesimatė nė ženklo. Ji greitai uždengė rūdis primenančias dėmes, baimindamasi, kuo gali būti apkaltinta, jei kartais Etjenas pastebėtų kraujavimą.

Naktį ji tyliai gulėdavo lovoje, atmerktomis akimis stebeilydamasi į lubas ir stengdamasi kuo mažiau krutėti kasydavosi niežtinčias vietas, – kad tik nepajustų Etjenas. Klausydamasi lygaus jo alsavimo drebėdavo, kad tik jis nepabustų, ir stengdavosi

verčiau neužmigti pati, kad visuomet būtų pasirengusi, – nors nė pati nežinojo, kam. Tiesiog bijodama net alsuoti gulėdavo tamsoje ir kažko laukdavo.

Ji manė esanti labai atsargi, bet vieną naktį jis stvėrė jai už rankos ir užčiuopė kraują. Tąsyk žiauriai ją sumušė, o paskui šiurkščiai imdavo iš už nugaros. Bent jau nereikėdavo žiūrėti jam į veidą.

Vieną vakarą pas juos užsuko Gasparas ir įsitaisė pasėdėti prie ugnies.

– Granitą užsakiau, – pranešė jis Etjenui, traukdamas iš kišenės pypkę ir graibydamasis skiltuvo. – Dėl kainos sutarta, ir tas žmogus žino matmenis, kuriuos man davei. Turi atgabenti prieš Velykas. Klausyk, bet gal tau reikia daugiau? Dar ir pačiam kaminui?

Etjenas papurtė galvą.

– Už tiek neišgalėsiu sumokėti. Be to, kaminui visai tiks ir čionykštis kalkakmenis. Juk labiausiai įkaista pats židinys, tad jam ir reikia tvirčiausio akmens.

Gasparas sukikeno.

– Tie visi smuklėje mano, kad tu sukvailiojai. „Kam jam tas židinys? – stebisi. – Juk ir taip turi puikiausius namus!“

Stojo tyla. Izabelė žinojo, apie ką visi mąsto: kiekvienas iš jų prisiminė senąjį židinį Turnjė namuose.

Mari, įsikibusi Gasparui į parankę, laukė, kad jis ją pakutentų. Tas ištiesė ranką, paglostė jai pasmakrę, papešiojo ausis.

– Ką, ir tu nori židinio, *mon petit souris*, ir tau patiktų jį turėti? Nemėgsti tų amžinų dūmų?

– Ne, bet labiausiai jų nekenčia mama, – kikendama išpyškino Mari.

– A, Izabele! – Gasparas atsigręžė į ją. – Nekaip atrodai! Gal neprivalgai?

Hana suraukė antakius. Etjenas atsakė vietoj žmonos.

– Maisto šituose namuose netrūksta niekam, kas jo nori, – niūriai burbtelėjo jis.

– Aišku. – Gasparas mostelėjo priešais save rankomis, tarsi lygindamas suglamžytą audeklą. – Išauginot gerą kanapių derlių, turit ožkų, taigi viskas gerai. Išskyrus židinį, kurio trūksta poniai. O ponia gauna tai, ko nori.

Izabelė sumirksėjo ir per dūmų debesį įsistebeilijo į jį. Vėl stojo tyla; paskui Gasparas nesmagiai nusijuokė.

– Pajuokavau! – šūktelėjo jis. – Norėjau tik jus paerzinti!

Jam išėjus, Etjenas kelissyk apsuko ratą apie kambarį, iš visų pusių apžiūrinėdamas ugnį.

– Židinį mūrysim čia, prie šitos sienos, – paaiškino jis Mažajam Žanui, delnu plekšnodamas per toliausiai nuo durų esančią sieną. – Kaminą štai šitoj vietoj išvesim per stogą. Matai? Bus keturi ramsčiai, – jis mostelėjo ranka rodydamas, – ant jų laikysis akmeninis stogelis, per kurį dūmai eis aukštyn ir laukan pro skylę, kurią iškirsim viršuje.

– Kokio didumo bus tas židinys, tėte? – paklausė Mažasis Žanas. – Ar toks, kaip senuosiuose namuose?

Etjenas apsidairė aplinkui. Jo žvilgsnis užkliuvo už Mari.

– Taip, – atsakė jis. – Turėsim didelį židinį. Kaip manai, Mari?

Jis retai vadindavo dukterį vardu. Izabelė žinojo, koks atgrasus jam tas vardas. Ji buvo prigąsdinusi užkerėsianti jų javus, jeigu jis neleisiąs jai pavadinti naujagimės Mari. Per visus tuos metus, kiek gyveno po Turnjė stogu, tai buvo vienintelis kartas, kai ji išdrįso pasinaudoti ta baime, kurią ši giminė jai jautė. Dabar tos baimės nebeliko nė padujų, jos vietą užėmė įniršis.

Mari susiraukė, žiūrėdama į Etjeną. O kadangi jis ir toliau vėrė ją savo ledinėmis, išpūstomis akimis, ji pratrūko verkti. Izabelė apglėbė dukrelę.

– Nieko, nieko, nurimk, brangute, neverk, – glostydama Mari galvą, pašnibždom ramino jinai. – Nuo verkimo bus dar blogiau. Nereikia verkti.

Viršum Mari galvos Izabelė išvydo tolimiausiame kambario kampe stypsančią Haną. Akimirką jai pasirodė, kad senei kažkas nutiko. Jos veidas buvo keistai persimainęs, raukšlių raizginys ryškesnis nei paprastai. Tik paskui ji suvokė, kad senė šypsosi.

Izabelė ėmė stengtis daugiau laikyti Mari prie savęs: mokė ją verpti, liepdavo jai vynioti siūlus į kamuoliukus, nerdavo mažutes sukneles jos lėlytei. Izabelė tolydžio liesdavo Mari: imdavo už rankos, glostydavo plaukus, – tarsi norėdama dar sykį įsitikinti, kad mergaitė niekur nedingo. Ji kasdien mazgodavo Mari veidą ir švariai aptrindavo jį audinio skiaute, kad šviestų net per dūmų debesį.

– Noriu visada aiškiai tave matyti, mano mažute, – sakydavo ji, nors Mari jokių paaiškinimų nereikalavo.

Izabelė kiek galėdama stengėsi neprileisti Hanos prie mergaitės, kartais visu kūnu ją užstodama.

Bet jai ne visuomet pavykdavo. Vieną dieną Mari pribėgo prie Izabelės blizgančiomis lūpomis.

– Močiutė užtepė man ant duonos kiaulės taukų! – pasigyrė ji.

Izabelė suraukė antakius.

– Gal rytoj jinai ir tau užteps, – aiškino toliau dukrelė, – juk ir tave reikia atpenėti. Tu juk pasidarei tokia liesa, mamyte! Ir tokia suvargusi.

– O kam močiutei prireikė tave penėti?

– Gal kad aš nepaprasta.

– Prieš Dievą visi mes lygūs, nė vieno nėra išskirtinio, – griežtai pasakė Izabelė.

– Bet kokie tie taukai gardūs, mamyt! Aš taip norėčiau dar!

Vieną rytą pabudusi Izabelė išgirdo vandens čiurlenimą ir suprato, kad pagaliau žiema baigėsi.

Etjenui pravėrus duris, pro jas įspindo saulė ir šiluma, kuri atgaivino jos kūną. Sniegas visuos pašaliuos tirpo ir upeliais bėgo žemyn, į upę. Vaikai tartum nutrūkę nuo grandinės išlėkė į kiemą, šėliojo ir dūko, kvatodami tampė ant batukų didžiausius purvo luistus.

Izabelė suklupo vidury daržo, jausdama, kaip purvas merkia kelius. Pirmąsyk po daugelio mėnesių ji pagaliau liko viena, nes visi buvo taip apsvaigę nuo staiga prasidėjusio pavasario, kad užmiršo ją sergėti. Panarinusi galvą, ji pradėjo melstis balsu.

– Švenčiausioji Motina, aš nebeištversiu čia dar vienos žiemos, – murmėjo jinai. – Tiktai vieną šitokią žiemą šiaip taip pajėgiau išgyventi. Meldžiu, maloningoji Mergele, neleisk, kad daugiau taip nutiktų. – Ji suspaudė rankomis pilvą. – Apsaugok mane ir šitą kūdikį. Juk tu vienintelė žinai...

Izabelė nuo pat Kalėdų nebuvo buvusi Mutjė. Visą žiemą prie krosnies kepti duonos vaikščiojo Hana. Kai oras būdavo geresnis, Etjenas vesdavosi vaikus į bažnyčią, bet Izabelė visuomet likdavo namie su Hana. Todėl, pasigirdus pavasarį sugrįžusio prekeivio švilpukui, Izabelė buvo tikra, kad jai neleis ten eiti; maža to – kad gautų mušti vos paprašiusi. Taigi ji liko kur buvusi – darže sodino sodinukus.

Mari atbėgo jos ieškoti.

– Mama! – iš tolo šaukė ji. – Eime!

– Ne, mano mažute. Matai, aš turiu daug darbo.

– Bet tėtis liepė man tave surasti ir pasakyti, kad gali eiti.

– Tėtis sakė, kad eičiau drauge į miestelį?

– Taip. – Mari pritildė balselį. – Būk gera, mama, einam! Nieko neklausinėk. Einam, ir tiek.

Izabelė atidžiai įsižiūrėjo į dukterį: mėlynos, atviros, spindinčios akys, geltoni plaukai – šviesesni link galų ir tamsesni prie galvos, kaip ir jos tėvo kadaise. Raudonų plaukų irgi vėl buvo pradėję rastis – pasirodydavo po kokį vieną per dieną, bet pati Hana juos dabar išraudavo.

– Tu dar per maža būti tokia išmintinga.

Mari apsisuko ratu, papešė ką tik sužaliavusios levandos ir nudūmė tolyn kvatodama.

– Mes visi kartu eisime į miestelį! – sušuko jinai.

Jiems prisiartinus prie aplinkui prekeivio furgoną susispietusių žmonių, Izabelė kaip įmanydama stengėsi šypsotis. Jautė, kad žmonės į ją spokso. Neįsivaizdavo, kas apie ją šnekama miestelyje, ar Etjenas stengėsi dar pakurstyti, ar nuslopinti pasklidusias apkalbas, ar išvis žmonės ją beprisimena.

Prie jos priėjo ponas Ružmonas.

– Labai malonu ir vėl tave matyti, Izabele, – oriai tarė jis, spausdamas jai ranką. – Tikiuosi, išvysime tave ir sekmadienį?

– Taip, – linktelėjo ji. Vargu ar jis taip sveikintųsi su ragana, – nedrąsiai pamanė pati sau.

Prie jos prišoko sunerimusi Paskalė.

– Izabele, ar tu sirgai?

Izabelė sumišusi dirstelėjo į greta stypsančią Haną.

– Taip, – atsakė ji. – Žiema mane susargdino. Bet dabar jaučiuosi daug geriau.

– *Bella!* – pasigirdo jai už nugaros. Atsisukusi išvydo prekeivį, mojantį jai nuo furgono viršaus. Pasilenkęs jis suėmė jos ranką ir pakėlęs prie lūpų pabučiavo. – Ak, kaip malonu jus matyti, ponia! Tikras džiaugsmas. – Tebelaikydamas ją už rankos ir kabarodamasis tarp visų savo daiktų, jis apvedė ją aplinkui furgoną, tolyn nuo Etjeno, Hanos ir vaikų, kurie nusekė juos akimis, bet nėjo iš paskos. Atrodė, tartum prekeivis būtų juos užkerėjęs – kad stovėtų lyg įkasti ir nejudėtų iš vietos.

Anapus furgono jis paleido jos ranką, pritūpė ant važiuoklės krašto ir įdėmiai įsižiūrėjo į ją.

– Ai, kokia tu liūdna, *Bella,* – švelniai ištarė jis. – Kas gi tau nutiko? Kaip gali šitaip liūdėti, turėdama tokį nuostabų mėlyną audeklą, kuris džiugina akį?

Izabelė tiktai papurtė galvą, nepajėgdama ištarti nė žodžio. Ir užsimerkė, kad sulaikytų ašaras.

– Klausyk, *Bella,* – vis taip pat tyliai kalbėjo jis. – Paklausyk, turiu tavęs kai ko paklausti.

Ji atmerkė akis.

– Tu juk pasitiki manim, tiesa?

Ji pažvelgė į pačią tamsių jo akių gilumą.

– Taip, pasitikiu, – sušnibždėjo.

– Turi man pasakyti, kokios spalvos tavo plaukai.

Izabelė instinktyviai kilstelėjo ranką prie galvą dengiančios skepetos.

– O kam?

– Turiu žinią, skirtą greičiausiai tau, bet tikrai žinosiu tik tada, kai pasakysi, kokios jie spalvos.

Izabelė iš lėto papurtė galvą.

– Paskutinė žinia, kurią išgirdau iš tavęs, buvo apie mano mošos mirtį. Kuriems galams man dar ko nors klausytis?

Prekeivis palinko arčiau.

– Todėl, kad tu dabar tokia liūdna, o šita žinia turėtų tave nudžiuginti, kad daugiau nebeliūdėtum. Patikėk manim, *Bella*. Daugiau jokių skaudžių žinių! Be to, – jis pritilo ir įsižiūrėjo jai į veidą, – ši žiema buvo tau labai sunki, ar ne? Blogiau tikrai nieko nebeišgirsi už tai, ką jau ištvėrei.

Izabelė nudelbė akis į purvu aplipusius savo batelius. Paskui giliai įkvėpė ir tarė:

– Rusvi, beveik raudoni.

Jis šyptelėjo.

– Bet nuostabūs, tiesa? Tokie, kaip Švenčiausiosios Mergelės, tebūnie ji palaiminta. Kam gi to gėdytis? Be to, šitokio atsakymo aš ir tikėjausi. Dabar klausykis, ką turiu tau pranešti. Žinią tau siunčia aviganis, kurį pereitą žiemą sutikau Alese. Jis tave man nupasakojo ir prašė tavęs paieškoti. Jis juodaplaukis, su randu veide. Tu jį pažįsti?

Izabelė sustingo. Tartum per dūmus, amžiną nuovargį ir baimę, temdančius jos mintis, staiga būtų prasiveržęs įstabus švytėjimas.

– Polis, – sušnibždėjo ji.

– *Si, si*, kaip tik toks jo vardas! Jis prašė tau perduoti, – prekeivis užmerkė akis ir susikaupė, – kad vasarą prie Tarno ištakų jis vis dar laukia tavęs. Jis visada tavęs laukia.

Izabelė pratrūko raudoti. Laimei, jos ieškoti atėjo ne Etjenas ar Hana, o Mari, kuri pribėgo prie mamos ir sugriebė jai už rankos.

– Kas yra, mama? Ką tas negeras dėdė tau pasakė? – ji rūsčiai pažvelgė į prekeivį.

– Jis nėra negeras dėdė, – per ašaras išspaudė Izabelė.

Prekeivis nusijuokė ir sušiaušė Mari plaukus.

– Tu, *bambina,* man primeni mažą valtelę – gondolą. Tu šauniai supiesi ant bangų ir laikaisi vandens paviršiuje, tu labai narsi, tik visai dar maža.

Jis toliau pirštais kedeno Mari plaukus, kol aptiko vieną rusvą giją, kurią Hana buvo pražiopsojusi.

– Matai, – tarė jis Izabelei, – nėra ko gėdytis. Jie nuostabūs!

– Perduok jam, kad mintyse aš irgi visuomet ten būnu, – pasakė Izabelė.

Mari stovėjo ir dairėsi tai į vieną, tai į kitą.

– Kam perduoti?

– Niekam, Mari. Mes tiktai kalbėjomės, ir tiek. Ačiū tau, – padėkojo ji prekeiviui.

– Būk laiminga, *Bella.*

– Pasistengsiu.

Granitą atgabeno Didžiojo Penktadienio išvakarėse.

Etjenas su sūnumis arė lauką, o Izabelė su Hana kuopė namus, grandydamos per žiemą prisikaupusius suodžius ir purvą. Jos nušveitė sienas ir iššlavė grindis, išplikė puodus, išskalbė drabužius, naujų šiaudų prikimšo čiužinius, išmėžė tvartą. Tiktai sienų dar nebuvo išbaltinusios. Visi slėnio gyventojai kartą per metus, pavasariui atėjus, išbaltindavo savo namų sienas, tačiau Turnjė šeimyna laukė, kol bus išmūrytas židinys.

Izabelė kaip sykis maišė garuojantį katilą, kuriame virino skalbinius, kai pamatė jų link atriedantį vežimą. Arklys įsirėžęs vos patempė sunkų krovinį.

– Mari, bėk pasakyk tėveliui, kad atvežė granitą, – paliepė ji. Mari numetė pagaliuką, kuriuo stumdė užmerktus nešvarius rūbus, ir kiek įkabindama nukūrė į laukus.

Kai Etjenas su berniukais parėjo, atvykėlį jau rado besėdintį

prie baltai nušveisto stalo ir bekertantį garuojantį viralą iš dubens. Jis valgė greitai, visu kūnu palinkęs virš dubens. O išsrėbęs pakėlė galvą.

– Mums prireiks dar dviejų vyrų jam iškelti, – pasakė.

Etjenas linktelėjo Mažajam Žanui.

– Bėk surask Gasparą, – paliepė jis.

Belaukiant Etjenas paaiškino, kaip rengiasi statyti židinį.

– Pirmiausia iškasiu jam duobę, kad pagrindas būtų lygus su grindimis, – dėstė jis.

Hana, lig tol stypsojusi Etjenui už nugaros, paėmė tuščią atvykėlio dubenį, dar įpylė viralo ir su trenksmu pastatė ant stalo.

– Gal verčiau iškask dabar, – pasiūlė vyriškis. – Tada galėsim iškart ten įguldyti akmenį.

– Per ilgai užtruks, – sumišęs numykė Etjenas. – Matai, žemė dar tebėra įšalusi. Nenoriu tavęs gaišinti.

Vyras pabaksnojo koja į aslą.

– Man neatrodo, kad būtų įšalusi.

– Vis tiek labai kieta. Ariau laukus, tai neturėjau kada kasti. Be to, maniau, kad atvažiuosi vėliau, jau po Velykų.

Melas, – pagalvojo Izabelė, nenuleisdama akių nuo Etjeno, atkakliai spoksančio į aslą, kurioje atvykėlis buvo batu išspyręs nedidelę duobutę. Gasparas juk buvo sakęs, kad granitą atveš prieš Velykas. Ji retai girdėdavo savo vyrą taip įžūliai meluojant.

Granito vežėjas išsrėbė ir antrą dubenį.

– Tavo moterys gardžiai verda ir ant šitokios ugnies, – pagyrė jis, mostelėdamas galva į ugniavietę kambario kertėje. – Kuriems galams ką nors keisti?

Etjenas gūžtelėjo.

– Mes pratę turėti židinį.

– Betgi dabar gyvenat kitoje šalyje. Čia kitokie papročiai. Turėtumėt juos perimti.

– Yra dalykų, kurių neatsisakom, kur bekeliautume, – atsiliepė Izabelė. – Tai dalis mūsų pačių. Niekas negali to galutinai išstumti.

Visi sužiuro į ją, o Etjeno veidą iškreipė bjauri grimasa.

Kuriems galams man reikėjo prasižioti? – pati nustebo Izabelė. – Juk žinau, kad kuo mažiau šnekėsiu, tuo geriau. Kam aš taip padariau? Dabar jis mane pridaužys, kaip darydavo žiemą. Gali pakenkti kūdikiui. Ji priglaudė delną sau prie pilvo.

Tačiau pasirodžius vyrams, Etjenui atsirado tiek darbo, kad teko pamiršti pyktį. Tiktai sukibę keturiese, visi stiprūs, petingi vyrai, jie įstengė iškelti tą luitą iš vežimo ir vargais negalais įnešti jį vidun, kur pastatė prie pat durų, atremtą į sieną. Žakobas braukė per jį rankomis aukštyn ir žemyn, o Mari prisiglaudė prie akmens ir išsitiesė, tarsi tai būtų lova.

– Jis šiltas, mama, – pasakė ji. – Visai kaip namie!

Velykos buvo atpirkimo metas – atlygis už visus žiemos sunkumus. Izabelė ištraukė juodus išeiginius visos šeimynos drabužius, skirtus vilktis einant į bažnyčią, ir pati persirengė taip lengvai, kaip jau manėsi niekuomet neįstengsianti.

Štai kas yra viltis, – dingtelėjo jai. – Buvau tą jausmą visai pamiršusi.

Ji spėliojo, ar Etjenas leis jai eiti į bažnyčią, ar uždraus, bausdamas už tai, ką ji pasakė granito vežėjui. Bet jis daugiau apie tai neužsiminė. Jos įžūlumą, atveriant burną, atsvėrė jo melas.

Ji padėjo Mari persivilkti suknelę. Mergaitė visai nenustygo vietoje, strykčiojo po kambarį, kažko pati viena krykštavo ir kike-

no. Atėjus metui eiti, ji įsikibo Izabelei į vieną ranką, Žakobas – į kitą, ir visi trys susiglaudę patraukė siauru takeliu paskui Haną ir Etjeną, o Mažasis Žanas nudūmė pirmas.

Izabelė nedrįso nė galvoti apie Mergelę koplyčioje. Gana ir to, kad einu į pirmąsias pamaldas, kad pamatysiu visus kitus, kad šviečia saulė, – galvojo jinai. – Neverta daugiau nė tikėtis!

Po rytinių mišių Šv. Petro bažnyčioje Etjenas, netaręs Izabelei nė žodžio, pasuko link Gasparo namų; visa šeimyna nusekė jam iš paskos. Paskalė prisigretino prie Izabelės ir šypsodamasi žingsniavo šalia.

– Kaip puiku, kad eisi ir į antrąsias mišias, – sušnibždėjo jinai. – Kaip nuostabu tave šiandien matyti!

Pasiekus Gasparo namus, Izabelė greta Paskalės atsisėdo prie ugnies ir klausėsi visų miestelio naujienų ir gandų, apie kuriuos nieko nežinojo per žiemą.

– Betgi čia jokia naujiena! – kaskart, papasakojęs naują istoriją, rėkavo Gasparas. – Hana, atėjusi kepti duonos, turėjo viską išgirsti! Neabejoju, kad jinai tau papasakojo! Oi! – Jis stvėrėsi ranka sau už burnos, bet nelemtieji žodžiai jau buvo išskridę. Sumišęs dėbtelėjo į Haną, kuri lig tol, užmerkusi akis, sėdėjo greta Etjeno ant suolo priešais. Dabar ji atsimerkė ir įsispitrėjo į Gasparą, šis nejaukiai nusijuokė.

– Ėė, Hana, – numykė jis, – tu gi žinai visus šituos gandus, tiesa? Juk nesi kurčia, nors ir nieko nekalbi?

Hana gūžtelėjo ir vėl užsimerkė.

Ji visai suseno, – pagalvojo Izabelė. – Suseno ir suvargo. Bet vis tiek esu tikra, kad jinai gali kalbėti!

Mažasis Žanas netrukus kažkur išdūmė su kaimynų sūnumis, bet Žakobas su Mari neatsitraukdami trynėsi aplinkui – žibančiomis akimis, tarsi kažko tikėdamiesi. Po kurio laiko Paskalė garsiai juos pakvietė:

– Eime, parodysiu jums jauniklius! Ne, tu pasilik, Izabele. Nuvesiu tik šituos du. – Drauge su abiem vaikais ji išėjo į kūtę.

Sugrįžo visi kikendami, o labiausiai – Mari. Ji perėjo per kambarį, išdidžiai iškėlusi galvą, tartum karalienė su karūna.

– Na, kaip patiko jaunikliai? – paklausė Izabelė.

– Labai minkštučiai, – atsakė Žakobas ir abudu su Mari prapliupo kvatotis.

– Nagi, eik šen, *petit souris*, o tai įmesiu tave upėn! – šūktelėjo Gasparas. Mari suspigo, jis puolė gainiotis ją po kambarį, o pagavęs ėmė kutenti.

– Palik ją, Gasparai, o tai neišstovės ramiai per mišias, – griežtai sudraudė Etjenas.

Gasparas iškart paleido Mari.

Paskalė vėl įsitaisė greta Izabelės. Jos lūpose žaidė paslaptinga šypsena, nors Izabelė niekaip nesuprato, ką ji reiškia. Tačiau neklausė. Buvo išmokusi nieko neklausinėti.

– Vadinasi, netrukus turėsite židinį, – tarė Paskalė.

– Taip. Kai tik apsėsim laukus, Etjenas įstatys akmenį. Aišku, su Gasparo pagalba, nes granitas baisiai sunkus. O tada išmūrys dūmtraukį.

– Ir daugiau nebebus dūmų? – Paskalės balse suskambo pavydo gaidelė. Izabelė šyptelėjo.

– Taip, daugiau nebebus dūmų.

Paskalė pritildė balsą.

– Atrodai geriau negu aną kartą.

Izabelė apsidairė. Etjenas su Gasparu kažką karštai aptarinėjo, o Hana, regis, snaudė.

– Taip, dabar daugiau būnu lauke, – atsargiai pasakė ji. – Kvėpuoju grynu oru.

– Ne tik dėl to. Atrodai laimingesnė. Tarsi būtum sužinojusi kokią paslaptį.

Izabelė prisiminė aviganį.

– Gal kartais ir sužinojau.

Paskalė išpūtė akis. Izabelė nusijuokė.

– Ne, nieko. Tiesiog džiaugiuosi pavasariu ir tuo, kad turėsime židinį.

– Vadinasi, vaikai nieko tau nesakė?

Izabelė išsitiesė.

– O ką jie turėjo pasakyti?

– Ne, nieko. Mums jau metas užkąsti. Netrukus turėsim eiti į Šaljerus. – Izabelei nespėjus daugiau nieko pasakyti, Paskalė atsistojo.

Pavalgę visi pasklidu būreliu patraukė į koplyčią: Etjenas su Gasparu priekyje, greta – Hana, įsikibusi Etjenui į parankę, paskui juos – moterys ir Mari, laikydamasi Izabelei už rankos, už jų – Mažasis Žanas krūvoje su savo draugais, visi rėkaudami ir stumdydamiesi. Paskutinis žingsniavo Žakobas – ėjo vienas, susibrukęs rankas į kišenes, ir šypsojosi.

Kai atėjo, buvo dar ankstoka. Koplyčia dar buvo pustuštė, ir jiems pavyko atsistoti gana arti, kad be vargo galėtų matyti pastorių. Izabelė laikė akis nudūrusi žemyn, bet atsistojo taip, kad kaskart, išdrįsusi jas pakelti, išvystų Mergelę. Mari glaustėsi prie jos, nuolatos čiupinėdamasi ir kikendama.

– Mama, – šnibždtelėjo jinai, – kaip tau patinka mano suknelė?

Izabelė pažvelgė į ją.

– Tavo suknelė tokia, kokia ir turi būti, dukrele. Šventadieniais dera vilkėti juodai.

Mari sukikeno, bet pastebėjusi surauktus Žakobo antakius, prikando lūpą.

– Judu čia kažkokį žaidimą sumanėt, – pastebėjo Izabelė.

– Taip, mama, – atsiliepė Žakobas.

– Čia Dievo namai, todėl – jokių žaidimų!

Per mišias Izabelė net keliskart sugebėjo pakelti akis į Mergelę. Protarpiais ji juto į save įsmeigtą Etjeno žvilgsnį, tad stengėsi nutaisyti rimtą išraišką ir nuslėpti džiaugsmą.

Ponas Ružmonas pasakė ilgą pamokslą apie Kristaus auką ir būtinybę žmogui gyventi tyrai.

– Dievas jau pasirinko, kas iš jūsų galės sekti paskui Jo sūnų į dangaus karalystę, – tiesmukai rėžė jis. – Jūsų elgesys šitame gyvenime aiškiai liudija, koks yra Jo sprendimas. Jeigu renkatės gyventi nuodėmėje, neatsisakote senų įpročių, nors jau regėjote Tiesą, ir garbinate netikrus stabus, – Izabelė skubiai nudūrė akis į žemę, – jei jūsų galvoje knibžda nedoros mintys, jums nelemta sulaukti Dievo atleidimo. Tačiau jeigu gyvenate tyrai, sunkiai dirbate ir nuoširdžiai meldžiatės, galite pasirodyti besą tarp Dievo išrinktųjų, verti Jo sūnaus aukos. Dabar sukalbėkime maldą.

Izabelės skruostai liepsnojo. Jis kreipėsi į mane, – pamanė jinai. Nepasukdama galvos ji baimingai dirstelėjo į Etjeną su Hana ir, savo nuostabai, išvydo jų veiduose baimę. Pažvelgusi į kitą pusę, pastebėjo tą pačią išraišką visų susirinkusiųjų veiduose, išskyrus romius vaikų veidelius.

Ko gero, tarp mūsų nėra išrinktųjų, – nusprendė ji. – Ir kiekvienas tai žinome.

Ji vėl pakėlė akis į Mergelę.

– Padėk man, – ėmė jos maldauti. – Padėk man pelnyti atleidimą.

Mišių pabaigoje ponas Ružmonas iškėlė vyno taurę ir ėmė dalyti plonyčius komunijos paplotėlius.

– Pirmiausia tegu prieina vaikai, – pakvietė jis. – Palaiminti nekaltieji!

– Eik, – Izabelė stumtelėjo Mari, ir ši drauge su Žakobu ir Mažuoju Žanu prisijungė prie pulkelio vaikų, klaupiančių priešais pastorių.

Izabelė tuo tarpu vėl pakėlė akis į Mergelę. Pažvelk į mane, – mintyse meldė ji. – Parodyk, kad mano nuodėmės atleistos!

Mergelės akys buvo nukreiptos žemyn, tarsi jinai žiūrėtų į kažką apačioje. Pasekusi tą žvilgsnį, Izabelė išvydo, kad jis įbestas į Mari. Jos dukrelė ramiai klūpėjo laukdama savo eilės. Juodą suknelę klaupdamasi buvo pasikėlusi apie kelius, bet iš po jos kyšojo ne baltų apatinių marškinių kraštelis. Jis buvo mėlynas. Mari vilkėjo mėlynąjį audeklą.

Izabelė aiktelėjo, ir visi aplinkiniai, įskaitant ir Etjeną su Hana, sužiuro į ją. Kad ir kaip stengdamasi, ji neįstengė atplėšti akių nuo to mėlynumo.

Kiti irgi jį pastebėjo. Per koplyčią greit nuvilnijo kumščiojimųsi ir šnibždesių banga. Greta Mari klūpėjęs Žakobas atsigręžė, paskui skubiai dirstelėjo į Mari kojas. Jis lyg norėjo timptelėti žemyn viršutinę juodąją Mari suknelę, tačiau persigalvojo.

Kai Etjenas galų gale pamatė tą mėlį, jo veidas išblyško lyg numirėlio, o paskui skaisčiai išraudo. Stumdydamas žmones, jis prasigrūdo į priekį ir stvėręs Mari pastatė ant kojų. Ji pažvelgė jam į veidą, ir jos šypsena akimirksniu užgeso. Ji lyg vėžliukas pasislėpė savo kiaute. Etjenas per visą koplyčią nutempė ją prie durų ir abu pradingo lauke.

Žakobas buvo pakilęs nuo grindų ir dabar sustingęs stovėjo

priešais klūpančius vaikus, įbedęs akis į duris. Sukdamasi eiti laukan, Izabelė dar spėjo pamatyti Paskalės veidą: ši buvo apsipylusi ašaromis.

Izabelė šiaip taip prasisprаudė prie durų. Lauke Etjenas buvo aukštai užplėšęs juodą Mari sijoną ir atidengęs apačioje pasivilktą mėlynąjį.

– Iš kur šitą gavai? Kas tave taip aprengė? – kvotė jis. Mari tylėjo. Etjenas parklupdė ją ant kelių.

– Kas tau jį davė? Kas?

O kad Mari vis dar nieko nesakė, jis smarkiai vožė jai per pakaušį. Mergaitė krito veidu žemėn.

– Aš jai jį daviau, – pamelavo Izabelė.

Etjenas atsigręžė.

– Turėjau susiprasti, kad vis tiek mus apmausi, Raudonplauke! Bet daugiau tau nebeišdegs! Tu mums daugiau nebekenksi. Stokis! – paliepė jis Mari.

Mergaitė iš lėto atsisėdo. Kraujas srovele pylėsi jai iš nosies ir bėgo ant smakro.

– Mama, – sušnibždėjo ji.

Etjenas žengė tarp jų.

– Nelįsk prie jos, – sušnypštė jis Izabelei. Stvėręs pastatė Mari ant kojų ir apsidairė. – Mažasis Žanai, eikš, – pašaukė jis sūnų, kaip sykis pasirodžiusį tarpduryje.

Mažasis Žanas priėjo prie jo.

– Paskalė, – pranešė jis Etjenui. – Tai Paskalės darbas, tėte!

Jis sugriebė Mari už kitos rankos. Laikydami už parankių, jiedu nusitempė ją tolyn. Mergaitė atsigręžė ir dar sykį pažvelgė į Izabelę.

– Mama, būk gera... – ištarė ji. Paskui suklupo; Etjenas ir Mažasis Žanas tvirčiau suėmė ją už parankių.

Koplyčios tarpduryje išniro Hana ir Žakobas. Berniukas iškart prišoko prie motinos.

– Tie akmenukai, kur dėliojai ant žemės, – nežiūrėdama į jį, pasakė Izabelė. – Matavai jai suknelę...

– Taip, – tyliai atsakė jis. – Ji turėjo ją apsaugoti. Kad nenuskęstų. Kaip prekeivis ir sakė...

– O kodėl tavo tėvas irgi juos skaičiavo? Kam jam prireikė sužinoti, kokio Mari didumo?

Žakobas išpūtęs akis sužiuro į ją.

– Nežinau.

SODYBA

Nuskridau iš Tulūzos į Ženevą, o tada traukiniu nuvažiavau į Mutjė. Viskas klojosi lengvai ir greitai: buvo ir skrydis, ir traukinys, o Žakobas, rodos, labiau apsidžiaugė nei nustebo, kad žadu taip greit atvažiuoti, vos pranešusi. Atvažiavau tikrai labai greit: paskambinau jam vidurdienį, o šeštą traukinys jau įbildėjo į Mutjė.

Traukinyje iš Ženevos mano smegenys pagaliau vėl ėmė veikti. Visą kelią lėktuve iš Tulūzos sėdėjau lyg apsvaigusi, bet traukinio ratų bildėjimas, kur kas natūralesnis nei lėktuvo gaudesys, sugebėjo mane prižadinti. Pradėjau dairytis aplink.

Tiesiai priešais mane sėdėjo pusamžė pora. Vyriškis vilkėjo šokolado spalvos bleizerį ir ryšėjo dryžuotą kaklaraištį. Jis skaitė tvarkingai sulankstytą laikraštį. Moteris buvo su pilka vilnone suknele ir tamsesnio atspalvio švarkeliu, įsisegusi auksinius auskarus, avėjo itališkus batelius. Ji aiškiai ką tik buvo lankiusis pas kirpėją: kiekviena sruogelė iškedenta, plaukai nudažyti raudonai rusva spalva, labai panašia į maniškę, tik kad atrodė nenatūraliai. Ant kelių ji laikė pasidėjusi elegantišką odinį rankinuką, o mažytėje užrašų knygelėje kažką kruopščiai užsirašinėjo.

Greičiausiai jau žymisi, kam privalu išsiųsti kalėdinius sveikinimus, – pamaniau, staiga susigėdusi savo beformių, susiglamžiusių lininių rūbų.

Per visą valandą, kol sėdėjau priešais, jiedu vienas kitam nepratarė nė žodžio. Kai privažiavus Nešatelį atsistojau, norėdama persėsti į kitą traukinį, vyriškis trumpam pakėlė akis ir linktelėjo.

– *Bonne journée, Madame,* – ištarė jis taip mandagiai, kaip nesimaivydami sugeba tiktai per penkiasdešimtį perkopę žmonės. Nusišypsojau ir taip pat linktelėjau jam ir jo damai. Štai kokia čia buvo vieta.

Traukiniai buvo švarūs, tylūs ir punktualūs. Keleiviai irgi visi atrodė ramūs ir tvarkingi, padoriai apsirengę, įsigilinę į savo laikraščius ar knygas ir nesiblaškantys. Jokių besiglamonėjančių porelių, įkyriai kitus nužiūrinėjančių tipų, aptemptų suknelių ar per iškirptes lauk virstančių krūtų, jokių per dvi sėdynes išsidrėbusių girtuoklių, – viso to, kas absoliučiai įprasta traukinyje iš Lislio į Tulūzą. Šitame krašte sklaistytis nederėjo – šveicarai niekuomet nesėdės per dvi vietas, jeigu susimokėjo tik už vieną.

Gal man kaip tik reikėjo šitokios tvarkos ir ramybės, kad atsigaučiau nuo to chaoso, iš kurio ką tik ištrūkau. Žinoma, buvau pratusi susidaryti įspūdį apie tautos charakterį vos valandą praleidusi kokiame nors krašte, o paskui tą nuomonę koreguoti pagal tai, kokius žmones sutikdavau. Labai norėdama turbūt būčiau aptikusi netvarkos ir šituose traukiniuose, pastebėjusi kieno nors suplyšusius rūbus, nugirdusi riksmus, pamačiusi kokį pigų meilės romaniūkštį kieno nors rankose, užtikusi ką nors besileidžiantį dozę tualete, įžvelgusi tam tikrų aistros ar baimės apraiškų. Tačiau dairydamasi aplinkui aš sąmoningai stengiausi pastebėti tik jau anksčiau užfiksuotus normalius ir tvarkingus dalykus.

Mane žavėjo ir neįprastas gamtovaizdis: masyvūs Juros kalnai, stačiais skardžiais kylantys abipus traukinio bėgių, tamsiai žaliomis eglėmis apaugę šlaitai, jų fone ryškiai išsiskiriantys namai, tvarkingi laukai, išpuoselėtos sodybos. Mane stulbino, kad viskas čia taip skiriasi nuo Prancūzijos, nors logiškai pamąsčiusi ir neturėjau stebėtis. Čia juk buvo visai kita šalis, kaip kadaise pati sakiau savo tėvui. Kur kas didesnis netikėtumas buvo justi, jog Prancūzijos kraštovaizdis, kurį palikau išvykdama, – švelnūs kalvų kontūrai, šviesiai žali vynuogynai, rūdžių spalvos žemė, sidabrinė šviesa, – kad visa tai man jau tapo įprasta ir sava.

Žakobas telefonu sakė pasitiksiąs mane stotyje. Nieko apie jį nežinojau, netgi nenutuokiau, kiek jam metų, nors spėjau, kad pagal amžių jis artimesnis mano tėvui nei man. Bet išlipusi iš traukinio Mutjė perone akimirksniu jį pažinau: atrodė labai panašus į mano tėvą, tik plaukai dar ne žili, o rudi – tokios spalvos, kaip manieji buvo anksčiau. Buvo itin aukštas ir vilkėjo kremo spalvos megztinį, kiek nutįsusį nuo gunktelėjusių pečių. Veidas jo irgi buvo liesas ir ištįsęs, kone išsekęs, bet turėjo dailų smakrą ir šviesiai rudas akis. Atrodė dar gana energingas, kaip žmogus, bebaigiantis šeštąją dešimtį, tačiau dar tebedirbantis ir neleidžiantis sau prisidėti prie atsipalaidavusių pensininkų būrio, nors nujaučiantis, kad netrukus neišvengiamai teks į jį įsilieti, ir nejučiom spėliojantis, ką reikės daryti su tokiomis mariomis laisvo laiko.

Plačiais žingsniais prižirgliojęs prie manęs, jis suėmė mano galvą savo didžiuliais delnais ir triskart pabučiavo į skruostus.

– Ela, tu – kaip iš akies luptas tėvas, – aiškia prancūzų kalba išpoškino jis, iškart mane tujindamas.

Aš šyptelėjau.

– A, tada turėčiau būti labai panaši į jus, nes *jūs* – kaip iš akies luptas mano tėvas!

Jis paėmė mano krepšį, kita ranka apglėbė mane per pečius ir nusivedė laiptais žemyn, į gatvę. Kalbėdamas jis energingai skėtriojosi, tad mano krepšys skraidė brėždamas ore platų puslankį.

– Sveika atvykusi į Mutjė! – sušuko jis.

Žengiau žingsnį pirmyn ir, vos spėjusi ištarti:

– *C'est très*... – susmukau ant žemės.

Atsipeikėjau baltame kambaryje – nedideliame, stačiakampiame ir beveik tuščiame, primenančiame vienuolio celę: čia stovėjo tik lova, stalas, kėdė ir komoda. Už mano galvos buvo langas; kai perverčiau akis, norėdama per jį pasižiūrėti, išvydau aukštyn kojom apverstą baltą bažnyčios smailę, o juodą ant jos įtaisyto laikrodžio ciferblatą iš dalies užstojo medžio šakos.

Ant kėdės greta lovos sėdėjo Žakobas, dar kažkoks vyrukas apvaliu veidu stypsojo tarpduryje. Gulėjau žiūrėdama į juos ir neįstengiau ištarti nė žodžio. Žakobas švelniai tarė:

– Ela, *tu t'es évanouiée*.

Niekad nebuvau girdėjusi šito žodžio, bet akimirksniu supratau, ką jis reiškia.

– Liusjenas, – jis mostelėjo ranka į vyruką sau už nugaros, – kaip sykis savo sunkvežimiu važiavo pro šalį, tai ir parvežė tave čionai. Mes gerokai nerimavom, nes tu gana ilgai buvai be sąmonės.

– Kiek laiko? – pamėginau atsisėsti, ir Žakobas prilaikydamas už pečių padėjo man.

– Apie dešimt minučių. Visą kelią mašina ir kol įnešėm tave į namus.

Iš lėto papurčiau galvą:

– Ničnieko neatsimenu.

Liusjenas žingtelėjo į priekį ir padavė man stiklinę vandens.

– Ačiū, – sumurmėjau. Jis šyptelėjo atsakydamas, beveik nejudindamas lūpų. Gurkštelėjau vandens, tada apsičiupinėjau veidą: buvo visas šlapias ir lipnus. – O kodėl mano veidas šlapias?

Žakobas su Liusjenu susižvalgė.

– Tu verkei, – atsakė Žakobas.

– Kol buvau be sąmonės?

Jis linktelėjo. Pamažu pradėjau justi savo perštinčią, varvančią nosį, skaudančią gerklę, pajutau, kokia esu susibaigusi.

– Ar ką nors kalbėjau?

– Kažką deklamavai.

– *J'ai mis en toi mon espérance: Garde-moi, donc, Seigneur.* Taip?

– Taip, – atsiliepė Liusjenas. – Tai buvo...

– Tau reikia pamiegoti, – įsiterpė Žakobas. – Ilsėkis. Vėliau pasišnekėsim.

Jis apklojo mane plona antklodėle. Liusjenas kilstelėjo ranką atsisveikindamas. Aš linktelėjau, ir jis pradingo.

Užsimerkiau, bet prieš pat Žakobui uždarant duris vėl skubiai atsimerkiau.

– Žakobai, ar šitie namai turi langines?

Jis stabtelėjo, paskui vėl įkišo galvą į kambarį.

– Taip, bet aš jų niekad nevarstau. Nemėgstu langinių!

Ir nusišypsojęs uždarė duris.

* * *

Kai vėl atsibudau, išpilta prakaito ir nelabai susigaudydama, kur esu, buvo jau sutemę. Priešais gatvelėje visų namų languose degė žiburiai; regis, čia beveik niekas neužverdavo langinių.

Bažnyčios smailė buvo nušviesta prožektoriaus. Kaip tik tą akimirką suskambo bokšto varpai, ir aš nejučia pradėjau skaičiuoti dūžius – priskaičiavau dešimt, vadinasi, miegojau keturias valandas. O atrodė, lyg ištisas paras.

Ištiesiau ranką ir uždegiau lempą prie lovos. Jos gaubtas buvo geltonas, tad kambarį užliejo švelni auksinė šviesa. Dar niekad nebuvau buvusi tokiame asketiškame kambaryje be jokių papuošimų; tas paprastumas keistai ramino. Kurį laiką dar pagulėjau, stebėdama šviesą ir šešėlius, nebūdama tikra, ar išvis noriu keltis. Vis dėlto galiausiai pakilau ir ištykinau iš kambario, o paskui apgraibomis nulipau tamsiais laiptais žemyn. Atsidūrusi kvadratiniame hole, valandėlę pastovėjau, žvelgdama į trejas uždarytas duris priešais. Galų gale išsirinkau tas, pro kurių apačią matėsi siaurutis šviesos ruoželis; atvėrusi jas, atsidūriau didelėje šviesioje virtuvėje geltonai dažytomis sienomis ir išblizgintomis medinėmis grindimis. Vienoje sienoje buvo visa virtinė langų. Žakobas sėdėjo prie apvalaus medinio stalo ir skaitė laikraštį, atremtą į dubenį su persikais. Jauna mergina tamsiais, smulkiai garbanotais plaukais, palinkusi prie kriauklės, šveitė prikaistuvį. Kai ji atsigręžė, man įėjus, iškart supratau, kad tai – artima Žakobo giminaitė: toks pats liesas ir suvargęs veidas smailu smakru, tik apgaubtas ant kaktos krintančių plaukų garbanėlių, ir tokios pat rudos akys, tik ilgesnėmis blakstienomis. Buvo aukštesnė už mane ir labai gležna, ilgomis plonomis rankomis ir smulkiais riešais.

– A, Ela, štai ir tu, – šūktelėjo Žakobas, o mergina triskart pabučiavo mane į skruostus. – Čia mano duktė Suzana.

Nusišypsojau jai.

– Atleiskit, – kreipiausi į juodu abu. – Nesuvokiau, kad jau taip vėlu. Nė pati nesuprantu, kas čia man pasidarė.

– Nieko baisaus. Tau tiesiog reikėjo pamiegoti. Ar norėtum ko nors užvalgyti?

Žakobas ištraukė kėdę ir pasodino mane prie stalo, o paskui jiedu su Suzana atnešė sūrio, saliamio, duonos, alyvuogių ir salotų. Kaip tik to man ir norėjosi – ko nors paprasto ir neįmantraus. Anaiptol netroškau, kad jiedu imtų šokinėti apie mane.

Valgydami beveik nesikalbėjome. Suzana manęs tokia pat aiškia, kaip ir tėvo, prancūzų kalba pasiteiravo, ar nenorėčiau vyno, o Žakobas kažką pasakė apie sūrį, bet šiaip valgėm tylėdami.

Kai pasisotinę atstūmėm lėkštes, o Žakobas dar sykį pripylė mano taurę, Suzana patyliukais išsmuko iš kambario.

– Jau geriau jautiesi? – paklausė manęs Žakobas.

– Taip.

Iš kito kambario atsklido švelni melodija – panaši į pianino skambesį, bet sykiu – ir į styginius. Žakobas akimirką sukluso.

– Skarlatis*, – patenkintas konstatavo jis. – Matai, Suzana Amsterdamo *Concertgebouw*** studijuoja klavesiną.

– Ar jūs – irgi muzikas?

Jis linktelėjo.

– Aš dėstau miestelio muzikos mokykloje – ten, kiek paėjus į kalną, – jis mostelėjo sau už nugaros.

– O kuo jūs grojate?

– Ai, įvairiais instrumentais, bet čia daugiausia mokau groti pianinu ir fleita. Berniukai paprastai veržiasi skambinti gitara, mergaitės nori groti fleita, o beveik visi nori mokytis griežti smuiku ir groti išilgine fleita. Keletas skambina pianinu.

– Ar turit gabių mokinių?

Jis gūžtelėjo.

* Veikiausiai turimas omenyje Giuseppe Domenico Scarlatti (1685–1757) – italų kompozitorius, ilgai gyvenęs Ispanijoje ir Portugalijoje, garsus klavesino virtuozas, sukūręs daug sonatų klavesinui. Jo tėvas Alessandro Scarlatti (1660–1725) ir brolis Pietro Filippo Scarlatti (1679–1750) taip pat buvo žinomi kompozitoriai.

** Vienas geriausių pasaulyje simfoninių orkestrų (įkurtas 1888).

– Dauguma lanko muzikos mokyklą vien todėl, kad tėvai verčia. Žinoma, jie turi daugybę kitokių pomėgių: jojimas, futbolas, slidinėjimas... Kiekvieną žiemą kokie keturi penki mokiniai slidinėdami susilaužo rankas ir nebegali groti. Turiu vieną vaikiuką, pianistą, kuris nuostabiai skambina Bachą. Jis galėtų mokytis toliau.

– O Suzaną irgi jūs mokėte?

Jis papurtė galvą.

– Ne, mano žmona.

Tėvas buvo man sakęs, kad Žakobo žmona mirusi, bet niekaip neįstengiau prisiminti, ar seniai ir nuo ko.

– Ji mirė prieš penketą metų, – tarsi būčiau paklaususi garsiai, paaiškino man Žakobas. Ir pridūrė: – Vėžys.

– Labai užjaučiu, – pasakiau ir pajutusi, kokie nieko nesakantys tie žodžiai, pridūriau: – Turbūt vis dar jos ilgitės, tiesa?

Jis graudžiai nusišypsojo.

– Na, žinoma. O tu pati ar ištekėjusi?

– Taip, – sumišusi burbtelėjau ir skubiai pakeičiau temą. – Ar norėtumėt dabar pat pamatyti Bibliją?

– Gal verčiau palaukim ryto, kai bus šviesiau. Nagi, tu jau geriau atrodai, bet vis dar išbalusi. Ar tik kartais nesilauki?

Apstulbinta tokio netikėto klausimo, net krūptelėjau.

– Ne, ne, tikrai nesilaukiu. Aš... Nė pati nežinau, kodėl apalpau, bet tikrai ne nuo to. Per pastaruosius keletą mėnesių labai prastai miegu. O pereitą naktį beveik visai nemiegojau. – Nutilau, prisiminusi Žano Polio lovą, ir iš lėto papurčiau galvą. Niekaip negalėjau paaiškinti jam, kokioje kebeknėje atsidūriau.

Kadangi aiškiai priėjome labai miglotą sritį, Žakobas, gelbėdamas padėtį, pasistengė nukreipti kalbą kitur.

– O kokia tavo specialybė?

– Aš esu... Na, tiksliau, buvau pribuvėja – Amerikoje.

– Ką tu sakai! – Jo veidas nušvito. – Koks nuostabus darbas!

Nusišypsojau, žiūrėdama į dubenį su persikais: jo reakcija man labai priminė ponios Santjė entuziazmą.

– Taip, – linktelėjau. – Tikrai puikus darbas.

– Tada, be abejo, tikrai žinotum, jeigu pati būtum nėščia.

– Manau, kad taip, – nusijuokiau. Paprastai iškart suprasdavau, kad moteris laukiasi, – net jeigu dar būdavo tik pati pradžia. Jas išduodavo tam tikras atsargumas – vaikščiodavo tarsi savotiški gaubtai, saugantys kažką, ko dar nė pačios nenujaučia esant. Sakykim, prieš kurį laiką pastebėjau panašų dalyką, žiūrėdama į Suzaną: atrodė keistai nutolusi ir susikaupusi, tarsi klausytųsi kažkokio slaptingo pokalbio savo viduje, nesuprantama kalba, kuris toli gražu ne visuomet ją džiugina, nors ji ir nelabai suvokia, apie ką jis.

Nužvelgiau atvirą Žakobo veidą. Jis dar nieko nežino, – sumečiau. Juokinga: laikė mane tiek artima, kad klausinėtų tokių asmeniškų dalykų, bet ne tiek, kad baimintųsi išgirsti atsakymą. O savo paties dukters jis jokiu būdu nesiryžtų šitaip tiesmukai klausti.

Tą naktį prastai miegojau, slegiama sunkių minčių apie Riką ir Žaną Polį bei kamuojama skaudžių priekaištų sau. Nieko racionalaus iš tos savigraužos nepasisėmiau, tik prisivariau iki nervinės krizės. Galiausiai vargais negalais sugebėjau užmigti, bet vis tiek pabudau labai anksti.

Lipdama laiptais žemyn, su savimi pasiėmiau ir Bibliją. Žakobą su Suzana jau radau prie stalo, skaitančius laikraštį. Drauge sėdėjo ir blyškus jaunikaitis oranžinio atspalvio plaukais – labiau primenančiais morkos, o ne kaštainių spalvą, kaip manieji. Jo

blakstienos ir antakiai irgi buvo rausvi, todėl veido bruožai atrodė išplaukę ir neryškūs. Man įėjus, jaunikaitis atsistojo ir sveikindamasis padavė ranką.

– Ela, čia Janas, mano vaikinas, – pristatė jį Suzana. Ji atrodė pavargusi, jos kava tebestovėjo neliesta, o jos paviršius buvo apsitraukęs raukšlėta plėvele.

Aha, būsimasis tėvelis, – pamaniau. Mes paspaudėme vienas kitam rankas; jo delnas buvo nemaloniai glebus.

– Apgailestauju, kad vakar negalėjau jūsų sutikti, – pasakė jis tobula anglų kalba. – Turėjau groti sužadėtuvių pokylyje Lozanoje ir grįžau tiktai vėlai naktį.

– O kuo jūs grojate?

– Groju fleita.

Nusišypsojau – iš dalies dėl jo formalios anglų kalbos, o iš dalies todėl, kad ir pats jis man gerokai priminė fleitą: ploni, apvalaini sąnariai, kietos ir nelanksčios kojos, sustingęs liemuo – viskas kaip geležinio medkirčio iš „Ozo šalies burtininko".

– Jūs turbūt ne šveicaras, tiesa?

– Ne, aš olandas.

– A! – Nebesumojau, ką dar pasakyti; šaltas jo oficialumas tiesiog kaustė mane. Janas liko stovėti. Nedrąsiai atsisukau į Žakobą. – Nunešiu Bibliją į kitą kambarį, kad po pusryčių galėtumėt pažiūrėti, gerai? – pasiūliau.

Žakobas linktelėjo. Vėl išėjau į holą ir pastūmiau kitas duris. Jos vedė į ilgą, saulės nušviestą kambarį kreminėmis sienomis, su nebaigtais mediniais apvadais ir blizgančiomis juodomis plytelėmis išklotomis grindimis. Baldų čia irgi buvo nedaug: stovėjo tik sofa ir pora aptrintų fotelių; kaip ir miegamajame, sienos buvo tuščios. Kambario gale stovėjo didžiulis juodas pianinas nuleis-

tu dangčiu, o priešais jį – dailus palisandro klavesinas. Padėjau Bibliją ant pianino viršaus ir žengiau prie lango, norėdama pirmąsyk kaip reikiant pasižvalgyti po Mutjė.

Miestelio pastatai atrodė tarytum be jokios tvarkos išblaškyti aplinkui ir ant kalvos šlaito kitoje namo pusėje. Kiekvienas namas buvo nudažytas pilka arba kremine spalva, su stačiu šiferiniu stogu, užsibaigiančiu atsikišusia atbraila, primenančia atirusį sijoną. Dauguma namų atrodė aukštesni ir naujesni nei Lislyje, su šviežiai dažytomis langinėmis, švytinčiomis sodria raudona, žalia ir ruda spalva, o tiesiai priešais Žakobo namą kitoje pusėje esantis pastatas švietė pribloškiančia elektrinio mėlynumo langinių pora. Atidariau langą ir persisvėriau per palangę, norėdama pasižiūrėti, kokios gi spalvos yra Žakobo namo langinės. Pasirodė, kad jos išvis nedažytos – palikta natūrali karamelinio atspalvio mediena.

Išgirdusi sau už nugaros kažkieno žingsnius, pasiskubinau įlįsti atgal. Žakobas, abiejose rankose laikydamas po kavos puodelį, stovėjo ir juokėsi, žiūrėdamas į mane.

– Ką, negi jau šnipinėji kaimynus? – sušuko jis, duodamas man kavą.

Nusišypsojau.

– Tiesą sakant, žiūrėjau tik į jūsų langines. Rūpėjo sužinoti, kokios jos spalvos.

– Ir ką, ar patiko?

Aš linktelėjau.

– Na, tai kurgi ta Biblija? Aha, štai ji. Gerai, tai dabar jau gali keliauti namo! – paerzino mane.

Abudu įsitaisėme ant sofos, ir Žakobas atvertė pirmąjį senovinės knygos puslapį. Nušvitusiu iš pasitenkinimo veidu jis ilgai apžiūrinėjo priešlapyje surašytus vardus. Paskui ištiesė ranką prie jam už nugaros stovinčios knygų spintos ir ištraukė iš ten pluoš-

tą draugėn suklijuotų popieriaus lapų. Pamažu juos išlankstė ir ištiesė ant grindų. Popieriai buvo pageltę, o juos jungianti juostelė – sutrūkinėjusi nuo senumo.

– Štai čia tas giminės medis, kurį nupiešė mano senelis, – paaiškino jis.

Rašysena buvo aiški, o medis – kruopščiai išbraižytas. Bet vis tiek tame piešinyje netrūko painiavos: visokių nukrypimų, netikėtų atsišakojimų, spragų ir nutrūkstančių linijų. Žakobui baigus lankstyti ir dėlioti lapus, išėjo ne tvarkingas stačiakampis ar piramidė, o į visas puses išsikėtojęs skirtingų skiaučių durstinys su vienur kitur prisegtais papildomais lapais pridėtinei informacijai sutalpinti.

Mudu irgi sutūpėme ant grindų, kad geriau apžiūrėtume medį. Visur man prieš akis mirguliavo vardai Suzana, Etjenas, Hana, Žakobas, Žanas. Medžio viršūnės link jų pasitaikydavo kiek rečiau, bet prie pat šaknų buvo įrašyti Etjenas ir Žanas Turnjė.

– Iš kur jūsų senelis visa tai surankiojo?

– Iš daugybės vietų. Kai ką rado *bourgeoisie* čionykštėje rotušėje – ten esama įrašų, siekiančių bene XVIII amžių. O iš kur gavo duomenis apie ankstesnius laikus, aš nė pats nežinau. Jis daugybę metų tyrinėjo visokiausius dokumentus. O dabar tu puikiai prisidėjai prie jo darbo, užpildydama didžiąją spragą, skiriančią mus nuo giminės ištakų Prancūzijoje! Taigi dabar klok, kaip ir kur tau pavyko atrasti šitą Turnjė giminės Bibliją?

Glaustai papasakojau jam apie savo paieškas drauge su Matilda ir ponu Žurdenu, bet nutylėjau apie Žaną Polį.

– Nieko sau sutapimas! Tau nuostabiai pasisekė, Ela. Ir dar atvažiavai tokį kelią čionai, kad man ją parodytum! – Žakobas švelniai perbraukė delnu per odinį knygos viršelį. Žinoma, pajutau jo žodžiuose slypintį klausimą, tačiau nutylėjau. Turbūt

mano staigi ir netikėta kelionė čionai vien tam, kad atvežčiau Bibliją, rodėsi jam tikras nutrūktgalviškumas, bet nesiryžau atverti širdies – pernelyg jau jis priminė mano tėvą. Kam jau kam, o savo tėvams niekuomet nebūčiau pasakojusi apie tai, ką padariau ir kokią sumaištį palikau išvykdama.

* * *

Kiek vėliau mudu su Žakobu išsirengėme pasivaikščioti po miestelį. Jo centre stūksojo rotušė – orus pastatas su pilkomis langinėmis ir laikrodžio bokštu. Aplinkui buvo susispietusios įvairiausios parduotuvėlės, visos drauge sudarydamos senąją miesto dalį, kuri betgi atrodė visai nauja, palyginti su Lislio senamiesčiu: daugelis pastatų buvo šiuolaikiniai, o kiti bent jau modernizuoti – šviežiai nutinkuoti, perdažyti, naujomis čerpėmis perdengtais stogais. Ties gatvės kampu pamačiau ir vieną įdomų pastatą su svogūno formos kupolu vienoje pusėje; po juo įtaisytoje nišoje stovėjo akmeninis vienuolis ir laikė žibintą. Bet šiaip dauguma namų buvo panašūs vienas į kitą ir beveik be jokių papuošimų.

Pereitame amžiuje Mutjė gyventojų skaičius išaugo iki aštuonių tūkstančių, ir nauji namai ėmė dygti ant šlaitų aplinkui senąją miesto dalį, kad visus juos sutalpintų. Dabar tie pabirai sustatyti namai atrodė gana chaotiškai – keistas jausmas pagyvenus Lislyje su jo tvarkingu gatvių tinklu ir darniu bendros visumos pojūčiu. Neskaitant keleto išimčių, čionykščiai namai buvo veikiau funkcionalūs nei estetiški, statyti turint galvoje konkrečią paskirtį, be jokių mūro ornamentų, dekoratyvinių sijų ar dailių čerpių, kaip Lislyje.

Išėję į miestelio pakraštį, pasukome taku, vingiuojančiu palei Birsės upę. Šioji buvo nedidelė, veikiau panaši į mažą upelį, nei į tikrą upę, iš abiejų pusių apaugusi baltakamieniais beržais. Buvo smagu matyti per miestą tekantį vandenį, kuris tarsi jungė šį miestelį su pasauliu, suteikdamas jam gyvybės ir dinamiškumo.

Visiems, ką sutikdavome, Žakobas pristatydavo mane kaip Turnjė giminės atstovę iš Amerikos. Žmonės sveikino mane maloniai ir draugiškai, tarsi saviškę. Man tai buvo be galo netikėta ir kaip diena nuo nakties skyrėsi nuo Lislio gyventojų požiūrio. Kai užsiminiau apie tai Žakobui, šis tik nusišypsojo.

– Gal kartais tu pati pasikeitei, – pasakė.

– Galbūt.

Nutylėjau, kad, nors žmonių šiltumas čia ir džiugina širdį, pati kiek įtariai žiūriu į tokį absoliutų mano pavardės pripažinimą. Jei žinotumėt, kokia aš pabaisa ir ko prisidirbau, – niūriai pagalvojau, – vargu ar manytumėt, kad visi Turnjė tokie jau nuostabūs.

Žakobas tądien turėjo pamokų. Pakeliui į mokyklą jis dar nuvedė mane į miesto pakraštyje, kapinėse, stovinčią koplyčią ir paliko apžiūrinėti jos vidaus. Papasakojo, kad pirmieji vienuolynai Mutjė pradėjo kurtis dar septintajame amžiuje, o ligi šiol išlikusi Šaljerų koplyčia pastatyta dešimtajame. Viduje koplytėlė atrodė paprasta ir mažytė, su išblukusiomis bizantiškojo stiliaus rudos ir kreminės spalvos freskomis viršum choro, o šiaip išbaltinta kalkėmis. Pareigingai apžiūrėjau freskose pavaizduotas figūras: Kristų su į šonus išskėstomis rankomis, virtinę apaštalų jam po kojomis, su blankiais nimbais viršum galvų (kai kurių veidai buvo nebeatpažįstamai išblukę), bet išskyrus kiek nuošaliau pavaizduotą blankią ir liūdną moters figūrą, visi kiti pavidalai nėmaž manęs nesujaudino.

Išėjusi laukan, išvydau kiek aukščiau ant šlaito Žakobą: užsimerkęs ir nulenkęs galvą, jis stovėjo priešais vieną kapo akmenį.

Valandėlę jį stebėjau, ėmusi gėdytis savo menkų rūpesčių tikros tragedijos akivaizdoje: štai vyras gedi savo mirusios žmonos. Nenorėdama jo trikdyti, vėl grįžau į koplyčią. Saulę kaip sykis buvo uždengęs debesis, ir viduje tvyrojo prieblanda; sustingusios freskų figūros tarytum nejudrūs vaiduokliai pakibo man virš galvos. Stabtelėjau priešais vos įžiūrimą moters pavidalą ir ėmiausi nuodugniau ją tyrinėti. Maža kas iš jos buvo belikę: akys sunkiais vokais, stambi nosis, putlokos lūpos, mantijos ir nimbo pėdsakai. Tačiau ir šie skurdūs likučiai kuo puikiausiai atskleidė jos sielvartą ir skausmą.

– Na, žinoma. Tai Mergelė, – sušnibždėjau.

Kažkuo jos veido išraiška esmingai skyrėsi nuo Nikola Turnjė pavaizduotosios Mergelės. Užmerkiau akis ir pabandžiau prisiminti: skausmas, rezignacija ir nenusakoma ramybė jos veide. Vėl atsimerkiau ir įsižiūrėjau į figūrą priešais save. Ir tada supratau, kas čia kitaip. Skyrėsi šios figūros burna – suspaustų lūpų kampučiai buvo vos vos nukarę žemyn. Šioji Mergelė buvo įpykusi.

Kai antrąsyk išėjau laukan iš koplyčios, saulė jau vėl buvo išlindusi iš už debesies, o Žakobas – pradingęs. Patraukiau atgal į miestelį: iš pradžių praėjau tarp naujesnių namų, o galiausiai pasiekiau protestantų bažnyčią – tą pačią, kurios smailę išvydau, pirmąsyk atsibudusi Žakobo namuose. Tai buvo didelis, aukštas pastatas, sumūrytas iš kalkakmenio ir apsuptas senų didelių medžių. Iš dalies ji priminė man Le Ponto de Montvero bažnyčią: abi stovėjo panašioje vietoje – ne pačiame miestelio centre, bet buvo gerai matomos, įkurdintos šiauriniame šlaite, per patį jo vidurį, su žolėmis apaugusiu priebažnyčiu ir mūriuku, ant kurio atsisėdus galima žvalgytis po miestelį aplinkui. Apėjusi apie bažnyčią, didžiąsias duris radau neužrakintas. Viduje ji pasirodė puošnesnė,

nei Le Ponto de Montvero šventovė: su marmurinėmis grindimis ir nediduku vitražu viršum choro. Bet vis vien atrodė plika, atšiauri, o po Šaljerų koplytėlės – dar ir pernelyg didelė bei nejauki. Todėl joje neužsibuvau.

Prisėdau ant mūriuko saulėkaitoje – lygiai kaip Le Ponte de Montvere. Buvo jau gerokai įsišilę, todėl nusimečiau švarkelį. Ir pamačiau, kad po juo ant rankų vėl prasimušė žvynelinė.

– Velniai rautų, – sumurmėjau. Sukryžiavau rankas ant krūtinės, paskui ištiesiau ir atkišau jas saulei. Nuo tokio staigaus judesio vienas žvynelinės lopas pratrūko ir ėmė kraujuoti.

Kaip sykis tą akimirką prie manęs prišoko juodas niufaundlendas, priekinėmis letenomis atsirėmė ant mūriuko ir prikišo snukį man prie šono. Nusijuokiau ir paglosčiau jį.

– Tu kaip sykis laiku, šuneli, – tariau. – Nėra čia ko man tinginiauti!

Kitame vejos pakraštyje pasirodė Liusjenas. Kol jis artinosi, spėjau geriau į jį įsižiūrėti, nei vakar: atkreipiau dėmesį į kūdikišką jo veido išraišką, tamsius šiurkščius plaukus ir plačias šviesiai rudas akis. Nors jam turėjo būti jau kokie trisdešimt, atrodė taip, tarsi niekuomet gyvenime nebūtų patyręs jokių rūpesčių ar skausmo. Tikra šveicariška nekaltybė! Nudūriau akis žemyn, tyčia nesivargindama slėpti savo žvynelinės. Pastebėjau dar vieną lopą ties čiurna ir mintyse išplūdau save už kvailumą, kad pamiršau įsidėti kortizono tepalo.

– Sveika, Ela, – pasisveikino jis ir nedrąsiai sustojo priešais, kol nepasiūliau prisėsti greta. Jis dėvėjo patrintus šortus ir medvilninius marškinėlius trumpomis rankovėmis, nutaškytus dažais. Niufaundlendas kurį laiką mus stebėjo, sunkiai šnopuodamas ir vizgindamas uodegą; paskui, supratęs, kad nesiruošiame niekur judintis, ėmėsi šniukštinėti apie aplinkinius medžius.

– Dirbate su dažais? – paklausiau, kad tik ką nors pasakyčiau. Kažin, ar jis būtų ką nors girdėjęs apie Nikolą Turnjė? – pamaniau sau.

– Taip, – linktelėjo jis. – Dažau aną namą, – jis mostelėjo į šlaitą mums už nugarų. – Matot ten kopėčias?

–A, taip. – Vadinasi, jis dažytojas, o ne dailininkas. Tiesą sakant, koks skirtumas, – pasakiau pati sau. Bet daugiau nebesumojau, ko paklausti. Išvis nebežinojau, ką dar pasakyti.

– Galiu ir pastatyti namą. Ir suremontuoti. – Liusjenas tarsi žvelgė tolyn, į priešais plytintį miestelį, bet pastebėjau, kad slapčia dirsčioja į mano rankas.

– O kur gyvenat? – paklausiau.

Jis mostelėjo į kitą namą kalvos šlaite ir vėl dėbtelėjo į mano rankas.

– Man žvynelinė, – trumpai tariau.

Jis linktelėjo; aiškiai buvo ne iš kalbiųjų. Man krito į akį, kad jo plaukuose buvo baltų, dažais sulipusių sruogelių, o dilbiai irgi buvo nutaškyti smulkutėmis dažų dulkelėmis – taip būna, dažant voleliu. Prisiminiau, kaip mudu su Riku, persikėlę į naują vietą, pirmiausia visus kambarius išdažydavome baltai. Rikas tvirtindavo tada aiškiau suvokiąs kambarių matmenis, o man tai būdavo nelyginant savotiškas vaiduoklių išvarymo ritualas. Ir tik jau kurį laiką pagyvenę naujame būste, apsipratę su jo savybėmis ir pajutę, kad mums jame gera, imdavomės dažyti kambarius skirtingomis spalvomis. O Lislyje mūsų namai ir ligi šiol tebestovi balti.

Kitą dieną sulaukiau skambučio. Nė pati nežinau, ko taip nustebau, jį išgirdusi: juk žinojau, kad ankstesnis mano gyvenimas anksčiau ar vėliau mane atsivys, bet nėmaž nepasirengiau jo įsiveržimui.

Tuo metu vaišinomės fondiu. Suzana ilgai juokėsi išgirdusi, kad po šveicariškų karinių peilių, laikrodžių ir šokolado ketvirtas dalykas, amerikiečių siejamas su Šveicarija, yra būtent fondiu, ir užsispyrė būtinai man jį pagaminti.

– Pagal seną šeimyninį receptą, žinoma, – erzinosi jinai. Jiedu su Žakobu pasikvietė svečių: Janas, žinoma, irgi dalyvavo, dar buvo pora miestelio vokiečių, kurie pasirodė besą kaimynai iš ano namo su ryškiai mėlynomis langinėmis, ir Liusjenas, kuris sėdėjo greta manęs ir valgant protarpiais vis stebeilijosi į mane iš šono. Rankas buvau prisidengusi, tad jis bent jau negalėjo dėbsoti į mano žvynelinę.

Ligi tol fondiu buvau ragavusi tik kartą, vaikystėje, kai juo vaišino močiutė. Nedaug ką apie tą valgymą teprisiminiau. Suzanos gamintas padažas buvo nuostabiai gardus ir su nemažu alkoholio kiekiu. O kadangi dar gausiai užgėrėme jį vynu, tai šnekos darėsi vis garsesnės ir kvailesnės. Kai vienu metu, panardinusi duonos gabalėlį į sūrio padažą, ištraukiau tik pliką šakutę, visi pratrūko kvatotis ir ploti.

– Nagi, kas čia dabar? – nustebau. Paskui prisiminiau prietarą, kurį buvau girdėjusi iš močiutės: kas pirmas pameta fondiu puode savo duonos gabalėlį, visą amžių liks viengungis. Aš irgi nusijuokiau. – Ak, ne, dabar aš niekuomet nebeištekėsiu! Bet palaukit – aš juk *jau* ištekėjusi!

Suskambo dar garsesnis juokas.

– Ne, Ela, ne, – pataisė mane Suzana. – Kai pirmoji pameti duoną, vadinasi, ištekėsi, ir jau labai greit!

– Netiesa, mūsų šeimoje tai reiškia, kad neištekėsiu!

– Betgi mes ir esam tavo šeima, – įsiterpė Žakobas, – o mūsų tradicija sako, kad tu būtinai ištekėsi.

– Tada mes kažką supainiojom. Aš puikiai atsimenu, kad mano močiutė sakė...

– Taip, taip, jūs daug ką pripainiojot, iškraipėt net savo pavardę, – pareiškė Žakobas. – Tuuurrrr-neerrr, – graudulingai tęsdamas kiekvieną skiemenį, suurzgė jis. – Kurgi pradingo balsiai, kur visas skambumas ir grožis? Juk nepalyginsi su Tur-n-jė! Tačiau neimk į širdį, pussesere, tu juk žinai, koks tavo tikras vardas! Ar girdėjot, – kreipėsi jis į savo kaimynus, – kad mano pusseserė yra pribuvėja?

– O, kokia puiki profesija, – mechaniškai pagyrė vyriškis. Pajutau į save įsmeigtą Suzanos žvilgsnį; kai atsigręžiau į ją, ji nudelbė akis žemyn. Jos vyno taurė tebestovėjo pilna, ir ji beveik nieko nevalgė.

Pasigirdus skambučiui, Janas pakilo atsiliepti; kurį laiką jo akys lakstė apie stalą, o paskui sustojo ties manim. Jis ištiesė man ragelį.

– Čia tau, Ela, – pasakė.

– Man? Bet... – Aš niekam nebuvau davusi Žakobo telefono numerio. Atsistojau ir paėmiau ragelį, o visa kompanija nenuleido nuo manęs akių.

– Alio? – nedrąsiai ištariau.

– Ela? Ką tu, po velnių, ten veiki?

– Rikai? – Pasisukau nugara į stalą, norėdama sudaryti nors šiokį tokį privatumo įspūdį.

– Ko gi taip nustebai, išgirdusi mano balsą? – Dar niekad nebuvau girdėjusi jo tokio įsiutusio ir įsižeidusio.

– Nes... Nebuvau palikusi tau savo numerio.

– Taigi, kad nebuvai palikusi. Bet ne taip jau ir sunku sužinoti Žakobo Turnjė, gyvenančio Mutjė mieste, telefono numerį. Teisybė, jų pasirodė besą du, bet kai pirmiausia susukau kitam, jis man pasakė, jog tavęs ieškočiau šituo numeriu.

–Jis žinojo, kad aš čia? Dar vienas Žakobas Turnjė? – kvailai pakartojau, tiesą sakant, negalėdama patikėti, kad Rikas sugebėjo įsidėmėti mano pusbrolio vardą.

– Aha.

– Ką gi, čia nedidelis miestukas. – Apsidairiau po kambarį. Visi sėdėjo prie stalo ir valgė, stengdamiesi nuduoti, neva manęs nesiklauso, nors vis tiek mačiau, kad klausosi, išskyrus Suzaną, kuri greit pakilo ir nuėjo prie kriauklės, norėdama prie atviro lango įkvėpti gaivaus oro.

Visi viską apie mane žino, – pamaniau. – Netgi tas kitas Turnjė kažkur aname miesto gale irgi viską žino!

– Ela, kodėl tu išvažiavai? Kas nutiko?

– Rikai, aš... Klausyk, gal galim vėliau pasikalbėti? Dabar netinkamas metas.

– Radau tavo vestuvinį žiedą miegamajame ant grindų. Ar turiu suprasti tai kaip ženklą?

Kilstelėjau kairiąją ranką sau prieš nosį ir ištiesiau pirštus. Apstulbau, kad net nepastebėjau, jog žiedo nebėra. Tikriausiai bus iškritęs iš geltonosios suknelės kišenės, kai persirengiau.

– Klausyk, tu ant manęs pyksti? Ką aš padariau?

– Ne, nieko, tu tiesiog... Oi, Rikai, aš... Nieko tu nepadarei, aš tik norėjau pasimatyti su savo giminėmis, ir tiek.

– Tai kam reikėjo šitaip lėkti tarsi akis išdegus? Net raštelio man nepalikai. Tu gi *visada* palikdavai raštelį! Ar bent supranti, kaip aš persigandau? Ir koks pažeminimas buvo viską išgirsti iš savo sekretorės?

Aš tylėjau.

– Kas toks ten dabar pakėlė ragelį?

– Ką? A, tai mano pusseserės vaikinas. Jis olandas, – paslaugiai paaiškinau.

– O tas... vyrukas irgi su tavim?

– Apie ką tu?

– Tas... Žanas Pjeras.

– Ne, jo čia nėra. Iš kur tu ištraukei, kad jis turi čia būti?

– Tu su juo permiegojai, ar ne? Girdžiu iš tavo balso.

Šito iš jo nesitikėjau. Giliai įkvėpiau prieš atsakydama.

– Klausyk, aš tikrai *negaliu* dabar kalbėtis. Čia... daug žmonių. Atleisk, Rikai, aš paprasčiausiai... Aš pati nebežinau, ko noriu. Bet tikrai negaliu dabar kalbėtis. Ne dabar, aišku?

– Ela... – dusliai sušvogždė Rikas.

– Duok man dar keletą dienų, gerai? Tada grįšiu namo ir... mes viską išsiaiškinsim. Sutarta? O dabar viskas, atleisk. – Padėjau ragelį ir atsigręžiau į visus kitus, sėdinčius prie stalo. Liusjenas tūnojo, įbedęs akis į savo lėkštę; abudu kaimynai kažką gyvai aptarinėjo su Janu. Žakobas ir Suzana susmeigė į mane dvi poras rudų akių – tokios pat spalvos, kaip ir maniškės.

– Na, – guviai kreipiausi į juos, – tai ką mes ten šnekėjom apie būsimas mano vestuves?

Atsibudau vidury nakties: troškino nuo išgerto vyno, o fondiu skrandyje slūgsojo tartum švinas. Nusileidau į apačią ir nuėjau į virtuvę paieškoti mineralinio vandens. Šviesos nedegiau ir su stikline įsitaisiau prie stalo, bet kadangi visa patalpa dar tebebuvo prisigėrusi sūrio kvapo, nusprendžiau persikraustyti į svetainę. Priėjusi prie durų, išgirdau tyliai skambtelint klavesino stygas. Atsargiai pravėrusi duris, išvydau Suzaną, kuri tamsoje sėdėjo prie instrumento: iš gatvės sklindanti blausi žibinto šviesa apšvietė jos profilį. Sugrojusi keletą taktų, ji liovėsi skambinusi ir tiesiog sėdėjo nejudėdama. Pašnibždomis pašaukiau ją; mergina pakėlė galvą, o paskui tarytum susigūžė. Priėjau ir uždėjau ranką jai ant peties. Ji vilkėjo tamsų šilkinį kimono – lygų ir glotnų paliesti.

– Turėtum būti lovoje, – švelniai tariau. – Tikriausiai pavargai. Dabar tau reikėtų kuo daugiau miego.

Suzana įsikniaubė veidu man į pašonę ir pratrūko verkti. Kurį laiką stovėjau ir tiktai glosčiau jos papurusius plaukus, paskui pritūpiau greta.

– Ar Janui jau pasakei?

– Ne, – burbtelėjo ji, šluostydamasi akis ir skruostus. – Ela, aš visai tam nepasirengusi. Man norisi visai ko kito. Aš šitiek dirbau, ir dar tik pradedu kiek daugiau koncertuoti. – Ji kilstelėjo ranką ir užgavo klavišus. – Jei dabar susilauksiu vaiko, visos mano galimybės nueis vėjais.

– Kiek tau metų?

– Dvidešimt dveji.

– O tu norėtum turėti vaikų?

Ji gūžtelėjo.

– Taip, kada nors. Bet kol kas – ne. Tik ne dabar.

– O Janas?

– O, jam patiktų turėti vaikų! Betgi tu žinai, vyrams viskas kitaip. Jo muzikos, jo karjeros tai nė kiek nepaveiktų. Kai jis pradeda postringauti apie vaikus, kalba taip abstrakčiai, jog esu tikra, kad tik aš privalėčiau jais rūpintis.

Girdėta giesmelė! – pamaniau.

– Ar daugiau kas nors žino?

– Ne.

Kiek sudvejojau: buvau nepratusi aptarinėti su moterimis aborto galimybės, nes paprastai tos moterys, kurios kreipdavosi į mane, būdavo jau apsisprendusios gimdyti. Be to, netgi nelabai žinojau, kaip prancūziškai „abortas“ ir „galimybė“.

– Kaip manai, kokia galėtų būti išeitis? – galų gale nedrąsiai paklausiau, bent jau laikus šitame sakinyje stengdamasi suderinti.

Ji ilgokai stebeilijosi į klavišus, paskui gūžtelėjo.

– *Un avortement*, – tarė abejingai.

– O ką manai apie... abortą? – Būčiau įmaniusi sau įspirti – toks nevykęs išėjo sakinys. Bet Suzana, regis, nekreipė dėmesio.

– Ak, aš, ko gero, tam pasiryžčiau, nors iš principo man tai nepatinka. Nesu labai religinga, tad savo priedermėms nenusižengčiau. Bet Janas... – Ji pritilo.

Aš laukiau.

– Na, matai, jis – katalikas. Nors dabar nevaikšto į bažnyčią ir laiko save liberaliu, bet... Iškilus rimtam reikalui, viskas gali apvirsti kitaip. Net nežinau, kaip jis sureaguotų. Ko gero, labai nusimintų.

– Žinai, turėtum jam pasakyti, nes jo teisė – žinoti. Bet neprivalai drauge su juo spręsti. Apsispręsti teks tau pačiai. Žinoma, geriau, jeigu abu sutartumėt, bet jei nesutarsit, tuomet sprendimas turi būti tavo, nes tu nešioji kūdikį. – Stengiausi, kad mano žodžiai nuskambėtų kuo įtikinamiau.

Suzana akies krašteliu dėbtelėjo į mane.

– O tu... Ar tu pati...

– Ne.

– Ar norėtum turėti vaikų?

– Taip, bet... – Nebežinojau, iš kurio galo imtis viską aiškinti. Nei iš šio, nei iš to staiga pradėjau kikenti. Suzana nustebusi sužiuro į mane; jos akių baltymai blykstelėjo gatvės žibinto šviesoje. – Atleisk. Pirma norėčiau prisėsti, – pasakiau jai. – O tada viską tau papasakosiu.

Įsitaisiau viename iš fotelių, o Suzana tuo tarpu įjungė mažą lempelę ant pianino. Paskui susirangė viename sofos kampe, parietusi po savimi kojas, žalio šilkinio kimono skvernais užsidengusi kelius, ir laukdama žiūrėjo į mane. Man regis, jai palengvėjo, kad nebe ji atsidūrė dėmesio centre.

– Mudu su vyru irgi kalbėjomės apie vaikus, – prabilau. – Sumanėme, kad dabar būtų visai tinkamas metas. Na, tiksliau, aš pati taip pasiūliau, o Rikas pritarė. Taigi mudu pradėjome bandyti. Bet man... kai kas nedavė ramybės. Toks košmaras. O dabar, dabar man jau atrodo... Na, dabar mes turime problemų. Be to, buvo dar kai kas... Yra dar kai kas. Kitas žmogus. – Jaučiausi nepatogiai šitaip sakydama, bet sykiu man palengvėjo, kad galiu pasipasakoti.

– Kas jis?

– Bibliotekininkas, dirba tame miestelyje, kur gyvenu. Mudu kurį laiką flirtavom... O paskui... – Aš sumostagavau rankomis. – Tada pasijutau labai bjauriai ir žūtbūt norėjau kur nors pabėgti. Todėl čia ir atvažiavau.

– Ar jis gražus?

– Jis... O, taip. Bent man taip atrodo. Jis toks... griežtas.

– Ir tau jis patinka.

– Taip.

Keistai jaučiausi jį aptarinėdama; tiesą sakant, man sunkiai sekėsi jį nupasakoti. Žvelgiant iš taip toli, iš šio kambario su priešais ant sofos susirangiusia Suzana, tai, kas nutiko mudviem su Žanu Poliu, nebeatrodė man toks žemės drebėjimui prilygstantis įvykis, kaip anksčiau. Keistas daiktas: vos papasakoji kitiems savo istoriją, ji pasidaro panašesnė į prasimanymą nei į tikrovę. Tarsi pats tų įvykių perteikimas savotiškai atitolina tave nuo to, kas iš tiesų įvyko.

– Ar seniai judu su Riku vedę?

– Dveji metai.

– O tas vyriškis... kuo jis vardu?

– Žanas Polis. – Kažkodėl jo vardas atrodė man toks aiškus ir apibrėžtas, kad vien tardama jį neištvėriau nenusišypsojusi. – Jis

padėjo man gilintis į mūsų giminės istoriją, – paaiškinau. – Jis nuolat su manimi ginčijasi, bet tik todėl, kad nuoširdžiai domisi manimi ir tuo, ką aš darau... Ne, veikiau tuo, kas aš esu. Jis mane girdi. Ir mato *mane*, o ne savo susikurtą mano įvaizdį. Supranti?

Suzana linktelėjo.

– Be to, su juo galima kalbėtis. Aš netgi papasakojau jam apie tą savo košmarą, ir jis nuostabiai sureagavo, privertė mane jį smulkiai pavaizduoti. Tai labai padėjo.

– O koks tas košmaras?

– Ak, nė pati nežinau. Ten nėra jokio siužeto. Tiktai jausmas, tartum... tartum aš negalėčiau... *kvėpuoti*, – pridėjau ranką sau prie krūtinės. Frenkas Sinatra, – toptelėjo man, – tos mėlynos akys...

– Ir dar tas mėlynumas, tas nepaprastas mėlynumas, – pridūriau. – Toks, kaip renesanso paveiksluose. Tokia spalva tapydavo Mergelės rūbą. Dar aptikau vieną dailininką... Sakyk, ar nesi kada girdėjusi tokio tapytojo, vardu Nikola Turnjė?

Suzana staigiai išsitiesė ir įsikirto į sofos ranktūrį.

– Papasakok man dar apie tą mėlynumą.

Pagaliau būsiu radusi ryšį su dailininku! – pamaniau.

– Tas mėlynumas tarsi iš dviejų dalių: skaidri viršutinė dalis, sklidina šviesos ir... – kalbėjau, sunkiai rinkdama žodžius. – Tas mėlynumas tarsi paklūsta šviesai, raibuliuoja kartu su ja. Bet po juo, po ta šviesa, slypi tamsa, tokia gūdi ir neįžvelgiama. Tie du atspalviai tarsi kovoja tarpusavyje. Ir būtent todėl tas mėlis yra toks gyvas ir nepamirštamas. Matai, tai nuostabi spalva, bet sykiu ir sklidina liūdesio: galbūt tam, kad primintų, jog Mergelė amžinai gedi savo sūnaus, pradeda gedėti jo vos gimusio. Tartum jau iš anksto žinotų, kas jo laukia. Tačiau ir tada, kai jis miršta, tas mėlynumas lieka toks pat nuostabus, be galo gražus – teikiantis

viltį. Tai verčia manyti, jog niekas niekuomet nebūna vienpusiška arba iki galo: gali regėti šviesą ir džiaugsmą, bet visuomet kur nors apačioje glūdi tamsa.

Aš nutilau. Kurį laiką abi sėdėjome tylėdamos.

– Aš irgi sapnavau tą sapną, – netikėtai tarė Suzana.

– Sapnavau jį tik kartą, maždaug prieš šešias savaites, dar būdama Amsterdame. Pabudau klaikiai persigandusi, raudodama. Man rodėsi, kad vos neuždusau mėlynume – tokiame pačiame, kokį tu nupasakojai. Baisiai keista, nes tuo pat metu jaučiausi ir labai laiminga, ir labai liūdna. Janas sakė, jog kažką deklamavau per miegus, tarsi kokį biblinį tekstą. Paskui jau nebegalėjau užmigti. Turėjau keltis ir skambinti, panašiai kaip ir šiąnakt.

– Klausyk, gal turi viskio? – paklausiau.

Ji pakilo, priėjo prie spintos ir atidarė barą apačioje. Ištraukė iš ten pusiau nugertą butelį ir du nedidelius stikliukus. Paskui vėl įsitaisė sofos kampe ir pripylė mudviem abiem po stikliuką. Aš pasvarsčiau, ar verta jai ką nors sakyti dėl gėrimo tokioje padėtyje, bet galiausiai nieko sakyti nė nereikėjo: padavusi man stikliuką, ji pauostė savąjį, susiraukė ir nė neparagavusi vėl atkimšo butelį ir supylė viskį atgal.

Aš savąjį maktelėjau vienu gurkšniu. Jis viską perėjo kiaurai: fondiu, vyną, mano graužatį dėl santykių su Riku ir Žanu Poliu. Ir suteikė man tai, ko reikėjo, kad ryžčiausi užduoti nemandagius klausimus.

– Kiek jau laiko tu nėščia?

– Nelabai žinau. – Ji susibruko rankas į priešingas kimono rankoves ir pasitrynė vieną į kitą.

– O kada pastebėjai, kad nėra... kad neprasideda... – mostelėjau į ją.

– Prieš keturias savaites.

– Kaip tu pastojai? Nenaudojai jokių apsisaugojimo priemonių? Atleisk, kad kamantinėju, bet tai svarbu.

Ji nudelbė akis į žemę.

– Vieną dieną pamiršau išgerti tabletę. Paprastai visuomet išgeriu prieš eidama gulti, bet tądien pamiršau. Nemaniau, kad taip nutiks.

Jau žiojausi kai ko jai sakyti, tačiau Suzana man neleido.

– Nemanyk, kad esu kvaila ar lengvabūdė. Tiesiog... – Ji prisidengė burną ranka. – Kartais būna taip sunku patikėti, kad esama tokio tvirto ryšio tarp mažytės tabletės ir pastojimo. Tai nelyginant kokie burtai – du dalykai, kurie iš pažiūros atrodo visiškai nesusiję, o iš tiesų taip tiesiogiai veikia vienas kitą. Pakvaišti galima vien pagalvojus. Protu aš viską suvokiu, bet kažkur širdies gilumoje – ne.

Aš linktelėjau.

– Nėščios moterys irgi dažnai nesusieja vaiko atsiradimo su seksu. Lygiai kaip ir vyrai. Tie du dalykai tokie skirtingi, kad viskas atrodo tarsi burtai.

Mudvi valandėlę patylėjom.

– Kada tu pamiršai tą tabletę? – paklausiau Suzanos.

– Nepamenu.

– Pasistenk, – palinkau į priekį aš. – Ar tai buvo panašiu metu, kaip ir tas sapnas?

– Man regis, ne... Oi, ne, palauk, dabar prisimenu. Tą vakarą Janas koncertavo Briuselyje. Ir aš pamiršau tabletę. Jis grįžo rytojaus dieną, o kitą naktį aš susapnavau tą sapną. Štai kaip buvo.

– O ar judu su Janu... Ar jūs... tą naktį mylėjotės?

– Taip, – sumišusi atsakė ji.

Aš atsiprašiau.

– Klausinėju tiktai dėl to, kad pati sapnuodavau tą košmarą tik po to, kai mudu su Riku pasimylėdavom, – paaiškinau jai. – Lygiai kaip ir tu. Bet lioviausi jį sapnavusi, kai vėl pradėjau vartoti kontraceptikus, o tu nebesapnuoji, kai pastojai.

Mudvi sužiurome viena į kitą.

– Labai keista, – tyliai ištarė Suzana.

– Taip, keista.

Suzana pasiglostė susigarankščiavusį kimono sau ant pilvo ir atsiduso.

– Privalai pasakyti Janui, – priminiau jai. – Tai pirmiausia turi padaryti.

– Taip, suprantu. O tu turi pasisakyti Rikui.

– Man regis, jis jau ir taip žino.

Kitą dieną nuėjau pavartyti dokumentų rotušėje. Nors Žakobo senelis ir kruopščiai buvo pavaizdavęs giminės medį, man vis vien norėjosi savo rankomis pačiupinėti senuosius šaltinius. Jau buvau spėjusi pamėgti tą užsiėmimą. Visą popietę prasėdėjau priimamajame, žiūrinėdama kruopščiai sudarytus XVIII ir XIX amžiaus gimimų, mirčių ir santuokų sąrašus. Lig tol nė neįsivaizdavau, kaip giliai Turnjė giminė buvo įleidusi šaknis Mutjė apylinkėse: čia žmonių tokia pavarde gyveno ne vienas šimtas.

Tie trumpučiai įrašai teikė man gausybę informacijos: apie šeimų dydį, apie įprastinį vedybų amžių – paprastai šeimą kurdavo jau įžengę į trečią dešimtį, – apie vyrų profesijas (ūkininkas, mokytojas, smuklininkas, laikrodžių graviruotojas). Daugybė kūdikių mirdavo vos gimę. Aptikau vieną Suzaną Turnjė, kuri tarp 1751 ir 1765 metų pagimdė aštuonetą vaikų, iš kurių penki mirė nesulaukę nė mėnesio amžiaus. O ji pati mirė gimdydama paskutinįjį. Per savo darbo metus man dar niekad nebuvo tekę susidurti su naujagimio ar gimdyvės mirtimi. Man išties sekėsi.

Padariau ir kitokių atradimų. Daugybė nesantuokinių vaikų bei kraujomaišos atvejų čia irgi buvo atvirai registruojami. Štai tau ir kalvinistų principai, – vyptelėjau, bet, nepaisant viso savo kritiškumo, pasijutau priblokšta, kad Juditos Turnjė 1796 metais nuo savo tėvo Žano susilauktas kūdikis čia buvo įrašytas oficialiuose dokumentuose. Kitur būdavo tiesiai nurodyta, kad vaikai esą nesantuokiniai.

Keistas jausmas buvo skaityti visus tuos vardus, vartotus tada, žinant, kad jie ir dabar tebevartojami. Tačiau nors tarp gausybės vardų, iš kurių daugelis buvo hugenotų itin mėgstami Senojo Testamento vardai, kaip antai: Danielius, Abraomas ar netgi Nojus, pastebėjau daugybę Hanų ir Suzanų, o vėlesniais laikais – dar ir ne vieną Rutą, Aną bei Juditą, bet nė karto neaptikau nei Izabelės, nei Mari.

Kai pasiteiravau, kur galėčiau rasti ankstesnių nei XVIII amžiaus vidurys dokumentų, rotušės tarnautoja man paaiškino, kad teksią pasidomėti parapijų knygomis, esančiomis Berne ir Porantriu, bet patarė pirma tenai pasiskambinti. Pasižymėjau vardus bei telefonų numerius ir padėkojau jai, šypsodamasi pati sau į ūsą: ji tikriausiai pašiurptų išgirdusi apie mano spontanišką kelionę į Sevenus ir netikėtą sėkmę tenai, kurios jokiais būdais nebuvo galima numatyti. Šioje šalyje sėkme nebuvo įprasta pasikliauti, o norint sulaukti gerų rezultatų, reikėjo viską kruopščiai suplanuoti ir sąžiningai dirbti.

Patraukiau į netoliese esančią kavinę pagalvoti, ką daryti toliau. Kavą man patiekė su dailia servetėle ant lėkštutės, kur dar buvo išdėlioti šaukštelis, cukraus gabalėliai ir mažytė plytelė šokolado. Atidžiai apžiūrėjau visą tą kompoziciją: ji priminė man ką tiktai vartytus dokumentus – aiškia rašysena tvarkingai sužymėti faktai. Nors suprasti ir susigaudyti juose buvo kur kas lengviau, tie įrašai stokojo meniškos prancūzų dokumentų netvarkos ir žavesio. Anie popieriai buvo tokie, kaip ir patys prancūzai: nors atvykėlius erzina atkaklus jų nenoras

taikytis prie svetimšalių poreikių, tačiau dėl to jie kelia tik didesnį susidomėjimą ir norą juos pažinti. Bendraujant su jais tenka įdėti daugiau pastangų, todėl ir rezultatas būna įspūdingesnis.

Parėjusi radau Žakobą prie pianino, skambinantį kažkokią liūdną, lėtą melodiją. Išsitiesiau ant sofos ir užsimerkiau. Jo skambinamas kūrinys buvo sudarytas iš aiškių garsų, paprastų melodinių linijų – tarsi išbedžiotas adatėle. Ta muzika priminė man Žaną Polį.

Buvau jau beveik prisnūdusi, kai jis baigė. Atmerkiau akis ir susidūriau su jo žvilgsniu iš už pianino.

– Šubertas, – pasakė jis.

– Nuostabu.

– Ar radai, ko ieškojai?

– Tiesą sakant, ne. Žakobai, ar galėtumėt už mane paskambinti į porą vietų?

– Na, žinoma, pussesere. Be to, aš mąsčiau, ką tau vertėtų dar pamatyti. Yra kelios istorinės mūsų giminės vietos. Yra seno, Turnjė šeimai priklausiusio malūno liekanos. Yra restoranas, dabar pavirtęs italų picerija, kur kadaise, XIX amžiuje, buvo vieno Turnjė laikyta užeiga. Dar yra sodyba, stovinti kokio kilometro atstumu nuo Mutjė, einant link Granvalio. Nesam visai tikri, ar ten tikrai buvo Turnjė sodyba, bet, pasak šeimos legendų, – taip. Bet kuriuo atveju, tai įdomi vieta, kadangi ten yra senas židinys su dūmtraukiu. Atrodo, tai vienas iš pirmųjų namų visame slėnyje, kuriame buvo įrengtas dūmtraukis.

– Maniau, kad visi namai – su kaminais?

– Dabar – taip, tačiau senovėje tai buvo neįprastas daiktas. Nė viena sodyba šitame krašte jo neturėjo.

– O kur dėdavosi dūmai?

– Trobose būdavo įrengtos netikros lubos, ir dūmai telkdavosi palėpėse – tarp jų ir stogo. Ūkininkai sukabindavo ten rūkyti mėsą.

Man atrodė šiurpu klausytis.

– Betgi tokiuose namuose turėjo būti pilna dūmų! Ir purvo...

Žakobas sukikeno.

– Tai jau taip. Viena sodyba pačiame Granvalyje stovi be kamino. Esu ten buvęs – ugniakuras viduje ir visos lubos virš jo nusėsti storiausio suodžių sluoksnio. Tačiau Turnjė sodyba, – jei tai tikrai Turnjė sodyba, – visiškai kitas reikalas! Ji turi savotišką židinį ir dūmtraukį.

– O kada jį pastatė?

– Kokiame septynioliktajame amžiuje. Gal kartais – šešioliktojo pabaigoje. Turiu omenyje dūmtraukį. Likusi namo dalis buvo bent keletą sykių perstatyta, tačiau židinys ir dūmtraukis liko kur buvęs. Tiesą sakant, krašto istorijos draugija prieš keletą metų nupirko tą sodybą.

– Vadinasi, ten dabar niekas negyvena? Ar galima nueiti jos apžiūrėti?

– Na, žinoma. Rytoj, jei tik bus graži diena, ir nueisim. Ryt pamokų neturiu iki pat pavakarės. Na, tai kur tie telefonų numeriai, kuriais prašei manęs paskambinti?

Paaiškinau jam, ko man reikia, ir palikau jį tvarkytis vieną, o pati išėjau pasivaikščioti. Beveik visas Mutjė įžymybes Žakobas man jau buvo aprodęs, tačiau buvo smagu vaikštinėti nevarstomai įkyrių žvilgsnių. Paviešėjus čia trejetą dienų, kai kurie žmonės jau ėmė pirmi su manimi sveikintis, nors Lislyje prie Tarno to nesulaukiau net ir po trijų mėnesių. Čionykščiai gyventojai rodėsi man daug malonesni ir ne tokie įtarūs, kaip prancūzai.

Vinguriuodama miestelio gatvėmis, visgi sugebėjau aptikti vieną nematytą dalyką: radau lentą, kurioje buvo įrašyta, jog šioje vietoje stovėjusioje „Baltojo arklio“ užeigoje vieną 1779 metų spalio naktį buvo apsistojęs Gėtė. Paskui jis paminėjo Mutjė viename

savo laiške, kur aprašė įdomius uolienų darinius šiose apylinkėse, ypač nepaprastai įspūdingą tarpeklį į rytus nuo miestelio. Atrodė kiek persistengta – kelti lentą vienos čia praleistos nakties atminimui; žinoma, iš to galėjai suprasti, kiek nedaug įsimintinų įvykių čia buvo nutikę.

Apžiūrėjusi lentą atsisukau ir išvydau Liusjeną, su dviem dažų skardinėmis rankose žingsniuojantį link manęs. Kažkodėl man dingtelėjo, kad jis jau kuris laikas mane stebi, bet tik dabar pasiėmė skardines ir ėmė artintis.

– *Bonjour,* – pasisveikinau. Jis sustojo ir pastatė žemėn skardines.

– *Bonjour,* – atsakė.

– *Ça va?*

– *Oui, ça va.*

Nejaukiai tylėdami, mudu kurį laiką stovėjom vienas priešais kitą. Kažkodėl man buvo sunku žiūrėti tiesiai į jį – gal kad jis taip prisispyręs gaudė mano žvilgsnį, norėdamas kažką iš jo suprasti. Jo dėmesio man dabar reikėjo užvis mažiausiai. Galbūt todėl jį prie manęs ir traukė. Jį akivaizdžiai domino mano žvynelinė. Netgi dabar jis vis dirsčiojo į mano rankas.

– Tai tik žvynelinė, Liusjenai, – burbtelėjau, slapčia džiaugdamasi galinti priversti jį susigėsti. – Juk jau sakiau tau anądien. Kam visąlaik į ją žiūrėti?

– Atleisk, – jis nusuko akis. – Matai... man ir pačiam kartais taip būna. Tose pačiose vietose – ant rankų. Visada maniau, kad tai alergija dažams.

– Oi, atsiprašau! – Dabar jau pati pasijutau kalta, bet jis mane vis tiek erzino, versdamas jaustis dar kaltesnę. Užburtas ratas!

– O kodėl nenueini pas gydytoją? – paklausiau jau kiek švelnesniu tonu. – Jis tau paaiškintų, kas tai, ir paskirtų kokių nors priemonių. Yra tokio tepalo – palikau jį namie, o tai pasitepčiau.

– Nemėgstu gydytojų, – paaiškino Liusjenas. – Nesugebu su jais susikalbėti...

Nusijuokiau.

– Suprantu, ką turi omenyje. Be to, čia, tai yra, Prancūzijoje, jie linkę prirašyti pernelyg daug vaistų. Akivaizdžiai per daug.

– O nuo ko tau ji – ta žvynelinė?

– Sako, kad nuo nervų. Bet tas tepaliukas neblogas. Galėtum tiesiog paprašyti gydytojo...

– Ela, gal kurį vakarą sutiktum nueiti su manimi išgerti?

Patylėjau. Reikėtų užbaigti šitą dalyką vos besimezgantį: juk jis manęs visiškai nedomina, užtat nederėtų taip elgtis, ypač dabar. Bet aš niekuomet nemokėjau sakyti „ne". Neištverčiau, matydama nusivylimą jo veide.

– Gerai, – pasakiau padvejojusi. – Po poros dienų, jei tinka. Bet, Liusjenai...

Jo veidas taip nušvito, kad nebeįstengiau tęsti toliau.

– Ne, nieko. Tai kurį nors vakarą šią savaitę, gerai?

Kai grįžau, Žakobas ir vėl skambino pianinu. Bet pamatęs mane liovėsi ir pasiėmė popieriaus skiautę.

– Deja, turiu prastų naujienų, – pasakė. – Berne esantys dokumentai siekia tiktai 1750 metus. O Porantriu bibliotekininkė man išaiškino, jog šešioliktojo amžiaus ir septynioliktojo pradžios parapijos knygos sudegė per gaisrą. Tiesa, esama keleto karo prievolininkų sąrašų, kuriuos galėtum peržiūrėti. Man regis, mano senelis būtent iš jų ir ėmė savo duomenis.

– Greičiausiai jis jau bus atradęs viską, ką juose buvo galima rasti. Bet vis tiek ačiū už vargą!

Karo prievolininkų sąrašai manęs nedomino – man rūpėjo moterys. Bet jam to nesakiau.

– Žakobai, ar esate kada girdėjęs tokį dailininką, vardu Nikola Turnjė? – nukreipiau kalbą kitur.

Jis papurtė galvą. Užlipau į savo kambarį ir pasiėmiau atviruką, kurį buvau atsivežusi.

– Matot, jis kilęs iš Monbeljaro, – paaiškinau, įduodama jam atviruką. – Pagalvojau, gal ir jis priklausytų prie mūsų protėvių. Gal kokia nors giminės atšaka kada nors persikėlė į Monbeljarą?

Žakobas apžiūrėjo paveikslą ir papurtė galvą.

– Niekad negirdėjau, kad mūsų šeimoje būtų buvę dailininkų. Turnjė giminės atstovai paprastai renkasi praktiškas profesijas. Išskyrus mane! – nusijuokė jis. Paskui staiga surimtėjo ir tarė: – Beje, Ela, kol buvai išėjusi, skambino Rikas.

– A!..

Jis kiek sumišo.

– Prašė tau pasakyti, kad jis tave myli.

– O!.. Ačiū, – aš nudelbiau akis.

– Žinok, gali pas mus būti tiek, kiek nori. Kiek tik tau reikės.

– Taip, ačiū. Mes... mes turime problemų. Jūs turbūt jau supratote...

Jis nieko neatsakė, tiktai tylėdamas žiūrėjo į mane. Kažkuo man tai labai priminė aną pusamžę porą traukinyje. Juk šiaip ar taip, Žakobas irgi buvo šveicaras.

– Vis dėlto tikiuosi, jog netrukus viskas susitvarkys.

Jis linktelėjo.

– O ligi tol pabūk pas saviškius.

– Taip.

* * *

Pasikalbėjusi su Žakobu apie Riką daugiau nebesijaučiau privalanti teisintis, kodėl čia esu. Kitą dieną lijo, todėl ekskursiją į sodybą atidėjome, ir man buvo labai gera visą dieną tūnoti namie

ir skaityti, klausantis Suzanos ir Žakobo skambinimo. Vakare nuėjome pavalgyti į piceriją, kuri kadaise buvo Turnjė užeiga, o dabar atrodė absoliučiai itališka.

Kitą rytą visi drauge išsiruošėme apžiūrėti sodybos. Suzana irgi niekuomet nebuvo ten buvusi, nors Mutjė ji praleido didžiąją savo gyvenimo dalį. Rytiniame miestelio pakraštyje pasukome taku, paženklintu geltona rodykle su užrašu *Pédestre tourisme* ir skelbiančiu, jog nueiti iki Granvalio užtruks keturiasdešimt penkias minutes. Tiktai Šveicarijoje atstumai matuojami minutėmis, per kurias juos pavyks įveikti, o ne metrais ar kilometrais. Mums iš kairės buvo matyti kalkakmenio skardžiai – Gėtės aprašytojo tarpeklio žiotys: įspūdingos gelsvai pilkos uolos, sukibusios su abipus stūksančių kalnų šlaitais, buvo sutrupėjusios per vidurį, kur Birsė prasigraužė vagą. Saulės spinduliuose tie skardžiai darė nepamirštamą įspūdį; pasijutau tarsi didingoje katedroje.

Slėnis, kuriuo ėjome toliau, buvo kuklesnis, jo dugnu sruveno kažkoks bevardis upeliukas ir vingiavo geležinkelio bėgiai. Žemiau šlaituose driekėsi dirbami laukai, aukščiau stiebėsi pušys, o paskui šlaitai staigiai aukštėjo, pačioje viršūnėje baigdamiesi stačiomis uolomis. Laukuose ganėsi arkliai ir karvės; pakeliui lygiais tarpais buvo išsidėsčiusios sodybos. Viskas atrodė švaru ir tvarkinga, aiškiai apibrėžta ir užlieta skaisčios, ryškios saulės šviesos.

Vyrai žvaliai žygiavo pirmi, o mudvi su Suzana ėjome iš paskos. Ji vilkėjo melsvai žalią berankovę palaidinę ir plačias baltas kelnes, besiplaikstančias apie plonas jos kojas. Atrodė pavargusi ir išblyškusi, bet nudavė esanti linksma ir guvi. Iš to, kaip ji stengėsi laikytis atokiau nuo Jano ir vis kaltai žvilgčiojo į mane, supratau, kad jam dar nieko nepasakė.

Tarsi būtume norėjusios kažką slapčia aptarti, mudvi pamažu vis labiau atsilikome nuo priekin nuskubėjusių vyrų. Nors diena buvo šilta ir saulėta, mane kažkodėl krėtė drebulys, tad vis labiau sukausi į melsvuosius Žano Polio marškinius. Jie kvepėjo cigaretėmis ir jo kūnu.

Ties tako išsišakojimu Žakobas su Janu stabtelėjo palaukti mūsų, o kai juos pasivijome, Žakobas parodė mums kiek aukštėliau ant šlaito stovintį namą, įsikūrusį maždaug ties laukų riba, kur jau prasidėjo aukštyn į kalnus kopiantys medžiai.

– Štai toji sodyba, – pasakė jis.

Aš nenoriu ten eiti, – persmelkė mane mintis. Bet kodėl? Žvilgtelėjau į Suzaną. Ji irgi žiūrėjo į mane; iškart supratau, kad galvoja tą patį. Vyrai pradėjo kopti šlaitu, o mudvi likome stovėti, žiūrėdamos jiems į nugaras.

– Eime, – pamojau Suzanai ir patraukiau paskui vyrus. Ji iš lėto žengė man įkandin.

Sodybą sudarė ilgas žemas statinys, kurio kairėje pusėje buvo akmeninis gyvenamasis namas, o dešinėje – medinė daržinė. Abu jie buvo pakišti po vienu ilgu žemu stogu, o tarp jų dar buvo atviras tarpas įėjimui, savotiška prieblandoje skendinti veranda, kuri, pasak Žakobo, vadinosi *devant-huis*. Čia buvo prikreikta šiaudų, mėtėsi visokie pagaliai ir seni kibirai. Tikėjausi, kad istorijos draugija bus pasirūpinusi bent kiek aptvarkyti ir prižiūrėti šitą vietą, tačiau sodyba buvo apleista ir iš lėto iro: langinės buvo persikreipusios, langai išdužę, o stogas apsamanojęs.

Kol Žakobas su Janu stovėjo ir gėrėjosi sodyba, mudvi su Suzana dėbsojome sau į kojas.

– Matot dūmtraukį? – Žakobas parodė mums keistą gremėzdišką mūrinį darinį, kyšantį iš stogo ir nė iš tolo neprimenantį palei vieną sieną dailiai sudėlioto mūriuko, kurį tikėjausi išvysti. – Matai, jis iš kalkakmenio, – paaiškino Žakobas. – Tai minkštas akmuo, užtat statant teko naudoti savotišką cemento pakaitalą, kad sutvirtintų ir suformuotų mūrą. Didžioji jo dalis yra viduje, o ne palei išorinę sieną. Užeikim vidun, tuomet visą jį pamatysim.

– Bet argi neužrakinta? – be jokio entuziazmo paklausiau, slapta trokšdama, kad ant durų kabotų spyna ar koks įspėjantis užrašas: *Propriété privée*.

– A, taip, bet aš jau esu ten buvęs ir žinau, kur paslėptas raktas.

Velniai rautų, – pamaniau sau. Niekaip nebūčiau galėjusi paaiškinti, kodėl man taip nesinori eiti į vidų. Juk, šiaip ar taip, atkeliavome čia labiausiai dėl manęs. Jutau į save įbestą bejėgišką Suzanos žvilgsnį, tarsi aš vienintelė būčiau turėjusi visa tai sustabdyti. Atrodė, tarsi mudvi abi šalta vyrų logika per prievartą gena vidun, ir mes niekaip negalime jai pasipriešinti. Ištiesiau Suzanai ranką ir tariau:

– Einam!

Ji suspaudė man ranką. Jos pirštai buvo lediniai.

– Tavo ranka šalta, – tarė ji.

– Tavo irgi.

Mudvi liūdnai viena kitai nusišypsojom. Žengdamos į vidų jautėmės kaip dvi mažos mergytės pasakoje apie piktą raganą.

Viduje tvyrojo prieblanda: šviesa sklido tik pro duris ir pro porą siaurų langų. Apsipratus akims, sugebėjau įžiūrėti ir čia ant purvinų plūktinių grindų besimėtančius pagalius bei kelias sulūžusias kėdes. Palei pat duris stūksojo pajuodęs židinys, kažkodėl per visą ilgį išsišovęs į kambario vidurį, užuot buvęs gražiai priglaustas prie sienos. Ties visais keturiais jo kampais stūksojo tašyto akmens stulpai – maždaug septynių pėdų ilgio, ant kurių rėmėsi akmeninės arkos. O viršum šių arkų prasidėjo tas pats gremėzdiškas mūras, kurį jau matėme išlendant pro stogą į lauką – nedaili, bet funkcionali piramidė dūmams išeiti.

Paleidau Suzanos ranką ir užlipau ant židinio akmens, norėdama pasižiūrėti į dūmtraukio vidų. Viršum manęs žiojėjo juoduma; netgi pasistiebusi ir ištiesusi kaklą, viena ranka laikydamasi už kampinio stulpo, nesugebėjau pamatyti kiaurymės.

– Turbūt užsikimšęs, – sumurmėjau. Staiga man apsvaigo galva, susvyravau ir netekusi pusiausvyros žnektelėjau žemyn, stačiai ant purvinos aslos.

Žakobas akimirksniu prišoko prie manęs, sugriebęs už rankos pastatė ant kojų ir ėmėsi purtyti nuo drabužių žemes.

– Kaip tu? Ar neužsigavai? – susirūpinęs klausinėjo jis.

– Ne, – netvirtai ištariau. – Aš... aš tik praradau pusiausvyrą... atrodo. Greičiausiai akmuo nelygus.

Apsidairiau, kur Suzana; jos nesimatė.

– O kur... – buvau beklausianti, bet staiga man pilvą pervėrė toks aštrus skausmas, kad palikusi Žakobą lyg kulka išlėkiau laukan.

Suzana, susirietusi dvilinka ir rankomis suspaudusi papilvę, svirduliavo kieme. Janas be žado, išvertęs akis, stypsojo greta. Viena ranka apkabinau ją per pečius, ir kaip tik tą akimirką ji aiktelėjo ir sudejavo, o vidinėse šlaunų pusėse jai ant kelnių pradėjo skleistis didžiulė skaisčiai raudona gėlė, kuri sparčiai nudryko viena klešne žemyn.

Sekundę mane pagavo panika. Motina Švenčiausioji, – pamaniau, – ką gi man dabar daryti? O tada apėmė jausmas, kurio jau daugelį mėnesių nebuvau patyrusi: staiga mano smegenys tarsi persijungė į automatinį režimą, pasijutau tvirta ir rami – tiksliai žinojau, kas aš ir ką turiu daryti.

Abiem rankomis apkabinau Suzaną ir švelniai jai pasakiau:

– Suzana, tau reikia prigulti.

Ji linktelėjo, sulenkė kelius, pasviro į priekį ir susmuko man ant rankų. Atsargiai paguldžiau ją šonu ant žemės, tada dirstelėjau į Janą, kuris lyg druskos stulpas vis dar stypsojo nejudėdamas.

– Janai, duok man savo švarką, – paliepiau jam. Jis tik išvertė akis ir nesijudino, kol neužrikau garsiai. Tada padavė man savo gelsvai rudą medvilninį švarką – tokie man visada asocijuodavosi su senukais, žaidžiančiais miestučius. Pakišau jį Suzanai po galva, tada nusivilkau Žano Polio marškinius ir užmečiau ant jos tarsi apklotą, pridengdama kruvinas šlaunis. Netrukus raudona dėmė persigėrė kiaurai ir ėmė skleistis ant marškinių nugaros. Akimirką

tarsi užburta spoksojau į tas dvi spalvas, kurios kontrastuodamos tik dar labiau paryškino viena kitos grožį.

Paskui papurčiau galvą, stipriai spūstelėjau Suzanos ranką ir pasilenkusi prie jos sušnibždėjau:

– Nebijok, čia nieko baisaus. Viskas bus gerai.

– Ela, kas čia darosi? – viršum mūsų abiejų išniro didžiulė Žakobo figūra; ištįsęs jo veidas atrodė net persikreipęs iš nerimo. Dėbtelėjau į vis dar žado neatgaunantį Janą ir greit apsisprendžiau.

– Suzaną ištiko... – O varge, ir šitokią akimirką man pradėjo kirstis prancūzų kalba! Na, žinoma, ponia Santjė juk nė neįtarė, kad man gali prireikti žodžio, reiškiančio persileidimą. – Suzana, tau teks jiems pasakyti. Aš nežinau prancūziško žodžio. Ar galėsi?

Ji pakėlė į mane ašarų sklidinas akis.

– Tau reikia tiktai pasakyti, – drąsinau ją. – Tik tiek. Kitkuo pasirūpinsiu aš.

– *Une fausse couche,* – sušnibždėjo ji. Abu vyrai nustėrę įsistebeilijo į ją.

– O dabar, – ramiai tariau aš, – Janai, ar matai aną namą ten apačioje? – Parodžiau jam artimiausią sodybą maždaug už kokio ketvirčio mylios, kalno papėdėje. Janas neatsiliepė, kol dar sykį garsiai neriktelėjau jo vardo. Tada linktelėjo.

– Gerai. Tai greitai bėk tenai ir paprašyk, kad leistų iš jų telefono paskambinti į ligoninę. Ar sugebėsi?

Pagaliau jis tarsi pabudo iš stingulio.

– Taip, Ela, aš greitai lekiu į tą sodybą ir skambinu į ligoninę, – pasakė man.

– Puiku. Ir dar paklausk tų žmonių, ar negalėtų paskolinti mums mašinos, jei kartais greitoji neprivažiuotų. O dabar lėk! – paskutinis žodis pliaukštelėjo lyg botagas. Janas palinko prie star-

to linijos kaip bėgikas varžybose, viena ranka palietė žemę ir tada šovė šlaitu žemyn tarsi rungtyniaudamas dėl prizo. Aš susiraukiau. Suzanai reikėtų atsikratyti šito vyruko, – pamaniau sau.

Žakobas per tą laiką priklaupė prie Suzanos ir vieną ranką švelniai uždėjo jai ant galvos.

– Ar jai nieko blogo nenutiks? – paklausė jis, iš paskutiniųjų stengdamasis nuslėpti išgąstį.

Atsakydama aš kreipiausi į Suzaną:

– Na, žinoma, kad tau nieko blogo nenutiks. Tik dabar turbūt šiek tiek skauda, ar ne?

Suzana linktelėjo.

– Nieko, tuoj praeis. Janas nubėgo iškviesti greitosios, kuri nuveš tave į ligoninę.

– Ela, tai aš dėl visko kalta, – sušnibždėjo jinai.

– Ne, jokiu būdu! Dėl nieko tu nekalta!

– Bet aš gi jo nenorėjau; o jei būčiau norėjusi, taip tikriausiai nebūtų nutikę.

– Suzana, nekaltink savęs. Moterys dažnai patiria persileidimus. Nieko blogo tu nepadarei. Šitų dalykų neįmanoma kontroliuoti.

Bet ji, regis, vis tiek nepatikėjo. Žakobas dėbsojo į mudvi, tarsi būtume staiga prabilusios suahelių kalba.

– *Patikėk* manim, tai ne tavo kaltė. Ir negraužk savęs. Sutarta?

Galiausiai ji linktelėjo.

– O dabar man reikia tave apžiūrėti. Ar leisi man tave apžiūrėti?

Suzana tvirčiau suspaudė mano ranką, o jai iš akių pasipylusios ašaros pradėjo riedėti skruostais.

– Taip, suprantu, tau skauda ir tu nenori, kad aš žiūrėčiau,

bet aš privalau tave apžiūrėti, kad įsitikinčiau, jog tau nieko blogo nėra. Tau neskaudės. Prižadu, kad neskaudės.

Ji paskubom dėbtelėjo į Žakobą, o tada vėl į mane. Aš supratau.

– Žakobai, imkite Suzanos ranką, – paliepiau jam, brukdama liesutę jos plaštaką jo delnan. – Padėkite jai pasiversti ant nugaros ir pabūkite priklaupęs štai taip, šalia jos. – Patupdžiau jį taip, kad būtų pasisukęs veidu į ją ir nematytų, ką aš darysiu.

– O dabar ją pakalbinkite. – Žakobas nesusivokdamas žiūrėjo į mane. Valandėlę pamąsčiau. – Pamenat, sakėt man turįs vieną gabų mokinį, kuris skambina pianinu? Tą, kuris nuostabiai groja Bachą? Ką jis gros kitame koncerte? Kodėl? Papasakokit apie jį Suzanai!

Akimirką Žakobas dar atrodė sutrikęs, paskui jo rūškanas veidas atsileido. Pasisukęs į Suzaną, jis ėmė jai pasakoti. Po valandėlės ji irgi nusiramino ir atsipalaidavo. Stengdamasi kuo mažiau ją judinti, aš įsigudrinau nusmaukti jai kelnes ir apatines kelnaites tiek, kad galėčiau ją apžiūrėti, visą laiką Žano Polio marškiniais šluostydama kraują. Paskui vėl užtraukiau jai kelnes, tik užtrauktuko neužsegiau. Žakobas nutilo. Abudu sužiuro į mane.

– Tu šiek tiek nukraujavai, bet dabar kraujoplūdis jau liovėsi. Viskas bus gerai.

– Noriu gerti, – tyliai paprašė Suzana.

– Einu paieškosiu vandens. – Atsistojau ir patenkinta įsitikinau, jog abu jau aprimę. Apėjau aplinkui namą dairydamasi, ar nerasiu kur nors lauke čiaupo. Jo nebuvo; vadinasi, gausiu vėl eiti vidun.

Šmurkštelėjau į *devant-huis* ir sustojau namo tarpduryje. Siauras saulės spindulių pluoštelis krito ant židinio akmens. Tame šviesos ruože sūkuriavo tirštos dulkės, sukeltos per ankstesnį mūsų apsilankymą. Apsidairiau, kur rasti vandens. Name buvo taip tylu, kad net spengė; nesigirdėjo nė menkiausio garselio – nei ramiai dudenančio Žakobo balso, nei vėjo ošimo kiek aukščiau

ant šlaito augančiose pušyse, nei karvių pakaklėse parištų varpelių skambėjimo, nei traukinio dundėjimo tolumoje. Tiktai tyla ir tas šviesos lopinėlis ant akmens luito priešais. Tas luitas atrodė milžiniškas; turbūt prireikė kelių vyrų jam į vietą pastatyti. Įdėmiau į jį įsižiūrėjau. Nors ir aplipęs storu suodžių sluoksniu, jis aiškiai buvo ne vietinės kilmės. Atrodė atgabentas iš toli.

Kampe priešais duris pamačiau seną kriauklę su vandens čiaupu. Vargu ar ji dar tebeveikia, – pamaniau, bet dėl Suzanos vis vien privalėjau pabandyti atsukti. Besidaužančia širdimi ir drėkstančiais delnais apėjau aplink židinį. Priėjusi prie kriauklės, kokią minutę grūmiausi su čiaupu, kol pagaliau man pavyko jį atsukti. Kurį laiką nieko nenutiko; paskui pasigirdo kažkoks gargaliavimas ir čiaupas ėmė baisiai kratytis. Žengiau atbula. Staiga čiaupas kad spjaus į kriauklę didžiulį rudo skysčio pliūpsnį! Iš netikėtumo atšokau ir galva trenkiausi į vieną iš tašyto akmens stulpų, remiančių dūmtraukio kampus. Garsiai surikau iš skausmo ir apsisukau aplink, o man iš akių pasipylė žiežirbos. Sukniubau ant kelių greta židinio ir panarinau galvą. Prakirstas pakaušis buvo drėgnas ir lipnus. Aš keliskart giliai įkvėpiau. Kai akyse liovėsi sūkuriuoti žiežirbos, kilstelėjau galvą ir atsirėmiau rankomis į žemę. Kraujo lašai, prasisunkę iš sutrūkinėjusių žvynelinės apimtų plotų ties alkūnių linkiais, nuriedėjo žemyn ir susiliejo su krauju ant mano rankų.

Ilgai žiūrėjau į kruvinas vageles.

– Vadinasi, čia toji vieta, ar ne? – ištariau garsiai. – *Je suis arrivée chez moi, n'est-ce pas?*

Vanduo man už nugaros liovėsi kliokęs.

ŽIDINYS

Įpuolusi į *devant-huis* Izabelė stabtelėjo ir įsiklausė. Girdėjo daržinėje mindžikuojantį arklį; o namo viduje kažkas kasė žemę.

– Mari? – tyliai pašaukė ji, bijodama garsiai ištarti dukrelės vardą, kad dar kas nors neišgirstų. Išgirdęs jos balsą, arklys tyliai sužvingo ir liovėsi trypęs. O name kažkas kasė toliau. Padvejojusi Izabelė stumtelėjo duris.

Etjenas rausė didžiulę duobę nuo granito luito apačios į kambario vidurį. Jis kasė ne palei galinę sieną, kur anksčiau buvo sakęs stovėsiant židinį, o prie pat durų. Asla buvo kietai sutrypta, ir jam teko gerokai pamojuoti kastuvu, kad prakirstų žemę.

Izabelei pravėrus duris, šviesa krito ant jo. Pakėlęs galvą, jis buvo besakąs:

– Ar ji... – bet išvydęs Izabelę greit prikando liežuvį. Tada išsitiesė.

– O tu ką čia dabar darai?

– Kur Mari?

– Gėdytumeis, Raudonplauke! Tau derėtų ant kelių atsiklaupus melsti Dievą malonės.

– Kodėl tu kasi šventą dieną?

Jis nieko neatsakė.

– Tavo duktė pabėgo nuo mūsų, – garsiai pareiškė po valandėlės. – Mažasis Žanas išėjo į mišką jos ieškoti. Kai pasirodei, maniau, kad čia jis pargrįžo pasakyti, jog ją rado. O tau ar nerūpi tavo begėdė dukrelė, Raudonplauke? Neketini irgi jos paieškoti?

– Mari *vienintelė* man ir terūpi. Kur ji nubėgo?

– Ten už namo, į kalną, – pasakė Etjenas ir nusisukęs vėl ėmėsi kasti. Izabelė kurį laiką į jį žiūrėjo.

– O kodėl kasi čia, ne prie sienos? Juk sakei, kad ten statysi židinį.

Jis vėl išsitiesė ir kastuvu užsimojo sau virš galvos. Izabelė greit atšoko atatupsta. Etjenas nusikvatojo.

– Neuždavinėk kvailų klausimų. Verčiau eik ieškoti savo dukters!

Izabelė atbula išslinko iš kambario ir paskui save uždarė duris. Tada valandėlę dar pastovėjo *devant-huis*. Etjenas irgi daugiau nebepradėjo kasti, ir aplinkui tvyrojo spengianti tyla, sklidina paslapčių.

Mudu su Etjenu čia ne vieni, – dingtelėjo Izabelei. – Mari irgi yra kažkur netoliese.

– Mari! – garsiai sušuko ji. – Mari! Mari! – šaukdama išbėgo į kiemą. Mari nesirodė. Tik vietoj jos išlindo Hana, kuri kiek įkabindama kuduliavo taku į kalną. Izabelė nelaukė jos prie koplyčios; palikusi juodu su Žakobu ji paknopstom nudūmė taku sodybon ir lėkė tol, kol buvo tikra, kad senė nebepavys. Dabar, išvydusi Izabelę, Hana sustojo ir, sunkiai gaudydama orą, pasirėmė lazda. Paskui panarino galvą ir pro marčią nusiskubino namo. Netrukus ji dingo viduje, garsiai trenkdama paskui save duris.

Liusjeną nugirdyti pasirodė anaiptol nelengva. Sėdėdamas kitapus stalo, jis nenuleido nuo manęs akių ir taip iš lėto gurkšnojo

alų, kad man vis tekdavo paslapčiom išspjauti atgal į stiklą savo sriūbtelėtą gurkšnį, jei nenorėjau visko išmaukti pirma. Viduryje miestelio esančiame bare mudu buvom vieninteliai klientai. Iš garso kolonėlių sklido amerikietiška kantri ir stilizuota liaudiška muzika; padavėja už prekystalio skaitė laikraštį. Lietingą liepos pradžios ketvirtadienį Mutjė atrodė tuščias lyg išmiręs.

Rankinėje turėjau žibintuvėlį ir tikėjausi, kad visus kitus įrankius, jei jų prireiktų, veikiausiai bus pasiėmęs Liusjenas. Tiesa, jis dar nieko nenutuokė apie mano ketinimus; sėdėjo nejaukiai tylėdamas ir pirštu vedžiojo drėgnus bokalo paliktus žiedus ant stalo. Tikriausiai prisieis dar gerokai pavargti, kol prikalbinsiu jį padėti man. Gali tekti griebtis ir desperatiškų priemonių.

Nutaikiusi progą pasišaukiau padavėją. Jai priėjus, užsakiau du stiklus viskio. Liusjenas išpūtė į mane didžiules rudas akis. Aš gūžtelėjau.

– Amerikoje su alum visada geriame viskį, – lyg niekur nieko pamelavau. Jis linktelėjo. Žanas Polis jokiais būdais nebūtų patikėjęs tokiom nesąmonėm, – dingtelėjo man. Aš taip ilgėjausi jo dygaus, sarkastiško humoro; jis buvo nelyginant peilis, perrėžiantis bet kokį netikrumą ir be užuolankų žeriantis į akis viską, ką reikia.

Kai padavėja atnešė du stiklus, pareikalavau, kad savąjį Liusjenas išgertų vienu mauku, užuot iš lėto siurbčiojęs. Kai jis maktelėjo viskį, užsakiau dar du. Jis lyg ir bandė spyriotis, tačiau po antrojo akivaizdžiai atsipalaidavo ir ėmė man pasakoti apie namą, kurį neseniai pastatęs. Leidau jam postringauti, nors jis vartojo daugybę techninių terminų, kurių nesupratau.

– Tas namas stovi ant šlaito, įkalnėje, o tokiais atvejais visada sudėtinga statyti, – aiškino man Liusjenas. – Be to, turėjom bėdų su betono mišiniu, skirtu *l'abri nucléaire*. Gavom dusyk jį permaišyti.

– *L'abri nucléaire?* – perklausiau, nelabai pasikliaudama savo prancūzų kalbos žiniomis.

– *Oui,* – patvirtino jis ir luktelėjo, kol susirasiu tą žodį kišeniniame žodyne, kurį nešiojausi rankinėje.

– Branduolinė slėptuvė? Jūs mūrijot branduolinę slėptuvę gyvenamajame name?

– Na, žinoma, tokie reikalavimai. Pagal Šveicarijos įstatymus visi naujai statomi namai privalo turėti slėptuves.

Papurčiau galvą, tarsi norėdama ją pravėdinti. Liusjenas neteisingai suprato šį judesį.

– Betgi tai tiesa, kiekvienas naujas namas turi savo slėptuvę, – karštai pakartojo jis. – O kiekvienas vyras privalo tarnauti valstybės ginkluotosiose pajėgose; nežinojai? Sulaukęs aštuoniolikos, vaikinas septyniolika savaičių tarnauja kariuomenėje, o paskui – kasmet dar po tris savaites rezerve.

– Kodėl Šveicarija tokia militarizuota, jeigu ji – neutrali šalis? Na, žinot, kaip per Antrąjį pasaulinį?

Jis niūriai šyptelėjo.

– Ogi tam, kad galėtume *išlikti* neutralūs. Šalis neutrali gali būt tik tada, kai turi galingą kariuomenę.

Aš buvau gimusi šalyje, turinčioje milžinišką karinį biudžetą ir jokio supratimo apie neutralumą; mano sąmonėje tie du dalykai nedaug teturėjo bendra. Bet dabar nebuvau nusiteikusi veltis į ginčus apie politiką; taip mes vis labiau tolome nuo man reikalingos temos. Privalėjau kaip nors užvesti kalbą apie židinius ir kaminus.

– O iš ko statoma toji branduolinė slėptuvė? – negrabiai paklausiau.

– Iš betono su švinu. Žinok, sienos turi būti metro storumo.

– Negali būti!

Liusjenas ėmėsi smulkiai aiškinti slėptuvės įrengimo subtilybes. Aš užsimerkiau. Na, ir nuoboda! – pamaniau sau. Ir kuriems galams man prisireikė prašyti būtent jo pagalbos?

Bet kad daugiau nieko nebuvo. Žakobas buvo pernelyg sukrėstas vakarykščio Suzanos persileidimo, kad leistųsi nutempiamas atgal į tą sodybą, o Janas niekuomet nesiryžtų pažeisti taisyklių. Dar vienas lepšis! – niūriai pagalvojau prisiminusi. Ir kas čia darosi su tais vyrais? Vėl skaudžiai pasigailėjau, kad su manimi nėra Žano Polio. Žinoma, jis karštai ginčytųsi, ar verta tai daryti, gal net sakytų, kad išėjau iš proto, bet vis tiek paremtų mane, jeigu matytų, kaip man tai svarbu. Įdomu, kaip jis laikosi? – pagalvojau. Toji naktis atrodė buvusi jau taip seniai! Prieš savaitę.

Bet jo čia nebuvo, taigi turėjau pasikliauti tuo vyriškiu, kuris šalia. Atsimerkiau ir netikėtai nutraukiau Liusjeno monologą:

– Beje, man reikia tavo pagalbos, – kietai tariau, tyčia imdama jį tujinti. O ligi tol atkakliai stengiausi kreiptis į jį „jūs".

Liusjenas nutilo, nustebęs ir sunerimęs.

– Žinai tą sodybą pakeliui į Granvalį, kur yra senas židinys?

Jis linktelėjo.

– Vakar buvom nuėję jos apžiūrėti. Kadaise ji priklausė mano protėviams.

– Ką tu sakai!

– Taip. Ir ten yra vienas dalykas, kurio man reikia.

– Kas taip?

– Dar ne visai tiksliai žinau, – numykiau, o tada paskubom pridūriau: – Užtat tiksliai žinau, kur ieškoti.

– Kaip gali žinoti, kur ieškoti, jei nežinai, ko?

– Nė pati nesuprantu.

Liusjenas patylėjo, stebeilydamasis į savo tuščią viskio stiklą.

– O ko tau reikia iš manęs? – paklausė po valandėlės.

– Važiuojam su manim į tą sodybą, apsidairysim. Ar turi kokių nors įrankių?

Jis linktelėjo.

– Taip, sunkvežimyje.

– Tai gerai! Gali būti, kad mums jų prireiks! – Išvydusi jo akyse nerimą, skubiai pridūriau: – Nesijaudink, neprašau tavęs laužtis į vidų ar panašiai – žinau, kur padėtas raktas nuo lauko durų. Noriu tik apsidairyti. Padėsi?

– Nori ten važiuoti dabar? Iškart?

– Taip. Nenoriu, kad kas nors sužinotų, jog ten lankiausi, užtat gerai būtų nukakti ten sutemus.

– O kodėl nenori, kad kas sužinotų?

Gūžtelėjau.

– Ai, tada žmonės puls klausinėti ir malti liežuviais. Kam to reikia!

Stojo ilga tyla. Kai jau laukiau, kad jis pasakys – ne, Liusjenas staiga tarė:

– Gerai!

Aš plačiai nusišypsojau; Liusjenas irgi nedrąsiai šyptelėjo atsakydamas.

– Ar žinai, Ela, – tarė jis, – kad tai pirmoji tavo šypsena per visą vakarą?

Izabelei įžengus į mišką, jau buvo bepradedą krapnoti. Pirmieji lietaus lašai pamažu skverbėsi pro ką tik išsprogusius bukų lapus, švelniai juos užgaudami ir pripildydami orą tylaus, lengvo barbenimo. Žemę nukloję pernykščiai lapai ir pušų spygliai savo ruožtu sudrėkę paskleidė svaigų, aitroką kvapą.

Ji ėmė kopti už namo kylančiu šlaitu, protarpiais vis pašaukdama Mari vardu, bet kur kas dažniau vis sustodama ir pro lietaus

lašų barbenimą įsiklausydama į kitokius garsus: varnų karkimą, vėjo šniokštimą kiek aukščiau ant šlaito augančių pušų šakose, arklio kanopų kaukšėjimą ant į Mutjė vedančio tako. Izabelė nemanė, kad Mari būtų toli nuėjusi – ji nemėgo viena klaidžioti atokiai nuo namų. Teisybė, anksčiau jos niekas nebuvo taip sugėdinęs – ir dar prieš tokią daugybę žmonių.

Štai ką reiškia turėti tokios spalvos plaukus, – karčiai pamanė Izabelė, – ir, be to, dar būti mano dukterimi. Net ir čia – tas pats. O aš juk nemoku jokių burtų, kuriuos pasitelkusi galėčiau tave apginti, apsaugoti nuo šalčio ir tamsos.

Ji kopė toliau, kol pusiaukelėje iki viršūnės pasiekė stačių uolų virtinę, tada pasuko palei ją į vakarus. Žinojo, kur einanti – ją traukte traukė į vieną slaptą vietą. Netrukus ji įžengė į nedidelę laukymę, kur jiedu su Žakobu per visą vasarą slapta augino ožiuką. Nuo tada, kai Žakobas išmainė ožiuką į audeklą, ji daugiau čia nebeatėjo. Bet net ir dabar dar buvo užsilikę pėdsakų, rodančių, kad čia buvo laikytas gyvulys: iš šakų sukrautos pavėnės liekanos, apšiuręs guolis iš šiaudų ir pušų spyglių, ir kelios spiros, sukietėjusios tarytum akmenukai.

Ak, kokia gudruolė aš maniausi esanti, tikra paslapčių saugotoja, – niūriai mąstė Izabelė, žvelgdama į ožiuko guolį. – Tikėjau, kad niekas nieko nesužinos! – Jai rodėsi, kad praėjo kone ištisa amžinybė – nors tepraslinko tik viena žiema.

Aplankiusi vieną slaptavietę ji suvokė būtinai nueisianti ir į kitą. Net nebandė kovoti su savimi, nors ir suprato, kad nelabai gali tikėtis rasti Mari ten. Kai uolų virtinė pradėjo žemėti ir leistis tarpeklio link, Izabelė tarp akmens luitų prasibrovė į mažutę aikštelę, kur tada klūpėjo ir meldėsi Paskalė. Čia jokių paslapties pėdsakų nebuvo likę: kraujas jau kažin kada susigėrė į žemę.

– Kurgi tu, mieloji? – tyliai sušnibždėjo Izabelė.

Kai iš už uolos išniro vilkas, Izabelė pašoko ir sukliko, tačiau bėgti nebandė. Kurį laiką jiedu stovėjo vienas priešais kitą – liepsnelės vilko akyse žybčiojo grėsmingai ir, regis, vėrė kiaurai. Jis žengė žingsnį Izabelės link ir stabtelėjo. Izabelė žingtelėjo atatupsta. Vilkas žengė dar žingsnį, ir Izabelė pasijuto atbula besileidžianti šlaitu tarp uolų. Baimindamasi, kad nenukristų, ji pasisuko pirmyn, bet eidama nuolat dirsčiojo sau per petį, kad įsitikintų, jog vilkas neartėja. Tačiau žvėris laikėsi tokiu pat atstumu nuo jos, sulėtindamas žingsnį ar stabtelėdamas, jeigu ji eidavo lėčiau, ir pabėgėdamas, jeigu ji spartindavo žingsnį.

Jis gena mane kaip avį, – toptelėjo Izabelei, – ir verčia mane eiti ten, kur jis nori. – Ji nusprendė patikrinti ir pasuko į šoną. Vilkas kaipmat strykterėjo ton pusėn ir ėmė artintis prie jos, kol ji vėl apsigręžė ir ėmė eiti į priekį.

Jie išniro iš už uolų tiesiai į taką, vinguriuojantį miško pakraščiu ir vedantį iš Mutjė į Granvalį, – tai buvo kelias namo, į sodybą. Izabelė išvydo iš Mutjė pusės atrisnojantį Turnjė arklį – jam ant kupros sėdėjo Mažasis Žanas ir Gasparas. Tai buvo tas pats arklys, kurį ji girdėjo trypiantį daržinėje ir, kaip dabar suprato, po kurio laiko šuoliais lekiantį taku.

Izabelė atsigręžė pažiūrėti, kur vilkas. Bet jis buvo dingęs.

* * *

Liusjenas turėjo seną *Citroën* sunkvežimiuką, pilną prikrautą visokiausių įrankių – kaip sykis to ir tikėjausi. Bet jis taip garsiai pupsėjo ir blerbė, riedėdamas pagrindine miestelio gatve, kad buvau tikra, jog visi Mutjė gyventojai pripuolė prie langų pasižiūrėti, kas čia tokie važiuoja. Štai tau ir visas slaptumas!

Vėl pradėjo lynoti, smulkios lietaus dulkelės nelyginant migla nuslidino gatves ir privertė mane kiečiau įsisupti į švarkelį. Liusjenas įjungė priekinio stiklo valytuvus; jie šiek tiek gergždė, braukdami per stiklą, ir dar labiau tampė man nervus. Jis labai atsargiai ir lėtai važiavo per miestą, nors vargu ar išties to reikėjo – pusę dešimtos vakaro gatvėse nebuvo nė gyvos dvasios. Pasiekęs geležinkelio stotį – vienintelę vietą, kur dar buvo matyti šiokių tokių gyvybės požymių, – jis pasuko keliu į Granvalį.

Mes visą laiką važiavome tylėdami. Buvau dėkinga, kad jis neužpila manęs tais šimtais klausimų, kuriuos būdama jo vietoje tikrai būčiau pabandžiusi užduoti, – nežinojau, kaip į juos atsakyčiau.

Netrukus išsukome į nedidelį keliuką, kuris, pralindęs po geležinkelio bėgiais, ėmė kilti šlaitu aukštyn. Ties keletu susispietusių namų Liusjenas pasuko į pažliugusį šunkelį, kurį atpažinau iš ano rytinio mūsų pasivaikščiojimo. Pavažiavęs dar apie tris šimtus jardų, jis sustojo ir išjungė variklį. Stiklo valytuvai pagaliau irgi liovėsi brūžinę stiklą, tad įsivyravo palaiminga ramybė. Mašina dar kelissyk supupsėjo, paskui pratisai sugargė ir nutilo.

– Ana ten sodyba, – Liusjenas parodė į kairę. Po kurio laiko ir aš jau įžiūrėjau už kokių penkiasdešimties jardų stūksančio pastato kontūrus. Mane nukrėtė šaltis: perspektyva ropštis iš mašinos ir plumpinti tenai manęs visiškai nebeviliojo.

– Ela, ar galima tavęs paklausti?

– Klausk, – nenorom sutikau. Nesinorėjo visko jam pasakoti, bet juk negalėjau tikėtis, kad imsis padėti išvis nieko nežinodamas.

Tačiau Liusjenas mane nustebino.

– Tu ištekėjusi.

Tai buvo veikiau teiginys nei klausimas, bet aš patvirtinau linktelėdama.

– Ten tavo vyras skambino aną vakarą, kai valgėme fondiu.

– Taip.

– Aš irgi buvau vedęs, – prisipažino jis.

– Tikrai? – mano šūksnyje suskambo kur kas daugiau nuostabos, nei būčiau norėjusi parodyti. Pasijutau panašiai kaip tada, kai jis pasisakė man irgi kenčiąs nuo žvynelinės: apėmė kaltės jausmas, kad nežinia kodėl vaizdavausi, jog jis negali gyventi tokio gyvenimo, kaip maniškis, – kupino įtampos ir romantikos.

– O vaikų turi? – paklausiau, stengdamasi grąžinti jam jo gyvenimą.

– Taip, dukterį. Kristiną. Ji su motina gyvena Bazelyje.

– Ne taip ir toli nuo čia.

– Ne. Matomės su ja kas antrą savaitgalį. O tu ar turi vaikų?

– Ne. – Man vėl ėmė pasiutusiai perštėti alkūnes ir čiurnas – žvynelinė reikalavo dėmesio.

– Dar ne.

– Taigi, dar ne.

– Tą dieną, kai išgirdau, kad mano žmona laukiasi, – iš lėto prabilo Liusjenas, – ketinau jai pasakyti, kad, mano manymu, mudviem verčiau būtų išsiskirti. Po vestuvių drauge išgyvenome dvejus metus, ir aš jaučiau, kad mums nėra gerai. Bent jau man nebuvo gerai. Susėdome išsikalbėti ir pasidalyti vienas su kitu savo didžiausiomis naujienomis, savo mintimis. Ji pradėjo pirmoji. Išgirdęs jos naujieną, jau nebegalėjau jai pasakyti, ką ketinau.

– Ir judu likote kartu?

– Taip, kol Kristinai sukako vieneri metukai. Nors toks gyvenimas buvo tikras pragaras.

Nežinau, ar ilgai tai manyje kaupėsi, bet staiga suvokiau, kad mane baisiai pykina, tarsi kas kunkuliuotų skrandyje. Nurijau seiles ir pasistengiau kuo giliau įkvėpti.

– Kai išgirdau, kaip tu telefonu šnekiesi su vyru, prisiminiau savo pokalbius telefonu su žmona.

– Bet aš jam beveik nieko nepasakiau!

– Nesvarbu, pakako išgirsti tavo toną.

– A! – sutrikusi įsistebeilijau pro langą į tamsą. – Nesu tikra, ar mano vyras yra tas žmogus, su kuriuo norėčiau turėti vaikų, – staiga išbėriau. – Ir visuomet tuo abejojau. – Ištarusi tai balsu, ir dar kam – Liusjenui! – pasijutau tarsi būčiau iškūlusi langą. Vien jau tų žodžių skambesys mane pribloškė.

– Geriau būtų sužinoti tai dabar, – atsakė Liusjenas, – kad, kol dar gali, nepaleistum vaiko į pasaulį be meilės.

Vėl sunkiai nurijau seiles ir linktelėjau. Mudu kurį laiką sėdėjome, klausydamiesi lietaus barbenimo; aš valios pastangomis mėginau sutramdyti maištaujantį skrandį.

– Ar norėjai iš ten ką nors pavogti? – staiga paklausė jis, linktelėdamas galva sodybos pusėn.

Aš susimąsčiau.

– Ne. Noriu tik šį tą atrasti. Tai, kas priklauso man.

– Kas tai? Ar vakar ką nors ten pametei? Taip?

– Taip. Savo šeimos istoriją, – tariau aš ir atsitiesiau. – Tai ar padėsi man? – nekantriai paklausiau.

– Na, žinoma. Jei sakiau, kad padėsiu, tai ir padėsiu, – ramiai ir tiesiai žvelgdamas man į akis, atsakė Liusjenas.

O jis ne toks jau blogas, – nusprendžiau.

Mažasis Žanas, regis, nė nemanė sustoti. Izabelė žengė į tako vidurį ir privertė jį įtempti pavadžius. Paskui pakėlė ranką ir nutvėrė arklį už apynasrio. Arklys prispaudė snukį jai prie peties ir suprunkštė.

Abu jojikai – ir Mažasis Žanas, ir Gasparas – atkakliai vengė jos žvilgsnio, nors Gasparas nusiėmė juodąją savo skrybėlę ir linktelėjo Izabelei. O Mažasis Žanas sėdėjo įsitempęs, įbedęs akis į priekį, ir nekantriai laukė, kada ji paleis arklį.

– Kur judu jojate? – paklausė ji.

– Atgal namo, – sunkiai nurijęs seiles, atsakė Mažasis Žanas.

– Ko? Ar radai Mari? Ar nieko jai nenutiko?

Jis neatsakė. Gasparas atsikrenkštė, stengdamasis atkreipti į Izabelę savo neregę akį.

– Atleisk man, Izabele, – sumurmėjo jis. – Tu gi supranti, kad nagų į visa tai nekiščiau, jei ne Paskalė. Jei ji nebūtų siuvusi tos suknelės, neprivalėčiau dabar padėti. Bet... – Jis gūžtelėjo ir vėl užsidėjo ant galvos skrybėlę. – Man labai gaila.

Mažasis Žanas kažką piktai sušnypštė pro dantis ir iš visų jėgų trūktelėjo vadeles. Izabelė susvyravo ir paleido apynasrį.

– Ką padėti? – sušuko ji, o Mažojo Žano suragintas arklys šoko į priekį lyg pašėlęs. – Ką tu turi padėti?

Jie šuoliais pasileido pirmyn, o Gasparo skrybėlė nulėkė jam nuo galvos ir nuriedėjo tiesiai į balą. Izabelė žiūrėjo jiems įkandin, kol jie dingo iš akių, tada pasilenkė, pakėlė skrybėlę, nupurtė nuo jos purvą ir vandens lašus. Paskui, švelniai suėmusi ją pirštais, patraukė taku namų link.

Lietus gerokai įsismarkavo. Mudu nėrėm į *devant-huis*, ir mano žibintuvėlis išplėšė iš tamsos ant durų kabančią spyną. Liusjenas ją patampė.

– Šitą daiktą čia užkabino, kad *les drogués* neįlįstų, – pareiškė jis.

– Ar ir Mutjė esama... narkomanų?

– Aišku! Visur Šveicarijoje jų pasitaiko. Tu ne itin pažįsti šitą šalį, tiesa?

– Tai jau tikrai, – sumurmėjau angliškai. – Vajetau! Še tau ir pirmas įspūdis!

– Kaip jūs vakar įėjot į vidų?

– Žakobas žinojo, kur padėtas raktas. – Aš apsidairiau. – O aš net nepastebėjau, kur. Bet vis tiek turėtume rasti.

Pasišviesdami žibintuvėliu, apieškojome visas įmanomas slėptuves.

– Gal kartais Žakobas per neapsižiūrėjimą pasiėmė jį su savim, – ėmiau svarstyti. – Vakar visi buvome tokie sutrikę! Lengvai galėjo įsidėti į kišenę. – Pajutau neaiškų palengvėjimą supratusi, kad gal vis dėlto neteks to daryti.

Liusjenas apžiūrėjo abipus durų iškirstus mažyčius langelius; suskilusius jų stiklus lengvai būtų galima išstumti, bet nė vienas iš mūsų vis tiek pro juos neprasispraustume. Langai namo priekyje irgi buvo nedideli ir įtaisyti aukštai. Jis paėmė iš manęs žibintuvėlį.

– Apeisiu aplinkui, gal kitoj pusėj rasiu didesnį langą, – pasakė. – Palauksi čia viena?

Aš prisiverčiau linktelėti. Jis šmurkštelėjo iš *devant-huis* ir dingo už namo kampo. Atsišliejau į duris, tvirtai apglėbiau save rankomis, kad nedrebėčiau, ir įsiklausiau. Iš pradžių girdėjau tik krintančius lietaus lašus; paskui mano ausį pasiekė ir kitokie garsai: kažkur apačioje didžiuoju keliu burzgė mašinos, dar pasigirdo traukinio švilpukas – ir aš kiek aprimau suvokusi, jog visai greta tebesama ir normalaus pasaulio.

Namo viduje kažkas sucypė ar suspigo – net pašokau.

– Ten turbūt Liusjenas, – bandžiau tikinti save, bet vis tiek išlėkiau į kiemą, nepaisydama merkiančio lietaus. Kai greta durų esančiame lange blykstelėjo šviesa ir išniro veidas, vos nesuklikau.

Liusjenas pamojo man prieiti prie lango ir pro iškultą stiklą padavė man žibintuvėlį.

– Apeik aplinkui, lauksiu tavęs prie lango kitoje pusėje, – tepasakė ir dingo man net nespėjus paklausti, ar jam nieko nenutiko.

Patraukiau aplink namą – taip pat, kaip prieš kelias minutes Liusjenas. Līsti už kampo atrodė nejauku: kitoje pastato pusėje buvo privati teritorija, slepiama nuo pašalinių akių. Apėjusi aplinkui, aš įžengiau į kitą, nepažįstamą pasaulį.

Anapus namo driekėsi tikras purvynas; reikėjo atidžiai žiūrėti prieš statant koją, kad tarp telkšančių balų ištaikyčiau kokią sausesnę ir tvirtesnę vietelę atsistoti. Išvydusi pravirą langą ir tamsų Liusjeno pavidalą viduje, paskubėjau žengti, paslydau ir parkritau ant kelių.

Jis persisvėrė į lauką.

– Kaip tu? – paklausė.

Svyrinėdama atsistojau, į visas puses švysčiodama žibintuvėliu. Ant kelnių man ties keliais juodavo du dideli purvo ratai.

– Nieko, viskas gerai, – sumurmėjau, tampydama ir purtydama klešnes, kad nors kiek nukratyčiau purvą. Padaviau žibintuvėlį Liusjenui, o jis nukreipė jį į palangę ir švietė man kelią, kol įsiropščiau vidun.

Viduje buvo baisiai šalta – regis, dar šalčiau nei lauke. Nubraukiau nuo akių šlapius plaukus ir apsidairiau aplink. Mudu atsidūrėme nedidelėje patalpoje užpakalinėje namo pusėje – greičiausiai miegamajame ar sandėliuke, kuris dabar buvo tuščias, išskyrus krūvą ant grindų suverstų rąstgalių ir porą sulūžusių kėdžių. Čia trenkė drėgme ir pelėsiais, o kai Liusjenas pašvietė žibintuvėliu į lubų kertes, abudu išvydome voratinklių tumulus, plaikstomus pro atvirą langą traukiančio skersvėjo. Jis stumtelėjo ir uždarė langą; pasigirdo tas pats cypimas, kurį girdėjau prieš kelias minutes. Vos nepaprašiau jo palikti langą atdarą, kad jeigu kas, turėtume kaip pabėgti, bet susitvardžiau. Nėra čia nuo ko bėgti, – griežtai tariau sau, nors skrandis, regis, grasinosi kūlvirstom iššokti per gerklę.

Liusjenas pirmas nuėjo į didįjį kambarį, sustojo priešais židinį ir žibintuvėliu pašvietė aukštyn, į dūmtraukį. Mudu ilgai stovėjom ir tylėdami jį apžiūrinėjome.

– Įspūdinga, ar ne? – paklausiau.

– Taip. Aš visą gyvenimą nugyvenau Mutjė, ne sykį girdėjau pasakojant apie šitą židinį, bet niekad nesu jo matęs.

– Vakar, jį išvydusi, nustėrau, koks jis bjaurus.

– Taigi, panašiai kaip tie *ruches*, kur rodė per televizorių. Iš Pietų Amerikos.

– *Ruches*? O kas yra *ruche*?

– Toks bičių namas. Na, kur jos medų neša.

– A, avilys! Taip, dabar suprantu, ką turi omenyje. – Kažkur, gal kartais per *National Geographic* kanalą, ir aš buvau mačiusi aukštus, gremėzdiškus avilius, kuriuos jis minėjo, apdrėbtus kažkokiu pilku skiediniu, panašiu į cementą, slepiančiu grubius, dantytus kraštus. Atrodė kaip beprasilupanti lėliukė – nedaili, užtat funkcionali. Mano vaizduotėje praskriejo vienos apgriuvusios Sevenų sodybos vaizdas: dailiai įtvirtintas granito luitas, elegantiškai išmūrytas kaminas. Ne, čia nebuvo nieko panašaus; šitą griozdą kaip pakliūva surentė žmonės, kuriems žūtbūt reikėjo kokio nors židinio, ir ne dailumas jiems buvo galvoje.

– Žinai, o vis dėlto keista, – burbtelėjo Liusjenas, toliau apžiūrinėdamas židinį ir dūmtraukį. – Atkreipk dėmesį, kaip jis stovi kambaryje. Juk tikrai ne čia tikėtumeisi išvysti židinį. Jis visiškai neformuoja kambario erdvės taip, kaip turėtų. Priešingai, jis netgi trukdo. Jis nepatogus!

Taip, Liusjenas buvo teisus.

– Be to, jis per arti durų, – pridūriau.

– Gerokai per arti! Įėjęs vidun turėtum beveik į jį atsitrenkti. Tai labai neracionalu: kaskart, pravėrus duris, išleidžiama didelė dalis šilumos. Be to, skersvėjis nuo durų turėtų pernelyg įpūsti ugnį, kurią paskui būtų sunku suvaldyti. O gal net ir pavojinga. Židinys turėtų stovėti prie galinės sienos, štai čia, – parodė jis. – Keista, kaip žmonės, gyvendami čia ištisus šimtmečius, visą laiką pakentė šitaip nepatogiai įrengtą židinį!

Rikas, – staiga dingtelėjo man. – Rikas tikrai rastų kokį nors paaiškinimą. Šitos vidinės erdvės – tai juk jo sritis!

– O ką toliau nori daryti? – kiek sutrikęs paklausė Liusjenas. Tai, kas vaizduotėje man rodėsi savaime suprantama, tikrovėje, atsidūrus šitoje tamsoje ir drėgmėje, tapo beveik absurdiška.

Paėmiau iš jo žibintuvėlį ir pradėjau dar kartą metodiškai apžiūrinėti židinį: visus keturis tašyto akmens stulpus kampuose, keturias akmenines arkas tarp jų, laikančias viršuje išmūrytą dūmtraukį.

– Ką gi tu tikiesi rasti? – dar kartą pasiteiravo Liusjenas.

Aš gūžtelėjau.

– Kokį nors... seną daiktą, – atsakiau, lipdama ant židinio akmens ir šviesdama į smailėjančio dūmtraukio žiotis. Viduje, ant išsikišusių mūro briaunų, buvo matyti paukščių lizdų liekanos. – Gal ką nors... mėlyna.

– Ką nors mėlyna?

– Taip, – burbtelėjau, lipdama nuo akmens. – Nagi, Liusjenai, tu juk statytojas. Jei tau reikėtų ką nors paslėpti židinyje, kur tą daiktą įkištum?

– Kokį nors mėlyną daiktą?

Nieko nebesakiau, tiesiog įsistebeilijau į jį. Jis dar sykį apžvelgė visą židinio konstrukciją.

– Ką gi, – nutęsė po valandėlės, – dauguma židinio dalių kūrenant taip įkaista, kad tas paslėptas daiktas sudegtų. Gal kur aukščiau, kamine. Arba... – Jis pritūpė ir priglaudė ranką prie pamatinio akmens. Paskui stipriau patrynė jį delnu ir linktelėjo. – Granitas! Nesuprantu, iš kur jie gavo šitą luitą; jis tikrai ne iš šių kraštų.

– Granitas, – pakartojau aš. – Visai kaip Sevenuose!

– Kur?

– Tokie kalnai Prancūzijos pietuose. Bet kam būtinai reikėjo granito?

– Na, jis kietesnis už kalkakmenį, todėl lygiau paskirsto šilumą. Bet šitas luitas toks storas, kad jo apačia išvis neturėtų įkaisti. Ko gero, ką nors paslėpti galima ir po juo.

– Taip, – linktelėjau, trindama gumbą sau galvoje. Jo samprotavimuose buvo tiesos. – Pakelkim tą luitą!

– Ką tu, jis per sunkus. Prireiks kokių keturių vyrų jam pajudinti!

– Keturių vyrų, – pakartojau. Rikas, Žanas Polis, Žakobas ir Liusjenas. Ir viena moteris. Aš apsidairiau. – Ar tu kartais neturi... eee... angliškai tas daiktas vadinasi skrysčiai. – Jam tas žodis aiškiai nieko nesakė, tad išsitraukiau iš rankinės popieriaus su rašikliu ir nubraižiau primityvią skrysčių sistemą.

– A, *un palan*! – šūktelėjo jis. – Taip, turiu tokį daiktą. Sunkvežimyje. Bet mums vis tiek reikės kelių žmonių jam pajudinti.

Valandėlę pagalvojau.

– O jei panaudojus tavo sunkvežimį? – paklausiau. – Galėtume pritvirtinti *le palan* šičia, o paskui prijungti prie mašinos ir panaudoti jos jėgą akmeniui pakelti.

Liusjenas, regis, nustebo: matyt, niekad nebuvo pagalvojęs, kad jo sunkvežimis galėtų pasitarnauti ir kilnesniam tikslui nei visokiems daiktams vežioti. Jis ilgokai tylėjo, mintyse nustatinėdamas įvairių daiktų padėtį, iš akies primesdamas atstumus. O aš klausiausi lašų barbenimo lauke.

– Gerai, – galop linktelėjo jis. – Pamėginkim, gal ir pavyks.

– Tikrai pavyks!

Parsiradusi sodybon, Izabelė atsargiai paklibino namų duris. Jos buvo užšautos iš vidaus. Troboje girdėjo vargstančius ir stenančius Etjeną su Gasparu, kurie po akimirkos sustojo atsipūsti ir susiginčijo. Jinai nebandė jų pašaukti. Tiktai nuėjo daržinėn, kur Mažasis Žanas valė arklį. Nors vos tepasiekdamas arklio gogą, berniukas

tvarkėsi su gyvuliu tvirtai ir įgudusiai. Jis dėbtelėjo į motiną, o paskui vėl ėmėsi trinti. Izabelė pastebėjo, kad jis vėl sunkiai nurijo seiles.

Visai kaip tas užpuolikas, kur perėmė mus pakeliui iš Sevenų, – pamanė ji, prisiminusi vyriškį su išsišovusiu Adomo obuoliu, deglus ir drąsius Mari žodžius.

– Tėtis liepė mums pabūti čia, kad nesipainiotume, – pranešė jai Mažasis Žanas.

– Jums? Ar ir Mari čia?

Sūnus mostelėjo galva šiaudų krūvos, kūpsančios pačiame tamsiausiame daržinės kampe, link. Izabelė puolė tenai.

– Mari, – priklaupusi prie šiaudų krūvos, tyliai pašaukė ji.

Bet tenai tūnojo tiktai Žakobas, susirietęs į kamuolį ir įsispraudęs į patį kamputį. Jo akys buvo plačiai atmerktos, tačiau motinos jis, regis, nematė.

– Žakobai! Kas čia dabar? Ar radai Mari?

Berniukui ant kelių gulėjo juodoji Mari suknelė, kurią ji šiandien buvo apsivilkusi viršum mėlynosios. Izabelė prišliaužė artyn ir pačiupo ją iš sūnaus. Suknelė buvo sunki, visa prisigėrusi vandens.

– O šita iš kur čia atsirado? – griežtai paklausė Izabelė, apžiūrinėdama suknią. Jos apykaklė buvo perplėšta, o kišenės – pilnos prikrautos akmenų iš Birsės dugno.

– Kur tu ją radai?

Bet Žakobas tik vangiai dėbtelėjo į akmenis ir tylėjo toliau. Izabelė sugriebė jį už pečių ir pradėjo purtyti.

– Kur tu ją radai? – šaukė ji. – Kur?

– Čia jis ją rado, – pasigirdo balsas jai už nugaros. Atsisukusi ji išvydo Mažąjį Žaną.

– Čia? – nesuprato Izabelė. – Kur – čia?

Mažasis Žanas mostelėjo ranka į daržinę aplinkui:

– Čia, daržinėj. Ji turbūt nusivilko šitą suknią, prieš pabėgdama į mišką. Turbūt norėjo pasigirti naująja savo suknele tam velniui, kur tūno miške. Ar ne, Žakobai?

Žakobas, kurį Izabelė tebelaikė už pečių, krūptelėjo tai išgirdęs.

Liusjenas atbuliniu bėgiu privarė sunkvežimį kiek galėdamas arčiau namo. Virvę, pririštą prie nedidelės metalinės kilpos po užpakaliniu sunkvežimio buferiu, jis nutempė į *devant-huis* ir prakišo pro mažąjį langelį greta durų, ištraukęs iš jo rėmų visas stiklo šukes, kad nesupjaustytų virvės. Namo viduje jis pritvirtino skriemulį prie pagrindinės sijos, einančios skersai kambario, ir permetė virvę nuo mažojo langelio aukštyn, per skriemulį, o tada – žemyn iki didžiojo luito židinio apačioje. Virvės galą pririšo prie vieno iš trikampio metalinio rėmo kampų, o prie kitų dviejų buvo pritvirtinti gnybtai.

Tada ėmėmės kasti palei vieną židinio akmens galą, kol pasiekėme jo apačią. Teko nemažai sugaišti, nes asla buvo labai kietai suplūkta. Aš vargais negalais teįveikiau prakapoti ją kastuvu, nuolatos vis stabtelėdama nusibraukti nuo kaktos akis graužiančio prakaito.

Liusjenas pridėjo metalinį rėmą prie atkastojo luito galo, o gnybtus pritvirtino prie apačios – jų dantys tvirtai susmigo į žemę po akmeniu. Galiausiai mudu dar su kastuvu ir laužtuvu apėjome visu židinio akmens perimetru, stengdamiesi kuo labiau jį atpalaiduoti.

Kai viskas buvo parengta, susiginčijome, katram iš mudviejų verčiau likti viduje ir prižiūrėti, kad skrysčiai nepasislinktų, o katram – eiti užvesti sunkvežimio.

– Matai, šitas įtaisas ne visai gerai pritaisytas, – aiškino Liusjenas ir susirūpinęs dairėsi į virvę. – Kampas netikęs. Virvė vienoje vietoje trinsis į lango rėmą, o kitoje – štai ten – į židinio arką. – Jis žibintuvėliu pašvietė į tuos du trinties taškus. – Ji gali

nusitrinti ir trūkti. Be to, gnybtus veikianti jėga bus nevienoda, kadangi negalėjom skriemulio pakabinti tiesiai viršum akmens, o pritvirtinom jį šone, ant sijos. Aš stengiausi kaip nors šitai kompensuoti, bet traukos jėga vis tiek bus skirtinga, ir gnybtai lengvai gali nuslysti. Ir dar – sija. Ji gali pasirodyti ne tiek tvirta, kad išlaikytų akmens svorį. Gal geriau aš visa šita prižiūrėsiu.

– Ne.

– Ela...

– Aš liksiu čia. Stebėsiu viską – ir virvę, ir gnybtus, ir *le palan*.

Mano atsakymas nuskambėjo taip, kad privertė Liusjeną nusileisti. Priėjęs prie mažojo langelio, jis dirstelėjo į lauką.

– Gerai, – ištarė tyliai. – Stokis čia ir laikyk žibintuvėlį. Jei virvė pradėtų dilti arba gnybtai nuslystų, ar šiaip būtų kokia priežastis man sustabdyti mašiną, nukreipk šviesą tiesiai į tą veidrodėlį. – Jis nutaikė žibintuvėlį į kairįjį šoninį sunkvežimio veidrodėlį. Šis žybtelėjo atgal į mus. – O kai akmuo jau pakankamai pakils, – toliau mokė mane Liusjenas, – irgi pašviesk man į veidrodėlį, kad žinočiau, kada sustoti.

Linktelėjau ir paėmiau iš jo žibintuvėlį, tada pašviečiau jam kelią iki užpakalinio lango, įsitempusi laukdama cypimo, kai jis pajudins rėmą. Prieš išlipdamas lauk, jis dar atsisuko ir pažvelgė į mane. Nedrąsiai nusišypsojau, bet jis tuo pačiu neatsakė. Atrodė susirūpinęs.

Visa įsitempusi kaip styga atsistojau palei mažąjį langelį. Gerai nors tiek, kad per visą šitą sambrūzdį bent jau pykinti paliovė; jaučiausi esanti ten, kur ir turėjau būti, nepaisant padėties absurdiškumo. Džiaugiausi, kad su manimi yra būtent Liusjenas: aš per mažai jį pažinojau, tad neprivalėjau aiškintis, kaip kad neišvengiamai būtų tekę atsidūrus su Riku arba Žanu Poliu. Be to, Liusjeną labai sudomino šito reikalo techninė pusė, tad jis nebeklausinėjo, *kam* mums viso to reikia.

Lietus nustojo, nors aplinkui dar buvo girdėti krintantys lašai. Užvedus variklį, mašina klaikiai sugargė ir ėmė kratytis, bet nesijudino, kol Liusjenas įjungė priekinius žibintus ir padidino sūkių skaičių. Paskui jis iškišo galvą pro langą; aš pamojavau. Sunkvežimis labai pamažėle pajudėjo pirmyn. Virvė tarsi atgijo, visa įsitempė ir ėmė virpėti. Ant sijos užkeltas skriemulys kryptelėjo mano pusėn. Pajutusi sunkvežimio traukos jėgą, sija grėsmingai sugirgždėjo; aš atšokau išsigandusi, kad namas tuoj užgrius stačiai man ant galvos.

Bet sija atlaikė. Aš švysčiojau žibintuvėliu išilgai virvės, vis pašviesdama tai į skriemulį viršuje, tai į gnybtus palei luito apačią, tai vėl palei virvę iki palangės, tai į sunkvežimį lauke. Reikėjo sužiūrėti daugybę taškų. Stovėjau susikaupusi ir įsitempusi kaip spyruoklė.

Vienas iš gnybtų pradėjo slysti į šoną; aš ilgėliau pašviečiau į jį žibintuvėliu. Paskui greit nukreipiau šviesą pro langą į sunkvežimio veidrodėlį. Liusjenas tuoj sustabdė mašiną, ir kaip sykis tada gnybtas atsipalaidavo, atitrūkęs metalinis rėmas nulėkė aukštyn, skriemulio link, ir žlegėdamas tėškėsi į dūmtraukį, o paskui dar atsimušė į siją. Suklikau ir nugara prisispaudžiau prie durų. Rėmas žvangėdamas nukrito ant žemės. Pasitryniau rankomis veidą. Atbėgęs Liusjenas dirstelėjo pro mažąjį langelį vidun.

– Kaip tu? Ar sveika? – paklausė jis.

– Taip, nieko baisaus. Tiktai vienas gnybtas nuslydo. Aš tuoj jį pritaisysiu.

– Ar sugebėsi?

– Na, žinoma, – atsakiau. Tada giliai įkvėpiau ir nuėjau paimti rėmo.

– Parodyk man, – paliepė Liusjenas. Prinešiau jam apžiūrėti rėmą. Laimei, metalas nebuvo įtrūkęs. Liusjenas pro langą stebėjo, kaip pridėjau rėmą prie akmens ir pritvirtinau gnybtus – taip, kaip anksčiau buvau mačiusi jį darant. Baigusi pašviečiau į tą įrenginį žibintuvėliu; Liusjenas apžiūrėjęs linktelėjo.

– Gerai! Žinai, gal kartais mums ir pavyks, – tarė jis ir patraukė atgal prie mašinos. Aš ir vėl atsistojau prie lango.

Klūpodama ant šiaudų, Izabelė pro *devant-huis* dairėsi laukan. Lietus dabar jau pylė kaip iš kibiro, o dangų aptraukė juodi debesys. Netrukus ir visai sutems. Ji pažvelgė į savo sūnus. Nervingai dirsčiodamas aplinkui, Mažasis Žanas ir toliau trynė arklį. Žakobas kiūtojo kampe ir apžiūrinėjo iš Mari suknelės kišenių ištrauktus akmenis. Jis keletą jų palaižė, tada pakėlė akis į motiną.

– Parinko pačius bjauriausius, – tyliai pasakė jis. – Pilkus, be jokių spalvų. Kodėl jie taip padarė?

– Užsičiaupk, Žakobai! – sušnypštė Mažasis Žanas.

– Ką judu čia šnekat? – sušuko Izabelė. – Ką nuo manęs slepiate?

– Nieko, mama, – atsakė Mažasis Žanas. – Tu gi žinai, Mari pabėgo. Ji nulėkė atgal prie Tarno susitikti su velniu. Pati taip sakė.

– Ne! – Izabelė pašoko. – Negali būti. Aš tavim netikiu!

Gnybtai nuslydo dar du sykius, bet trečiąjį kartą jau tvirtai įsikirto į akmenį. Liusjenas labai pamažu, colis po colio, stūmėsi pirmyn, sunkvežimis nežmoniškai blerbė ir riaumojo, bet traukė vienodai ir tolygiai. Kaip sykis šviečiau į skriemulį viršuje, kai mano ausį pasiekė savotiškas caktelėjimas – tarsi kas trauktų į dumblynę įsmigusią koją. Nukreipiau šviesą žemyn ir išvydau, kaip granito luitas pamažu, lyg nenoromis atsiplėšė nuo žemės ir palengva, iš lėto, colis po colio, ėmė kilti aukštyn. Lyg pakerėta negalėjau atitraukti akių nuo to vaizdo. Sija pradėjo kraupiai girgždėti. Žengiau nuo lango, pripuoliau prie luito ir pašviečiau į mažą plyšelį po juo. Visokie garsai maišėsi man ausyse ir liejosi į vientisą triukšmą: sija ir skriemulys girgždėjo ir dejavo, sunkvežimis lauke gargė lyg dusdamas, o mano širdis pašėlusiai daužėsi krūtinėje. Įsistebeilijau į po akmeniu atsivėrusią tamsą.

Jų ausis pasiekė duslus trenksmas – tai granito luitas nuvirto į duobę. Visi sustingo, net arklys liovėsi muistytis.

Izabelė ir Mažasis Žanas puolė prie durų, o Žakobas, išsirangęs iš šiaudų, nusekė jiems įkandin. Sugriebusi rankeną, Izabelė smarkiai pastūmė duris. Kaip sykis tą akimirką kažkas iš vidaus atšovė skląstį, durys atsivėrė ir priešais juos ant slenksčio išdygo visas sušilęs ir įraudęs Etjenas. Pamatęs žmoną, jis išsišiepė.

– Įeik, Izabele! – pasakė.

Ji krūptelėjo, išgirdusi savo vardą, paskui šonu prasispraudė vidun. Priešais ką tik pastatytą židinio akmenį užsimerkusi klūpojo Hana. Ant akmens rikiavosi kelios žvakės. Pasienyje, panarinęs galvą, stypsojo Gasparas. Jis net nepažvelgė į Izabelę ir berniukus. Jau esu mačiusi Haną šitaip klūpant, – toptelėjo Izabelei. – Ji meldžiasi židiniui!

Staiga toje tamsybėje išvydau šmėstelint kažin kokį mėlyną lopelį. Akmuo jau pakilo per kokius penkis colius, o aš vis stebeilijausi nieko nesusigaudydama. Kai pakilo dar colį, pamačiau dantis ir iškart viską supratau. Supratau ir ėmiau klykti, bet tuo pat metu kyštelėjau ranką duobėn ir užčiuopiau smulkų kaulelį.

– Ten vaiko ranka! – sušukau. – Tai...

Pagrabaliojusi dar giliau, pirštais suspaudžiau mėlynąjį lopelį ir patraukiau į save. Ištraukiau ilgą mėlyną siūlą, apsivijusį apie plaukų sruogą. Siūlas buvo dangiško mėlynumo, kaip Mergelės rūbas, o plaukai – rusvi kaip mano, ir aš pratrūkau raudoti.

Ji įsistebeilijo į granito luitą, taip keistai įrioglintą kambaryje.

Kodėl jis negalėjo palaukti, – tvinksėjo jai galvoje. – Palaukti ir pasišaukti daugiau vyrų pagalbon, o ne šitaip įversti akmenį kur papuola.

Granito luitas buvo milžiniškas ir pastatytas per arti durų. Izabelė, Etjenas, Mažasis Žanas ir Žakobas stovėjo susigrūdę tarp židinio ir įėjimo. Atsiskyrusi nuo jų, Izabelė iš lėto nuslinko į kitą luito pusę.

Staiga ji išvydo pažemėje švystelint kažin ką mėlyna. Suklupusi ant kelių, sugraibė tą mėlyną lopelį ir trūktelėjo į save. Tai buvo mėlyno siūlo galas, išlindęs iš po akmens. Betraukiant siūlas nutrūko, ir Izabelė pakėlė jį prie žvakės, kad visi pamatytų.

Išgirdau, kaip pokštelėjo nutrūkusi virvė ir šnypšdama nusiraitė palubėn. Tada dusliai trinktelėjęs granito luitas nusmigo atgal į duobę, o gnybtai žvangėdami tėškėsi į siją. Pajutau, kad jau esu girdėjusi tą duslų trenksmą.

– Ne! – sukliko Izabelė ir išskėtusi rankas krito ant židinio, gailiai raudodama ir daužydama galvą į akmenį. Paskui kakta prisispaudė prie šalto ir kieto granito. Glausdama sau prie skruosto mėlynąjį siūlelį, ji pradėjo kalbėti: – *J'ai mis en toi mon espérance: Garde-moi donc, Seigneur, D'éternel déshonneur: Octroye-moi ma délivrance, Par ta grande bonté haute, Qui jamais ne fit faute.*

Staiga mėlynos spalvos nebeliko; viskas aplink pasidarė raudona ir juoda.

– Ne! – suklikau aš ir išskėtusi rankas kritau ant židinio, gailiai raudodama ir daužydama galvą į akmenį. Paskui kakta prisispaudžiau prie šalto ir kieto granito. Glausdama prie skruosto mėlynąjį siūlelį, pradėjau kalbėti: – *J'ai mis en toi mon espérance: Garde-moi donc, Seigneur, D'éternel déshonneur: Octroye-moi ma délivrance, Par ta grande bonté haute, Qui jamais ne fit faute.*

Staiga mėlynos spalvos nebeliko; viskas aplink pasidarė raudona ir juoda.

SUGRĮŽIMAS

Aš ilgai stypsojau ant laiptelių, niekaip neprisiversdama paspausti skambučio. Pasistačiau ant žemės kelioninį krepšį, greta – sportinį krepšį ir įsistebeilijau į duris. Jos buvo pačios paprasčiausios ir niekuo neišsiskiriančios – pigi klijuota fanera ir akutė žmogaus veido aukštyje. Apsidairiau aplink: namas stovėjo tokių pat nedidelių, naujų namukų kvartale; kone prie visų jau žėlė pievelės, bet niekur nesimatė medžių, išskyrus vieną kitą nedrąsiai besistiebiantį dekoratyvinį krūmokšnį. Viskas labai priminė naujus Amerikos priemiesčius.

Dar sykį pasikartojau, ką ketinau sakyti, ir pagaliau paskambinau į duris. Belaukiant, kol atidarys, skrandis man pradėjo nemaloniai spazmuoti, o delnai suprakaitavo ir sudrėko. Sunkiai nurijau seiles ir pasitryniau rankas sau į kelnes. Viduje sudundėjo kažkieno žingsniai, tada durys plačiai atsivėrė, ir ant slenksčio išdygo maža šviesiaplaukė mergytė. Juodai ir baltai dėmėta katė prasispraudė jai pro kojas ir ištykino į priebutį, matyt, ketindama ta proga išsmukti laukan, bet stabtelėjo ir ėmė uostinėti mano sportinį krepšį. Šis ją taip sudomino, kad nesiliovė uosčiusi tol, kol koja nepastūmiau jos į šalį.

Mergytė mūvėjo ryškiai geltonus šortukus ir vilkėjo tokius pat medvilninius marškinėlius, iš priekio gerokai aplaistytus sultimis. Įsikibusi į durų rankeną, ji stypčiojo ant vienos kojos ir smalsiai spoksojo į mane.

– *Bonjour,* Silvija! Prisimeni mane?

Ji ir toliau nenuleido nuo manęs akių.

– O kodėl tavo galva raudona?

Kilstelėjau ranką sau prie kaktos.

– Užsigavau.

– Tai reikia aprišti.

– Gal tu galėtum man aprišti galvą?

Ji linktelėjo. Viduje pasigirdo jos motinos balsas:

– Ei, Silvija, kas ten?

– Čia ponia su Biblija. Jinai susimušė galvą.

– Liepk jai eiti šalin. Tu gi žinai, kad Biblijos nepirksim!

– Ne, ne! – sušuko Silvija. – Čia ta *kita* ponia su Biblija!

Hole pasigirdo kulniukų taukšėjimas, ir Silvijai už nugaros išdygo Matilda, apsimovusi trumpučius rožinius šortus, su balta bikinio liemenėle ir pusiau nuluptu greipfrutu rankoje.

– *Mon Dieu!* – sušuko ji. – Ela, kokia staigmena! – Jinai padavė greipfrutą Silvijai, čiupo mane į glėbį ir pabučiavo į abu žandus. – Kodėl nepranešei, kad atvažiuoji? Užeik, užeik!

Bet aš nesijudinau. Mano pečiai pradėjo krūpčioti ir panarinusi galvą pravirkau.

Netarusi daugiau nė žodžio, Matilda viena ranka apglėbė mane per pečius, o antrąja paėmė kelioninį krepšį. Silvija savo ruožtu pakėlė sportinį krepšį, ir aš vos jai nesurikau: „Neliesk!" Tačiau tik be žado leidau jį įnešti ir laikyti mane už rankos. Drauge jos įsivedė mane vidun.

Nė už ką neprisiverčiau skristi lėktuvu. Mane purtė vien pagalvojus, kad reikės tūnoti ankštoje dėžėje, o dar labiau – nesinorėjo pernelyg greitai parsirasti namo. Šitam persikėlimui man reikėjo kur kas daugiau laiko, nei suteiktų skrydis lėktuvu.

Žakobas drauge su manim atvažiavo traukiniu iki Ženevos ir įsodino mane į autobusą, vežantį į oro uostą, bet vos už trijų kvar-

talų nuo geležinkelio stoties aš pakilau iš savo vietos ir paprašiau vairuotojo mane išleisti. Patraukiau į kavinę, užsisakiau kavos ir gerą pusvalandį ten prasėdėjau, kol jau buvau tikra, kad Žakobas bus įsėdęs į traukinį atgal į Mutjė. Tada sugrįžau į geležinkelio stotį ir nusipirkau bilietą traukiniu į Tulūzą.

Palikti Žakobo namus pasirodė itin sunku: ne todėl, kad norėjau dar pabūti, bet kad jam buvo pernelyg akivaizdu, jog trokštu kuo greičiau išvažiuoti.

– Man labai gaila, Ela, – atsisveikindamas sumurmėjo jis, – kad tavo viešnagė Mutjė pasirodė tokia skausminga. Norėjome tau padėti, bet tik dar labiau tave įskaudinome. – Jis nužvelgė mano nubrozdintą kaktą, paskui dėbtelėjo į sportinį krepšį. Jis nenorėjo leisti man jo vežtis, bet aš užsispyriau, nors ir dvejojau, ar neturėsiu keblumų su bagažą tikrinančių oro uosto tarnybų šunimis, – dar viena priežastis verčiau važiuoti traukiniu.

Tą sportinį krepšį ryte, prieš man išvažiuojant, atnešė Liusjenas. Aš jau buvau vargais negalais atsipeikėjusi nuo vaistų, kurių man pripumpavo gydytojas. Liusjenas išdygo mano lovos kojūgalyje, nesiskutęs, purvinas ir išvargęs, ir padėjo krepšį palei sieną.

– Čia tau, Ela. Tiktai dabar į jį nežiūrėk. Pati žinai, kas viduj.

Buku žvilgsniu dėbtelėjau į krepšį.

– Negi tu vienas sugebėjai?..

– Ne, toksai draugas buvo man šį tą skolingas. Nebijok, jis niekam nepasakos. Moka laikyti liežuvį už dantų. – Jis patylėjo. – Paėmėm tvirtesnę virvę. Bet ta sija vos atlaikė. Kad kiek, būtume sugriovę visą namą.

– Gaila, kad nesugriovėt!..

Jam susiruošus eiti, atsikrenkščiau ir pasakiau:

– Ačiū tau, Liusjenai. Už pagalbą. Už viską.

Jis linktelėjo.

– Būk laiminga, Ela.

– Pasistengsiu.

Palikusios mano krepšius prieškambaryje, jos nusivedė mane į užpakalinį kiemelį už namo. Ten tebuvo tiktai gabalas vejos, iš abiejų pusių tvora atitvertas nuo kaimynų. Ant žolės buvo pilna primėtyta žaislų ir dar stovėjo pripučiamas vaikiškas baseinas. Juodvi pasodino mane į plastikinį šezlongą, ir kol Matilda suvaikščiojo atgal į vidų atnešti ko nors išgerti, Silvija, nenuleisdama nuo manęs akių, liko stypsoti man prie šono. Ištiesusi rankytę, ji švelniai prilietė man kaktą. Aš užsimerkiau. Saulės spinduliai irgi maloniai glostė.

– O kas čia? – staiga paklausė Silvija. Atsimerkiau. Jinai rodė pirštu į žvynelinės pažeistą lopą ant rankos; oda toje vietoje buvo raudona ir paburkusi.

– Čia tokia odos liga. Ji vadinasi žvynelinė.

– Žvyyy-nee-liiinėėė, – tarsi kokį nematyto roplio vardą pakartojo mergaitė. – Tai šitą vietą tau irgi reikia aprišti, ar ne?

Aš šyptelėjau.

– Na, – atnešusi man stiklą apelsinų sulčių, įsitaisiusi greta ant vejos ir liepusi Silvijai bėgti persivilkti maudymosi kostiumėlio, užvedė kalbą Matilda, – tai kur tu šitaip apsibrozdinai?

Atsidūsėjau. Kaip reikės jai viską paaiškinti?

– Buvau Šveicarijoje, – pradėjau, – aplankyti giminaičių. Norėjau parodyti jiems Bibliją.

Matilda susiraukė.

– Fui, tie šveicarai, – burbtelėjo ji.

– Tikėjausi ten šį tą rasti, – kalbėjau toliau, – ir...

Viduje pasigirdo spigus klyksmas. Matilda pašoko.

– Oi, tikriausiai aptiko kaulus, – pasakiau.

Liūdniausia buvo skirtis su Suzana. Netrukus po to, kai Liusjenas atnešė man sportinį krepšį, jinai irgi atėjo į mano kambarį. Prisėdusi ant lovos krašto, mostelėjo krepšio link galva, nors stengėsi nežiūrėti į jo pusę.

– Liusjenas viską man papasakojo, – prisipažino ji. – Parodė man, kas ten.

– Liusjenas – geras žmogus.

– Taip.– Jinai pažvelgė pro langą. – Kaip manai, kodėl ji ten buvo?

– Nežinau, – papurčiau galvą. – Galbūt... – bandžiau spėlioti, bet nutilau. Vien pagalvojusi apie tai, imdavau drebėti, o juk iš paskutiniųjų norėjau juos įtikinti, neva visai gerai jaučiuosi ir galiu rytojaus dieną išvykti.

Suzana uždėjo delną man ant rankos.

– Nereikėjo man apie tai prabilti.

– Nieko, – nuraminau ją ir pakeičiau temą. – Ar galiu tau atvirai pasakyti vieną dalyką? – Būdama tokia nusilpusi, jaučiausi galinti kalbėti tiesmukai.

– Na, žinoma!

– Verčiau atsikratyk Jano.

Jinai apstulbo, bet ne tiek iš nuostabos, kiek – iš supratimo; paskui pratrūko kvatoti, o sykiu prajukau ir aš.

Matilda grįžo atgal, už rankos laikydama žliumbiančią Silviją.

– Greitai atsiprašyk Elos, kad kišai nosį prie jos daiktų, – įsakmiu tonu paliepė ji mergaitei.

Silvija pro ašaras įtariai dėbtelėjo į mane.

– Atsiprašau, – burbtelėjo ji. – Mama, būk gera, leisk man pažaisti baseinėlyje!

– Gerai.

Tarsi norėdama kuo greičiau pasprukti nuo manęs, Silvija paknopstom nukūrė prie baseino.

– Aš irgi labai atsiprašau, – tarė Matilda. – Ji baisi smalsuolė.

– Nieko. Labai gaila, kad taip ją išgąsdinau.

– Ar tie... tai... kas ten yra – ar šito tu ieškojai? Ir suradai?

– Mano manymu, jos vardas buvo Mari Turnjė.

– *Mon Dieu.* Ar ji – iš tavo giminės?

– Taip.

Aš viską jai išpasakojau: apie tą seną sodybą su keistu židiniu ir dūmtraukiu, apie nesikartojančius Mari ir Izabelės vardus. Apie mėlyną spalvą mano sapne ir apie dusliai dunkstelintį akmenį. Apie savo plaukų spalvą.

Matilda kantriai klausėsi ir nepertraukinėjo. Tiktai apžiūrinėjo šviesiai rožinius savo nagus, vienur kitur kepštelėdama odelę.

– Nieko sau istorija! – sušuko, kai baigiau. – Turėtum ją aprašyti. – Jau buvo vėl kažką besakanti, tačiau prikando liežuvį.

– Kas?

– Bet kodėl atvažiavai pas mane? – paklausė ji. – Aišku, aš labai džiaugiuosi, tave matydama, tiktai nesuprantu, kodėl negrįžai namo? Negi šitaip sukrėsta nenorėjai greičiau parsirasti namo, pas vyrą?

Aš atsidusau. Negi dar ir visą šitą istoriją gausiu jai pasakoti; taip mes valandų valandas nebaigsim. Bet jos klausimas man dar šį tą priminė. Apsidairiau.

– Ar čia kur nors yra... Kur Silvijos tėvas? – nevykusiai paklausiau.

Matilda tik nusijuokė ir mostelėjo ranka.

– Ką aš žinau? Jau kokius porą metų jo nemačiau. Vaikų jis niekad nenorėjo. Prieštaravo, kad gimdyčiau Silviją, taigi... – Ji gūžtelėjo pečiais. – *Tant pis.* Bet tu man neatsakei.

Tuomet jau viską jai išpasakojau – apie Riką ir Žaną Polį. Nors nieko nemėginau trumpinti ar vynioti į vatą, užtrukau trumpiau, nei tikėjausi.

– Vadinasi, Rikas nežino, kur tu?

– Ne. Mano pusbrolis siūlėsi jam paskambinti ir pranešti, kad važiuoju namo, bet aš jam neleidau. Pasakiau, kad paskambinsiu Rikui iš oro uosto. Ko gero, įtariau, kad nesugrįšiu.

Tiesą sakant, į traukinį Ženevoje įsėdau lyg sapnuodama, visai

nemąstydama apie tai, kur važiuoju. Pasiekusi Monpeljė, turėjau persėsti į kitą traukinį, ir kol stypsojau perone, išgirdau per garsiakalbį pranešant apie atvykusį traukinį, važiuojantį per Mandą. Žiūrėjau, kaip jis atvažiuoja, kaip išlipa ir sulipa žmonės. Paskui tas traukinys dar ilgokai liko stovėti perone, ir kuo ilgiau jis stovėjo nevažiuodamas, tuo labiau mane gundė į jį įlipti. Galiausiai neištvėrusi susigriebiau abu krepšius ir šokau vidun.

– Ela, – išgirdau Matildos balsą. Atsisukau; prieš tai ilgai stebėjau baseine besipliuškenančią Silviją. – Tau būtinai reikia pasikalbėti su Riku, tiesa? Apie visą šitą istoriją.

– Žinau. Tiktai niekaip neprisiverčiu jam paskambinti.

– Patikėk tai man! – Ji stryktelėjo aukštyn ir spragtelėjo pirštais. – Nagi, koks jo telefono numeris? – Nenorom pasakiau. – Gerai. Dabar prižiūrėk Siviją. Ir neik į vidų!

Aš atsilošiau kėdėje. Kokia palaima perleisti jai tvarkyti mano reikalus!

Laimei, vaikai greitai viską pamiršta. Į pavakarę mudvi su Silvija jau draugiškai pliuškenomės baseine. O kai suėjome vidun, Matilda jau buvo paslėpusi sportinį krepšį spintoje. Silvija daugiau apie jį neužsiminė; ji išrodė man visus savo žaisliukus ir leido supinti jai plaukus į dvi standžias kasytes.

Matilda nedaug tepasakė apie savo pokalbį telefonu.

– Ryt vakare, aštuntą, – paslaptingai burbtelėjo ji ir įbruko man į rankas kažkokį adresą Mande, panašiai kaip Žanas Polis tada, kviesdamas į „Taverną".

Mes anksti pavakarieniavome, kad Silvija spėtų laiku atsigulti. Išvydusi patiektą maistą, nusišypsojau; panašiai valgydavau vaikystėje. Valgis buvo paprastas ir neįmantrus: jokių makaronų su ypatingu padažu, su specialiais aliejais ar prieskoniais, jokių ypatingų kepinių, jokio skonių ir struktūrų maišymo. Lėkštėje gulėjo

gabalas keptos kiaulienos, šaukštas pupelių, šaukštas kukurūzų su grietinėle ir bandelė. Viskas aišku, paprasta ir neįmantru.

Buvau baisiai alkana, bet atsikandusi gabalėlį mėsos vos jo neišspjoviau – burnoje pajutau metalo skonį. Bandžiau ragauti pupelių ir kukurūzų – lygiai tas pats. Kad ir kokia išbadėjusi buvau, neįstengiau praryti nieko, ką paimdavau į burną.

Niekaip nesugebėjau nuslėpti šitokios savijautos, o kai Silvija nutarė valgyti viską, kaip aš, pasidarė ir visai blogai. Kai atsipjaudavau kiaulienos, jinai irgi kąsnelį dėdavosi į burną, kai atsigerdavau, ji irgi sriūbtelėdavo iš stiklinės. Matilda, nepaisydama mūsų, greitai viską sukimšo, o tada ėmė barti Silviją, kam taip ilgai gaištanti.

– Bet Ela irgi baisiai lėtai valgo! – gynėsi ta.

Matilda dėbtelėjo į mano lėkštę.

– Atsiprašau, – ištariau aš. – Kažkaip keistai jaučiuosi. Viskas atsiduoda metalu.

– A, man irgi taip buvo, kai laukiausi Silvijos! Siaubas. Laimė, tai trunka tik kelias savaites, o paskui valgai, ką tik nori. – Jinai nutilo. – Pala, bet juk tu ne...

– Ko gero, čia dėl tų vaistų, kurių gydytojas man prileido, – nutraukiau ją. – Kartais jų poveikis būna baisiai ilgai juntamas. Atsiprašau, bet visai nepajėgiu nieko nuryti.

Matilda linktelėjo. Bet paskui paslapčiomis labai įdėmiai ir įtariai nužvelgė mane.

Aš nepaprastai lengvai prisiderinau prie jųdviejų gyvenimo. Nors pasakiau Matildai, kad rytojaus dieną išvyksiu (tarsi būčiau žinojusi, kur važiuoti), ji tik atsainiai numojo ranka.

– Ne, verčiau lik pas mus. Man labai smagu, kai tu čia. Paprastai mudvi vis dviese ir dviese su Silvija, todėl labai gera, kai namuose yra ir daugiau žmonių. Jei tiktai sutinki miegoti ant sofos!

Prieš miegą Silvija privertė mane skaityti jai vieną knygą po kitos; patenkinta dėl tokios permainos, ji vis stačiokiškai pataisyda-

vo mano tarimą arba paaiškindavo, ką reiškia koks nors posakis. Ryte ji puolė prašyti mamos, kad leistų jai pasilikti namie ir neiti į vasaros stovyklą, kurią lankė.

– Noriu pažaisti su Ela! – šaukė ji. – Na, mama, būk gera, leisk!

Matilda dirstelėjo į mane. Aš vos pastebimai linktelėjau.

– Turėsi atsiklausti Elos, – pasakė ji dukteriai. – Iš kur žinai, kad jinai kiaurą dieną norės žaisti su tavim?

Kai Matilda, per petį rėkaudama mums instrukcijas, pagaliau išvažiavo į darbą, namie staiga tapo labai tylu. Mudvi su Silvija susižvalgėme. Supratau, kad abidvi galvojame apie tą patį – apie krepšį su kaulais, paslėptą kažkur name.

– Eime pasivaikščioti, – žvaliai pasiūliau jai. – Tikriausiai kur nors netoliese yra žaidimų aikštelė?

– Gerai, – sutiko Silvija ir nuėjo krautis savo daiktų į meškiuko pavidalo kuprinėlę.

Pakeliui į aikštelę praėjome pro visą virtinę parduotuvėlių; pamačiusi vaistinę, aš stabtelėjau.

– Užeikim čia, Silvija, man reikia šio to nusipirkti. – Ji klusniai įėjo vidun drauge su manim. Nuvedžiau ją prie lentynos su išdėliotais muiliukais. – Išsirink kokį nori, – pasakiau, – nupirksiu tau jį dovanų.

Ji susikaupusi ėmė atidarinėti dėžutes ir uostyti muiliukus, o aš tuo tarpu gavau progą patyliukais šnektelėti su vaistininke.

Silvija išsirinko levandų kvapo muilą ir iš pradžių eidama laikė jį rankoje, kad galėtų nuolat pauostyti; paskui įkalbėjau ją įsidėti muilą į savąją meškiuko kuprinėlę, kad nepamestų. Aikštelėje ji iškart nukūrė pas savo drauges. Įsitaisiau ant suoliuko kaip ir kitos mamos, kurios įtariai dėbčiojo į mane. Nemėginau užmegzti su jomis pokalbio: man reikėjo pagalvoti.

Popietę pasilikome namie. Kol Silvija leido į baseiną vandenį, aš nusinešiau savo pirkinį į vonią. Kai grįžau, ji liuoktelėjo į vandenį ir ėmė padūkusiai taškytis, o aš tuo tarpu išsitiesiau ant žolės ir įsistebeilijau į dangų.

Po kurio laiko Silvija atėjo prie manęs ir įsitaisė greta. Ji kiek pažaidė su sena lėlyte Barbe nevykusiai iškarpytais plaukais, kalbino ją ir šokino.

– Ela, – staiga kreipėsi ji į mane. Iškart supratau, kas bus toliau. – O kur tas krepšys su kaulais?

– Nežinau. Tavo mama jį kažkur paslėpė.

– Tai jis vis dar namuose?

– Gal. O gal ir ne.

– Kurgi dar jis galėtų būti?

– Gal tavo mama pasiėmė jį su savim į darbą arba atidavė kam nors iš kaimynų.

Silvija apsidairė.

– Mūsų kaimynams? O kam jis jiems?

Netikęs sumanymas. Aš pakeičiau taktiką.

– O kodėl jis tau parūpo?

Silvija vėl įsistebeilijo į savo lėlytę, papešiojo jai plaukus ir truktelėjo pečiais.

– Nežinau, – burbtelėjo.

Aš minutę palūkėjau.

– Nori jį dar sykį pamatyti? – paklausiau jos.

– Taip.

– Ar tikrai?

– Taip.

– Ir neklyksi, neverksi?

– Ne, jeigu tu būsi greta.

Nuėjusi ištraukiau krepšį iš spintos ir išnešiau laukan. Silviją radau sėdinčią po smakru parietusią kelius; ji neramiai stebėjo, ką darau. Pastačiau krepšį ant žemės.

– Nori, kad viską išdėliočiau ir tu galėtum apžiūrėti? Palauksi viduje, kol pašauksiu, kai viskas bus padaryta?

Ji linktelėjo ir greit pašoko.

– Aš noriu kokakolos. Ar galima pasiimti?

– Taip.

Ji nukūrė į vidų.

O aš giliai įkvėpiau ir atsegiau užtrauktuką. Tiesą sakant, ir pati dar nebuvau mačiusi, kas krepšyje.

Kai viskas buvo parengta, nuėjau ieškoti Silvijos; radau ją svetainėje žiūrinčią televizorių ir geriančią kokakolą.

– Eikš, – pašaukiau ir ištiesiau jai ranką. Abi kartu nuėjome prie užpakalinių durų. Iš tarpdurio ji pamatė, kas guli ant žolės, ir prisispaudė man prie šono.

– Jei nenori, visai nebūtina žiūrėti. Bet nieko blogo tau nenutiks. Ji negyva.

– O kas ten?

– Mergaitė.

– Mergaitė? Tokia, kaip aš?

– Taip. Tenai – jos kaulai ir plaukai. Ir dar lopinėlis suknelės.

Mudvi priėjom arčiau. Mano nuostabai, Silvija paleido mano ranką ir pritūpė šalia kaulų. Paskui ilgai juos apžiūrinėjo.

– Kokia graži mėlyna spalva, – pasakė pagaliau. – O kur visa jos suknelė?

– Ji... – „Supuvo", – norėjau pasakyti. Bet šito žodžio irgi nežinojau. – Ji labai paseno ir pranyko, – negrabiai paaiškinau.

– Jos plaukai tokios spalvos, kaip ir tavo.

– Taip.

– O iš kur tu ją atsivežei?

– Iš Šveicarijos. Ji buvo palaidota žemėje, po židiniu.

– O kodėl?

– Kodėl ji mirė?

– Ne, kodėl ji buvo palaidota po židiniu? Kad nesušaltų?

– Galbūt.

– Kuo ji buvo vardu?

– Mari.

– Reikia ją iš naujo palaidoti.

– Kodėl? – Man buvo smalsu, ką ji pasakys.

– Todėl, kad jai reikia namų. Ji negali visąlaik čia būti.

– Tas tiesa.

Silvija klestelėjo ant žolės, paskui visu ūgiu išsitiesė greta kaulų.

– Noriu miego, – pareiškė ji.

Buvau besižiojanti jos atkalbėti, ketinau pasakyti, kad taip daryti nedera, kad jai sapnuosis košmarai, kad Matilda ras mus sugrįžusi ir pagalvos, jog būsiu baisi motina, jei leidžiu jos dukteriai miegoti šalia griaučių. Bet nieko panašaus nepasakiau. Priešingai – ir pati išsitiesiau šalia griaučių, kitoje pusėje.

– Papasakok man ką nors, – pareikalavo Silvija.

– Tai kad aš nelabai moku pasakoti.

Silvija pasivertė ant šono ir atsirėmė ant alkūnės.

– Visi suaugę moka pasakoti! Nagi, pasakok.

– Gerai. Kartą gyveno tokia šviesiaplaukė mergytė mėlyna suknele.

– Kaip aš? Ji buvo panaši į mane?

– Taip.

Silvija patenkinta vėl atvirto ant nugaros ir palaimingai šypsodama užsimerkė.

– Toji mergytė buvo labai šauni. Ji turėjo du vyresnius brolius, mamą, tėtį ir senelę.

– Ar jie visi ją mylėjo?

– Taip, beveik visi, išskyrus senelę.

– O kodėl senelė jos nemylėjo?

– Nežinau. – Aš pritilau. Silvija atsimerkė. – Jinai buvo bjauri sena ragana, – skubiai pridūriau. – Maža, susiraukusi ir visada rengėsi juodai. Ir niekad nieko nekalbėdavo.

– O iš kur tada mergytė žinojo, kad senelė jos nemėgsta, jeigu ta nesakė jai nė žodžio?

– Jinai... Jos akys degė pykčiu, ir ji dažnai taip žiūrėdavo į mergytę, kaip į nieką kitą. Užtat mergytė ir žinojo, kad senelė jos nemyli. O blogiausia būdavo tada, kai ji apsivilkdavo savo mėgstamiausią mėlynąją suknelę.

– Nes jos senelė irgi norėjo tokios!

– Taip, toji medžiaga buvo nuostabi, bet jos užteko tiktai mažai suknytei pasiūti. Su ta suknele ji atrodydavo kaip dangaus lopinėlis.

– Ar ta suknelė buvo stebuklinga?

– O, taip! Ji saugojo ją nuo senelės ir nuo daugelio kitų dalykų: ugnies, vilkų ir bjaurių berniūkščių. Ir dar saugojo, kad mergytė nepaskęstų. Išties, kartą ji žaidė prie upės ir netyčia įkrito į vandenį. Paniro giliai giliai, matė po savim plaukiojančias žuvis ir jau galvojo, kad paskęs. Bet suknelė išsipūtė tarsi balionas, ištraukė ją į paviršių ir mergytė nenuskendo. Užtat, kai ji vilkėdavo tą suknelę, jos mama galėdavo būti rami, kad dukrelei nieko nenutiks.

Pažvelgiau į Silviją ir pamačiau, kad ji miega. Mano akys sužibo, užkliuvusios už mėlynos spalvos lopelių tarp mūsų.

– Bet vieną kartą suknelė nepadėjo, – pridūriau. – Ir to vieno karto užteko.

Sapnavau, kad stoviu name, kuris baigia sudegti iki pamatų. Visur krenta liepsnojančios lentos ir sūkuriuoja pelenai. Tada išvydau mergytę. Galėjau dirstelėti į ją tiktai akies krašteliu; jei pažvelgdavau tiesiai, ji pranykdavo. Mergytę gaubė skaistus mėlynas švytėjimas.

– Nepamiršk manęs, – tarė man mergytė. Staiga ji pavirto Žanu Poliu: buvo nesiskutęs kažin kiek dienų ir baisiai apšepęs, plaukai ataugę tiek, kad galai jau ėmę raitytis, o veidas, rankos ir marškiniai – apnešti suodžiais. Ištiesusi ranką prisiliečiau jo veidą, o kai atitraukiau ranką, nuo jo nosies iki pat smakro liko randas.

– Iš kur jį gavai? – paklausiau.

– Gyvenimas padovanojo, – atsakė jis.

Mano veidu perbėgo šešėlis; pabudau. Priešais mane, užstodama vakaro saulę, stovėjo Matilda. Regis, ji čia buvo jau kurį laiką ir, sukryžiavusi ant krūtinės rankas, apžiūrinėjo mus. Aš atsisėdau.

– Labai atsiprašau, – pasakiau markstydamasi. – Įsivaizduoju, kaip keistai viskas atrodo.

Matilda prunkštelėjo.

– Tai jau taip, bet žinai, kažko visai nesistebiu. Buvau tikra, kad Silvija užsigeis dar sykį apžiūrėti tuos kaulus. Regis, jinai liovėsi jų bijoti.

– Tikrai. Aš net apstulbau, kokia ji buvo rami.

Mudviejų balsų prižadinta, Silvija pasimuistė ir atsisėdo. Jos žandai buvo įkaitę. Mergytė apsidairė aplink, ir jos žvilgsnis sustojo ties kaulais.

– Mama, – tarė ji, – mes ją palaidosim.

– Ką? Ar čia, kieme?

– Ne. Jos namuose.

Matilda įsistebeilijo į mane.

– Žinau tokią vietą, – pasakiau.

* * *

Nuvažiuoti į Mandą Matilda paskolino man savo mašiną. Keista buvo pagalvojus, jog lankiausi čia vos prieš trejetą savaičių; tiek visko nutiko per tą laiką! Tačiau ir dabar, eidama aplink niūrią katedrą ir žingsniuodama siauromis tamsiomis senamiesčio gatvelėmis, pasijutau lygiai taip pat, kaip anąsyk. Tai nebuvo jauki vieta. Gerai, kad Matilda gyveno gerokai už miesto, tegu ir neapželdintame priemiestyje.

Man duotu adresu aptikau tą pačią piceriją, kurioje valgiau ir anąsyk. Ji ir vėl buvo beveik tokia pat tuščia, kaip tada. Eidama vidun dar jaučiausi rami, bet vos išvydus Riką sėdintį vieną prie stalo, pasistačiusį stiklą vyno ir niūria veido išraiška tyrinėjantį valgiaraštį, mano pilve kažkas apsivertė. Nebuvau mačiusi jo jau trylika dienų, o jos pasirodė tokios ilgos... Pakėlęs akis ir pamatęs mane, jis atsistojo, nervingai šypsodamasis. Buvo apsivilkęs darbinius rūbus: baltus marškinius prisegama apykakle, jūreivišką medvilninį bleizerį ir krovikų kelnes. Šitoje tamsioje skylėje jis atrodė tikras milžinas sveikuolis amerikietis – tartum *Cadillac*, ropojantis ankšta gatvele.

Mudu nejaukiai pasibučiavom.

– Vajetau, Ela, kas tavo veidui?

Paliečiau nubrozdintą kaktą.

– Pargriuvau, – tepasakiau jam. – Nieko baisaus.

Mudu susėdome. Man nespėjus paprieštarauti, Rikas pripylė man taurę vyno. Iš mandagumo kilstelėjau ją prie lūpų, bet negėriau. Įtraukusi rūgštaus vyno kvapo kone žiauktelėjau ir greit pastačiau taurę ant stalo.

Kurį laiką sėdėjom tylėdami. Supratau, jog kalbą pradėti teks man.

– Vadinasi, Matilda tau skambino, – nedrąsiai tariau.

– Aha. Nieko sau ir mala ta moteriškė! Taip iki galo ir nesupratau, kodėl pati negalėjai man paskambinti.

Trūktelėjau pečiais. Jutau, kaip pilve kažkas kaupiasi.

– Klausyk, Ela, ketinau tau pasakyti porą dalykų, gerai?

Aš linktelėjau.

– Dabar suprantu, kaip smarkiai tave paveikė šitas kraustymasis į Prancūziją. Tau buvo kur kas sunkiau nei man. Aš viso labo tik pakeičiau darbo vietą. Žmonės čia kiti, bet darbas – toks pats. O tu juk netekai ir darbo, ir draugų; jauteisi vieniša ir neturinti ką veikti. Suprantu,

kad esi nelaiminga. Ko gero, ir aš per mažai skyriau tau dėmesio – buvau toks užsivertęs darbais. Nenuostabu, kad nuobodžiavai; ir, manyčiau, turėjai pagundų – net ir tokiame užkampyje kaip Lislis.

Jis dėbtelėjo į žvynelinės lopais nusėtas mano rankas; tas vaizdas valandėlei išmušė jį iš vėžių.

– Užtat sugalvojau, – netrukus susiėmęs tęsė toliau, – kad mums vertėtų pabandyti viską pradėti iš naujo.

Užsakymo priimti atėjęs padavėjas nutraukė jo monologą. Buvau tokia įsitempusi, kad nė pagalvoti negalėjau apie maistą, bet vien dėl akių užsisakiau pačią paprasčiausią picą. Restorane buvo karšta ir tvanku; man ant kaktos ir rankų prasimušė prakaito lašeliai. Drebančia ranka pakėliau stiklinę su vandeniu ir gurkštelėjau truputį.

– Tai va, – dėstė toliau Rikas, – pasirodo, kad turime puikią progą tai padaryti. Pameni, buvau Frankfurte kalbėtis dėl gyvenamųjų namų statybos projekto?

Aš linktelėjau.

– Jie pasiūlė man jam vadovauti. Būtų bendras mūsų ir jų kompanijos projektas. – Jis pritilo ir viltingai pažvelgė į mane.

– Ką gi, tai puiku, Rikai. Turi puikią progą!

– Aha, matai! Galim kraustytis į Vokietiją. Bus proga viską pradėti iš naujo.

– *Palikti Prancūziją?*

Regis, mano tonas jį pribloškė.

– Ela, bet juk nuo pat atsikraustymo čionai tu nuolat skundeisi šita šalimi. Kokie čia nedraugiški žmonės, kad su niekuo neįstengi susidraugauti, kad tave laiko svetima, kad visi pasipūtę snobai. Tai kodėl dabar nori likti?

– Čia namai, – tyliai ištariau.

– Klausyk, aš stengiuosi elgtis protingai. Ir, tiesą sakant, manau, kad man visai neblogai išeina. Esu pasirengęs vis-

ką pamiršti ir atleisti tau... pati žinai, už ką. Teprašau tik vieno: kad persikeltum nuo jo kuo toliau. Argi tai ne protinga?

– Manau, kad taip.

– Puiku. – Jis dėbtelėjo į mane ir akimirką pamiršo savo pozityvų nusiteikimą. – Vadinasi, pripažįsti, jog tarp jūsų kažkas buvo?

Tas sunkumas mano pilve pajudėjo; ant viršutinės lūpos prasimušė prakaito lašeliai. Skubiai atsistojau.

– Man reikia į tualetą. Tuoj grįšiu.

Nuo stalo dar šiaip taip sugebėjau nueiti ramiai, bet vos pasiekusi tualetą ir uždariusi paskui save duris atleidau vadžias ir apsivėmiau kaip fontanas – ilgomis, gausiomis papliūpomis, kad net visas kūnas kratėsi. Atrodė, tarsi ištisą amžinybę būčiau šito laukusi, ir dabar bandžiau išvemti viską, ką tik buvau suvalgiusi būdama Prancūzijoje ir Šveicarijoje.

Galų gale likau tuščia lyg išgremžta. Pritūpiau, atsilošiau ir atsirėmiau į kabinos sieną; lubose įtaisyta lempelė švitino mane tarsi prožektorius. Visą įtampą nuleidau žemyn vamzdžiu; kad ir kokia išsekusi, pirmąsyk po daugybės dienų pagaliau įstengiau blaiviai mąstyti. Pradėjau kikenti.

– Į Vokietiją! Jėzau Kristau, – sumurmėjau patyliukais.

Grįžusi prie stalo radau jau atneštas picas. Paėmiau saviškę, perkėliau ant tuščio staliuko greta ir atsisėdau.

– Blogai jautiesi? – suraukęs antakius, paklausė Rikas.

– Nieko, – atsakiau ir atsikrenkščiau. – Rikai, turiu tau kai ką pasakyti.

Jis įtariai nužvelgė mane; aiškiai nė menkiausio supratimo neturėjo, ką pasakysiu.

– Aš nėščia.

Jis pašoko. Veidas mainėsi nelyginant televizoriaus ekranas perjungiant kanalus: kas kelios sekundės jame atsispindėjo vis kitokios mintys.

– Betgi tai *puiku!* Ar ne? Juk šito tu norėjai, teisybė? Tiktai... – Abejonė jo veide buvo tokia skaudi, kad aš vos susilaikiau nepasilenkusi virš stalo ir nepaėmusi jo už rankos. Tą akimirką staiga suvokiau, kad galiu pameluoti ir taip viską išspręsti. Štai toji išeitis, kurios ieškojau! Tik kad man niekad neišeidavo gerai meluoti.

– Jis – tavo, – pasakiau galų gale. – Tikriausiai tai nutiko prieš pat mums vėl imant saugotis.

Rikas kone pašoko iš džiaugsmo ir apibėgęs aplink stalą čiupo mane į glėbį.

– Šampano! – sušuko jis. – Turim užsisakyti šampano!

Jis apsidairė aplink, ieškodamas padavėjo.

– Ne, ne, – paprieštaravau. – Būk geras, liaukis. Aš nekaip jaučiuosi.

– Na, gerai. Klausyk, važiuojam namo. Dabar pat. Ar pasiėmei savo daiktus? – Jis apsižvalgė.

– Ne, Rikai. Būk geras, sėskis.

Jis atsisėdo, o jo veide vėl pasirodė ta pati nerimo ir netikrumo išraiška. Aš giliai įkvėpiau.

– Aš su tavim atgal negrįšiu.

– Bet... argi ne dėl to viso šito reikėjo?

– Ko?

– Šitų pietų. Aš maniau, kad tu nori su manim grįžti namo. Pasiėmiau mašiną, viską.

– Ar Matilda tau taip sakė?

– Ne, bet aš supratau...

– Na, tai nereikėjo taip suprasti.

– Betgi tu laukiesi mano vaiko.

– Vaiką kol kas palikim nuošaly.

– Kaip galim vaiką palikti nuošaly! Juk jis yra, ar ne?

Atsidusau.

– Man regis, taip.

Rikas susivertė į burną vyno likučius ir su trenksmu pastatė taurę ant stalo.

– Klausyk, Ela, privalai nors ką man paaiškinti. Tu nesakei, kodėl važiuoji į Šveicariją. Ar aš ką padariau ne taip? Kodėl tu su manim šitaip elgiesi? Kiek suprantu, manai, kad kažkas tarp *mudviejų* negerai. Čia tai man naujiena! Jei kas ir turėtų jaustis nuskriaustas, tai tik *aš*. Tu juk be paliovos kažkur lakioji!

Nežinojau, kaip neužgauliai viską jam paaiškinti. Rikas, regis, pajuto mano dvejonę.

– Sakyk tiesiai, – pasiūlė jis. – Rėžk viską, ką galvoji.

– Tai nutiko, kai čionai persikraustėm. Pasijutau kitokia.

– Kaip tai?

– Nemoku paaiškinti. – Aš valandėlę susimąsčiau. – Na, pavyzdžiui, kai nusiperki naują patinkančios grupės albumą, kurį laiką jautiesi lyg apsėstas tos muzikos, klausaisi jos kiaurą dieną, atmintinai išmoksti visas dainas. Galvoji, kad puikiai tą muziką pažįsti, kad ji tokia ypatinga. Prisimink kad ir patį pirmą albumą, kurį pirkai dar paauglystėje.

– „Paplūdimio berniukai". *Potvynis.*

– Taigi. O paskui staiga vieną gražią dieną nustoji tos muzikos klausytis. Be jokios aiškios priežasties, netgi visai nesąmoningai. Paprasčiausiai daugiau nebejauti poreikio ją girdėti. Ji tarsi staiga nustoja ankstesnės galios. Gali atsitiktinai nugirdęs prisiminti ir pagalvoti, kad tai geros dainos, bet ankstesni jų kerai jau bus išsisklaidę. Štai ir man panašiai.

– Su „Paplūdimio berniukais" man taip nebuvo. Dar ir dabar jų klausausi. Visai kaip anksčiau.

Aš iš visų jėgų trenkiau delnu per stalą.

– Po velnių! Na, *kodėl* tu toks?

Visi pustuščio restorano lankytojai sužiuro į mus.

– Koks? – sušnypštė Rikas. – Ką aš padariau?

– Tu manęs *negirdi!* Aš kalbu metaforiškai, o tau būtina viską iškraipyti. Net nesiklausai, ką aš mėginu pasakyti.

– Ir *ką* gi tu mėgini pasakyti?

– Kad aš tavęs nebemyliu! Štai ką aš mėginu pasakyti, o tu niekaip nesupranti!

– O! – Jis atsilošė kėdėje. – Tai kas trukdė tiesiai taip ir sakyti? Kam dar reikėjo čia painioti „Paplūdimio berniukus"?

– Bandžiau pasakyti metaforiškai, kad būtų ne taip skaudu. Tačiau tau maloniau viską vertinti iš savo kampo.

– O tai kaip aš turėčiau viską vertinti?

– *Mano* požiūriu! Mano! – Pastuksenau krumpliais sau į krūtinę. – Negi negali nors kartą pažvelgti į gyvenimą *mano* akimis? Tu būni toks malonus su visais ir taip lengvai bendrauji, bet visada moki priversti kitus daryti taip, kaip tu nori, matyti pasaulį tavo akimis.

– Ela, nori sužinoti, ką matau, žiūrėdamas į pasaulį tavo akimis? Matau pasimetusią, vietos gyvenime nerandančią moterį, kuri pati nežino, ko nori, taigi nusitveria idėjos susilaukti vaiko, kad tik turėtų, kuo užsiimti. Be to, jai nusibodo nuosavas vyras, užtat puola dulkintis su pirmu pasitaikiusiu šmikiu!

Jis staiga nutilo ir sumišęs nusigręžė į šalį – pajuto nuėjęs per toli. Niekad negirdėjau jo kalbant šitaip atvirai.

– Rikai, – tariau jam švelniai. – Tai, ką pasakei, tikrai ne mano požiūris. Tai pats tikriausias *tavo* požiūris. – Ir pratrūkau verkti – ne tiek iš nuoskaudos, kiek iš palengvėjimo.

Prie mūsų priėjo padavėjas ir patylomis susirinko nė nepaliestas mudviejų picas. Paskui neprašytas padėjo ant staliuko sąskaitą. Nė vienas iš mudviejų į ją nė nepažvelgėme.

– Ar šita... tavo jausmų permaina laikina, ar galutinė? – kai nustojau verkti, paklausė Rikas.

– Nežinau.

Jis pamėgino kitaip.

– O ta istorija su muzikos albumu, kurią minėjai, – ar kada būna taip, kad vėl pradėtum klausytis ankstesnių dainų? Kad jos vėl iš naujo tave sužavėtų?

Susimąsčiau.

– Kartais... – Bet niekada – ilgesniam laikui, – pridūriau mintyse. Ankstesnis jausmas niekad nebegrįžta.

– Tai gal padėtis dar pasikeis?

– Rikai, viskas, ką tiksliai šiuo metu galiu pasakyti, – tai kad atgal su tavim negrįšiu. – Pajutau vėl besikaupiančias ašaras.

– Matai, – pridūriau patylėjusi, – aš net nepapasakojau tau, kas nutiko Šveicarijoje. Nekalbant jau apie Prancūziją. Kad žinotum, kiek visko išsiaiškinau apie Turnjė šeimą! Tai ištisa istorija. Galėčiau pasakoti ir pasakoti – vienur kitur užkaišiodama skyles. Matai, aš dabar tarsi gyvenu savą, visiškai atskirą gyvenimą, apie kurį tu ničnieko nenutuoki.

Rikas nykščiu ir smiliumi patrynė sau nosies viršų.

– Tai užrašyk, – pasiūlė. Ir vėl dėbtelėjo į žvynelinę man ant rankų. – O dabar man metas iš čia nešdintis. Čia per daug karšta.

Grįžusi Matildą radau dar neatsigulusią – sėdėjo svetainėje ir skaitė žurnalą, ilgas savo kojas susikėlusi ant stiklinio kavos staliuko. Ji klausiamai pažvelgė į mane. Bet aš tik klestelėjau ant sofos ir įsistebeilijau į lubas.

– Rikas nori kraustytis į Vokietiją, – pareiškiau.

– Tikrai? Oho, kokie greičiai!

– Taip. Ir aš su juo nevažiuosiu.

– Į Vokietiją? – Jinai susiraukė. – Aišku, kad ne!

Aš prunkštelėjau.

– Klausyk, ar yra dar kokia šalis, be Prancūzijos, kuri tau patiktų?

– Amerika.

– Betgi tu ten niekad nebuvai!

– Taip, bet esu tikra, kad man ten labai patiktų.

– O man sunku net įsivaizduoti grįžimą tenai. Kalifornija atrodytų kaip svetimas kraštas.

– Ar ketini ten grįžti? Jau nusprendei?

– Dar nežinau. Bet į Vokietiją tikrai nevažiuosiu.

– Ar sakei Rikui, kad laukiesi?

Aš net pašokau.

– O iš kur tu žinai?

– Bet juk aišku kaip dieną! Tu vos paeini, nuo maisto tau bloga, nors kai jau valgai, tai galėtum sukimšti kalnus. O kai sėdi tylėdama, atrodo, kad klausaisi kažko viduje. Puikiai pamenu, kad lygiai taip buvo, kai laukiausi Silvijos. Tai kas tėvas?

– Rikas.

– Ar tikrai?

– Taip. Mudu kurį laiką bandėme pradėti kūdikį, paskui liovėmės, bet, matyt, tada aš jau buvau pastojusi. Dabar, kai geriau pagalvoju, prisimenu, kad jau kelias savaites panašiai jaučiausi.

– O kaip Žanas Polis?

Aš apsiverčiau ant pilvo ir veidu įsikniaubiau į vieną iš pagalvėlių ant sofos.

– Ką – Žanas Polis?

– Ar su juo ketini pasimatyti? Pasikalbėti?

– O ką jis norėtų iš manęs išgirsti? Ką galiu jam pasakyti?

– Bet... Na, žinoma, kad jis norėtų pasikalbėti su tavim, ką bepasakytum, tegu ir prastas naujienas. Juk ne itin maloniai su juo pasielgei!

– Ak, nežinau! Man atrodė, kad kaip tik teisingai elgiuosi, nebendraudama su juo.

Laimei, Matilda nutarė pakeisti temą.

– Trečiadienį pasiėmiau laisvą dieną, – pasakė ji. – Galėsim nuvažiuoti į Le Pontą de Montverą, kaip tu siūlei. Ir Silviją drauge pasiimsim. Jai ten baisiai patinka! O tu galėsi dar sykį pasimatyti su ponu Žurdenu.

– Oi, mirštu iš nekantrumo!

Ji suspigo ir mudvi abi prapliupom kvatotis.

Trečiadienio rytą Silvija užsispyrė padėti man apsirengti. Atbėgusi į vonios kambarį, kur moviausi baltus šortus ir vilkausi gelsvai pilkšvus marškinius, ji atsišliejo į kriauklę ir ėmė mane stebėti.

– Kodėl tu visą laiką rengiesi baltai? – paklausė ji.

O Dieve, na štai, ir vėl prasideda! – pagalvojau.

– Šitie marškiniai visai ne balti, – užginčijau. – Jie... tokios spalvos, kaip pusryčių dribsniai. – Nemokėjau nusakyti tiksliau.

– Visai ne! Mano dribsniai – oranžiniai!

Iš ryto buvau sukirtusi tris dubenis dribsnių, bet vis tiek jaučiausi alkana.

– Na, tai ką, *tavo* manymu, man vilktis?

Silvija net rankytėm suplojo ir tekina nudūmė į svetainę, kur ėmė kraustyti mano daiktus.

– Visi tavo rūbai tiktai balti arba rudi! – nusivylusi sušuko ji. Tada ištraukė melsvuosius Žano Polio marškinius. – Išskyrus šituos. Vilkis juos, – paliepė jinai. – Kodėl iki šiol nebuvai jų apsivilkusi?

Žakobas dar Mutjė buvo išskalbęs tuos marškinius. Kraują daugmaž pavyko išplauti, išskyrus rudą kontūrą ant nugaros. Maniau, kad to kontūro beveik nesimato, jei prisikišusi nežiūrėsi, bet Matilda, man apsivilkus marškinius, iškart jį pastebėjo. Pamačiusi jos pakeltus antakius, persisukau ir bandžiau apžiūrėti sau nugarą.

– Verčiau neklausk, kas čia, – pasakiau jai.

Jinai nusijuokė.

– Sudėtingas dalykas tas gyvenimas, ką?

– Prisiekiu, anksčiau taip nebuvo!

Matilda dirstelėjo į laikrodėlį.

– Važiuojam, o tai ponas Žurdenas tikriausiai jau mūsų laukia, – pasakė ji. Atidariusi prieškambario spintą, ji ištraukė sportinį krepšį ir padavė man.

– Negi tikrai jam skambinai?

– Klausyk, Ela, jis juk geras žmogus, kupinas gerų norų. O dabar, kai žino, kad tavo šeima tikrai kilusi iš tų apylinkių, elgsis su tavim kaip su brangiausia dukterėčia!

– Ar ponas Žurdenas – tai tas, kur vadino mane panele? Su juodais plaukais? – pasidomėjo Silvija.

– Ne, ten buvo Žanas Polis. O ponas Žurdenas – tai tas senukas, kur nuvirto nuo kėdės prie baro. Prisimeni?

– Man patiko Žanas Polis. Ar jis irgi ten bus?

Matilda vyptelėjo, žiūrėdama į mane.

– Va, žiūrėk, čia jo marškiniai, – pasakė ji ir papešė mane už skverno.

Silvija išpūtė akis.

– Tada kodėl *tu* juos nešioji?

Aš išraudau, o Matilda nusikvatojo.

Diena buvo labai graži. Mande buvo karšta, bet kuo toliau į kalnus važiavome, tuo vėsiau ir gaiviau darėsi. Visą kelią mašinoje dainavome: Silvija mokė mane dainelių, kurių pati buvo išmokusi vasaros stovykloje. Buvo keistoka taip laidyti gerkles pakeliui į laidotuves, tačiau nejautėme darančios ką negera. Mes paprasčiausiai vežėme Mari namo.

Kai sustojome priešais Le Ponto de Montvero meriją, ponas Žurdenas išsyk išdygo jos tarpduryje. Jis visoms mums, net ir Silvijai, paspaudė rankas, o manąją net kiek ilgiau palaikė saujoje.

– Ponia, – tarė man šypsodamasis. Aš vis dar jo drovėjausi;

galbūt nujausdamas tai, jis iš paskutiniųjų stengėsi man įtikti – tarsi mažas vaikas, labai norintis būti pripažintas suaugusiu.

– Eime, išgersim kavos, – skubiai pasiūlė jis ir nusitempė mus į kavinę. Mes užsisakėme kavos ir apelsinų limonado Silvijai, kuri vis tiek neįstengė nusėdėti prie stalo, nes tuoj aptiko kavinės savininko katę. O mes, suaugusieji, kokią minutę sėdėjome nejaukiai tylėdami. Paskui Matilda staiga trenkė delnu per stalą ir kad suriks:

– Žemėlapis! Lekiu atsinešiu jį iš mašinos! Noriu parodyti, kur mes važiuosime, – ir išbėgo, palikusi mus vienus.

Ponas Žurdenas atsikrenkštė; akimirką pamaniau, kad tuoj nusispjaus.

– Klausykit, Raudonplauke, – tarė jis. – Prisimenat, anąsyk žadėjau pamėginti sužinoti daugiau apie jūsų šeimą, surašytą toje Biblijoje.

– Taip.

– Na, kai ką suradau.

– Ką, dar vieną Turnjė?

– Ne, ne Turnjė, ne. Jos vardas Elizabetė Mulinjė. Ji yra vieno tokio žmogaus iš Lopitalio – nedidelio kaimelio netoli nuo čia – vaikaitė. Toji Biblija priklausė jam. Kai jis mirė, jinai atnešė ją čia.

– Gal jūs pažinojot jos senelį?

Ponas Žurdenas irzliai papūtė lūpas.

– Ne, – trumpai atšovė jis.

– Bet... Aš maniau, kad jūs visus šiose apylinkėse pažįstat. Ir Matilda taip sakė.

Jis susiraukė ir sumurmėjo:

– Tas žmogus buvo katalikas.

– Ak, gana, dėl Dievo! – nebeištvėriau aš.

Senukas, regis, sumišo, tačiau neketino nusileisti.

– Ai, tiek to, – burbtelėjau ir papurčiau galvą.

– Šiaip ar taip, aš pranešiau tai Elizabetei, kad šiandien čia būsite. Ji pažadėjo atvažiuoti su jumis susitikti.

– O, tai... – Na, kas tau, Ela? – pamaniau pati sau. Ar nenuostabu? Argi nenorėjai suartėti su šita šeima?

– Koks jūs malonus, kad surengėt mums susitikimą, – pasakiau. – Labai jums ačiū!

Kaip sykis grįžo Matilda, nešina žemėlapiu, kurį mes ištiesėme ant stalo.

– *La Baume du Monsieur* yra kalva, – paaiškino mums ponas Žurdenas. – Matot, štai čia išlikę šiokie tokie sodybos griuvėsiai? – jis bakstelėjo pirštu į vos įžiūrimą ženkliuką žemėlapyje. – Galit važiuoti iškart, o aš po valandos kitos atvešiu jums ponią Mulinjė.

Kai šalikelėje išvydau stovintį dulkiną ir apibraižytą jo automobilį, man pilve tarsi kas apsivertė. Matilda, – pamaniau iškart. Labai jau ji mėgsta visiems skambinėti! Akies krašteliu dėbtelėjau į ją. Privažiavusi ji sustojo už ano automobilio, apsimesdama esanti niekuo dėta, bet vis tiek sunkiai įstengdama nuslėpti savim patenkintą šypseną. O pagavusi mano žvilgsnį, tik truktelėjo pečiais.

– Jei nori, eik pirma, – tarė ji. – O mudvi su Silvija dar pasigrožėsim upe, ar ne, brangute? Paskui ateisim pas tave. Nagi, drožk!

Kiek padvejojusi, paėmiau sportinį krepšį, kastuvą ir žemėlapį, tada patraukiau takeliu aukštyn. Bet už kelių žingsnių sustojau ir atsigręžiau.

– Ačiū, – pasakiau jai.

Matilda tik šyptelėjo ir pamojo man eiti.

– *Vas-y, chérie!*

Pamačiau jį sėdintį ant subyrėjusio židinio griuvėsių, nugara į mane, ir rūkantį cigaretę. Vilkėjo oranžinės spalvos marškiniais; saulės spinduliai žaidė jo plaukuose. Atrodė toks tikras, apčiuo-

piamas, taip puikiai sutariantis su savim ir visa aplinka, kad vos pajėgiau į jį žiūrėti – pernelyg skaudu darėsi. Mane pagavo toks nepakeliamas ilgesys, toks troškimas pajusti jo kūno kvapą, paliesti šiltą jo odą...

Pamatęs mane, jis nušveitė cigaretę į šalį, bet liko sėdėti. Padėjau krepšį ir kastuvą ant žemės. Labiau už viską troškau apsivyti jį rankomis, įsikniaubti nosim į duobutę jo kakle ir gerai išsiverkti, tačiau negalėjau. Bent jau kol jam nepasakysiu. Vos ištvėriau jo nepalietusi, ir tos pastangos taip kankino, kad net neišgirdau pirmųjų jo žodžių ir turėjau prašyti juos pakartoti.

Bet jis nepakartojo. Tiktai ilgai žiūrėjo į mane, tyrinėdamas mano veidą. Stengėsi likti ramus, bet mačiau, kad jam tai sunkiai sekasi.

– Atleisk man, Žanai Poli, – sumurmėjau prancūziškai.

– Už ką? Už ką tau atleisti?

– Ak! – atsidusau ir sukabinau rankas sau ant sprando. – Tiek visko turiu tau papasakoti, kad net nežinau, nuo ko pradėti. – Man ėmė trūkčioti smakras, ir gavau įremti alkūnes sau į krūtinę, kad kaip nors liaučiausi drebėjusi.

Jis ištiesė ranką ir prilietė nubrozdintą mano kaktą.

– O šitą iš kur gavai?

Aš tik niūriai nusišypsojau.

– Gyvenimas padovanojo.

– Tai papasakok man apie jį, – tarė jis. – Ir apie tai, kodėl atsiradai čia su šituo, – jis linktelėjo galva į krepšį. – Pasakok angliškai. Jei reikia, kalbėk angliškai, o aš, kai prireiks, kalbėsiu prancūziškai.

Tikrai nebūčiau taip sugalvojusi. Jis buvo teisus: visko, ką norėjau, nebūčiau sugebėjusi pasakyti prancūziškai.

– Tas krepšys pilnas kaulų, – pasakiau, sukryžiuodama rankas ir perkeldama svorį ant vienos kojos. – Jie buvo mergaitės.

Tai akivaizdu iš kaulų dydžio ir formos, be to, ten dar esama suknelės liekanų ir plaukų. Radau juos gulinčius po židiniu senoje sodyboje, kuri, kaip sakoma, ilgą laiką priklausė Turnjė šeimai. Ji Šveicarijoje. O tie kaulai, man regis, yra Mari Turnjė.

Valandėlei nutraukiau savo nerišlius aiškinimus laukdama, kad jis ims prieštarauti. Bet jis tylėjo; tad aš pati puoliausi atsakinėti į jo neišsakytus klausimus.

– Mūsų giminėje vardai paveldimi iš kartos į kartą, ligi pat šių dienų. Ten ir dabar dar pilna Žakobų ir Žanų, Hanų ir Suzanų. Tai tarsi koks atminimas. Visi tie minėti vardai tebevartojami ir dabar, išskyrus Mari ir Izabelę. Žinau, dabar pasakysi, kad lipdau iš musės dramblį, neturėdama jokių įrodymų, bet, mano manymu, tokia užmarštis reiškia, kad jos padarė kažką ne taip, gal mirė ar buvo išvarytos, o šeima pamiršo jų vardus.

Žanas Polis prisidegė cigaretę ir giliai įtraukė dūmą.

– Yra ir daugiau dalykų, bet jie tau sukels įtarimą. Antai jos plaukai, kurie sudėti krepšyje, – lygiai tokios pat spalvos, kaip maniškiai. O mano plaukai tokie tapo, kai atvažiavau čionai. O kai kėlėm tą židinio akmenį ir jis nutrūkęs krito atgal, pasigirdo toks pats duslus bildesys, kokį girdėjau sapne. Tas pats duslus, baisus trenksmas. Visai toks pat. Bet svarbiausia – ta mėlyna suknelė. Jos likučiai to paties mėlynumo, kokį regėjau sapne. Skaistusis mėlis, kaip Mergelės atvaizde.

– Turnjė paveiksle, – pridūrė jis.

– Taip. Žinau, sakysi, kad visa tai – tik sutapimai. Ir žinau, ką manai apie sutapimus. Bet matai, tų sutapimų jau per daug. Bent man – tikrai per daug.

Žanas Polis pakilo ir pamankštino kojas, o tada nužingsniavo aplink griuvėsius. Apėjo juos aplink.

– Vadinasi, čia – *Mas de la Baume du Monsieur*, taip? – paklausė grįžęs prie manęs. – Ta pati sodyba, kurios pavadinimas įrašytas ant Biblijos?

Aš linktelėjau.

– Ketinome čia palaidoti tuos kaulus.

– Ar galima žvilgtelėti? – rodydamas į krepšį, paklausė Žanas Polis.

– Prašom.

Jis akivaizdžiai buvo kažką sumanęs; gana gerai jį pažinojau, kad tiek suprasčiau. Keista, bet tai ramino. Mano skrandis, nuo pat tos akimirkos, kai pamačiau jo automobilį, nepaliaujamai spazmavęs, dabar nusiramino ir ėmė reikalauti maisto. Prisėdau ant akmens ir ėmiau stebėti Žaną Polį. Pritūpęs jis atsegė krepšį ir plačiai jį atlapojo. Ilgai ilgai apžiūrinėjo turinį, trumpai palietė plaukus, pačiupinėjo mėlyno audeklo skiautę. Tada pakėlė akis ir nužvelgė mane nuo galvos iki kojų; prisiminiau, kad vilkiu jo marškinius. Mėlyna ir raudona.

– Patikėk, aš ne tyčia juos apsivilkau, – ištariau. – Nežinojau, jog tu čia būsi. Silvija privertė mane juos vilktis. Ji pareiškė, kad mano rūbai visai nespalvingi.

Jis šyptelėjo.

– Beje, ta pačia proga dar pasakysiu: sužinojau, kad Gėtė vieną naktį nakvojo Mutjė.

Žanas Polis prunkštelėjo.

– Vargu ar verta dėl to pūstis. Jis beveik visur yra kokią naktį nakvojęs.

– Spėju, kad esi perskaitęs visus jo raštus.

– Kaip tu ten sykį pasakei? Ir kodėl tau būtent dabar ateina į galvą koks nors Gėtė?

Nusišypsojau.

– *Touché*. Šiaip ar taip, labai atsiprašau, kad pagrobiau tavo marškinius. Be to, jie šiek tiek nukentėjo, nes buvo pakliuvę į bėdą.

Jis atidžiai apžiūrėjo marškinius.

– Man atrodo, kad nieko jiems nenutiko.

– Tu dar nematei nugaros. Ne, dabar tau jos nerodysiu; tai jau kita istorija.

Žanas Polis užsegė krepšį.

– Turiu vieną idėją, – tarė. – Bet greičiausiai tave ji nuliūdins.

– Labiau manęs jau niekas nebenuliūdins.

– Noriu štai čia pakasti. Čia, palei židinį.

– O kam?

– Kad patikrinčiau savo teoriją. – Jis pritūpė ties židinio nuolaužomis. Ne kažin kas ten buvo belikę. Nors kadaise tai būta milžiniško granito luito, panašaus į aną, dunksantį Mutjė, bet dabar, perskilęs per vidurį, jis pamažu virto skeveldrų krūva.

– Klausyk, šičia aš jos nelaidosiu, jeigu tai sumanei, – pasakiau. – Tik jau ne čia!

– Ne, žinoma, ne. Man tik norisi kai ko paieškoti.

Kurį laiką stebėjusi, kaip jis stumdo ir kilnoja granito nuolaužas, aš galiausiai priklaupiau ir ėmiausi jam padėti, stengdamasi nejudinti didesnių akmenų ir saugodama pilvą. Vienu metu jis dėbtelėjo man į nugarą, paskui ištiesė ranką ir pirštu apvedžiojo kraujo dėmės kontūrus. Aš kiūtojau susigūžusi, tik oda ant rankų ir kojų pašiurpo lyg žąsies. Žano Polio pirštas nuslydo man per sprandą ligi kaklo, paniro į plaukus, o ten, išskėtęs pirštus, jis perbraukė per juos tarsi šukomis.

Staiga jo ranka sustingo.

– Tu nenori, kad tave liesčiau, – pasakė jis. Tai buvo veikiau teiginys, o ne klausimas.

– Tu ir pats vargu ar norėsi mane paliesti, kai viską tau išpasakosiu. Tu dar ne viską žinai.

Žanas Polis atitraukė ranką ir griebė kastuvą.

– Vėliau papasakosi, – burbtelėjo ir ėmė kasti.

Tikrai ne itin nustebau, kai jis rado dantis. Tylėdamas padavė juos

man. Paėmiau, atsegiau krepšį ir ištraukiau kitus. Jie buvo tokio paties didumo – vaikų dantukai. Laikydama rankose, jutau, kokie jie aštrūs.

– Kodėl? – tepaklausiau.

– Daugelyje kultūrų statydami namus žmonės ką nors pakasa po jų pamatais. Kartais – kokį nors gyvulį, kartais – batus. O būna, rečiau, – kad ir žmogų. Tuomet tikima, kad jų sielos lieka namuose ir atbaido piktąsias dvasias.

Mudu ilgai tylėjome.

– Nori pasakyti, kad tai – aukos? Kad tie vaikai buvo paaukoti?

– Galbūt. Greičiausiai. Pernelyg jau reikšmingas sutapimas, kad po abiem židiniais radome kaulų. Tai negali būti šiaip sau.

– Bet... jie juk buvo krikščionys. Turėjo tikėti Dievą ir nebūti prietaringi!

– Religijai niekad ligi galo nepavyko išnaikinti prietarų. Krikščionybė buvo tarsi antsluoksnis, užklojęs senuosius tikėjimus: jinai juos tik uždengė, bet dėl to jie neišnyko.

Pažvelgiau į abejus dantis savo rankose ir nusipurčiau.

– Jėzau! Na ir šeimynėlė! O aš irgi prie jų priklausau. Juk aš – taip pat Turnjė. – Mane pradėjo krėsti drebulys.

– Ela, tave nuo jų skiria didžiulis atstumas, – švelniai ištarė Žanas Polis. – Tu juk esi dvidešimtojo amžiaus žmogus. Ir neatsakai už tai, ką jie padarė. Be to, atmink, kad pusė tavęs susijusi su motinos gimine, ne tik su tėvo.

– Bet aš vis tiek esu Turnjė.

– Taip, tačiau neprivalai mokėti už jų nuodėmes.

Įsistebeilijau į jį.

– Niekad nesu girdėjusi tavęs vartojant šitą žodį.

Jis gūžtelėjo.

– Mane juk auklėjo katalikiškai, šiaip ar taip. Yra dalykų, kurių niekad galutinai neatsikratysi.

Tolumoje pasirodė Silvija. Ji dūmė zigzagais, tolydžio nukrypdama šonan, suviliota kokios gėlytės ar kiškučio, ir atrodė nelyginant geltonas drugelis, plasnojantis šen bei ten. Bet pamačiusi mudu, atkūrė tiesiai pas mus.

– Žanai Poli! – džiugiai sušuko ji ir atbėgusi prišoko prie jo.

Jis pasilenkė prie jos.

– Laba diena, panele, – pasisveikino. Silvija tik sukikeno ir paplojo jam per petį.

– O, negi judu jau pradėjote kasti? – Matilda, apsiavusi rožinėmis basutėmis ir mojuodama geltona rankine, stypčiojo per griuvėsius. – Sveikas, Žanai Poli, – pasisveikino ji šypsodamasi. Jis irgi nusišypsojo, ją išvydęs. Man toptelėjo, kad jei turėčiau bent kiek sveiko proto, tai pasitraukčiau šalin ir leisčiau jiedviem likti kartu: Matildai būtų smagu, o Silvija turėtų tėvą. Tai būtų tarsi mano auka, šeimos nuodėmių atpirkimas.

Žengiau žingsnį į šalį.

– Einu, paieškosiu vietos, kur palaidoti kaulus, – pareiškiau. Ištiesiau ranką Silvijai. – Eisi su manim?

– Ne, – atšovė mergytė. – Aš noriu likti čia su Žanu Poliu.

– Bet... gal tavo mama viena norėtų pabūti su Žanu Poliu.

Iškart suvokiau padariusi klaidą. Matilda pratrūko savo spigiu juoku.

– Tikrai, Ela, kartais tu būni tokia kvaiša!

Žanas Polis nieko nesakė, tiktai su pašaipėle veide išsitraukė iš marškinių kišenės cigaretę ir prisidegė.

– Jo, aš tikra kvaiša, – sumurmėjau angliškai sau po nosim. – Visiška kvaiša!

Visi sutarėme, kad tinkamiausia vieta – pievelėje palei grybo pavidalo akmenį, netoli nuo griuvėsių. Visuomet bus galima lengvai rasti, nes to akmens su niekuo nesupainiosi.

Kol mes susėdusios užkandžiavome, Žanas Polis pradėjo kasti duobę. Paskui aš perėmiau kastuvą, po manęs – Matilda, kol galiausiai išrausėme apie dviejų pėdų gilumo duobę. Tada aš pradėjau dėlioti kaulus. Buvome iškasę ganėtinai plačią duobę, kurioje būtų tilpę ir dveji griaučiai, ir nors Žanas Polis griuvėsiuose terado tik dantis, aš ir juos padėjau duobėje taip, tarsi visas kūnas būtų gulėjęs kartu. Visi kiti žiūrėjo, ką darau, o Silvija kažką pašnibždėjo Matildai. Baigusi ištraukiau iš suknelės likučių vieną mėlyną giją ir įsidėjau kišenėn.

Kai atsitiesiau, prie manęs prisiartino Silvija.

– Mama liepė man atsiklausti tavęs, – prabilo ji. – Ar galėčiau drauge su Mari palaidoti vieną dalykėlį?

– O ką?

Silvija iš kišenės ištraukė levandų muilo gabalėlį.

– Žinoma, – pasakiau. – Tik pirma išvyniok. Ar nori, kad jį už tave ten padėčiau?

– Ne, aš noriu pati... – Ji prigulė ant duobės kraštelio ir įmetė tenai muiliuką. Tada atsistojo ir nusivalė nuo rūbų žemes.

Nesumojau, ką daryti toliau. Nujaučiau turinti ką nors pasakyti, bet nežinojau ką. Žvilgtelėjau į Žaną Polį; mano nuostabai, jis stovėjo palenkęs galvą, užsimerkęs, ir kažką šnibždėjo panosėje. Matilda irgi darė tą patį, o Silvija mėgdžiojo juos abu.

Pakėliau galvą ir išvydau aukštai viršum mūsų galvų paukštį, plasnojantį sparnais taip tankiai, kad jis tarsi kybojo vietoje.

Žanas Polis ir Matilda abudu sykiu persižegnojo ir atsimerkė.

– Žiūrėkit, – pasakiau ir parodžiau į dangų. Bet paukštis jau buvo dingęs.

– Aš mačiau, – pareiškė Silvija. – Nesijaudink, Ela, aš mačiau tą raudoną paukštį!

Užvertę duobę žemėmis, ėmėme krauti ant viršaus akmenukus, kad laukiniai žvėrys kaulų neišraustų. Sudėjome maždaug aštuoniolikos colių aukštumo piramidę.

Vos baigę, išgirdome švilpimą ir apsidairėme. Palei griuvėsius stoviniavo ponas Žurdenas, o greta jo – jauna moteris. Net ir iš tokio atstumo buvo aišku, kad ji kokį aštuntą mėnesį nėščia. Matilda dėbtelėjo į mane ir mudvi it susimokėlės nusišypsojome viena kitai. Žanas Polis tai pastebėjo ir nustebęs pažvelgė į mus.

O Dieve, – dingtelėjo man. – Aš dar turėsiu jam pasakyti. Man suspaudė skrandį.

Anie du pasuko link mūsų, moteris eidama kluptelėjo. O aš stovėjau sustingusi iš nuostabos.

– *Mon Dieu!* – šnibžtelėjo Matilda.

Silvija suplojo rankutėmis.

– Ela, ko tu nesakei, kad atvažiuos tavo sesė?!

Priėjusi prie manęs, ji sustojo priešais. Mudvi ėmėm tyrinėti viena kitą: plaukus, veido formą, rudos spalvos akis. Paskui apsikabinome ir pasibučiavome į skruostus: vieną, du, tris sykius.

Ji nusijuokė:

– Jūs, Turnjė, visada bučiuojatės triskart, tarsi dviejų kartų būtų negana!

Apie pietus visi nutarėme leistis žemyn nuo kalno. Ketinome ko nors išgerti bare, o paskui važiuoti kas sau: Matilda su Silvija – į Mandą, Elizabetė – į savo namus netoli Aleso, ponas Žurdenas – į savo būstą vos už kampo nuo merijos, o Žanas Polis – į Lislį prie Tarno. Tiktai aš neįsivaizdavau, kur man dėtis.

Mudvi su Elizabete sykiu žingsniavome prie mašinų.

– Atvažiuosi pas mane paviešėti? – paklausė ji. – Jei nori, važiuojam dabar.

– Gerai, netrukus atvažiuosiu. Turiu dar... šį tą užbaigti. Bet po kelių dienų tikrai atvažiuosiu.

Priėjus mašinas, ir ji, ir Matilda sustojo laukdamos manęs. O Žanas Polis nusigręžęs dairėsi į horizontą.

– Hm, gal jūs važiuokit pirmos, – pasakiau joms. – O mane pavėžės Žanas Polis. Susitiksim bare.

– Ela, bet tu dar grįši pas mus namo? – sunerimusi puolė klausinėti Silvija ir paplekšnojo man per ranką.

– Nesijaudink dėl manęs, brangute.

Kai mašinos nuburzgė keliu žemyn, mudu su Žanu Poliu pasijutom bestovį abipus jo automobilio.

– Ar galima nuleisti stogą? – paklausiau.

– Žinoma.

Mudu iš abiejų pusių atkabinome kabliukus, atvyniojome uždangalą ir pritvirtinome. Kai baigėme, atsirėmiau į mašinos šoną ir susidėjau rankas ant stiklo viršaus. Žanas Polis atsirėmė iš kitos pusės.

– Turiu tau kai ką pasakyti, – tariau jam. Ir sunkiai nurijau gerklėje įstrigusį gumulą.

– Kalbėk angliškai, Ela.

– Gerai. Angliškai, – bet ir vėl užsikirtau.

– Žinai, – tarė jis, – nė neįsivaizdavau, kad galiu šitaip kankintis dėl moters. Jau beveik dvi savaitės, kai tu išvažiavai. Nuo tada nebegaliu nei miegoti, nei skambinti, nei dirbti. Visos senės bibliotekoje traukia mane per dantį. Draugai mano, kad išprotėjau. Su Klodu dėl kiekvieno nieko kimbam vienas kitam į atlapus.

– Žanai Poli, aš nėščia, – pasakiau.

Jis pažvelgė į mane – visas veidas tarsi vienas didelis klausimas.

– Bet juk mudu... – ir užsikirto.

Vėl pamaniau: gal pameluoti? Juk daug lengviau būtų pamelavus. Bet žinojau, kad jis mane perprastų.

– Jis Riko, – tyliai ištariau. – Man labai gaila.

Žanas Polis giliai įkvėpė.

– Nėra ko apgailestauti, – pasakė prancūziškai. – Tu gi norėjai vaiko, tiesa?

– Taip, bet...

– Tuomet nėra ko apgailestauti, – angliškai pakartojo jis.

– Jei jis – ne nuo to žmogaus, tuomet tikrai yra ko gailėtis.

– Ar Rikas žino?

– Taip. Aš jam aną vakarą pasakiau. Jis nori, kad kraustytumės į Vokietiją.

Žanas Polis kilstelėjo antakius.

– O ko nori *tu*?

– Aš ir pati nežinau. Privalau galvoti, kaip būtų geriau vaikeliui.

Žanas Polis atsistūmė rankomis nuo mašinos ir perėjęs per kelią sustojo, dairydamasis po palėpščiais apaugusius ir granito luitais nusėtus laukus. Pasilenkė, nuskynė palėpščio stiebelį ir sutrynė aitrius geltonus žiedus sau tarp pirštų.

– Žinau, – tyliai, kad jis neišgirstų, sušnibždėjau aš. – Atleisk man. Šito jau per daug, tiesa?

Jis apsisuko ir ryžtingai, kone stojiškai žengė atgal prie mašinos. Tai jo žvaigždžių valanda, – pagalvojau. Ir pati sau netikėtai šyptelėjau.

Jis irgi man nusišypsojo.

– Kai motinai gerai, paprastai būna gerai ir vaikui, – pasakė. – Jeigu tu kankinsiesi, kūdikis irgi bus nelaimingas.

– Žinau. Bėda ta, kad jau pati nebesuprantu, kas man būtų geriausia. Kad nors žinočiau, kur mano namai! Jie nebe Kalifornijoje. O Lislis... neįsivaizduoju, kaip galėčiau ten grįžti. Tik ne dabar! Į Šveicariją – irgi ne. Ir jau tikrai nenoriu į Vokietiją.

– O kur jautiesi geriausiai?

Apsidairiau.

– Čia, – tariau. – Štai čia.

Tada Žanas Polis plačiai išskėtė rankas.

– *Alors, tu es chez toi. Bienvenue.*

EPILOGAS

Žiūrėjau aukštyn, į blyškiai žydrą dangų, nubalintą vėlyvos rugsėjo saulės. Tarno vanduo dar tebebuvo šiltas; gulėjau jame ant nugaros, ištiesusi į šonus rankas, krūtys buvo prisiplojusios, o plaukai tarsi upės nešami lapai draikėsi man apie veidą. Pažvelgiau žemyn: vos vos išsišovęs pilvas dar tik truputį pūpsojo virš vandens. Suėmiau tą atsikišimą rankomis.

Ant kranto sučežėjo verčiami popieriai.

– O kas nutiko Izabelei?

– Nežinau. Kartais pagalvoju, gal ji iškeliavo iš Mutjė ir grįžo čionai, į Sevenus. Susirado savo aviganį, susilaukė kūdikio ir nuo tada gyveno ilgai ir laimingai. Gal net sugrįžo į katalikybę, kad galėtų nekliudoma melstis Mergelei.

– Laiminga pabaiga.

– Taip. Bet žinai, labai abejoju, ar šitaip išties nutiko. Greičiau ji bus numirusi badu kur nors griovyje, bėgdama nuo Turnjė, su negyvu kūdikiu įsčiose, visų pamiršta ir užkasta Dievas žino kur.

Stojo tyla.

– O žinai, koks galėjo būti dar baisesnis jos likimas? Baisesnis net už mirtį griovyje, ir visgi labiausiai tikėtinas?

– Kas gi galėtų būti dar blogiau?

– Ji liko ten gyventi. Pasiliko Mutjė ir ligi pat mirties gyveno su dukters lavonu po židiniu.

Sankryžoje Izabelė suklumpa. Ji gali rinktis: eiti pirmyn, grįžti atgal ar likti ten, kur yra.

– Švenčiausioji Motina, padėk man, – meldžia ji. – Padėk man pasirinkti.

Ją apgaubia mėlyna šviesa ir akimirkai suteikia paguodą.

Aš staigiai atsisėdau, remdamasi į ilgą, glotnų akmenį upės vagoje; mano krūtys vėl atgavo įprastą apvalumą. Mažylis ant kranto prabudo ir ėmė verkti – inkštė gailiai lyg kačiukas. Elizabetė pakėlė jį nuo antklodėlės ir pridėjo kūdikio burnytę sau prie krūties.

– Ar Žanas Polis jau skaitė? – Ji paplekšnojo ranka per greta gulintį rankraštį.

– Dar ne. Žadėjo paskaityti šį savaitgalį. Dėl jo nuomonės aš labiausiai ir nerimauju.

– O kodėl?

– Todėl, kad jo nuomonė man svarbiausia. Jis puikiai išmano įvairius istorinius dalykus. Ir tikrai kritiškai vertins mano požiūrį.

Elizabetė gūžtelėjo.

– Na ir kas? Galų gale juk tai – *tavo* istorija. *Mūsų* istorija.

– Taip.

– Beje, o kaip tas dailininkas, apie kurį man pasakojai? Nikola Turnjė.

– A, raudonoji žuvis...

– Kas?

– Ne, nieko. Radau jam vietą, ką Žanas Polis besakytų.

Pasiekęs sankryžą, Žakobas išvysta klūpančią motiną, apgaubtą mėlynos šviesos. Jinai jo nemato, ir jis kurį laiką ją stebi, o mėlynas švytėjimas atsispindi jo akyse. Paskui, apsižvalgęs aplinkui, jis pasuka keliu, vedančiu į vakarus.

ISTORINĖS PASTABOS

XVI a. protestantų reformacijos pradininkas buvo vokietis Martynas Liuteris. Vienas iš jo bendražygių, Jonas Kalvinas, persikėlė į Ženevą, kur savo pažiūras įdiegė daugeliui pamokslininkų. Jo tikėjimo pagrindą sudarė dievobaimingumas ir griežta drausmė kasdieniniame gyvenime bei tiesioginis Dievo garbinimas, kuomet dvasininko tarpininkavimo atsisakoma. Šie Kalvino parengti pamokslininkai išsibarstė po visą Prancūziją, skleisdami Tiesą, kaip buvo vadinamas Kalvino mokymas. Jiems pavyko greitai savo pusėn patraukti daugelį miestiečių ir prancūzų didikų.

Kiek ilgiau truko įsiskverbti į atokius kaimiškus regionus, tokius, kaip Sevenai – kalnuotas kraštas pietų Prancūzijoje. Tačiau kai ir čia pasirodė pamokslininkų, daugelis valstiečių greitai atsivertė į Tiesą ir ėmė rengti slaptas pamaldas daržinėse ar miškuose, kol galiausiai jiems pavyko išvyti lauk katalikų kunigus ir užimti bažnyčias. 1560 ir 1561 m. keliuose Sevenų kaimuose perėmus katalikų bažnyčias, hugenotai (kaip imta vadinti prancūzų protestantus) įsigalėjo visame Sevenų krašte.

1572 m. tūkstančiai hugenotų, susirinkusių į karaliaus vestuves, buvo išžudyti Paryžiuje. Šiomis šv. Baltramiejaus nakties žudynėmis prasidėjo masiniai hugenotų persekiojimai, nusiritę per visą Prancūziją ir privertę daugelį hugenotų bėgti. Iš dalies taiką pavyko atkurti Nanto ediktu, gynusiu protestantų teises, tačiau 1685 m. Liudvikui XIV atšaukus ediktą, vėl prasidėjo neramumai, ir hugenotai išsibarstė po visą Europą. XVIII a. pradžioje daugelis Sevenų hugenotų sukilo prieš Prancūzijos valdžią – prasidėjo vadinamasis Kamizarų sukilimas, kuriam pralaimėjus hugenotams vėl teko savo tikėjimą išpažinti slapčia.

PADĖKA

Norėčiau padėkoti visiems šiems žmonėms (abėcėlės tvarka, kuri yra didžioji lygintoja) už pagalbą: Juliette Dickstein, Jonathanui Drori, Susanai Elderkin, Jonny Gelleriui, Jamesui Greene'ui, Kate Jones, savo pusbroliui Jeanui Kleiberiui, kuris pirmasis papasakojo man apie dūmines sodybas ir kitas šveicariškas įdomybes, Lesley Levene, poniai Christine Martinez iš Florako, kuri nė pati nežinodama pateikė man trumpą, bet efektyvų prancūzų kaimo gyvenimo kursą, ir Vicky Singer.

Labiausiai man pravertė Emmanuelio Le Roy Ladurie knygos *Montaillou* ir „Langedoko valstiečiai", Natalie Zemon Davis „Martino Guerre'o sugrįžimas" ir „Ankstyvoji moderniosios Prancūzijos visuomenė ir kultūra", Janine Garrisson *Protestants du Midi, 1559–1598* ir Ph. Pierrehumbert *Moutier à travers les âges.*

Daugelis knygoje minimų vietų greičiausiai egzistuoja, tačiau visi žmonės yra išgalvoti.

TURINYS

Chevalier, Tracy
Ch299 Skaistusis mėlis : [romanas] / Tracy Chevalier ; iš anglų kalbos vertė Lina Būgienė. – Vilnius : Versus aureus, 2007. – 352 p.

ISBN 978-9955-699-64-4

Šioje knygoje Tracy Chevalier, garsaus romano „Mergina su perlo auskaru" autorė, pasakoja istoriją apie dvi tos pačios giminės moteris, kurių gyvenimus skiria keli šimtmečiai, tačiau abiejų likimai susiję. Knygoje nepaprastai įdomiai ir patraukliai susipina abiejų moterų gyvenimo peripetijos, iš laiko gelmės atsklinda kraujo šauksmas.

UDK 820-3

Tracy Chevalier

SKAISTUSIS MĖLIS

Iš anglų kalbos vertė *Lina Būgienė*
Meninė redaktorė *Kornelija Buožytė*

Tiražas 2500 egz.
Išleido „Versus aureus" leidykla
Rūdninkų g. 10, Vilnius LT–01135
versus@versus.lt | www.versus.lt
Spausdino UAB „Vilniaus spauda"
Viršuliškių skg. 80, Vilnius LT–05131

Tracy Chevalier gimė 1965 m. ir užaugo Vašingtone. Nuo vaikystės svajojo tapti rašytoja. 1984 m. persikėlė gyventi į Angliją ir ten keletą metų dirbo žinynų redaktore. 1994 m. baigė humanitarinių mokslų studijas Rytų Anglijos universitete ir gavo magistro laipsnį.
Tracy Chevalier yra bestselerių „Mergina su perlo auskaru" (*Girl With a Pearl Earing*) ir „Dama su vienaragiu" (*The Lady and the Unicorn*) autorė. „Skaistusis mėlis" (*The Virgin Blue*) – trečioji autorės knyga, išversta į lietuvių kalbą.

Intriguojanti istorija apie dvi tos pačios giminės moteris, kurių gyvenimus skiria keli šimtmečiai.

Ela Turner, amerikietė, likimo ir vyro darbo grąžinta į Prancūziją – beveik gimtuosius kraštus. Ji karštai ir nuoširdžiai bando pritapti prie mažo miestelio gyvenimo, mokosi prancūzų kalbos, bet susiduria tik su priešiškumu ir nepasitikėjimu. Nusivylusi ir vieniša, ji imasi ieškoti savo šeimos šaknų.
Rezultatai ir stulbina, ir skaudina. Mat iš amžių glūdumos ataidi kitos giminės moters, Izabelės diu Mulen, rauda ir likimas. Ši irgi atstumtoji, nes Raudonplaukė lyg ta mėlynoje bažnyčios nišoje stovinti Mergelė Marija, kurią priverčia sudaužyti Kalvino Tiesą įtikėję kaimiečiai. Patekusi į išdiduolių Turnjė šeimą Izabelė tampa kankine, o jos gyvenimas virsta kraupia tragedija. Ela Turner tai išsiaiškina po šimto metų, ieškodama savo giminės šaknų. Pasirodo, abiejų moterų gyvenimo peripetijos neįtikėtinai susipynusios ir iš laiko gelmės atsklinda kraujo šauksmas.

ISBN 978-9955-699-64-4

www.versus.lt

Viršelyje panaudotas
M. Bompard'o paveikslas „Malda Madonai“